M. ANTONII MURETI
OPERA
TOMUS IV.
LIBROS RELIQUOS IIII.

CONTINENS

Variarum Lectionum & lib. Obser vationum iuris tum Carmina omnia.

Accedunt P. Syri Mimi sententiae.

Di Gennaro Giannelli

VERONAE MDCCXXIX.
Apud Io. Albertum Tumermanum in Vico Artium.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO EXCELLENTISSIMI SENATU AD ANNOS XV.

ILLUSTRISSIMO VIRO

IOANNI FRANCISCO MUSELLO

Ecclesiae Veronensis Archipraesbytero.

Ioannes Albertus Tumermanus

S. P. D.

Quartum hunc Tomum M. Antonii Mureti operum, ut tibi solemnibus veterum verbis donarem dicarem dedicarem, egit iampridem apud me virtus tua, perficit nunc studium animi in te meum. Ea enim virtus quae latissime claret, externosque homines allicit in amorem atque admirationem tui, cur & nos qui te coti-

die videmus, qui tua facta contemplamur non altius ureret ac corriperet? Nam insigni te loco natum, multisque affluentem divitiis ac honoribus ne admiremur, ipsa profecto efficit virtus tua, quae divitias, honores, nobilitatem aliaque naturae bona suos in usus convertit, claritatemque generis tui modestia ac affabilitate obruit, divitiasque attenuat liberalitate. Qua de re non alias optimi iudicii testimonium maius edidere, aut Ioannes Franciscus Barbadicus, olim Veronensis Antistes, nunc S. R. E. Cardinalis ac Episcopus Patavinus, cum te vix sacris initiatum in Seminarii Veronensis protectorem elegit, aut Veronensium Canonicorum Collegium, cum te Vicarium Capitularem renuntiavit, aut insignis PP. Discalceatorum familia, cum tibi munus iudicandi, suique tuendi in hac urbe detulit. Quae omnia nonnisi in eximiae nobilitatis ac doctrinae tum probitatis virum cadere possunt. Iam te sacrarum litterarum a-

mor

mor non tam ſapientem quam munificum liberalemque oſtendit: damna etenim in lucro ponis, ut rariſſima ac praetioſiſſima ſacri huiuſce Canonicorum Collegii monumenta aſſerves, illuſtres, condecores. Teſtis illa Canonicis in aedibus errecta Bibliotheca, quae (ita complures vitae annos Deus tibi concedat) ut inſignem librorum numerum continebit, ad Eccleſiaſticam doctrinam, litteraſque omnes cum ſacras tum prophanas pertinentium. Licebit tunc noſtratibus, licebit exteris perantiqua illa Veronenſis Capituli manuſcripta tuo beneficio intueri, illuſtrata etiam ac typis edita accipere, non ſine conſilio tuo & eruditorum virorum opera. Nam ſi velim quae reliqua ſunt praeclara a te geſta recenſere, non epiſtolae modum praeteream tantum, ſed dies me deficiet. Quae enim ad huiuſce Cleri ſalutem, amplitudinem, gloriam contuliſti, quo tempore Eccleſiam hanc procuraſti, donec in ea novus Epiſ-

copus enunciaretur, ſatis pro me Chriſti pauperes, ſatis Clericorum probitas ac doctrina, ſatis templa, aedes, parietes ita me Deus amet loquuntur. Finem igitur tui collaudandi faciam, maximo cum modeſtiae tuae gaudio, etſi non modico cum famae detrimento. Unum oro, ut munuſculum hoc meum aequi bonique facias, meque in eorum qui te colunt, teque etiam atque etiam amant numero humaniter conſcribas. Vale

A D

AD LECTOREM

UT pauca te alloquar teque monitum velim, optime lector, IV. hunc M. Antcnii Mureti operum tomum in lucem editurus, & officii mei, & cognitionis tuae ratio poſtulat. Etſi enim in fronte primi horum operum tomi permulta de Mureto ipſo diximus permulta de hac editione mea, ſuperſunt tamen de utroque dicenda non levia. Primum omnium, illud nobis ſolemne fuit, cum diſertiſſimi ac eruditiſſimi hominis opera publici iuris facere decrevimus, ut nempe ſingulis tomis aliquid inſereremus vel ineditum omnino, vel rariſſimum, ut editio noſtra ſi non omnia quae Muretus ſcripſit contineret, certe eorum quae nunc manibus teruntur abſolutiſſima foret. Quamobrem primo tomo Orationes Mureti col-

legimus ex Aldina editione quadam, ipsa Mureti manu correcta; tum in calce addidimus versionem libri quinti Ethicorum Aristotelis ab ipso Mureto compositam; multisque in locis manu sua emendatam. Eam editionem nimirum nobis commodo dedit Abbas Ioannes Baptista Recanatus eruditissimus vir ac Patricius Venetus. In alterum tomum epistolas Mureti congessimus omnes, tam quae extant in Lipsiensi editione anni MDCCXIV. quam quae habentur in editione non trita Ioannis Michaelis Bruti anni MDLXI. Tertius tomus Variarum Lectionum libros XV. continet, cum graecorum locorum latina interpretatione iuxta Parisiensem editionem anni MDCVI., quae & non adeo communis editio, quasque omni critica eruditione refertas Lectiones in Lipsiensi frustra est invenire.

At libri adhuc supererant earumdem Lectionum quatuor, tum liber singulla-

ris

ris observationum iuris, quae omnia in Lampade Critica latebant magis quam asservabantur; adeo utraque eius Facis seu Lampadis editio raro oculis occurrit. Nec editio integra librorum eorumdem Variarum Lectionum Francofurtensis ita frequens ad manus venit. Libros igitur reliquos quatuor variarum Lectionum, tum librum singularem observationum iuris huic tomo mandavimus. Addidimus iis carmina Mureti quae extant in Lipsiensi praefata editione, tum carmen ad Neaeram in eadem editione omissum, sed in Aldina superius memorata contentum. Praeterea carmen aliud ad Fulviam puellam ineditum quod nobis mira humanitate concessit U. C. P. Catarinus Zeno. P. Syri Mimiambos ideo in calce operis adiungere placuit, quia satis eos diligenti opera editio Lipsiensis collegerat ex Ingolstadiensi editione anni MDCII. nec adeo frequens occurrunt: illosque insu-

insuper lepidissime imitatus est Muretus in institutione puerili ad nepotem, quam in hoc eodem tomo habes, carminibus reliquis Mureti eiusdem additam.

Consimili cura ac studio reliquos Mureti operum tomos concinnabimus, ut ne cuivis libro aliquod desit condimentum. Permulta eius sunt in Graecos Latinosque Auctores Commentaria, permulti eiusdem in ius civile libri, quod Muretus optima illa, Gallorumque Iurisconsultorum propria cura, miraque brevitate ac perspicuitate declaravit. Illud enim praeclarum credo, illud civilibus negotiis quammaxime utile, si vetus Romanorum ius breviter potius ac nitide explicetur, quam si immensis commentariis obruatur potius quam illustretur. Porro commentaria illa omnia Mureti quae diximus & in ius civile, & in humaniores veterum ac poeticas litteras, posterioribus

bus tomis colligemus, ut ne quid diligentiae aut novitatis poſtulare a nobis poſſint litterarum ſtudioſi, utque Italorum primi in edendis Mureti operibus amantiores omnium videri poſſimus & accuratiores.

INDEX
EORUM QUÆ IN HOC QUARTO TOMO CONTINENTUR

VARIARUM LECTIONUM

LIB. XVI.

Notati

VARIARUM LECTIONUM

Liber XVII.

Lycur-

VARIARUM LECTIONUM

Liber XVIII.

Ele-

VARIARUM LECTIONUM

Liber XIX.

OBSERVATIONUM IURIS

Liber singularis.

INDEX

Lib. 1. Carminum.

HYMNI SACRI

In

INDEX

INDEX

Lib. II. Carminum.

Ad

EPIGRAMMATA.

De

MAR-

MARCI ANTONII MURETI

VARIARUM LECTIONUM

LIBER DECIMUSSEXTUS.

T. Livii locus e philoſophia depromptus.

CAP. I.

PHiloſophicam ſententiam fecit Livius, libro quinto Annalium, ab App. Claudio dici, in ea oratione quam ad populum, adverſus Tribunos habuit. Haec enim ipſius verba ſunt: *Labor voluptaſque diſſimilima natura, ſocietate quadam naturali inter ſe iuncta ſunt.* Conſtat autem id multo ante apud Platonem dictum eſſe a Socrate, qui cum paulo poſt moriturus, vinculis, ex more ſolutus eſſet: *Quam mirabile*, inquit, *videtur id*, *quod ſuave homines vocant*: *& mirabiliter affectum natura erga id*, *quod ei adverſari videtur*, *moleſtum*: *cum ambo quidem in homine ſimul eſſe nolint*: *alterum autem eorum ſi quis perſequatur ac capiat, alterum quoque fere capere cogatur*: *tamquam ex eodem utraque capite apta*, *ac colligata ſint*. Neque tamen omnino verum eſt, voluptatem, & moleſtiam

simul in eodem esse non posse, multae enim sunt voluptates, quibus aliquid molestiae admistum est: ut ea ipsa quam tum sentiebat Socrates: & pleraque eorum, quae ad corpus pertinent: quae propterea purae ac liquidae esse non possunt; ut sapientissime disputatur ab Aristotele libro decimo Ethicorum. Et ut in tepido, remissi caloris, ac frigoris quidam quasi cinnus est: ita multae sunt voluptatis ac doloris permistiones, ut cum alibi, tum in amatoria levitate. Propterea enim Musaeus Grammaticus stimulum amoris vocavit γλυκύπικρον Et Catullus a Venere *dulcem amariciem curis inseri* ait. Neque vero aut detracta molestia, necessario in locum illius subit voluptas, aut detractam voluptatem statim consequitur dolor. Media enim inter utrumque indolentia est: etsi eam Epicurus non voluptatem modo, sed summam voluptatem esse dicebat. Multum tamen inter voluptatem, & doloris vacuitatem interesse, & Cicero multis locis docet, & multis ante eum saeculis in Phileto docuerat Plato,

Animalia in igne degentia. Plinius corrigitur.

CAP. II.

CUm varia animalium genera coelo, terra, marique, ut poetae loqui solent, nascantur, solus ignis nullum ex se animal procreare dicitur: ideoque veteres cum Vestae nomine ignem intelligerent, & ipsam virginem fecerunt, & ei virgines consecrarunt. Ovidius.

Nec tu aliud Vestam quam puram intellige flammam
Nataque de flamma corpora nulla vides.

Aristoteles tamen libro quincto de historia animalium, in Cypro, ubi lapis chalcites excoquitur, in medio igne bestiolas quasdam alatas nasci ait, quae per ignem saliant, atque ambulent, morianturque simul atque ab igne

igne abscesserint. Ad eas respexit Seneca libro quincto naturalium Quaestionum, ita scribens. *Ignis qui omnia consumit, quaedam etiam creat: &, quod videri non potest simile veri, sed tamen verum est, animalia igne generantur.* Plinius autem libro undecimo, Aristotelis verba prope ipsa interpretatus est, hoc modo, *GIGNIT aliqua & contrarium naturae alimentum. Siquidem in Cypri aerariis fornacibus ex medio igni maiores muscae magnitudinis volat pennatum quadrupes: appellatur pyrales, a quibus pyrausta. Quamdiu est in igne, vivit cum evasit longiore paulo volatu, emoritur.* Plinii verba leviter depravata esse constat: legendumque aut, *maioris muscae magnitudinis*, aut *maioris muscae magnitudine* Aristoteles enim ait.

Θηρία τῶν μεγάλων μυιῶν μικρόν τι μείζονα.

Terentii Adelphi locis aliquot castigantur.

CAP. III.

REpuerascere me cogit amor in meos. Itaque qui iampridem & Comoedias, & cetera ludicra posueram, ut graviora, & huic aetati convenientiora curarem, nunc, ut consulam studiis M. Antonii, qui natura fratris mei filius est, caritate, & benevolentia meus, Terentium, amores olim ac delicias meas sumo interdum in manus, eiusque fabulas, cum optimae spei puerulo, magna cum animi mei voluptate percurro. Reperio autem ad oras librorum meorum notata nonnulla, quae fortassis non ingrata fuerint illius poetae amatoribus. Quaedam igitur, ut fors feret, ex illis in hos libros referam, si cui forte, aut usui, aut oblectamento esse possint. Ac alia quidem alias: nunc ex Adelphis haec pauca, quae ad manum sunt. Demea cum audisset ex Hegione de Pamphila gravida, conturbatus, neque habens quid aliud responderet:

fratrem, inquit, *conveniam Hegio.*

Is quod mihi de hac re dederit consilium,
id sequar.

Sed quomodo ait secuturum se id consilium, quod super ea re frater dederit? An nesciebat quicquid libidinose & intemperanter faceret Aeschinus, de Mitionis, si non consilio, at certe permissu illius ac voluntate fieri? Deinde diceret potius, se auctorem ac suasorem fratri fore, quid ipsum e re nata facere oporteret: non secuturum, quod ille suasisset. Neque enim Demeae, sed Mitioni de illo negotio statuendi potestas erat. Neque is qui negotii alicuius praecipuus est arbiter, solet aliis consilium dare, quod sequantur: sed ipse potius aliorum sententias exquirere, & quod optimum factu visum fuerit, sequi. Quae cum ita sint, non dubito, quin totus ille versus, Is quod mihi, ex hoc loco expungendus sit: ut tota responsio Demeae contineatur his tribus verbis,

——*fratrem conveniam Hegio.*

Ut sententia sit. Ergo tibi hic aliud nihil praestare possum Hegio, nisi ut cum fratre colloquar. Scis enim Aeschinum non in mea potestate esse, sed in illius. Hoc & Donatus confirmat: cuius haec verba sunt: *Vultuose pronuntiandum hoc quod addidit, HEGIO quasi dicat, In manu fratris est constitutum, non mea.* Tralatus autem huc est versus ille ex Phormione, ubi ita loquitur Demipho:

——*frater est exspectandus mihi.*
Is, quod mihi de hac re dedit consilium,
id sequar.

Ita enim plane illic quoque legendum videtur. In illo autem, quod paulo post sequitur, Colloquio Ctesiphonis, & Syri, ubi legitur:

Nunc eum maxume operis aliquid facere credo.

Prorsus legendum est, *NUNC CUM MAXUME*, quo modo & Plautus, & Cicero, & Seneca, & Tacitus & alii

alii optimae notae scriptores saepe locuti sunt. Quod autem, cum adolescens patri, qui voluptates suas ab eo impediri nollet, triduanam perpetuam lassitudinem precatus esset, subiicit Syrus,

Ita fiat; & istoc si quid potis est rectius:

Tum Ctesipho,

Ita. nam hunc diem

Misere nimis perpetuum, ut coepi, cupio in laetitia degere.

Videri in eo poterat poeta non satis diligens servandi decoris fuisse, qui improbo servo, non lassitudinem, sed mortem Demeae precanti, ingenuum adolescentem assentientem fecisset. Sed totum huius loci artificium subtilissime aperuit elegantissimus Grammaticorum Donatus: qui verba haec duobus modis accipi posse ostendit: quorum utrovis posito, id quod alioqui poetae obiici poterat, diluatur. Aut enim negabimus mortem a Syro intelligi: neque illum quidquam aliud precari dicemus, nisi ut ad illum triduum aliquid praeterea addatur, sitque aliquanto longior lassitudo: aut, si mortem significare voluit, quod mihi quidem in servo, & in tali servo, verisimilius videtur, dicemus eum, cum illa diceret, ET ISTOC, SI QUID POTIS EST RECTIUS, avertisse se a Ctesiphone, ita ut ab eo non audiretur. Prior illa expositio si cui magis probabitur, ISTOC, non sextus casus erit, sed adverbium antiquum, pro, ISTUC. Et haec quidem ex Donato hausta sunt: sed intelligi ex eo non queunt, nisi verba ipsius prius emendata fuerint. Legenda igitur sunt ad hunc modum.

ET ISTOC SI QUID POTIS EST LECTIUS. Deest, *addi*, nam si mortem significaret, non conveniret, adolescentem, ITA, dicere. Videtur ergo plus temporis optasse languori. Vel ET ISTOC SI QUID POTIS EST RECTIUS] ut moriatur scilicet. Et

 hoc

hoc averſus ſervus debet dicere: ne indecorum adoleſcentis perſonae ſit, ITA, dixiſſe, quamvis eiuſmodi adoleſcentes inducant Comici. Ut Naevius in Tribaſilo.

Deos quaeſo, ut adimant & patrem & matrem meos.

Haud magni pretii haec eſſe, dicat aliquis? licet, ego ea nunquam pro pretioſis vendicabo: ut ne illud quidem, quod illius verſiculi, qui non ita multo poſt legitur,

Quem ego modo puerum tantillum in manibus geſtavi meis.

Tanta eſt ſimilitudo cum illo Euripidis ex Cyclope,

Ὃν ἐξέθρεψα παῖδ' ἐγώ ποτ' ἀγκάλαις.

Ut ſi illa Euripidis Satyra periiſſet: & hic unus verſus non expreſſo auctoris nomine, citatus ab aliquo vetere Grammatico reperiretur, facile ſuſpicaturus fuerit aliquis, eam eſſe ex Adelphis Menandri. Tale enim quiddam in aliis eveniſſe ſcimus.

Hippolyti Card. Eſtenſis prudens de ſeveritate ſermo.

CAP. IV.

SAepe mihi obverſatur ante oculos Hippolytus Cardinalis Ferrarienſis; ſaepe de illo vigilans, ſaepe etiam dormiens cogito: & magna cauſſa eſt, cur id facere debeam. Primus ille fortunarum mearum, quantulae illae tandem cumque ſunt, auctor atque incoeptor fuit. Quindecim annos, & eo amplius cum eo familiariſſime vixi: cum optimus & humaniſſimus Princeps, ſua mecum graviſſimis de rebus conſilia ſaepenumero communicaret; nonnumquam etiam eodem plane modo quo magiſter diſcipulorum ingenia interrogando experiri ſolent, meam ſuper eis ſententiam exquireret: a ſe interdum diſſentientem aequiſſimo animo ferret: erran-

errantem amantissime redargueret, multarumque rerum ad vitam pertinentium, pro singulari prudentia, qua praeditus erat, admoneret. Praecipue autem cum Tibur secesseramus, ubi ille quotannis aestivos menses transigere solebat, nullus fere abibat dies, quin, per studiorum speciem, aliis omnibus exclusis, horas aliquot una iucundissimis sermonibus consumeremus. Utinamque eorum, quae quotidie ab illo audiebam, commentarios & confecissem diligentius, & studiosius conservassem. Sed hominum incogitantium more, qui, quorum in praesens copia est, ea sib perpetuo parata fore confidunt,& e plurimis paucissima seligebam, quae memoriae caussa, consignarem literis, & eas ipsas scidas in quas illa conieceram, postea ita negligenter habui, ut earum bona, magnaque pars perierit. Incido autem nonnumquam in earum nonnullas, quae me acriore reliquarum desiderio incendunt. Ut haec est, quae nunc aliud agenti venit in manus. Habitus erat in prandio sermo de summo quodam,& potentissimo Principe, qui cum in omnibus aetatis partibus admirabilem quandam integritatem, & innocentiam praestitisset, iam senex ad imperium evectus, peccata hominum ferre non poterat; eaque durioribus, ac severioribus legibus, quam inveterata saeculi licentia postulare videretur, coercebat. Multi ac varii sermones fuerant, aliis, ut fit, rigidam illam & praefractam severitatem commendantibus, neque aliter vitia resecari posse dicentibus: quibusdam modice culpantibus, cum dicerent ab illis repentinis mutationibus naturam quoque ipsam abhorrere, quae nos non statim ab hyeme ad aestatem, aut ab aestate ad hyemem, sed interiecto inter illas vere, autumnoque perduceret. Abscessus quoque & vomicas in corporibus nostris a medicis, lenibus primo fomentis ac cataplasmatis moliri solere, neque prius incidi, quam suppuraverint. Cardinalis eum & blande omnes ad di-

cendum invitaret, neque patienter modo, sed & libenter audiret, dicebat, in iis reprehendi posse severitatem, qui ad formulam suam non viverent, sed alia facerent ipsi, alia publice facienda praescriberent: in eo non posse qui nullam aliis legem poneret, quam non ipse sibi multo ante posuisset. His aliisque in eandem sententiam sermonibus super mensam habitis, Hippolytus dimissis ceteris, ex more, me in cubiculum ad se vocari iubet. Ibi cum alia multa sapientissime dixit, quibus ne sibi quidem illam tantam severitatem prorsus probari ostenderet, quam tamen certo sciret ab optima mente proficisci: Tum has, quas subiiciam sententias, aspersit orationi suae: quas ego, quod & graves & eleganter expressae viderentur, ut primum ab eo discessi in libello, quem tum forte in sinu gestabam, annotavi: *Nihil prohibet, esse aliquem & optimum virum, & non optimum Principem. Optandus est medicus, qui aliquando aegrotarit. Non satis aptus est ad regendos homines, qui ab hominibus ea, quae sunt supra hominem, exigit. Miseros homines, si sola innocentia tutos facit. Cogitet, qui imperat, quomodo sibi olim alios imperare voluisset.* Deinde, quasi eum ipsum de quo sermo erat, alloqueretur. *Quod tu,* inquit, *alios praestare non posse miraris, id te alii praestare posse mirentur. Si quid tu quoque olim tale fecisti, ignosce & aliis, ut ignotum est tibi: sin nihil: cogita, non tandem a Deo datam esse omnibus animi firmitatem. Qui ad minora peccata interdum connivere non vult, saepe ad maiora homines cogit. Aliud ultio est, aliud correctio. Qui ulcisci vult, iratus est, qui corrigere, amicus. Ille eum qui peccavit, non amplius esse vult: hic esse quidem, sed non amplius talem esse. Non sunt ferenda vitia, sed qui nullum vitium fert, nullum hominem feret.* Haec optimus, & longo rerum usu exercitatissimus senex: quae tanquam oracula quaedam fuisse eventus ipse postea docuit.

Unus pro millibus, a Democrito primum dictum videri.

CAP. V.

NOn numerandas, sed ponderandas esse sententias, saepe a sapientibus dictum est: plurisque faciendum esse unius gravis, & cordati viri iudicium, quam imperitam multitudinem, cui probari ac placere, olim a peritis Musicis argumentum habitum est κακοτεχνίας. Ex quo proditum etiam est literis, Periclem si quando plaudentem sibi coronam videret, metuere solitum, ne quid peccasset, neu quid plus minusve dixisset, quam oportebat. Et laudatur Antimachus, qui cum grande illud suum poema recitans, ab omnibus, praeterquam a Platone relictus esset: *Legam*, inquit, *nihilominus. Plato enim mihi unus instar est multorum millium.* Neque non illud Epicuri generosum ac magnificum est: qui ad Metrodorum scribens, & parvi tum sibi, tum illi, facienda esse vulgi iudicia, differens: *Satis magnum*, inquit, *qui mihi unus est pro centum millibus.* Et alibi de Peduceo, *Tu vero*, inquit, *leges Sexto: eiusque iudicium mihi perscribes*:

εἷς ἐμοὶ μύριοι.

Cum autem Graeca illa verba alicuius veterum esse constet neque quisquam adhuc, quod sciam, cuius sint, prodiderit: non alienum putavi testari, quid de illis opiner. Suspicor igitur Democriti esse: cuius hoc dictum refertur a Seneca: *Unus mihi pro populo est: & populus pro uno.*

Servi ad pedes cenantibus stabant. Magdalenam pedes Domini stando unxisse.

CAP. VI.

DIscumbentibus olim cenandi caussa servi retro ad pedes stare consueverant, qui Dominorum iussa ex-

exciperent. Quod vel ob eam caussam observatione dignum putavi, ut magis intelligeretur quod in sacrosancto Evangelio scriptum est, Magdalenam, cum in domo Pharisaei cenanti communi omnium domino, ingressa esset, retro ad pedes ipsius stetisse. Neque enim adveniens, ulla ratione maiorem animi summissionem significare poterat, quam cum eum sibi nobilissima mulier locum delegit, qui servis proprie erat attributus, *Stans retro*, ait S. Lucas, *ad pedes eius, lacrimis coepit rigare pedes eius*. Seneca libro tertio de Beneficiis: *Ut primum diluxit, servus, qui cenanti ad pedes steterat, narrat, quae inter coenam ebrius dixisset*. Martialis:

Omnia cum retro pueris obsonia tradas
Cur non mensa tibi ponitur a pedibus?

Aridaeus & Apollodorus tyranni. Seneca emendatus.

CAP. VII.

QUaesiit ex me per epistolam homo eruditus, qui, me auctore, Senecam studiose legere coeperat, cum ab eo prius, more multorum, abhorruisset, qui fuisset rex Arrhideus, & Apollodorus, qui ab eo inter feros, & crudeles nominarentur. Respondi de Arrhideo quidem ut dubitaret, factum esse culpa librariorum, qui *Arrhideum* pro *Aridaeo* scripsissent. Fuisse autem Aridaeum Alexandri Magni fratrem, ex ignobili muliere ortum: cuius meminisset & Plutarchus ad finem Alexandri. Sed & in commentario: *Num seniori gerenda sit respublica* ita legi: Καὶ γὰρ, καὶ Ἀριδαῖος ἦν νέος, γέρων δὲ Ἀντίγονος, ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἅπασαν ὀλίγου δεῖν κατεκτήσατο τὴν Ἀσίαν, ὁ δὲ ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς δορυφόρημα, κωφὸν ἦν ὄνομα βασιλείας, καὶ πρόσωπον ὑπὸ τῶν ἀεὶ κρατούντων παροινούμενον. Philinnam Saltatriculam Aridaei matrem fuisse legimus apud Athe-

thenaeum libro tertiodecimo. Apollodori autem tyranni mentionem esse, & apud eundem Plutarchum, libro, quo disputat, *Philosopho cum iis, qui rerum potiuntur, vel maxime sermonem conferendum esse*, & apud Suidam in voce Ἱερώνυμος. Haec, quanquam recondita non sunt, quod illi tamen scrupulum iniecerant, putavi, evenire posse, ut aliis quoque molesta essent.

Tria Livii loca numerorum notis depravata.

CAP. VIII.

DEpravata multa in optimis quibusque scriptoribus, cum librarii eas literas quibus numerus indicabatur coniungerent, atque ex eis vocem aliquam conficerent, saepe iudicavi. Nunc proponam quosdam e Livii annalibus locos, in quibus eius generis maculam tamdiu haesisse mirum est. Eorum unus ex libro 23. ubi agitur de auxiliis, quae Carthaginenses miserunt ad Hannibalem; cum, male pugnato a Romanis ad Cannas, spes esset, bellum brevi tempore perpetratum iri. *Itaque*, inquit Livius *fit Senatusconsultum, ut Hannibali XL. Numidarum millia in supplementum mitterentur, & XL elephanti, & argenti multa talenta*. Sed quis non miretur, cum & militum, & elephantorum numerus senatusconsulto definitus ac certo comprehensus fuerit, de pecunia ita ἀορίστως decretum esse? Non immorabor in re perspicua longius. Fuit haec paulo supra nostram aetatem ab hominibus ineruditis inevecta scribendi ratio, ut cum quingenta significare vellent, ita scriberent Vcta. Erat igitur scriptum in vetere Liviano libro M. Vcta. id est, *mille quingenta*. Quod qui non intellexerunt inepte scripserunt MULTA. Contrario vitio laborat hic locus e libro 26. Eodem tempore septem *tabernae, quae postea quinque, & argentaria quae nunc novae appellantur arsere*. Numeri notam putarunt esse,

quae

quae non erat. Habebat enim antiquus liber SEPTEM TABERNAE QUAE POSTEA VET. ET ARGENTARIAE, QUAE NUNC NOVAE APPELLANTUR. Nam, ut novae ita veteres tabernae in foro erant. Unde locorum nomina, *sub veteribus*, & *sub novis*. At illi, deletis duabus literis, quas frustra geminatas putarent, illud V notam esse quinarii numeri iudicarunt. Addam & tertium, qui tamen quoto ex libro sit, nunc quidem recordari non queo. Sed alicubi exstare tam certo scio quam me vivere. Exposito praelio quodam, Livius, ut plerumque solet, subiiciens numerum eorum, qui utrinque ceciderant, ita scribit, ut vulgo quidem legitur: E ROMANIS CECIDERE VICTORES. In veteribus erat VICTI. Sed qui Romanos ex eo proelio viderent superiores discessisse, ex *victis* fecere *victores*. Erat autem scribendum VIcti, id est, sexcenti. Sexcenta adhuc huius generis in scriptis veterum latent: quae aut a me aliquando, aut ab aliis detegentur.

Si forte. Ciceronis in Miloniana locus interpunctione sanatus.

CAP. IX.

Apud Ciceronem in Miloniana ita legitur. *Hiccine vir patria natus, usquam, nisi in patria morietur, aut si forte pro patria, huius vos animi monumenta retinebitis, corporis in Italia nullum sepulcrum esse patiemini?* Sed vitiosa interpunctio vim omnem illius enervat, pulcritudinem delet, sententiam obscurat. Atque equidem putabam id ita perspicuum esse, ut supervacaneum esset monere. Sed cum videam id mendum haerere etiam in iis libris, qui iure an iniuria, videbimus, sed certe vulgo ceteris emendatiores putantur, praetereaque animadverteram hominibus ceteroqui non inerudi-

tis

tis in explicanda eius ſententia oculos caecutire, potius huius opellae iacturam faciam, quam eos diutius errare patiar. Eſt igitur ita legendum. *Hiccine vir patriae natus, uſquam, niſi in patria morietur, aut, ſi forte, pro patria?* Atque hic ſubſiſtendum: ut quod ſequitur, ſit novae periodi principium, Hoc enim ſignificat, indignum eſſe, talem virum uſquam niſi in patria mori, niſi forte caſus aliquis ita tulerit, ut in aliquo externo bello, mortem, pro patria dimicans, oppetat. Eſt genus loquendi Graecum, *ſi forte, εἰ τύχοι*. Sic libro primo Epiſtolarum ad Q. fratrem. *Intelliges, nihil eſſe a me, niſi orationis acerbitatem, & iracundiam, & ſi forte, raro literarum miſſarum indiligentiam reprehenſam*. Et libro tertio de oratore: *Ex quo vereor, ne nihil ſim tui, niſi ſupploſionem pedis imitatus, & aliquem, ſi forte, motum* Sed & Ovidius in primo metamorphoſeon:

Figitur in viridi, ſi fors tulit, anchora prato.

εἰ οὕτως ἔτυχε; cuius ignoratione vulgo fecerunt, *ſic fors tulit*.

Suetonii de claris Rhetoribus libellus emendatur.

CAP. X.

IN his libris conſcribendis imitari mihi videor eorum conſuetudinem, qui teſſeris ludunt. Ut enim illi quod temere iecerunt, eo utuntur: ſic ego pomeridianis horis, dum ſe calor frangat, in bibliothecam meam ingreſſus, qui primus liber in manus venit, eum arripio, & ſi quid olim a me in eo notatum ſit, inſpiciens, unum aut alterum horum capitum concinno. Nunc igitur, cum ſeſe obtulerit libellus ſane elegans Suetonii, *de claris Rhetoribus*, tentabo, num ex iis, quae pridem in eo notavi, paſſim quaſi corollam aliquam texere. *Rhetorica quoque*, inquit, *apud nos, perinde atque Grammatica fere recepta eſt*. Ego pro, FERE, non dubito quin

quin legendum ſit, SERO. Sequitur paulo poſt, *Quod ne cui dubium ſit, vetus item Cenſorium edictum ſubiiciam*. Lego *vetus S. C. & Cenſorium edictum ſubiiciam* Addo & praenomen prioris conſulis, ut ſit, C. FANNIO. STRABONE. M. VALERIO. MESSALLA. COS. Ac paulo poſt, UTI. EI. non, ut vulgo editum eſt, UT. SI. EI. Notum autem eſt & Senaticonſultum hoc, & Edictum totidem verbis apud Agellium exſtare. Quod autem aliquanto poſt legitur: *DUM utilia, & neceſſaria, dum perniciosa & ſupervacanea oſtendere*: ſi locus vitio vacat, illud DUM geminatum, valet, ὅτε μὲν; ὅτε δὲ. Ad ipſum autem prooemii finem, cum ita legatur: *PETITUR puer, quod dominum voluntate fuerit liber, in libertate*: legendum eſt in libertatem. Hoc enim dicit, eum puerum peti *in libertatem*, id eſt, liberali cauſſa manu aſſeri, quod domini portitores fraudare cupientis, voluntate liber habitus ſit: Ubi autem de L. Plotio Gallo diſſerens ita ſcribit: *HUNC eundem (nam diutiſſime vixit) M. Coelius in oratione, quam pro ſe de vi habuit, ſignificabat* (malim legere *ſignificat*) *dictaſſe a Cratino accuſatori ſuo actionem*. Ibi ergo pro A CRATINO, legendum eſſe ATRATINO conſtat ex oratione Ciceronis pro Coelio. Neque negligendum eſt, quod ait *L. Otacilium cum eſſet oſtiarius, vetere more, in catena fuiſſe*. Eius enim moris mentio & apud alios, & apud Ovidium in illo verſu,

Ianitor indigna dura religate catena.

Quem autem Epidium Nuncionum vocat, *Nurſinum* fortaſſis vocare melius fuerit. Et, ut haec leviora ſint, hoc certe quod ſubiiciam, conciliare aliquam huic capiti gratiam, vel apud faſtidioſos aeſtimatores poteſt. SEX inquit, *Clodius e Sicilia Latinae ſimul Graecaeque eloquentiae profeſſor, male oculatus, & dicax par oculorum. In amicitia M. Antonii Triumviri extitiſſe ſe aiebat*. Ita vulgo legitur. Sed aquam quis citius e pumice quam ullam

ullam ex his verbis idoneam ſententiam expreſſerit. Emendatus igitur ad hunc modum SEX, *Clodius e Sicilia Latinae ſimul Graecaeque eloquentiae profeſſor, male oculatus & dicax: pari oculorum amicitiam M. Antonii Triumviri fletiſſe ſibi dicebat*. Cum enim M. Antonius & plurimum biberet ipſe, & eos, qui idem facerent, amaret, ut ex hiſtoria notiſſimum eſt; Clodius, qui, ut M. Antonio obſequeretur, dies noctesque cum eo perpotabat, oculis ſibi conſtitiſſe illius amicitiam dictitabat, eos enim potando corruperat. Itaque in compotorum illius numero a Cicerone cenſetur. *Compotorum* enim legendum eſt, non, *Competitorum* & alia quoque in verbis Ciceronis, quae hic referuntur, ex Cicerone ipſo emendanda. Hic aliquis ex iſtis novis Aſtydamantibus ἀγχινοίαν tuam admiraretur, & Muſarum fidem & imploraret, & ſibi inauratam ſtatuam ipſe decerneret. Sed ego iſtam novam eloquentiam nondum didici: & ſenex ſum. Satius fuerit, his nugis omiſſis, alias nugas (quid enim aliud haec noſtra ſunt?) huc congerere, & quandam in ultimam eiuſdem libelli partem notare. In iis igitur, quae de C. Albutio narrantur, ita legenda ſunt haec, RECEPTUSQ. *in Planci oratoris contubernium, cui declamaturo mos erat prius aliquem, qui ante diceret, excitare, ſuſcepit eas partes, atque ita implevit, ut Planco ſilentium imponeret, non audenti in comparationem ſe dimittere*. Et mox ubi legitur SOLITUS, *propoſita controverſia ſedens in opere*, legendum, INCIPERE. Ac ſtatim pro, DECLAMARE AUT GEMERE VARIO, lego *declamare autem genere vario*. Et paulo poſt, ubi vulgo, TANDUMMODO, *trivialibus verbis*, legendum, *tantum non*, μονονουχί. Mox, DUM *ampliſſimam quamque ſectatur*, non, ut vulgo, *quanquam*. Tum pauculis verſibus interiectis, ET RURSUS *cum in cognitione caedis Mediolani a L. P. P. d. v. c. c. l. n. l. v. ita excanduit, ut deplorato Italiae ſtatu:* & quae ſequun-

ſequuntur. De illa autem M. Bruti ſtatua, quae Mediolani viſeretur, iucundum cognitu quiddam eſt apud Plutarchum in Bruto, in extremo. Tantulus libellus unam prope mihi horam abſtulit.

Notati in tranſcurſu errores aliquot cuiuſdam, qui libellum illum Suetonii Commentario explanavit.

CAP. XI.

CUm ſuperiora ſcripſiſſem, venit ad me amoeniſſimi homo ingenii Alexander Riparius, qui, cum ea, pro noſtra arctiſſima familiaritate, legiſſet: Vereor, inquit, ne tota tibi haec opella perierit. Levis inquam, fuerit iactura. Sed cur id, quaeſo, vereris? An tu, inquit, neſcis a vetere illo amico tuo, & hunc libellum, & alium argumenti quidem conſimilis, eiuſdem autem auctoris iampridem emendatos prodiſſe? Quem tu, inquam, amicum mihi veterem nominas? quaeſo te, etiam ne is in hunc librum aliquid ſcripſit? Imo vero, inquit, domi, ut puto, commentarium ipſius habeo, quanquam fortaſſis aliqua iam parte lacerum. Mitte, quaeſo, qui afferat. Ille puerum confeſtim ire ac redire iuſſit. It, redit, affert tres aut quatuor conſciſſas chartas. Itaque mittendum ad librarios fuit. Apud quos vix tandem repertum commentarium, quanquam non valde meveham ne quidquam eorum, quae a me notata erant, occupaſſet, excutere tamen libuit. Eorum pauca quaedam notare placuit: neque enim vacavit omnia, in quibus ab illo diſſentio. Primum igitur illa C. FANNIO. STRABONE. M. VALERIO. MESSALLA. COS. notat eſſe initium edicti: neque videt eſſe principium Senatuſconſulti, & ambigit, ſcribendum ne ſit CONS. an potius CENS. cum tamen cenſorum nominibus nunquam tempora notari ſoleant: hos autem

Conſu-

Consules, non *Censores* fuisse etiam pueri sciant. Addit, multa edicta & Senatusconsulta apud Ciceronem, & apud Agellium, & apud Frontinum legi, quasi dubium sit, aut non apud alios quoque aeque multa legantur: neque tamen videt illud ipsum S. C. & illud ipsum Edictum, de quibus hic agitur, apud Agellium exstare. Sequitur. UTI. ROMAE. NE. ESSENT. *Ne*, pro, *non*, inquit, antiquo more. Imo vero, qui dicat, UTI ROMAE NON ESSENT, non Latine loquetur. DE IISDEM. in V. imp. *de iisdem*. in veteribus monumentis semper *isdem*. Haec levia sunt. AD QUOS IUVENTUS. Magis, opinor, e veterum consuetudine in V. impresso, IUVENTUS AD QUOS. Hic recta depravat. EOS SIBI NOMEN IMPOSUIS. SE LATINOS RHETORAS In V. imp. EOS *sibi nomen imposuisse Latine scilicet Rhetoras*. Lego ego, *haud Latine scilicet Rhetoras*, vel potius, *haud Latine*, tantum. Ne in edicto verbum *rhetoras* fuisse intelligamus. Mirabar, si tibi quidquam potius videretur, quod non omnium deterrimum esset. Neque vero ignotum est, veteres sedulo cavisse, ne peregrinas voces Edictis, aut Senatusconsultis admiscerent: quod tamen non ita superstitiose vitabant, ut piaculum ducerent, si quid secus factum esset: sed hoc loco id ipsum ad invidiam in illos dicendi magistros conflandam pertinebat, quod sibi Graecum vocabulum imponerent, cum ante id tempus nunquam Rhetorum Latinorum nomen auditum esset, totumque illud artificium Senatui displiceret Mitto multa, neque enim tanti est. Hoc tamen omittere non possum. Suetonii verba sunt: *NAM ET dicta praeclare per omnes figuras, per casus, & apologos aliter, atque aliter exponere, & narrationes tum breviter & presse, tum latius & uberius explicare consueverant*. Ubi *dicta praeclare* vocat, quae Graeco vocabulo dicuntur *Chriæ*, de quibus Quintilianus libr. I. Aphthonius in Progymnas-

matis, & alii. Ad eas per casus variandas assuescebant pueri in scholis, hoc modo: *Socrates dicebat. Socratis dictum est. Socrati placuit. Socratem dixisse aiunt. O Socrates praeclare a te dictum est. A Socrate dici solitum accepimus*. Et hoc aperte constat cum ex aliis, tum ex Diomede, libro primo. Ad haec, quae vel pueris nota esse oportebat, mox ita scripsit: *PER CASUS. eventus. Ut quid quoque casu dicendum. Vel casus intelligit, de quo Quintilianus in V. Casus autem, inquit, qui & ipse praestat argumentis locum, sine dubio, est ex insequentibus*. Sed quid ego plura persequar?

Plinii minoris Epistola contra interpretis eruditi sententiam explicata.

CAP. XII.

Ut epistolas Plinius accuratissime scripsit, ita interpretem nactus est accuratissimum, Io. Mariam Cataneum, hominem, patrum nostrorum memoria, exquisitae doctrinae, diligentiae singularis. Qui tamen interdum, ut homines omnes sumus, offendit. Sed bene agitur cum iis, quorum errata, in opere praesertim longo, numerari queunt. Atque ita mihi omnia quae opto, eveniant, ut ego, cum magnorum, ac praestantium virorum errata quaedam detego, nihil minus propositum habeo; quam ut quidquam de illorum existimatione, ac gloria deteram, quibus me nullo modo parem esse, sentio, & profiteor: sed quo maior est eorum auctoritas, eo maius periculum est, ne alios secum in eundem errorem trahant: quae mihi una caussa est ea interdum, in quibus ipsi ἀνθρώπινόν τι ἔπαθον, indicandi. Plinius igitur libro quarto ad Paternum scribens, & ad eum suos quasdam hendecasyllabos mittens de quibus iudicium ipsius cognoscere cupiebat, ita epistolam claudit. *A SIMPLICITATE tua peto; ut*

quod

quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas. Neque est difficile, quod postulo. Nam si hoc opusculum nostrum aut potissimum esset, aut solum: fortasse posset durum videri dicere, Quaere quod agas. Molle & humanum est, Habes quod agas. Quae ita declarantur a Cataneo. *QUAERE QUOD AGAS. iocando monet, quid iudicandum sit. MOLLE ET HUMANUM. respexit ad genus carminis, quod lascivum, & urbanum est. QUOD AGAS. quomodo iudices.* Equidem suspicor hominem eruditum, studendo defessum, dormitasse cum hoc scriberet, ita longe praeter consuetudinem suam, a sententia Plinii aberravit. Videtur autem errorem illi obiecisse, quod librarii OPUSCULUM scripserant, cum OPUS tantum scribendum foret: ut magis intelligamus, nullum esse tam pusillum mendum, quod non e bonis scriptoribus tolli expediat. Hoc enim dicit Plinius, nihil esse caussae, cur vereatur Paternus libere aperire sententiam suam; etiam si forte hendecasyllabos illos non satis probet: NAM SI HOC, inquit, OPUS NOSTRUM AUT POTISSIMUM ESSET AUT SOLUM, id est, si poetae praecipue nomine censeri vellem, eiusque facultatis mea praecipua professio esset, aut etiam sola, ita ut nusquam alio animum, quam ad faciendos versus, applicarem; FORTASSE POSSET DURUM VIDERI DICERE QVAERE QVOD AGAS: quaere aliud studium, in quo te exerceas, nam ad hoc, quod delegisti, parum aptus es. MOLLE ET HUMANUM EST, cum aliud studium mihi praecipuum habeam, nempe studium eloquentiae: HABES QVOD AGAS; poeticam laudem aliis relinque, & urge id studium cui te dedisti: Σπάρταν ἔλαχες, ταύταν κόσμει.

Plauti Curculio locis aliquot castigatur.

CAP. XIII.

QVod oculorum usus natura nobis carissimus est, ex eo duxit Plautus occasionem fingendi novi vocabuli, ut *oculissimum ostium* diceret, quod carissimum significare vellet. Sed hoc ei non placuit, qui Plautum Commentario onustum emisit, pluribus locis emendatum, non facile dixerim. Is cum recte legeretur in Curculione,

Huic proximum illud ostium est oculissimum.

nactus libros a quibus verbum EST aberat, & veterum librorum, & Sex. Pompeii auctoritate contemta, addidit unam literam, fecitque OCULEISSIMUM: idque & rationem Latini sermonis, & legem carminis postulare dixit. Inepte utrumque. Non enim a nomine OCULEUS, quod Plauti quidem est, sed nihil huc pertinet; sed a nomine OCULUS, factum est OCULISSIMUS; ut si oculus carus est, quod carissimum est, oculissimum vocetur. De lege autem carminis, non est mihi valde laborandum, ut eum in illa parum exercitatum fuisse demonstrem. Sed & proximum verbum ita corrupit.

Salve, valuistin' ostium oculissimum.

cum legendum sit ex vetere libro, qui penes me est,

Salve, valuistin' usque ostium oculissimum.

Et certe erat haec consuetudo interrogandi eos, quos ex intervallo videbant, non ut ita simpliciter dicerent Valuisti ne? Sed hoc modo, *Valuistin' usque?* aut *Perpetuo ne valuisti?* Sic in Epidico.

Quid agis? perpetuon' valuisti?

& in Bacchidibus senex ita de filio interrogat.

Bene ne usque valuit?

& in Mostellaria.

Here-

Here salve, salvum te advenire gaudeo.

Usque ne valuisti?

Non abutar otio in similibus colligendis. Sequitur apud Plautum.

Caruit ne febris here te, vel nudius tertius?

Et here cenastine?

Quae ita explicat noster interpres. *Significat servus, absurda interrogando, herum suum absurde querere ab ostio, valuerit nec ne. Dicimus enim aliquem febri carere, non febrem aliquo homine carere: Vel dic, non eo esse ineptam vel absurdam interrogationem, quae ita quaerat ex Phaedromo CARUIT NE TE FEBRIS? Sed quod, caruit ne te febris heri, vel nudius tertius? nam debet quisque scire, valuerit heri & nudius tortius, nec ne.* Haec ille. Ego sat habeo dicere, illa omnia, quae huc ab eo allata sunt, esse ἀπροσδιόνυσα. Quoniam enim homines ex febre, aut ex longo ieiunio delirare interdum,& mentis errore affici solent, idcirco interrogat herum servus,caruerit ne febre proximum biduum, & num vespere cenaverit. Videbatur enim ei delirare, qui talibus verbis ostio blandiretur. Itaque tantundem tribus verbis dicere poterat. *Satin' sanus es*? Ubi autem vulgo legitur, NEC ME ILLE SINIT IUPPITER, legendum est, SIRIT, ita postulante & lege carminis & ratione Latini sermonis. Mox autem duo quidem libri mei veteres habent,

Ita tuum conferto amorem semper, si sapis.

non, quod ille maluit, amare. Tum quod ille ita legit,

PH. Qui istuc est verbi? PA. caute ut incedas via.

eorum alter multo, ut videtur melius,

PH. Quid istuc verbi est? PA. tuta ut incedas via.

& versu proxime sequenti.

NEMO hinc prohibet, nec vetat,

Quin quod palam est venale, si argentum est, emas.

Nemo quid prohibet te amare hinc, id est, a lenone nec vetat, quin emas, quod palam venale est. Mox versus ille ita legeudus est,

PH. Lenonis hae sunt aedes. PA. male istis evenat.

non, ut vulgo, *eveniat*. Deinde interiectis paucis,

Ita ut occoepi dicere, eii ancillula est.

PA. Nempe huic Lenoni, qui hic habitat. PH. recte tenes.

PA. Nimis formido, ne exedat.

In quibus explicandis miror qui libuerit interpreti, tam multa; tam foeda tam flagitiose congerere. Satis superque cum vult, spurcus, & obscoenus est Plautus; & quod olim dixit Varro: *Musas, si Latine loqui vellent, non alio, quam Plautino sermone, usuras esse;* nae illae saepe si Plautino more loquerentur, meretricio magis; quam virginali more loquerentur. Sed ubi nihil obscoenitatis est, velle in ea reperienda ingeniosum videri, & implere totas paginas eiusmodi rebus, quae etiam si vere dici possent; reticeri tamen debuerant; certe non erat hominis βαθυπώγων͂ος, sexagenarii, quique cum ea scriberet, uxorem ac liberos haberet. Quid, quod omnia, & inepta prorsus, & aliena sunt? locus enim totus consistit in verbo EST. Nam cum dixisset adolescens,

eii ancillula est.

cavillans servus, quasi verbum EST, non a verbo SUM, sed ab E D O ductum esset: id est, quasi non ὑπάρχει significaret, sed ἐσθίει; metuere se ait, ne non edat tantum, sed etiam exedat. Monebo etiam versum hunc prope in extremo ita legendum esse:

Vultis ne olivas? pulpamentum? capparim?

Est enim senarius: quem corrumpunt, qui alia interferciunt.

Plauti

Plauti Scena, Curculione, suis numeris reddita.

CAP. XIV.

QVoniam Plautus in manibus eſt; faciam, quod iam in his libris aliquoties feci, ut integram ſcenam, cuius verſus prope omnes perturbati ſunt, ita proponam, ut, partim coniectura, partim veteribus libris fretus, legendum puto. Eſt autem ea, quae proxime ſequitur illam, quam modo emendare conatus ſum. Meminiſſe autem oportet eos, qui Plautinos verſus dimetiuntur, crebras eſſe apud eum craſes, & ſynaereſes; neque ſemper elidi ob ſequentem vocalem ultimas ſyllabas vocum in literam M deſinentium: ut ne ipſas quidem vocales ultimas earum vocum, quae alias item a vocali incipientes antecedunt. Item ultimas ſyllabas verborum, quae imperandi vim habent, etiam ſi primi ſecundive ordinis ſit, ab eo, cum libet, corripi: UT AMA. VIDE. TACE. CAVE. & talia. Haec enim, & eiuſdem generis alia, qui minus cogitet, in verſuum dimenſione frequenter haerebit. Sed quoniam haec contrita, ut puto, iam ſunt, agedum, praeſtemus quod polliciti ſumus.

PHAEDROMUS. PALINURUS.

LE. Flos veteris vini meis naribus obiectus eſt.
Eius amos cupidam me huc per tenebras prolicit
Ubi ubi eſt, prope me eſt. Evax habeo. Salve anime mi,
Liberi lepos, ut veteris vetuſti cupida ſum,
Nam prae tuo, unguentorum omnium odos nautea eſt.
Tu mihi flacte, tu cinnamomum, tu roſa,
Tu crocum, & caſſia es, tu bdellium, nam ubi
Tu profuſus, ibi ego me ſepultam pervelim.
Sed quum adhuc naſo eſt obſecutus odos meo,
Da nunc viciſſim gutturi meo gaudium.

Nihil ago tecum? ubi ipsus est? ipsum expeto
Tangere, & invergere liquores in me tuos
Sino ductim, sed hac abiit, hac persequar.
PH. Sitit haec anus. PA. Quantulum sitit? Modice sitit.
Capit quadrantal. PA. pol quidem, ut tu praedicas
Vindemia haec huic anui non soli sat est.
Canem quidem esse hanc par magis fuit, sagax
Nasum habet. LE. Amabo, quota vox sonat proculì
PH. Anum apellandam hanc censeo. Adibo. redi,
Et respice ad me huc. LE. quis imperator est?
PA. Vini pollens lepidus Liber,
Tibi qui siccae, semisomnae,
Screanti, potum affert, & sedatum it sitim.

Elegantissime autem fecit, ut, quasi Liberi patris sacra ferret, senariis interiecerit duos versus eius generis, quo in eius choris utebantur.

LE. Quam longe abest, quaeso, a me? lumen hoc vide.
Fac grandiorem ergo, obsecro, huc ad me gradum.
Salve. LE. Ego ne salva sim, quae sicca sum siti?
PH. At iam bibes. LE. diu fit. PH. En tibi lepida.
LE. Salve oculissime homo. PA. Age, agesis, effunde hoc cito
In barathrum, propere prolue cloacam PH tace.
Nolo huic maledici. PA. faciam igitur male potius.
LE. Venus de paulo paululum hoc tibi dabo haut
Lubenter, namque amantes potantes, tibi
Vinum propinant semper omnes. at mihi haut
Saepe hac veniunt haereditates. PA. hoc vide, ut
Ingurgitat impura in se avariter merum,
Faucibus plenis. PH. perii hercle. huic iam nescio,
Quid primum dicam. PA. Em. istuc, quod mihi dixti.
PH quid est?
PA. Periisse ut te dicas. PH. Di male faciant tibi.
PA. Dic. isti. LE. ah. PA. quid est? ecquid bibere lubet.
LE. lubet.

PA. Etiam mihi quoque stimulo fodere te lubet.
PH. Tace. noli. PA. taceo. ecce autem bibit arcus. pluet.
Credo hercle hodie. PH. iam dico? PA. Quid dicturus es?
PH. Me periisse. PA. age dice. PH. anus audi. hoc volo
Te scire: perditus sum miser. LE. At pol ego oppido
Servata. sed quid est? quod perditum lubet
Te dicere esse? PH. quia id quod amo careo miser.
LE. Ne plora Phaedrome mi. curato tu, amabo, me,
Ne sitiam; ego, quod amas, iam huc adducam tibi.
PF. Tibin' ego? quin si mecum servas fidem,
Vineam tibi pro aurea statua statuam, quae tuo
Monumentum gutturi sit. Quis me in terra erit
Adaeque fortunatus, si illa ad me bitet,
Palinure? PA. aedepol qui amat, misera afficitur, si eget,
Aerumna. PH. non ita est, nam confido ego,
Parasitum hodie huc cum argento adventurum meum.
PA. Magnum incoeptas, id si espectas, nusquam quod est.
PH. Quid si ad fores adeam, atque occentem? PA. si lubet.
Neque veto, neque iubeo: quando video ego te
Immutatis moribus here esse, atque ingenio.
PH. Pessuli, heus pessuli, vos saluto libens.
Vos amo, vos volo, vos peto atque obsecro.

Sunt autem hi duo versus e quaternis creticis, quibus usus est, quoniam is numerus ad saltationem est accommodatus. Itaque eis utebantur in Pyrrhicha.

Amanti mihi morem gerite amoenissimi.

Redit iterum ad creticos.

Fite caussa mea Ludii barbari,
Sussilite, obsecro, & mittite istanc foras.
Quae misero amanti sanguinem ebibit mihi.

Rursum ad creticos.

Hoc vide ut dormiant pessuli pessumi,
Nec mea gratia commovent se ocyus.

Per-

Perspicio nihili meam vos facere gratiam.
St. tace. PA. taceo hercle quid est? PH. St. sonitum sentio.
Tandem aedepol morigeri fiunt pessuli.

Ita puto scenam illam restitui oportere. Sed varietatem consectanti, omittendus in praesens Plautus est.

De misera rerum humanarum conditione e Seneca Tragico, aliisque scriptoribus disputatum.

CAP. XV.

Ex omnibus Senecae Tragoediis plurimum mihi semper placuerunt *Troades*; quarum etiam olim magnam partem, animi caussa, Graecis versibus expresseram. Nunc quoque earum principium agitanti multa in mentem veniunt, quae committam huic chartae; si quid forte in eis inerit, quod aliquis non invitus legat. Versus hi sunt:

Quicumque regno fidit, & magna potens
Dominatur aula, nec leves timuit Deos,
Animumque rebus credulum latis dedit,
Me videat & te Troia.

Quid autem est in rebus humanis, cui fidere, quoque niti aliquis possit, si ne regno quidem satis tuto fiditur? Et tamen ne potentissimorum quidem regum stabilis & fixa fortuna est. Quis enim rex Priamo potentior, aut perdiu fortunatior fuerat? At aetate confectus in eas incidit calamitates, quae & perpetuam, quasique restibilem poetarum ingeniis scribendi segetem, ac materiam subministrarunt, & ab Aristotele prope in Proverbii loco nominantur. Recte igitur & sapienter Solon in illo nobili sermone, quem cum Croeso habuisse dicitur, neminem beatum vocari debere censuit, quandiu viveret: & quod in longitudine temporis, πολλὰ μὲν ἔστι ἰδέειν τὰ μή τις ἐθέλει, πολλὰ δὲ καὶ παθέειν. Multis enim ut, in eodem illo sermone est, magnas opes ad tempus concessit Deus,

quos

quos postea radicitus exstirpavit. Idque Croesus quoque ipse expertus est: qui e summis opibus summaque potentia eo tandem perductus est, ut captus a Cyro, parum afuerit, quin vivus cremaretur. Sapienter etiam Herodotus. ἡ ἀνθρωπείη δ' εὐδαιμονίη οὐδαμᾶ ἐν ὠυτῷ μένει. Et ob id Plato homines esse dicebat θεῶν ἀθύρματα. Et quo Plautus,

Enimuero di nos homines ut pilas habent.
Ῥεῖα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει.
Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει, καὶ ἄδηλον ἀέξει
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης, ὃς ὑπέρτατα δώματα ναίει.

ait Hesiodus, ex quo Horatius.

——insignem attenuat Deus
Obscura promens, hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit, hic posuisse gaudet.

& alibi ait eam esse potentem,

——vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos.

Aesopum etiam Phrygem interrogatum; quid ageret Iuppiter, respondisse aiunt, τὰ μὲν ὑψηλὰ ταπεινοῦν, τὰ δὲ ταπεινὰ ὑψοῦν... τὰ μὲν εἰκαδομεῖν, τὰ δὲ καταβάλλειν. Et Euripides praeclare,

Θνητῶν δὲ θνητὸς ὄλβος.

& nisi me memoria fallit, Menander,

Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ἄνδρα, τοῦτ' οὐ πείσομαι.

Omnia enim ut sperare, ita & metuere homines possunt. Meritoque Apelles, cur, praeter ceterorum pictorum consuetudinem, Fortunam sedentem pinxisset, interrogatus. *Quoniam*, inquit, *stare non potest*. Imo vero cum maxime arridet, tum maxime metuenda est. Ut enim ait Hippocrates τὰς εὐεξίας, cum ad summum pervenerint, periculosissimas esse; ita periculosissima est eorum condicio, quibus fortuna immodice favet. Recteque Bias. *Fortuna vitrea est, cum splendet, frangitur.* Quod

vel

vel maxime intelligi poteſt ex iis, quae de Amaſi rege Agypti, & Samiorum tyranno Polycrate apud Herodotum leguntur. Hanc humanarum rerum infirmitatem ac fragilitatem iampridem indicaverat. Homerus illo verſu,

Οἵηπερ γενεὴ φύλλων τοίηδε καὶ ἀνδρῶν.

&illo Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο.

& Pindarus his verbis: Τί δὲ τίς, τί δὲ ὔτις; σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωποι. Sed & eadem de re pulcerrimus locus eſt apud Sophoclem Aiace Maſtiphoro; ubi Minerva eum oſtendiſſet Ulyſſi Aiacem Telamonis filium, qui maximo inter Graecos in pretio fuerat, furore divinitus immiſſo percitum, &, dum Graecos ulciſci ſe putat, in pecudes ſaevientem: ita Ulixem ipſum alloquitur.

Ὁρᾷς Ὀδυσσεῦ τὴν θεῶν ἰσχὺν ὅση;
Τούτου τίς ἄν σοι τ' ἀνδρὸς ἦν προνούστερος,
Ἢ δρᾷν ἀμείνων εὑρέθη τὰ καίρια;
Vides Ulixe quae poteſtas ſit Deum?
Quis hoc viro prudentior antehac fuit,
Aut ad gerenda, quae opus erant, praeſtantior?

Tum Ulixes, cum reſpondiſſet, eum plane & prudentiſſimum, & fortiſſimum fuiſſe: ſeque eius in tantam infelicitatem collapſi miſericordia commoveri, etiam ſi eum ſibi infenſum eſſe ſciret: addit commoveri ſe non tantum eius cauſſa, ſed etiam ſua. Videre enim ſe, quantum hominum viveret, nihil aliud eſſe, quam vanas imagines, & inanem umbram. Tum Minerva praeceptum ſapientiſſimum ſubiicit, & nunquam ex hominum animis delendum: ut talia intuens, nihil unquam in eos ſuperbe loquatur: neque ſe extollat, ſive robore, ſive opibus alium ſuperet. Unum enim diem ſatis eſſe ad omnia humana & deprimenda, & rurſum erigenda. Moderatos autem homines diis caros eſſe; inviſos, improbos. Sed & illud eleganter a Seneca dictum, *Nec leves metuit Deos*, mutari enim Deos dice-

dicebant, cum condicio hominum mutaretur. Horatius,

Mutatosque Deos flebit, & aspera
Nigris aequora ventis
Emirabitur insolens.

His autem paucis verbis, *me videat & te Troia*, plus dixit, quam si plura dixisset. Videat me ex regina captivam, ex tot liberum matre orbam, ex felicissima etiam hostibus miserabilem. Videat Troiam ex urbe omnium pulcerrima, & opulentissima, eo redactam, ut vix illius vestigium supersit. Haec cum viderit, eat & fidat rebus humanis.

Avidia, pro aviditate. Sallustii locus coniectura correctus.

CAP. XVI.

ETsi vitium omne natura foedum, & homine indignum est: quaedam tamen vitia sunt, quae minus averseris; quaedam contra ita turpia; ut stomachum omnibus ac nauseam moveant. Et ut herbae quaedam noxiae, quibus tamen in locis sponte proveniunt, bonitatem soli, si cultus accedat, indicant; ita e quibusdam vitiis excelsus tamen, & erectus animus intelligitur, quique, si excolatur, egregii aliquid praestare possit: cum contra alia quaedam vitia sint, quae degenerem, & abiectum ac servilem animum manifesto arguant. Huic rei argumento esse possunt *avaritia*, & *ambitio*; quarum illa sordida, & humilis est: haec magnis ac generosis animis plerumque comes addita. Illa nihil magnum ac sublime cogitat, semper avida, semper hians, semper querula, infuscatis aerugine manibus, quod recondat quaerit, non quo fruatur, parata amicos, cognatos, parentes, patriam, nummis, si res ferat, addicere. Haec saltem aliquid petit, quod & magni

gni ac fortes viri petunt; neque aliud fere interest, quam quod vir bonus honestatem ipsam sequitur, gloriam, quasi accessionem aliquam, & publicum virtutis suae testimonium non recusat; ambitiosius gloriam sibi praecipue proponit: ea quasi mercede detracta; ne virtutem quidam ipsam amaturus. Sed tamen contemtus pecuniae semper laudi; contemtus gloriae interdum vitio datur. Itaque Alexandrum Macedonem, C. Caesarem, & tales viros ab avaritia alienissimos fuisse legimus, ab ambitione non item. Nota est Alexandri quidem illa vox: *Interfecissem; si quis me tertium nominasset*; Caesaris autem illa, cum ignobile oppidulum praeteriret, *Malle se illic primum esse, quam Romae secundum.* Tantum erat in utroque τὸ φιλόπρωτον: Fere igitur si alterutrum necesse sit; ambitionem facilius ac libentius homines, quam avaritiam agnoscunt. Ut Salustius (eius enim caussa sermo hic a me susceptus est) in prooemio libri de coniuratione, de se fatetur. *Ac me*, inquit, *cum ab reliquis malis moribus dissentirem*; *nihilominus honoris cupido eadem quae ceteros*, *fama*, *atque invidia vexabat*. Sed cum sententiam nobilissimi scriptoris videre difficile non sit, in verbis tamen depravatum aliquid videtur. Idque mihi assensuros esse omnes arbitror, qui attente ac diligenter ea considerarint. Ego cum saepe ac diu de illo Sallustii loco & cogitarim, & quaesierim ex aliis, & vetustos libros consuluerim; tandem in eam sententiam veni, ut pro certo arbitrer ita legendum esse. *Ac me, cum ab reliquis malis moribus dissentirem*, *nihilominus honoris cupido eadem, quae ceteros, famaque avidia vexabat.* Ut *honoris cupidinem, & avidiam famae* dixerit, φιλοτιμίαν καὶ φιλοδοξίαν. *Avidiam* autem, pro aviditate, dixisse Sallustium nemo mirabitur: qui eum iam tum, ut immodicum antiquarum, & insolentium vocum affectatorem notatum esse meminit. Iam vero ut a *perfido perfidiam, ab invido invidiam, sic ab avido*

avidiam

avidiam dice, analogia quidem facile patiatur. Et veteres quidem multa hoc modo formarunt: *desidiam, ferociam, ignaviam, dividiam, inaniam, imbelliam*; quorum plaeraque in usu esse postea desierunt. *Indoloriam* etiam, si Sidonio credimus, Cicero dixit. Hanc opinionem meam mihi quidem, communi fortasse vitio, valde probari fateor; aliorum tamen sententiae non praeiudico.

M. Tullii Philippicae decimae locus explicatur.

CAP. XVII.

GRavi admodum sententia usus est Cicero libro decimo Philippicarum, cum recuperandae libertatis caussa nullum detractandum esse periculum diceret. Vitam enim, quae omnino semel relinquenda sit, nusquam gloriosius, quam in libertate defendenda posse deponi. Atque etiam si, vitato aliquo eiusmodi periculo, immortalitas viro forti proponeretur, ita ut perpetuo in servitute victurus esset; tanto debere eum alacrius mortem oppetere; ne, morte vitata, incideret in illam perpetuam servitutem. Mala enim omnia eo magis fugienda sunt; quo ea diuturniora fore prospicimus. Hoc ita divinus orator expressit. *Ita praeclara est recuperatio libertatis; ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. Quod si immortalitas consequeretur praesentis periculi fugam: tamen eo magis fugienda videretur; quo diuturnior esset servitus*. Constat autem Homericam quidem esse sententiam, sed finem illius summo artificio ab eloquentissimo viro immutatum, & in contrariam partem inflexum παρὰ προσδοκίαν. At Ciceronis corrector hoc quoque loco diligens esse voluit, iudicavitque legendum, *Eo magis ea non fugienda videretur*. Et addidit delarationem correctione dignam, ut operculum patella.

patella. *In illis*, inquit, *verbis Ciceronis, Ea non fugienda videretur, ſubaudiendum, eſt mors. Nam ſi ſine negatione legas, ut in vulgatis, ſubintelligetur, immortalitas.* Hominem admiror, qui non viderit, de *ſervitute*, non de *morte*, aut de *immortalitate* Ciceronem loqui.

In Muraeniana Cicero, & in Odis Horatius, Graecorum ſcriptis illuſtrati.

CAP. XVIII.

INter commoda ruſticorum, hoc quoque ponit Horatius, quod dormientes non excitantur tubae ſono, ut milites. Id enim ſignificatur illo verſu,

Nec excitatur claſſico miles truci.

Neque id Cicero praetermiſit; ſed id inter iuriſperitos & militares viros etiam intereſſe dixit. Sulpicium enim cum Muraena comparans, *Te*, inquit, *gallorum: illum buccinarum cantus exſuſcitat.* Sed & ante eos quidam vetus poeta Graecus id dixerat, eos qui in pace dormirent, non tubarum clangore, ſed gallinaceorum cantu a ſomno excitari. Eius verba haec leguntur apud Plutarchum in Nicia. Τὺς ἐν εἰρήνῃ καθεύδοντας ὐ σάλπιγγες, ἀλλ' ἀλεκτρυόνες ἀφυπνίζουσι. Non aranearum telae hac obſervatione tenuiores ſunt; ſed habent haec quoque λεπτολογήματα interdum aliquid voluptatis. Subtexam & alia eiuſdem generis. Quod cornicem libro tertio Odarum eleganti admodum epitheto aquae augurem vocat, ab Euphorione, ut mea fert opinio, ſumſit. Eius enim citantur haec,

ὑετίμαντις ὅτε κρώξειε κορώνη.

Sed nunquid parum prudenter feciſſe videri poteſt, qui libro ſecundo, cum Pompeium Varum, cuius inſperato reditu exultabat, adventicia cena excepturus eſſet, etiam ex apio properari ſibi coronas iuſſerit? ita enim canit,

-- *quis*

——quis udo
Deproperare apio coronas,
Curatve myrto?

Aliis quoque locis *coronas ex apio* in conviviis adhibet
Neu desint epulis rosae
Neu vivax apium.
Et alibi,
Est in horto
Phylli nectendis apium coronis.

At apium apud veteres ferale & omninosum habebatur, quod eo tumuli coronari solerent: & quibus aegrotis mortem imminere significarent, eos apio indigere dicebant. Certe Timoleontis milites, cum in colle quodam superando in mulos apio onustos incidissent, ita omen illud exhorruisse memorantur; ut prope concidissent animis, nisi eos fortissimus imperator docuisset victoriam potius portendi: cum in Isthmiis victores illis temporibus apio coronari solerent. Itaque ab hominibus eruditissimis proditum est, ex omnibus passim herbis ac floribus in conviviis hilarioribus solitas necti corollas, praeterquam ex apio. Absit tamen a nobis haec audacia, ut elegantissimum & eruditissimum poetam, in eo peccasse dicamus. Habet enim ille hyperaspisen, in his rebus sane valentem, ac strenuum, &, si amare ac potare sapientia est, quovis Thalete sapientiorem, Anacreontem, cuius haec sunt:

Ἐπὶ δ᾽ ὀφρύσι σελίνων στεφανίσκοις
Θέμενοι, θαλίαν ἑορτὴν ἀγάγωμεν Διονύσῳ.

Haec igitur corona huic capiti coronis esto.

Ciceronis Quinctiana, locis aliquot perpurgata.

CAP. XIX.

LOcos quosdam ex oratione Ciceronis pro Quintio hic subnotare animus est, quos aliter, quam ceteri,

 teri,

teri aut intelligo, aut lego. Primus hic erit. *Tum Naevius ipse pueros circum amicos dimittit, ipse suos necessarios ab atriis Liciniis, & faucibus macelli corrogat*. Ubi homo eruditus. *Ex atriis*, inquit, *Liciniis auctionarios praecones, ex faucibus macelli nobiles homines otio affluentes, qui cupediis inhiabant, aut otio ibi suo fruebantur*. Non equidem negarim gulae proceres in macellum nonnunquam ventitasse. Notanda sunt illa Iuvenalis,

Multos porro vides, quos saepe elusus ad ipsum
Creditor introitum solet exspectare macelli.

Sed tamen obsonatorum opera saepius utebantur: neque est verisimile nobiles homines in turpi, ac prope infami loco sedere solitos, tanquam publice profitentes, se ventri ac gulae deditos esse: & habebant alia honestiora loca, in quibus otium suum oblectarent: Neque haec conveniunt, & nobiles fuisse, & praeconis Naevii necessarios. Ex utroque igitur loco corrogatos accipio homines abiectos, ignobiles, Naevii amicitia dignos. Sed fefellit interpretem, quod statim subiicitur. *Tabula maxima signis hominum nobilium consignantur*: quod cum illudens Cicero dixisset, ipse, ut vere ac serio dictum, accepit. Nam quod opinionis suae confirmandae caussa citat locum ex libro tertio Accusationis, ubi ita legitur: *Albam Aemilium sedentem in faucibus macelli loqui palam, vicisse Verrem*: miror si eum, quod Aemilius vocaretur, aliquem esse e numero nobilium existimavit: cum paulo post ita de eo loquatur Cicero. *Albam habeo iudicem eum hominem, qui se ipse scurram improbissimum existimari vult, qui a scurru potius semper gladiator, quam scurra appellatus sit*. Sponsionem autem illam de qua Cicero, ut nova & iniqua conqueritur, ita fuisse conceptam puto: *Ni bona sua ex edicto possessa non essent*; quomodo & Budaeus legit, hoc modo: *Si bona tua ex edicto possessa essent*. Nam ex hac posteriore formula, necesse habuisset Naevius probare, bona Quinctii ex edicto possessa esse:

esse: at ex illa onus probandi tralatum est in Quinctium. Ideoque priore loco eum dicere oportuit: de quo non iniuria Cicero conqueri videtur. Quod autem citat interpres locum quendam e libro ultimo in Verrem, ubi de sponsione Servilii agitur, alio loco docebo, quam longe ab illius sententia aberrarit. Ex eadem oratione. *Quum in altera re caussae nihil esset, quin secus iudicaret ipse de se*. Liber vetus, *sequius*: cui voci librarii, videntur aliquando inimici fuisse, ita pertinaciter coniurarant ad eam ex omnibus libris obliterandam. Ex eadem. *Ita ne est? quod viri optimi faciunt, si qui suos propinquos*, & cetera. Et in eodem vetere libro multo melius. *Ita ne? Quod viri optimi faciunt, ii qui suos propinquos ac necessarios claros & honestos esse atque haberi volunt, id Sex. Naevius non faceret?* Quomodo si legas, tollitur omnis illa, in qua interpres frustra luctatur, difficultas. Ex eadem. *Ego pro te nunc hoc consulo, post tempus, in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es.* Lego, *Hos*, & *quos*, & ita legendum manifesto ostendunt ea, quae statim sequuntur. Sed interiungamus ipsi, ut & qui haec legent, interquiescant.

Elegans Ciceronis, Tusculana secunda, locus illustratus.

CAP. XX.

Cicero libro secundo Tusculanarum, cum multis verisque laudibus Philosophiam ornasset, acerbeque exagitasset Philosophos quosdam, qui cum optima instituendae vitae praecepta aliis traderent, ipsi tamen turpissime ac flagitiosissime vivebant: eum quicum loquitur, facit hoc ipso quasi argumento utentem adversus Philosophiam, ut ostendat eam non tantas utilitates adferre, quantas diceretur. Cui respondens ipse, ait id hominum vitio evenire, ut enim quamvis bona se-

mina non in omnibus agris idem efficiunt; ita neque praecepta, quamlibet bona, in quibuslibet animis. Hoc autem ita explicat. *Nam ut agri non omnes frugiferi ſunt, qui coluntur: falſumque illud ac improbe,*

Et ſi in ſegetem ſunt deteriorem datae
Fruges, tamen ipſae ſuapte natura enitent:
Sic animi non omnes culti fructum ferunt.

Sed latere hic aliquid vitii, primum oſtendit prior verſus, qui vix ſatis numeris ſuis conſtat: niſi aut ultima vocalis in Etſi non elidatur: aut ita legamus,

Et ſi ſegetem ſunt in deteriorem datæ:

Quomodo olim, auctore me, edidit Manutius & poſt eum alii. Sed poſtea ipſi mihi diligentius cogitanti, viſa eſt mutatio illa vitium occultaſſe potius quam ſuſtuliſſe. Neque enim ſatis cohaerent haec, *Falſum & improbe*. Itaque alii addiderunt, *Falſoque & illud improbe*. Ego autem falſam quidem eſſe ſententiam illam video, improbitatis nullam in ea ſignificationem repetire poſſum. In vetere libro, quem habeo ita legitur, *Falſumque illud ad improba*, ex qua depravta ſcriptura coniecturam feci, ita legendum eſſe: *Falſumque illud Attii,*

Probae & ſi in ſegetem ſunt deteriorem datae,
Fruges, tamen ipſae ſuapte natura enitent.

Ut Cicero & poetam nominaverit, qui id dixerat; & praecepta philoſophiae non ſimpliciter cum ſeminibus, ſed cum probis & lectis ſeminibus compararet.

MARCI ANTONII MURETI
VARIARUM LECTIONUM
LIBER DECIMUSSEPTIMUS.

Rectene inscripti libri M. Tullii de Finibus bonorum & malorum disputatum.

CAP. I.

Quaesitum est, cur Cicero pulcerrimos libros, in quibus varias veterum Philosophorum de summo bono sententias excutit, inscripsisset *De finibus bonorum & malorum*. Ac facile quidem illos absolvimus, qui Caelii Calcagnini errorem secuti, melius eos *De fine*, quam *De finibus* inscribi potuisse censebant. Cum enim variae Philosophorum disciplinae, varios fines facerent, & de iis ipse disputare instituisset, recte libros suos *de finibus*, potius quam *De fine* nominavit. In illo plusculum laboris fuit, cur non solum *bonorum fines* dixisset, sed etiam *malorum*. Nam nomen quidem ipsum *finis* sumserunt Philosophi ab illo omnis elegantioris doctrinae fonte Homero.

Οὐ γὰρ ἔγωγέ τι φημὶ τέλος χαριέστερον εἶναι:

Sed tamen numquam dixerunt τέλος κακῶν: Ac ne videtur quidem dici posse. Etenim τὸ τέλος τελειοῖ Malum autem non perficit. Itaque mors vocatur τέλος, κατὰ μεταφορὰν, & cum furem, aut sycophantam τέλειον dicimus, improprie loquimur: non secus quam cum *bonum*

 furem

furem, aut *bonum sycophantam* dicimus. Auctor & fundus huic rei Aristoteles libro quarto τῶν μετὰ τὰ φυσικά, qui etiam secundo Physicorum irridet poetam quendam, quia ita dixerat,

Ἔχει τελευτὴν, ἧσπερ οὕνεκ' ἐγένετο.

Non enim quodlibet extremum *finis* vocatur, sed quod optimum, quod ille ita exprimit, βούλεται γὰρ οὐ πᾶν εἶναι τὸ ἔσχατον, τέλος, ἀλλὰ τὸ βέλτιστον. Quae verba ideo referre & interpretari placuit, quod a quibusdam interpretibus pessime accepta sunt. Item τέλος, & τὸ οὗ ἕνεκα, idem sunt. At *malum* nullo modo potest, ut finis, cuiquam propositum esse. *Bonum* enim expetunt omnia. Neque ullus, quamvis malus, quidquam ipsius mali caussa facit. Voluntas enim numquam fertur ad malum, quatenus malum est. At fortasse dicat aliquis, *finem malorum* dici, non quem spectent, & quo referantur mala omnia, sed id quo nihil peius sit. Quid, quod ne id quidem fieri potest? Quodcumque enim malum proposueris, id addito alio, peius & deterius fiet: neque quisquam unquam malum ullum tantum nominabit, (de iis malis loquor, quae homini in vita accidere possunt) ut non eo peius aliud reperiatur. Et recte Pythagorici dicebant, bonum finitum esse, malum infinitum. Recto nihil rectius at perverso & depravato, semper aliquid contortius reperiri potest. Nisi forte malum unum tantum dixeris: ut Stoici cum solum vitium in malis habendum docerent; qui & vitia ipsa, & peccata paria esse dicebant. Sed tunc inepte dixeris *summum malum*, *aut maximum malum*, *aut finem malorum*. Nam haec, nisi in comparatione, non dicuntur. Comparatio autem non nisi inter plura. Et inter paria nihil summum aut maximum est. An ut felicitas bonorum omnium cumulus, ita *finis malorum* erit omnium malorum cumulata complexio? At non potest. Nam bona quidem conspirare possunt, mala non possunt.

Quia

Quia bonum σωστικόν est & sui, & eius in quo est. Malum φθαρτικόν & aliorum & sui. Itaque omnes virtutes in uno aliquo esse, nihil prohibet. Imo vero qui perfecte habet unam, omnes habeat necesse est. Neque ceterae sine prudentia sunt: neque absoluta prudentia sine ceteris. Longe aliud in vitiis, quibus maior inter se, quam cum virtute pugna est. His adductus facile in eam sententiam prolaberer, ut dicerem, inscriptionem librorum esse *De finibus*, aut certe *De finibus bonorum*, nisi me Ciceronis ipsius revocaret auctoritas cuius haec verba sunt, ex libro secundo de Divinatione: *Cumque fundamentum esset Phisophiae positum in finibus bonorum & malorum, perpurgatus est is locus a nobis quinque libris: ut quid a quoque, & quid contra quemque philosophum diceretur, intelligi posset*. Positum sit igitur, veram esse inscriptionem, *De finibus bonorum & malorum*. Finem autem malorum dici, id quod tale est, ut χωρισθὲν deterius sit alio quolibet per se sumto: aut etiam aliis omnibus coacervatis; dummodo hoc unum non sit in illo acervo. Aliter accipi posse, nullo prorsus modo existimo.

Epithetorum in poetica usus. Mater Leonum Africa. Horatius illustratus.

CAP. II.

OMnia ornamenta, omnemque quasi mundum Latinae poeseos a Graecis acceptum esse, nemo iam nescit, nisi qui ea quoque, quae nota sunt omnibus, nescit. Cum autem ut coelum stellis, ita poesis concinnis praecipue & suo loco positis epithetis illuminetur; multa, quibus Horatius utitur, unde petita essent, alias indicavi. Nunc unum etiam indicabo in Ode ad Atistium Fuscum; ubi de lupo, qui sibi in sylva Sabina occurrerat, ita canit:

Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit aesculetis.
Nec Iuba tellus generat, Leonum
Arida nutrix.

Quod enim Mauritaniam *nutricem Leonum* vocat, Homericum est: qui poeta saepe vocat Idam μητέρα θηρῶν id est, matrem Leonum. Θηρός enim nomen, quamquam aliarum quoque ferarum commune est, proprie tamen de *Leone* dici, notat Galenus. Ut mirum non sit, cum Ida tam mulos Leones habeat, cur eis potissimum ad cursum Phrygia mater utatur. Sic idem poeta Thracen vocat μητέρα μήλων, id est, *pecudum matrem*. Sic alias docui a Tibullo noctem *matrem syderum* dici quae ab Euripide, *syderum nutrix* diceretur. Sic Olympiam Pindarus, *matrem certaminum*, in quibus victores aureis coronis donarentur; Sic Syracusas *equorum bellicorum nutrices* vocavit. Neque pigebit appingere locum illum ex ode prima libri quarti,

——*Lyraeque & Berecynthiae*
Delectabere tibiae
Mistis carminibus, non sine fistula.

Imitatum esse ex tertia Ode Olympiorum, unde haec sunt:

Φόρμιγγά τε ποικιλόγαρυν
Καὶ βοὰν αὐλῶν, ἐπέων τε θέσιν,
Αἰνησιδάμου
Παιδὶ συμμίξαι πρεπόντως.

Atque id genus symphoniae, quo hodie quoque saepe utimur σύμψαλμα Graeco vocabulo nuncupatur. Vereor ne dicar nimis dissimilia copulare; sed tamen quando de epithetis e Graeco fonte ductis agere coeperam, dicam quod nunc in mentem venit epithetum quo summus Latinorum poetarum afficit undam inferorum, cum eam *irremeabilem* vocavit, ipsum quoque a Graecis fluxisse. Sic enim & Theocritus,

Ἀγγεί-

Ἀγγείλειεν ἐμοί τις ἀνίξοδον εἰς ἀχέροντα.

Et hanc unam vocem Catullus versu integro expressit,

Illuc, unde negant redire quemquam.

Avaritia, & ambitio rerumpublicarum pestes. Sallustii super ea re locus Catilinarii castigatus.

CAP. III.

SApienter Sallustius maiorum omnium, quibus Resp. Romana conflictata est, duos quasi fontes fuisse scribit, ambitionem, & avaritiam. Sunt enim duae illae civitatum praecipue pestes: cum cives inter se committant, tollantque concordiam, qua civitatum salus continetur. Idem autem ante illum dixerat gravissimus scriptor Thucydides his verbis *πάντων δὲ αὐτῶν ἡ ἀρχὴ διὰ πλεονεξίαν ἢ φιλοτιμίαν.* Aristoteles, quoque in Politicis, maximas & pernitiosissimas contentiones ex honoris, aut pecuniae studio, ait exsistere, *Διὰ κέρδος* inquit, *καὶ διὰ τιμὴν παροξύνονται πρὸς ἀλλήλους.* citatur & versiculus Graecus, Theognidis an Solonis, qui eandem sententiam complectitur, quo ibi utitur Sallustius, cum ait avaritiam omnia venalia habere. Est autem hic,

Πιπράσκει δ' ὁ κακὸς πάντα πρὸς ἀργύριον.

Sapiens autem ille Hebraeus ait avari etiam animam ipsam esse venalem, *φιλαργύρου.* inquit, *οὐδὲν ἀνομώτερον. οὗτος γὰρ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἔκπρακτον ποιεῖ.* Sed antequam manum de tabula tollam libet considerare locum ex illa scelerata ac pestifera oratione, qua Catilina suos ad coniurandum cohortatur; in quo latere mendi aliquid sentio. Verba illius haec sunt: *Nam postquam resp. in paucorum potentiam ius atque ditionem concessit, semper illis reges, tetrarchae vectigales esse: populi nationes stipendia pendere: ceteri omnes strenui, boni, nobiles atque ignobiles vulgus fuimus.* Non probo illud *nobiles atque ignobiles.* Or-

Ornare enim suos volebat, non deprimere,& hoc ipsum illos urebat, quod homines novi & ignobiles ad gubernacula civitatis admoti essent; cum ipsi qui maxima ex parte nobiles erant, iacerent. Proponam scripturam vetusti libri, quem habeo, quam plane veram esse existimo. *Nam postquam resp. in paucorum potentiam, ius, damnationemque concessit, semper illis reges, tetrarchae vectigales esse: populi, nationes stipendia pendere: ceteri omnes strenui, boni factiosi, gnobiles, vulgus fuimus.* *Factiosos* olim dictos esse, impigros & aptos ad res gerendas quos Graeci δραςηρίους vocant, notum est. Itaque opponuntur *inertibus*. Plautus. *Lingua factiosi, inertes opera*. *Gnobiles* autem pro *nobilibus* antiquo more dixit Sallustius. Sic *gnarigare* dicebant, pro *narrare*: sic *gnatos*, *gnavos*, *gnaros*, *gnotos*, & similia: Sic in XII. tabulis: *Ante meridiem caussam gnoscito*.

Plenus, auferendi casui saepe Cicero adiunxit, contra atque Victorio placuit.

CAP. IV.

QUiddam valde minutum, ac pusillum notavit Victorius, capite XVII. Libri XXVI. variarum lectionum: Ciceronem semper cum potest, coniungere nomen *Plenus* cum patrio generandique casu: haec enim ipsius verba sunt, numquam autem cum sexto, nisi necessitate quadam coactum: cum tamen hac altera constructione, & Varro, & Caesar utantur. Profert autem locum unum ex Accusatione, ubi Cicero ab illa sua consuetudine recessit, ita scribens. *Verres ornamentis fanorum, atque oppidorum habeat plenam domum*. Sed eum excusat, quod insuavis futura erat oratio, si dixisset *ornamentorum*, propter duas contiguas voces, eodem modo desinentes. Ego aliam caussam adfero, quod si dixisset *ornamentorum*, videri poterat dicere,

cere, tribus generibus rerum plenam esse Verris domum, ornamentis, fanis, & oppidis. Nam si nihil aliud obstabat Ciceroni, quam quod ait Victorius, ne illam consuetudinem suam retineret, poterat pro *plenam* dicere *refertam*. Sed non solent politi, & eruditi scriptores ea nomina quorum unum ex alio pendet, uno & eodem genere ac numero ponere: quod ea res ambiguam obscuram, insuavem orationem facit. itaque *ornamenta fanorum* recte dixeris: sin cum illud dicere velles, magnam fuisse multitudinem eorum illorum, qui fanorum ornamenta exspectarent, dixeris, magnam fuisse multitudinem spectatorum ornamentorum fanorum: nescire te loqui etiam pueri dicent. Atque hoc est, quod rhetores monent, casibus, generibus, & numeris distingui debere orationem. Quod ut magis intelligatur, removeamus alteram ex illis duabus vocibus: ut sit *ornamentorum fanorum plenam domum*; aeque inepta erit oratio. Non igitur quod tres voces eodem modo terminarentur, eo ita loqui Cicero noluit: sed propter eam, quam modo exposui, caussam, ea enim sublata; coniunctio non trium modo, sed & plurium similiter desinentium vocum, vitii nihil habitura est. Cicero in Miloniana. *Scudorum, gladiorum, frenorum, sparorum; pilorumque etiam multitudo deprehendi posse indicabatur*. Vides, quam illa similiter desinentia non fugiat? Addit homo eruditissimus sed certe interdum minus accuratus, quam par erat, invenisse se etiam alterum locum in Ciceronis scriptis, in quo ille a consuetudine sua discesserit, neque se tantae consilii mutationis caussam adferre posse, nisi aliquis putet id natum ab animi perturbatione magna qua tunc premebatur. Esse enim in tertio libro Epistolarum ad Atticum, quas scripsit, cum patria expulsus foret: illic igitur ita scripsisse. *Ex tuis literis plenus sum exspectatione de Pompeio, quidnam de nobis velit, aut ostendat*. Quid non

in

in animis hominum efficit doloris acerbitas? Ita perturbatus erat Cicero, quod patriae, quod uxoris, quod liberorum aſpectu careret; ut, cum conſilium cepiſſet nominis plenus numquam niſi urgente neceſſitate, cum ſexto caſu coniungendi, in tanta re imprudens conſilium mutaverit, & non *exſpectationis*, ſed *exſpectatione plenum* eſſe ſe ſcripſerit. Sed tamen hoc patrono effugiet quoquo modo inconſtantiae notam. At hoc quomodo excuſabimus, quod ſcriptum eſt in oratione pro Sextio: *Otioſa vita, conferta & plena voluptatibus*. Quod hoc ex libro tertio de Finibus: *Eo beatior quiſque quo ſit corporis aut externis bonis plenior*. Quid alia eiuſdem generis multa? Cogitationem hanc ſuſcipiat alius. Nam mihi quidem nihil occurrit, quo tantam conſilii mutationem excuſare poſſe videar.

Ciceronis pro Rabirio Poſthumo oratio, ex veteribus libris duobus, locis aliquot emendata.

CAP. V.

PErcurram, animi cauſſa orationem Ciceronis pro C. Rabirio Curiano Poſthumo, in qua multa notaveram abhinc annos prope viginti, ex duobus veteribus libris; quorum unum mihi commodato dederat Alexander Glorierus, tunc auditor meus, nunc vir clariſſimus, quique ſibi univerſa civitate plaudente, ad altiores dignitatis gradus viam virtute quotidie munit; alterum donaverat homo eruditus, itemque antiquae probitatis ac fidei Hercules Ciofanus. Sed cum eorum plaeraque poſtea etiam Lambinus notaverit inſpiciam eodem tempore notas ipſius: & quae ab eo animadverſa erunt praetermittens, ſi quid aut ipſius diligentiam fugerit, aut aliter in illis, quos dixi, libris ſcriptum fuerit, adnotabo. Statim igitur in ipſo principio ita vulgo legitur: *Si quis & iudices, qui C. Rabirium quod*

ſua

sua fortuna fundatas praesertim, atque optime constitutas opes potestati regiae libidinique commiserit, comprehendendum putet. At in eorum librorum utroque: *Quod suas fortunas, fundatas praesertim atque optime constitutas potestati regiae*, & cetera. Neque mihi dubium est, quin haec scriptura verior sit. Certe enim, *Opes fortuna sua* Latine dici non puto. Quod autem *Curtius* fuisse dicitur huius Rabirii pater, recte in veteribus libris legitur *Curius*: quod cum a Lambino quoque ita emendatum sit, praetermisissem, nisi eum, incogitantia quadam in eundem errorem denuo provolutum viderem. Nam qui recte aliquot locis Curium scripsisset, immemor sui in extremo, ubi rectissime legitur, *Tune es Curii filius*, mutat, neque precario, sed plane directis verbis impeperat, ut legatur *Curtii*. Vix illud notandum puto, quod in illo: *Quamvis patrem suum numquam viderat* ab utroque libro abest vox *publicorum*, quam ut vulgo *publicanorum*. In eodem etiam corrupte *Cuius reditum consulicum datum*: unde coniicio legendum, *Consuli commendatum*. In libro autem Ciofani illud praeclare: *Sunt lites aestimatae A Gabinio, nec praedes dati: nec ex eius bonis quanta summa litium fuit, servari potest*. Quae plane incorrupta est illius locis scriptura. Illud quoque in utroque recte legituri quod in omnibus divulgatis depravatum est. *Si est hoc novum in lege Iulia, sicuti multa sunt severius scripta quam in antiquis legibus, & sanctius, inducatur sane etiam consuetudo huius generis iudiciorum nova*. Quae autem subiiciam, & in vulgatis libris, & in veteribus corrupta sunt. Utrorumque scripturam proponam: tum, quid mihi videatur, aperiam. Lambinus igitur ita edidit. *Illo*, inquit, *capite quod erat in Posthumum, quod in Gabinium iudex esses, nihil Gabinio datum, cum in eum lites aestimarentur*. Quibus ex verbis non meliorem sententiam extruderit quisquam quam ex febricitantium somniis. Libri veteres hoc modo, *Illo*,

in-

inquit, capite quod in posterum. Puto verba illa, QVOD IN POSTERUM, esse principium eius capitis ex lege Iulia, qua accusator Posthumum teneri dicebat: & propterea grandiusculis, ut fit, literis scribi oportere. Sequitur in eisdem libris: *Quom in Gabinium iudex esses, nihil Rabirio datum nihilque ei lites aestimarentur.* Puto legendum: *Quom in Gabinium iudex esses, nihil de Rabirio auditum, nihil quom ei lites aestimarentur*. Et spero assensuros mihi eos, qui totum locum attente considerarint. Omitto quaedam pusilla: cuius generis hoc est quod in eis ita legas. *Neque solum hoc genus pecuniae capiendae turpe, sed etiam nefarium esse arbitrabantur, ac tamen,* & cetera. At non illud omittendum, quod in eorum uno legitur *Quare aut iudici mihi non esse liceat, aut legem Senatoriam non timere*. Prorsus enim absurdum videtur, quod in vulgatis omnibus legitur, *Aut legem lege Senatoria non timere*. Est & hoc ita perscriptum, in veteribus: *Non patitur mea met iam fides*; unde deleo literam T. ut sit, *Non patitur mea me iam fides*. Equidem ut verum fatear, muscas mihi captare videor, cum haec tam minuta confector. Sed tamen cum semel coeperim, persequar usque ad extremum, quamquam enim genus hoc scriptionis, & scribenti molestum est, &, ut opinor, legenti: scio tamen in purgandis veterum scriptis operam bene & utiliter collocari. Alias igitur oblectationis aliquid dabimus. Nunc vincat utilitas. Haud ita multo post, in uno ex eis libris ita legitur: *Quid vociferabere? Decem millia talentum Gabinio esse permissa, Hui. videlicet puer blandus reperiendus fuit, qui hominem ut tu vis, avarissimum exoraret, HS bis millies, & quadringenties ne magnopere contemneret*. Hoc ego, ne quid dissimulem verius & syncerius puto, ut & hoc, quod sequitur. *Et quidem in custodia fuit etiam regia, & vita ei ablata paene est*. Et statim: *Quae necessitas coegit perferre, pertulit*. Aliquanto autem inferius.

Nec

Nec vero id homini tum quisquam, sed tempori adsignandum putavit. Et paulo post: *Nam & ventum est Alexandream iudices, haec una ratio*, & quae sequuntur. Sunt & aliae quaedam in iis, quae sequuntur, varietates, sed non magni momenti. Cetera prorsus cum Lambini editione consentiunt.

Lycurgi orationis locus emendatus & auctus.

CAP. VI.

UT Euripides interesse ait, non tantum quid dicatur, sed etiam a quo dicatur: quod a persona dicentis multum iis, quae dicuntur vel accedit auctoritatis, vel decedit: ita non tantum quid dicatur, refert, verum etiam quomodo dicatur. Eadem enim sententia alio, atque alio verborum genere elata, modo iacet ac languet, modo attollitur, & audientium mentes admiratione perfundit. Declarant id vel maxime Poetae, qui cum interdum vulgares, & e medio petitas sententias proferant, quia tamen eas & numeris vinciunt, & figuris illuminant, seque ab usitata loquendi consuetudine abducunt, quia grandius & sublimius dicunt, grandiora etiam, & sublimiora dicere existimantur. Non aliter in vestitu ac cultu corporis accidere videmus, ut principibus, ac magistratibus ex eo dignitatis aliquid accedere videatur. Neque non quod dixi poetis evenire, idem etiam oratoribus evenit, ut si quis eorum verba immutet, quamvis eandem sententiam retineat, multum tamen eis & dignitatis, & vehementiae detrahat. Ut contigit acri sane & pleno spirituum oratori Lycurgo, qui cum in pulcerrima oratione adversus Leocratem multa de virorum fortium, qui mortem pro patria oppetierant, laude dicturus esset, ne nimis a re proposita digredi videretur, ita sibi viam ad eam disputationem praemuniit, ut diceret, duabus de

caussis

caussis libenter audiendam esse virorum fortium commendationem. Nam & ex contentione, inquit, magis intelligitur eorum, qui ab illis degenerant, ignavia; & iustum est, laudem, quae sola viris fortibus praemium periculorum est, eis non denegari, qui animas ipsi suas in publicis certaminibus civitatis, pro salute communi, profuderunt. Verba autem, quibus hanc sententiam complectitur, haec sunt, αἱ γὰρ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν εὐλογίαι τὸν ἔλεγχον σαφῆ κατὰ τῶν τἀναντία ἐπιτηδευόντων ποιοῦσιν. Sed a libris excusis abest vox ἀνδρῶν, quae tamen & sonum & granditatem addit orationi. At hoc leve est, praeut quod sequitur: ἔτι δὲ καὶ δίκαιον, τὸν ἔπαινον, ὃς μόνος ἆθλον τῶν κινδύνων τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ἐστὶ τοῦτον, ἐπειδὴ κἀκεῖνοι εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀνήλωσαν, ἐν τοῖς δημοσίοις καὶ κοινοῖς ἀγῶσι πόλεως, μὴ παραλειπεῖν. In libris qui usque in hunc diem editi sunt omnibus ita legitur, ἐπειδὴ κἀκεῖνοι εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως ἐτελεύτησαν. quomodo sententiam quidem eandem manere sed de pulcritudine ac vehementia orationis plurimum detrahi, nemo non videt.

Antiphontis Rhamnusii oratio correcta.

CAP. VII.

ANtiquissimi Rhetoris Antiphontis Rhamnusii quo Thucidides magistro usus dicitur, quique ob insignem suaviloquentiam Nestor vocitatus est, oratiunculae aliquot exstant lectu iucundae ut in quibus primos rudis adhuc, & incoatae eloquentiae conatus licet agnoscere. In omni autem re iucundissimum est principia ipsa, & progressus videre. Nam & qui herbarum, ac stirpium naturas curiose inquirunt, satis se studio suo fecisse non putant, nisi eas & ex terrae gremio primulum erumpentes & pubescentes, ac succrescentes, & florentes denique ac vigentes, postremo etiam arescen-

tes

tes ac decidentes contemplati fuerint. Quod si quis tam perspicacibus oculis uteretur, ut ipsius naturae unumquidque procudentis, & ad iustam magnitudinem paulatim perducentis artificium spectare posset, ac tum quomodo quidque mutaretur, tum quantum quoque momento accresceret, intueri nemo reperiretur, qui non illius spectaculi suavitati vel inemori vellet. Sed ut ad Antiphontem, cuius caussa hic sermo institutus est, redeam, in perparva oratione, qua homo adolescens, qui senem in certatione pugno interfecisse arguebatur, crimen illud a se repellens inducitur, duae maculae haeserunt, quas tollere haud ab re fuerit. Primum ergo ubi legitur. ἀλλ' ὁ νόμος εἴργων μήτε ἀδίκως ἀποκτείνειν, ἔνοχον τοῦ φόνου τοῖς ἐπιτιμίοις ἀποφαίνει σε: manifesto constat duas voces omissas, legendumque, μήτε δικαίως, μήτε ἀδίκως ἀποκτείνειν. Paulo autem infra, eum locum, hoc quoque ita emendandum est: εἰ μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν πληγῶν ὁ ἀνὴρ παραχρῆμα ἀπέθανεν, ὑπ' ἐμοῦ μὲν, δικαίως δ' ἂν ἐτεθνήκει, νῦν δὲ πολλαῖς ἡμέραις ὕστερον; & quae sequuntur. Illa autem omnia, οὐ γὰρ ταῦτα, ἀλλὰ μείζονα καὶ πλείονα δίκαιοι οἱ ἄρχοντες ἀντιπάσχειν εἰσὶν, ex hoc quidem loco delenda sunt: quae cum paulo superius recta ac loco suo posita essent, ut tam exiguo intervallo denuo hic legantur, literariorum stupor effecit. Haec non adnotarem; nisi eos quoque libros, qui merito omnium emendatissimi habentur, eodem ad ceteros modo depravatos viderem.

Peregrinatio sit ne utilis, quaesitum: & liceat ne laudare aliud, aliud sequi.

CAP. VIII.

Peregrinatio ad tempus, homini praesertim adolescenti, neque in iucunda, neque inutilis est, nam & novitas, ac varietas mirificam oblectationem habet: & qui mores multarum gentium novit, magnum sibi

ad prudentiam instrumentum comparavit. Sed plaerique iuvenum hodie, qui longinqua itinera suscipiunt, multasque regiones perlustrant, id sibi fere unum studio habent, ut quo quaeque urbs loco sita sit, cuius generis aedificia habeat, quae in quaque sit mercium, ceterarumque rerum ad explendas cupiditates accommodatarum copia, cum domum redierint, narrare aequalibus possint: quibus legibus, atque institutis temperata sit, quibus magistratibus utatur, quomodo ea quae ad se conservandam utilia sunt, persequatur, declinetque contraria: horum omnium ne cogitationem quidem suscipiunt ullam. Et tamen nihil prodest multa loca vidisse, nisi harum rerum notitiam adiunxeris. Praeclareque de Ulysse Homerus.

Πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω.

Urbes, inquit, *multorum hominum vidit, ingenia naturasque cognovit*. Quae re ipsa distincta sunt, ea distinxit etiam verbis. Negligentius Horatius.

Qui mores hominum multorum vidit & urbes.

Urbes etiam a praetereunte videri possunt: mores cognosci, nisi adhibita cura & studio, non possunt. Solon, Pythagoras, Plato, aliique olim magni ac praestantes viri, eo consilio peregrinati sunt, ut quam maximam sibi talium rerum suppellectilem compararent. Quamquam enim ut in aliena domo, sic aliena rep. negant, curiosum esse oportere, haec tamen, quam dico, curiositas & privatim semper, & publice utilis fuit. Aliam quandam rationem, secutus est Plato, qui huius generis peregrinationes, neque, nisi magistratus permissu, neque, nisi a quinquagesimo usque ad sexagesimum aetatis annum suscipi voluit: quod probarem & ipse, si qua usquam civitas, qualem ipse describit, reperiretur. Nam quid ille verebatur, ne alienigenarum hominum multitudine in provinciam aliquam confluente ibique sedes figente, & adolescentibus, quorum impro-

improvida aetas ad libidinem plaerumque quam ad virtutem pronior est, extra patrios fines vagantibus, externa potius vitia importarentur, quam domestica tollerentur: hunc metum ipsius non vanum fuisse, satis declarant eae gentes, quae, cum multa saecula floruissent, nunc in exitium suum versae, peregrinis potius moribus laborant, quam suis. Sed,ut me ad propositum, referam, cum & utilis & iucunda sit bene instituta peregrinatio; tranquillam tamen& quietam vitam amantibus, domi vivere iucundissimum est οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος, dixisse ait testitudinem Aesopus. Quid senex ille, an corporis oculis captus, nescio, mentis certe oculo Lynceus?

Οἴκοι βέλτερον εἶναι, ἐπεὶ βλαβερὸν τὸ θύρηφι,

Ubique enim ut vafer quidem & improbus, sed politus & urbanus scriptor ait Lucianus, εὐκαταφρόνητον πρᾶγμα ὁ ξένος. itaque in illa aurea aetate, si qua poetis fides, nemo peregrinabatur,

Nullaque mortales praeter sua littora norant.

Equidem afficior intimis sensibus; cum illud Claudiani poemation lego, quo Senex ille Veronensis describitur, qui numquam e patriis finibus excesserat: de quo vere & eleganter idem poeta:

Erret & extremos alter scrutetur Iberos,
Plus habet hic vitae: plus habet ille viae.

Praeclareque Horatius:

Romae laudetur Chios, & Samos, & Rhodos absens.

Sed, ut aliud ex alio; quid est, quod longinquas sive urbes, sive insulas, laudari iubet, adire vetat? Certe enim hoc dicit. Laudato peregrinationes; sed ipse te domi contineto. An aliud laudare iubemur, aliud sequi? At aliud in ore, aliud in pectore habere turpissimum est. Et tamen multa alia sunt, poetarum: ut illud Hesiodi, laudandam esse parvam navim: sed merces in magnam imponendas, & hoc Virgilii,

——*Laudato ingentia rura :*
Exiguum colito .

Et hodie in Italia usitatum est simile proverbium agricolarum . Laudandos montes : sed a planitie non recedendum . Capitale in eodem genere illud Sophoclis : laudandam iustitiam : sed haerendum lucro :

τὰ μὲν
Δίκαι' ἐπαίνει, τοῦ δὲ κερδαίνειν ἔχου .

A quo praecepto etiam improbissimi, verbo,re & factis, ne ii quidem, qui boni viri habentur, omnes abhorrent. Numquid igitur , ut aliam vestem domesticam habemus , aliam forensem : ita alia aliis laudabimus, alia ipsi consectabimur ? An hoc potius significant vetera illa poetica proverbia : cum saepe variae, ac multiplices sint hominum sententiae, ita ut eadem alii laudent, alii vituperent , gravesque interdum inimicitiae ex eiusmodi dissensionibus oriantur: debere nos sinere unumquemque iudicio suo uti : & potius quam ullam dimicationem aut contentionem suscipiamus , laudare iudicium ipsius: sed tamen id quod optimum est , sequi ? Ita mihi quidem videtur . Et cetera quidem hoc sensu accipi queunt : Sophocleum illud non potest : neque alia ratione summum poetam defendi posse arbitror , quam ut dicamus eum habuisse rationem decori, & sententiam protulisse convenientem ei personae , quae tum loquens iudicaretur .

Ciceronis Divinatione in Verrem locutio contra Asconii Paediani sententiam defenditur .

CAP. IX.

PRincipium divinationis in Verrem hodie in omnibus vulgatis libris depravate legitur hoc , *Si quis vestrum iudices , aut eorum qui adsunt , forte miratur , me, qui tot annos in caussis iudiciisque publicis ita sum versatus, ut*

ut defenderim multos, laeserim neminem, subito nunc mutata voluntate ad accusandum descendere: is si mei consilii caussam rationemque cognoverit, una & id quod facio probabit, & in hac caussa profecto neminem mihi esse proponendum actorem putabit. Manavit autem error ab Asconio Paediano, qui, cum in veteribus libris legeretur *Descenderim*, putavit, speciem esse soloecismi, nisi aut aliquid adderetur, aut pro *Descenderim Descendere* legeretur: quomodo & quosdam legere affirmat. Sed hoc ab Asconio (quae enim invidia est, vera proloqui?) incogitantius dictum est. Nulla enim hic neque umbra neque species soloecismi est. Fefellit eum, quod putavit verbum *Miratur* absolute positum esse, & illud *Me*, coniungendum cum iis, quae sequuntur, quod si esset, omnino legendum esset, *Descendere*. Sed non ita est, imo vero illud *Me* coniungendum est cum verbo *Miratur*: quod si feceris, omnis illa falsa soloecismi species somniorum in morem evanescet. Ita enim locutus est Cicero, ac si quis diceret. *Asconium miror qui aliis in rebus tam accuratus fuerit, in hac tam pueriliter erraverit. Miror te, qui heri tantum biberis, hodie tam mane surrexeris. Miror te, qui semper antehac tibi praeclare moderatus sis, hodie continere te non potueris, Miror Ciceronem, qui semper usque huc defenderit, nunc subito mutata voluntate ad accusandum descenderit.* Hoc ego non aliam ob caussam notandum putavi, quam quod tam multos Asconii auctoritate in eundem errorem pertractos esse mirabar.

Ciceronis e Lucullo lectio defensa, de Herculis sagittis ex Euripide.

CAP. X.

NOn absimili modo conatus est homo eruditus, & hac aetate τῶν προτρεχόντων, locum Ciceronis e Lucullo mutare, qui tamen mutationis illius nihil indigebat,

gebat, recteque & emendate ſcriptus omnibus in libris circumferebatur hoc modo. *Quid apud Euripidem Hercules, quum, ut Euryſthei filios, ita ſuos configebat ſagittis, quum uxorem interimebat, quum conabatur etiam patrem?* Hinc enim cenſuit is quem dico, tollendam eſſe particulam *Ita*, motus ea ratione, quod Hercules apud Euripidem in ea fabula nuſquam Euryſthei filios confixiſſe dicatur, ſed ſuos: quos inſania correptus putabat eſſe Euryſthei filios: quod ut probet, quaſi valde dubium, adducit etiam Euripidis verſus. Atqui ὤ γαθε quod tu dicis, id ipſum Cicero dicit: tuque dum, ut corruptum, ita integrum & vitio carentem locum emendare conaris, oſtendis te aliud egiſſe, cum illa ſcriberes. Non enim hoc ſignificatur, confixos eſſe ab Hercule ut Euryſtei filios, ita etiam ſuos: ſed ita confixos ſuos, ut ſi Euriſthei, quod ille inſaniens putabat, filii fuiſſent. Equidem ſi quis hoc modo loquatur: Socrates capitis damnatus, ut mulſum, ita hilaris obduxit venenum: non ita accipiam, ut & mulſum & venenum a Socrate epotum putem: ſed eadem hilaritate obductum ab eo venenum, ac ſi mulſum fuiſſet. Sed ne optimi quidem iaculatores ſemper collimant.

Lyſiae laudatio eorum qui Corinthiis opem ferentes occubuerunt, locis aliquot emendatior.

CAP. XI.

SI putarem fore ut optimi ſcriptores, Graeci praeſertim, qui ab optimis & accuratiſſimis typographis editi iam ſunt, vivo adhuc & ſpirante me, denuo ederentur: nihil fortaſſis neceſſe haberem, quae in eis depravata video, quomodo emendanda putem, in hos libros referre; ſatiſque haberem ea novas editiones adornantibus indicare. Sed cum & aetas me iam id ſperare prohibeat; & literarum Graecarum ſtudia, ſaltem

in Italia: nam de aliis gentibus nihil affirmare possum, ita quotidie refrigescere videam, ut existimem a nova praestantium librorum editione librarios emtorum raritate deterritum iri; non puto me perperam facere si optimam quamque editionem cum iis libris, quibus adolescens utebar, conferens, ubi quid a me notatum video quod & alicuius momenti, & ab eis tamen omissum sit, communicandum id cum studiosis putem. Neque me illud movet, quod prospicio fore, ut huius generis scripta sordeant ac negligantur, simul ac quis e singulis capitibus pauca quaedam, quae in hoc, aut illo nobili scriptore emendantur excerperit, non enim gloriae ac nomini meo, sed studiosorum utilitatibus servio: quibus cum hi qualescumque libri mei utiles esse desierint, dum semel profuerint, quo minus in perpetuum abiiciantur, non recuso. Interea cum veteres illos & sapientiae, & eloquentiae laude ita floruisse videam, ut neque a me, neque a quoque eorum, qui nunc sunt, a me quidem certe minime omnium, quidquam scribatur quod vel κατ' ὄναρ ad illorum praestantiam accedat, malo ceteris, quoad possum, viam ad eos facilius intelligendos sternere, quam scribere quae parum cauti, novitatis studio allecti, illis omissis, legant. Ut enim dictum est a nobili poeta, *moribus ac viris antiquis rem Romanam stare*, ita libris & scriptoribus antiquis veram ac solidam eruditionem stare dicamus licet:

> *Vino qui utuntur vetere*, ait quidam, *sapientes puto,*
> *Et qui veteres spectant libenter fabulas.*
> *Nam nunc novae quae prodeunt Comoediae,*
> *Multo sunt nequiores, quam nummi novi.*

Id leviter inflexum od omne prope genus librorum accommodari potest. Et tamen, quod mihi interdum risum, interdum stomachum movet, obscuri homunciones reperiuntur, qui nobilissimos quosque scriptores, quosque tamquam in coelo, ut ita dicam merito collo-

carunt, in ordinem cogere, & de eis adversus tot saeculorum sententiam iudicare audeant. Alius Homerum damnat, alius in Virgilio multa reprehendit, alius praecepta Horatii de arte poetica irridet, alius Ovidium nescisse ait Latine loqui, quasi nos hodie, quid sit Latine loqui sciamus: alius alia, quorum me pudet, pigetque. Miseri, quanto melius facerent, si ad eos intelligendos, & ad virtutes eorum penitus cognoscendas, & quantum cuiusque vires ferunt, imitandas studium conferrent, quam nunc, canum Lunam allatrantium more, ad quos adspirare non possunt, eorum famam lacerare contendunt. Neque negaverim, esse & in veteribus, quae culpari possint, homines enim fuerunt; sed ut in formosis corporibus naevos notamus, non propterea totam formam despicimus, sic & in illis, si qua non placent modeste notanda, non ipsos tribu movendos censeo. Modesta iudicia fero, impudentiam & arrogantiam non fero. Sed sentio me longius provectum, quam proposueram. Ac vereor interdum, ne nostra haec dicaci cuipiam videantur esse ex genere Macrocephalorum, quibus caput toto reliquo corpore longius esse dicitur: sic enim & nobis prooemium saepe longius est, quam cantilena. Sed suum cuique vitium. Senes interdum natura loquaciores sumus. In hanc, qua modo usus sum, φλυαρίαν nescio quo modo, incidi, cum constituissem emendata locis aliquot ex pulcerrima & ornatissima oratione Lysiae, qua eos laudavit, qui Corinthiis opem ferentes occubuerant, quam quidem orationem, ut & ceteras ὄρχαμος τυπογράφων ita emendatam edidit, ut tamen aliorum industriae aliquid reliqui fecerit. Sub principium igitur, ubi ita scriptum est, ἱκανὰ δὲ καὶ τοῖς ἐπιγιγνομένοις ἐξῆν εἰπεῖν, pro ἐξῆν legendum ἐξεῖναι mox, ἐν τοῖς τεθνεώτων ἔργοις adde articulum, ut sit, ἐν τοῖς τῶν τεθνεώτων ἔργοις. deinde Ἀμαζόνες μὲν γάρ. Dele illud μὲν & statim, μόναι δὲ ὡπλισμέναι, scribe,

μόναι

μόναι μὲν. Paulo poſt καὶ ἔργῳ μὲν τὰς περὶ αὐτὰς καταδεδυλομένας. lege τὰ περὶ αὐτάς. ut referatur ad illud quod anteceſſit, πολλῶν ἐθνῶν. Sed & ubi eſt, τὰς ἐπὶ τῷ πολέμῳ τύχας, libri veteres habent, ἐν τῷ πολέμῳ. Sed haec levia illud gravius, quod, ubi eſt, ἀλλ' ἐκείνοις μὲν ἀντὶ τῆς ἀσεβείας τὴν αὐτῶν ἀρετὴν ἐπεδείξαντο, legendum eſt, τῆς ἀσεβείας. Illam autem impietatem dicit, qua Thebani impedire volebant, ne interemtorum corpora ſepelirentur. Paulo infra legendum, ἐκείνοις δὲ οὐκ εἰδότες & de liberis Herculis, Τοσῦτον δ' ἀτυχέστεροι παῖδες ὄντες ἐγένοντο τοῦ πατρός. expuncta particula δὲ: eſt enim ἐπιφώνημα, ut

Tantae molis era Romanam condere gentem.

Et ſimile aliud hac ipſa in oratione legitur: At ubi eſt, μόνοι γὰρ ὑπὲρ ἁπάσης τῆς ἑλλάδος πρὸς πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβάρων διεκινδύνευσαν, alibi libri pro, μόνοι, habent μύριοι, & utraque ſcriptura defendi poteſt. Nam & decem millia Athenienſium fuiſſe conſtat: & ſolos dimicaſſe quamquam mille Plataeenſes adfuerunt, etiam Demoſthenes in epitaphio dicit: ἐκεῖνοι τὸν ἐξ ἁπάσης τῆς ἀσίας στόλον ἐλθόντα μόνοι δὶς ἠμύναντο καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Quo fit ut apud Lyſiam quoque libentius legam μόνοι, & δὶς ἐκινδύνευσαν quam διεκινδύνευσαν: Locus autem qui ſequitur, in omnibus editis libris & mutilus & corruptus eſt hoc modo: ἄνδρες δ' ἀγαθοὶ γενόμενοι, καὶ τῶν μὲν σωμάτων ἀφειδήσαντες, ὑπὲρ δὲ τῆς ἀρετῆς φιλοψυχήσαντες, καὶ μᾶλλον τοὺς παρ' αὐτοῖς νόμους αἰσχυνόμενοι, ἔστησαν μὲν τρόπαια ὑπὲρ τῆς ἑλλάδος τῶν βαρβάρων ἐν τῇ αὐτῶν, ὑπὲρ χρημάτων εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἐμβαλόντων παρὰ τοὺς ὅρους τῆς χώρας. Multa hic & gravia peccata ſunt: quae tollentur omnia, ſi veteres membranas ſecutus, ita legas: ἄνδρες δ' ἀγαθοὶ γενόμενοι, καὶ τῶν μὲν σωμάτων ἀφειδήσαντες ὑπὲρ δὲ τῆς ἀρετῆς οὐ φιλοψυχήσαντες, καὶ μᾶλλον τοὺς παρ' αὐτοῖς νόμους αἰσχυνόμενοι ἢ τὸν πρὸς τοὺς πολεμίους κίνδυνον φοβούμενοι, ἔστησαν μὲν τρόπαιον ὑπὲρ τῆς ἑλλάδος τῶν βαρβάρων ἐκ τῆς αὐτῶν χώρας ὑπὲρ χρημάτων εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἐμβαλόντων παρὰ τοὺς ὅρκους Οὕτω δὴ ταχέως, & quae ſequuntur. In ſequen-

quentibus pauca sunt, neque magni momenti quae omittam. In iis autem quae exposui, nullam mihi ingenii aut *ἀγχινοίας* laudem appeto: sunt enim omnia e duobus veteribus libris, altero Veneto, altero Vaticano.

Roma cur, & a quo orbis compendium dictum. Gregorii XIII. Pont. Laus.

CAP. XII.

IN excerptis e primo libro Deipnosophistarum Athenaei legimus non aberraturum, si quis urbem Romam epitomen totius orbis vocaverit: quod & Romam ex omnibus terrarum partibus longe plurimi confluunt, & quicquid usquam visendum, ac spectabile est, Romae spectari potest, quam laudem etiam hodie post tot Barbarorum insultus, tot strages, tot direptiones, *aeterna urbs*, ut eam veteres vocarunt, magna ex parte retinet. Ut nunc quoque cum Propertio vere dicere liceat:

Omnia sunt pariter rerum miracula Romae,
Natura hic posuit, quicquid ubique fuit.

Atque haud scio an unquam eam epitomen orbis, aut communem patriam verius vocare licuerit, quam hoc tempore, cum Gregorius XIII. Pontifex Maximus incredibili animi magnitudine & depraedicanda omnibus saeculis in universum hominum genus caritate, Hebraeorum Christianam religionem suscipere volentium. Graecorum, Armeniorum, Germanorum, Britannorum collegia instituit, magnifica eis, ubi habitent, aedificia extruxit, reditus, quibus alantur, attribuit, templa ingentia posuit; ut singulari temporum nostrorum felicitate, sacrosanctum Christi nomen ac numen omnium populorum linguis, ac ritibus una in urbe celebretur. Cuius Pontificis inexhausta, & indifessa liberalitas orbis nostri finibus non contenta penetravit etiam

etiam ad gentes veteribus incognitas, & nostro primum saeculo repertas, constitutis quaternis nummorum aureorum millibus, quae quotannis usque in Iapponem ad sustentandos eos, qui coelesti doctrina populos illos imbuerent, mitterentur. Hoc est vere communem omnium pastorem, vere Christi vicarium esse. Sed ad laudes illius pleniore ore celebrandas alius mihi, si Deus volet, constitutus est locus. Nunc quod dicere coeperam, cum Athenaeus non indicarit, quis e veteribus *Romam epitomen τῆς οἰκουμένης* vocasset, visum est monere, eius appellationis auctorem fuisse oratorem Polemonem, ut testatur Galenus commentario primo in Hippocratem de *Articulis*.

Neque vivus neque mortuus sum: a pluribus usurpatum esse.

CAP. XIII.

QUod apud Euripedem in Supplicibus, mulier nobilis, sortem suam deplorans, ait, se iam *neque in vivis, neque in mortuis posse numerari*, id a Dante poeta Etrusco in magni timoris significatione positum esse, dicit Victorius cap. XXI. libri XXXI. variarum lectionum. Quamquam autem, quod tantum acumen in eo dicto sit, curve id tantopere admirari debeamus, non video, saepe enim & homines, neque ingeniosos, neque eruditos, & mulierculas ita vulgo loquentes audivi: qui tamen vir eruditissimus tanti esse, duxit; notabo ego quoque a Plauto in Curculione eodem modo loquentem virginem induci. Versus Plautini hi sunt:

Ego pertimesco, tum ibi me nescio quis arripit
Timidam atque pavidam, nec vivam, nec mortuam.
Nec quo me pacto abstulerit, possum dicere.

Hoc quoque, & si stipula levius, notetur in illis Euripidis

dis versibus, non δυσηνότατος legendum, sed δυσηνοτάτη. Sic enim paulo post, ἀριθμουμένη & ἔχουσα.

In Plauti Poenulo notata non pauca.

CAP. XIV.

IN Poenuli Plautinae prologo quaedam notare constitui. Statim autem in ipso limine duo vetera exemplaria, quae habeo, variant. In uno est:

Achillem Aristarchi mihi imitari lubet.

In altero, ut in editis, *commentarii*: quod si retineamus, scribendum, ut puto erit *Achilem* unico l: ut versus constet. Sic saepe aupud Graecos ἀχιλλεὺς, & ὀδυσσεὺς, quod si quis etiam Latine scribens imitari audeat, equidem non reprehenderim. Secundum versum ita legendum arbitror.

Inde mihi principium capiam ex Tragoedia.

Nam ut vulgo legitur, *ex ea Tragoedia*, non video, quomodo versus constare possit. Quod autem servos vel sedere vetat, vel aes pro capite dare vult; eo pertinet, quod subsellia quaedam erant, quae ab istis histrionibus locabantur: pro quibus mercedula solvenda erat, si quis in eis sedere vellet. Quas autem *scribilitas* Plautus, eas Martialis συγκεκομμένως *scriblitas* vocat.

Circumlata diu mensis scriblita secundis.

Sed quid est, quod ait, velle se ad argumentum remigrare, cum eius nullam prorsus partem attigisset? Nimirum *remigrare* hoc loco nihil aliud est, quam *migrare & transire*. Sic *reddere* interdum quidem est quod *dare*. Celsus Iurisconsultus. *Verbum reddendi* inquit, *quanquam significatum habet retrodandi: recipit tamen & per se dandi significationem*. Plautus Pseudolo,

Hercle haut te sinam emoriri, nisi mi argentum redditur.

Sic *redire* dicitur *haereditas*, quae tum primum defertur. Terentius,

Ea ad hos redibat lege haereditas.

Cato de re rustica: *Nunc ad rem redeam, quod promisi, institutum principium hoc erit.* Sallustius de bello Iugurthino: *Verum ego liberius altiusque processi, dum me civitatis morum taedet pigetque. Nunc ad institutum redeo.* Et tamen in id nondum ingressus erat. Sequitur;

Eius regiones, limites confinia
Determinabo, ei ego tum factus finitor.

Ubi Ioachimus, & eum secutus Lambinus notant, *finitor*, legendum esse penultima brevi, quod certe non pro cetera earum rerum sapientia sua dixerunt. Nam & *auditor & amator*, qui correpta penultima enuntiet, si cui risum debebat, illo se aere alieno exsolverit. Quanto satius mutare ordinem vocum: ut sit,

——ei ego finitor factus sum.

Paulo post autem suspicor legendum.

Latine Plauti Poenulus pultiphagonidae.

Se ipsum enim, non Poenum illum pultiphagonidem vocat. Venustissime autem illud,

Vosmet nunc facite coniecturam ceterum,
Quid id sit hominis, cui Lyco nomen siet.

quasi ex cuiusque nomine de moribus coniectura fieri possit. Sic in Bacchidibus:

Adeon' me fuisse fungum, ut illi crederem?
Cum me ipsum nomen eius Archidemides
Clamaret, demturum esset si quid crederem.

Sic ex nomine *Verris* augurabantur homines fore, ut ab eo Sicilia verreretur. Quin etiam qui hodie criminalia iudicia exercent; in torquendis reis, interdum ex nomine ipso coniecturam capiunt:

Ubi quamque est in urbem ingressus.

Melius videtur, quod in uno e meis est, *Uti quamque in urbem ingressus.* Ille quoque versus,

Dat aurum, ducit, noctem rogat, post ibi:

Neque numeris suis constat, & absurdam sententiam

continet

continet. Quid enim opus est, ut qui aurum dedit, & duxit, noctem postea roget? At in meis rectissime hoc modo,

Dat aurum: ductat noctem: rogitat post ibi,
Unde sit.

Haec quanquam pauca, non usquequaque tamen Plauti amatoribus ingrata erunt.

In eadem Comoedia difficilis nodus explicatus, Sesamum & papaver.

CAP. XV.

IN eadem fabula adolescens amore perditus, cum amicae verba audiret, ac sibi, eis audiendis mel, ut aiunt lingere videretur, *Obsecro*, inquit, *ut mulsa loquitur?* Tum vafer servus dominum irridens,

Nihil, inquit, *nisi laterculos*,
Sesamum, papaveremque, triticum, & frictas nuces.

Quae verba ita exponit interpres. *Servus Milphio ad spectatores conversus, plane contraria Adelphasium loqui respondet, quam dicat herus eius Agorastocles, nempe dura, & iniucunda omnia. Laterculos, id est, parvos lateres.* Addit ex Dioscoride, *Sesami* esum nocere stomacho: & postremo ea omnia esse palato iniucunda. Non potuit, si maxime voluisset a Plauti sententia longius aberrare. *Laterculi*, placentulae erant a figura vocatae quibus sapa admiscebatur, ut ex Catone notum est. Sed hoc, ut opinor, faciebant parci, & restricti patresfamilias: nam ab elegantioris palati hominibus melle condiebantur. Apuleius libro 10. *Panes, crustula iucunculos, hamos, laterculos plura scitamenta mellita.* Vulgo tamen male *lacertulos* legunt, literarum sede mutata. Sic alias quasdam ab *orbiculari figura globulos vocabant.* *Sesamum autem vel principem locum* obtinebat inter bellaria, ut ex Athenaeo & Polluce notissimum est. Papaverem

verem quoque ex eodem numero fuisse, vel ex Petronio discere poterat, cuius haec verba sunt: *Mellitos verborum globulos, & omnia dicta factaque tanquam papavere & sampuscho sparsa*. Iam ex tritico multa placentarum genera, & olim fiebant & hodie fiunt; & ut amygdalae, sic & nuces frictae ex melle in secundis mensis apponebantur. Sic circer frictum, sic fabam frictam ex melle edebant. Dulcia igitur enumeravit Servus, non hero contraria locutus est.

Plautina formula, Haud vidi magis.
CAP. XVI.

GEnus quoddam loquendi est ironicum, quo utebantur cum ostendere volebant id quod dixisset alius sibi non probari: neque ita esse ut ille dixisset. Dicebant igitur, *Haud vidi magis*. Quare Milphio cum se pridie ab hero, qui tum sibi blandiretur, valide vapulasse dixisset: respondissetque adolescens, quod per amorem fecisset, sibi ignosci aequum esse: subiicit servus, *Haud vidi magis*, quae verba noster ita interpretatur. *Haud vidi quenquam qui magis amaret, quique magis amore imensus, in servos saeviret*. At ego haud vidi quenquam, qui aut saepius aut longius a Plauti sententia aberraret. Hic quidem perinde est, ac si diceret irridens servus: *Nihil vidi unquam aequius*: cum ex contrario intelligi velit, iniquissimum esse. Sic in Amphitruone:

Exspectatus ne advenio?
SO. haud vidi magis.

Exspectatum, eum salutat magis haud quisquam, quam canem, & in Captivis:

At etiam te sodalem suum esse aiebat.
TUND. haud vidi magis..

quos locos cum hic noster satis commode interpretatus esset, in hoc ad ingenium rediit.

Poe-

Poenulus Plauti contra atque a Turnebo explicatur.

CAP. XVII.

IAm Plautum e manibus posueram, cum inspicere volui, ut plaerumque soleo, numquid eorum, quae a me notata erant, alii occupassent. Sed ea mihi ipsa res plures ex Poenulo locos strictim attingendi occasionem dedit: quos ab eruditissimo viro Turnebo ita explicatos reperi; ut facere nullo modo potuerim, quin testificarer, quantum ab eo dissentirem, iure an iniuria, lectorem iudicem facerem. Turnebi igitur verba sunt,

Scitum est per tempus, si obviam est verbum vetus: vel ut alii legunt, si obviam it, quo sensu dictum est? opinor significari verba vetera, id est, proverbia & sententias, scita esse, cum tempestive usurpantur. Verbum autem vetus est, quod ante Agorastocles dixerat deberi ei libertatem & grates gratias. Si Turnebum igitur sequamur, illius versiculi sententia erit, proverbia & sententias conciliare orationi gratiam, si tempestive adhibeantur. Et ita, Milphio, quasi quidam dicendi magister, herum suum docebit, scite & eleganter loqui, eique de proverbiorum usu praeceptum rhetoricum tradet. Bene sane. Sed quodnam illud est proverbium Turnebe? *Deberi*, inquit, *ei libertatem & grates gratias*. Ignosce quaeso, tarditati meae, nam neque hic proverbium, neque sententiam ullam video. Sequar igitur interea veterem librum meum, in quo est:

Scitum est, per tempus si obviam is; verbum est vetus. quod ita interpretor. Tu mihi saepe blandiris, saepe gratiam deberi agnoscis, saepe libertatem daturum polliceris: sed istaec omnia verba sunt. Nihil enim praestas praeter pugnos, quibus saepe me pectis. Atque hi quidem

quidem ſolvuntur praeſenti pecunia in probo & aſpero: illa autem blandidica dicta in diem differentur. *Verbum autem vetus eſt , Scitum eſt , per tempus ſi obviam is* . id eſt , Scitum atque elegans eſt , cum quid promiſiſti , ne exſpectare quidem dum rogeris : ſed ſuo tempore occurrere , atque obviam ire & promiſſa patrare : quod tu non facis . Dixi quid mihi videatur : Nunc lectores in conſilium mitto . Sequitur alius locus , de quo Turnebus ,

Primae ut inferremus ignem in aram .

In membranis pervetuſtis reperi

Prima cum ut inferremus .

ut ſit , *prima cum*, pro , cum prima luce , quod genus loquendi apud Nonium in quodam auctore me legiſſe recordor .

Sint illae membranae per me vel Ogygiae, nunquam propter eas adducar, ut verſum corrumpam ; qui, ſi eas ſequare,corruit. Eſt enim Trochaicus,ut ceteri.Retinebo igitur vulgatam ſcripturam , quae ipſa quoque carioſas & edentulas chartas auctores habet . Nunc & alia .

In iiſdem, ait Turnebus , *membranis erat,*

Ego faxo ſi non irata es , ninnium pro te dabit.

Sat ſcio , ninnium equuleum interdum Graecis ſignificare : ſed puta tamen ſcribendum eſſe , numulum pro te dabit , id eſt , te pecunia ſua liberabit .

Ego vero hic neque ninnium , (quid enim huc equuleus pertinet ?)neque nummulum lego . Si nummulo uno liberari potuiſſet Adelphaſium , non diu ſerviiſſet. Dixerat paulo ante Agoraſtocles ſibi domi eſſe ſexcentos nummos Philippos. Retineo igitur hic quoque vulgatam ſcripturam , quae ne ipſa quidem fugientium & exoleſcentium librorum teſtimonio deſtituta eſt .

AD. Ego faxo , ſive MIL. irata es nimium , argentum pro te dabit .

Minatur enim puella amatori ſuo . Ego, inquit, faxo, ut

ut eum poeniteat, quod mihi verba tandiu dederit sine modo. Tum ei Milphio, ut iussus erat sublanditur. *Argentum* autem *dare pro aliquo*, aut *pro capite alicuius*, unde ἀργυρώνητοι ita est in frequenti usu apud comicos, ut putidum sit exempla congerere Ait Turnebus. Lego etiam,

Qui bene volunt, bene vis item.

non ut vulgo, bene visitent. Ego vero hac in parte popularis sum,& vulgus sequor. Hoc enim quasi proverbium est: *Qui bene volunt, bene visitent*; id est, ita visitent quos amant, ut eis boni aliquid faciant, non, ut eos verbis inanibus pascant; quod tu facis. Haec quoque ita lego, longe aliter, quam Turnebus,

Atque hic ne me verberet, (illud faciet, nisi te propitio)
Male formido.

Nam quod ille secundarum partium in his omnibus Turnebo accinit, non huius facio. Turnebum miror: Cerritos miror quidquam unquam pro sano loqui.

Duorum rursum in Poenulo locorum, explanatio, & accessio.

CAP. XVIII.

PAene me iam Poenulus delassavit, sed satius est semel defungi, quam quidquam reliquiarum facere. Adolescens impatiens morae, advocatorum, quos secum ducebat, tarditatem accusans, ita loquitur.

Ne quidquam hos procos mihi elegi, loripedes, tardissimos.

Quod Turnebus ita accipit ut subsit irrisio: quod senes sint, nec ea aetate qua procos quis suis filiabus deligere debea. Ego vero contra sentio: & procorum nomine intelligo adolescentes, ea aetate, ut de uxore ducenda cogitare possint. Adolescens enim, qui properaret, senes sibi advocare noluerat: adolescentes sumserat, sed id sibi nihil profuisse dicit: cum prae mollitia & de-

liciis,

liciis, ob id enim eos *procos* vocat, nihilo celerius incederent, quam senes. Idque ipse ita perspicue dicere videtur, ut mirer, non dico Turnebum, hominem perspicacissimum, & eruditissimum, sed quemquam omnino fuisse, qui aliter accipere potuerit. Versus hi sunt,

Atque equidem hercle dedita opera amicos fugitavi senes,
Scibam aetate tardiores, metuo meo amori moram.
Nequicquam hos procos mi elegi, loripedes, tardissimos.

At id per se videre quilibet duntaxat non tardissimus potuit. Hoc quod subiungam, non item, ubi enim & in Iocahimi, & in Dionysii libris ita legitur:

Potare, amare volt, ne qui sciant.

Deesse aliquid ad versum, nemo est, quin sentiat. Sed unam modo aliquam vocem deesse facile quis crediderit; cum tamen duo propemodum versus desiderentur. Ita enim est in veteribus meis,

Potare amare volt. LT. locum lepidum dabo.
AD. At enim hic clam furtimque esse volt, ne qui sciant.

Verbum, *volt*, non longo intervallo bis positum, errori occasionem obtulit. Sunt & alia multa in hac ipsa fabula, quae corrigendo deteriora facta sunt. Sed ego mihi iam uno in diversorio nimis diu videor commoratus.

Seneca emendatur. Suetonius in Caligula ex Homero illustratur.

CAP. XIX.

Rectissime & verissime iudicarunt duo singulare viri Victorius & Turnebus, apud Suetonium ins Caligula legendum esse.

. . . Ἤ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγώ σε.

eodemque modo apud Senecam, sub finem libri primi de ira. Sed quia is Senecae locus nondum plane perpurgatus est; subiiciam eum, & paulum quiddam,

quod in eo adhuc residet & obscuritatis & vitii, si potero tollam. *C. Caesar*, inquit, *iratus coelo, quod obstreperet pantomimis, quos imitabatur studiosius, quam spectabat: quodque comessatio sua fulminibus terreretur, prorsus parum certis, ad pugnam vocavit Iovem, & quidem sine intermissione, Homericum illum exclamans versum,*

Ἤ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγὼ σέ.

Parum certa vocat *fulmina*, iocans *quomodo parum certas sagittas* dicimus, quae non attingunt scopum Ovidius.

Certa quidem nostra est: nostra tamen una sagitta
Certior, in vacuo quae vulnera pectore fecit.

Parum certa igitur fulmina, quae ipsum Caligulae caput non tangerent, quod unum petere debere videbantur. *At aliud sine intermissione* plane depravatum est:: neque dubium quin legendum sit *sine missione*. Vocabant autem *pugnam sine missione*, cum gladiatores ea lege descendebant in arenam, ut neutri fas esset petere missionem, sed necesse haberent, usque eo dimicare, dum alter caderet, quod optime versui Homerico congruit. Sic apud eruditum in primis & venustum scriptorem Appueium: *Proeliare*, inquit, *& fortiter proeliare*: Et paulcis interiectis, *Grassare gnaviter, & occide moriturus, hodierna pugna non habet missionem*.

Xenophontis libri primi Anabaseos locus non satis fideliter ob erudito interprete redditus.

CAP. XX.

NOn fraudabo gloriola sua scito & eleganti praeditum ingenio puerum M. Antonium fratris mei filium, qui hodie iussus a me Xenophontis primum anabaseos conferre cum interpretatione Romuli, cum alia satis multa notavit ab interprete partim omissa, partim negligentius reddita, tum hoc, quod mihi animadversione dignum visum est, cum & insigne sit, neque

que ab optimo typographo, qui tamen notandis Romuli erratis satis alioqui diligens fuit, animadversum. Xenophon enim, cum, exposita Cyri morte, de moribus & ingenio ipsius, ut solet, dissereret, multaque argumenta colligeret, quibus ostenderet eum multitudini eximie carum fuisse, hoc quoque inter cetera utitur, quod quamvis ipse fratris servus foret, nemo tamen, desertis ipsius partibus, ad fratrem transfugerit: cum multi contra quotidie a Xerse deficerent, seque in Cyri castra conferrent. Unum excipit Orontem, qui conatus sit a Cyro transfugere, sed conatum illum in faustum ei atque infelicem fuisse. Καὶ οὗτος δὲ, inquit, ὃν ᾤετο πιστὸν οἱ εἶναι, ταχὺ αὐτὸν εὗρε Κύρῳ φιλαίτερον. ἢ ἑαυτῷ. quae verba ita interpretatur Romulus: *Quem tamen Rex, dum sibi fidelem putat, Cyro paene quam sibi amiciorem invenit*. Atqui nihil minus dicit Xenophon, quam quod eum Romulus dicentem facit. Neque de rege loquitur: sed eum cui uni ex omnibus plurimum fidei Orontas habebat, repertum esse dicit Cyro, quam Orontae amiciorem. Literas enim quas ad regem de proditione ferre iussus erat ad Cyrum attulit: atque ita proditione detecta, Orontas capite poenas luit. Hoc, cum & ad historiae varietatem vel maxime pertineret, & mirante me, a puero nondum duodecim annos nato sagacissime animadversum esset, dignum, quod adscriberem, iudicavi.

MARCI ANTONII MURETI
VARIARUM LECTIONUM
LIBER DECIMUS OCTAVUS.

De vocalibus eleganter disputatum, ex Platone & Plutarcho, de E, & O. Athenaeus lib. 10. castigatus.

CAP. I.

A Re tenui huius libri principium ducam: sed quae cognita, & voluptatis, & utilitatis aliquid habitura est: Aliud esse literarum nomina, aliud cuiusque literae vim ac potestatem omnes, opinor, sciunt. Et omnes quidem consonantes nomina habeant, necesse est. Vis enim & potestas ipsarum, nisi aliqua vocali addita, neque plane exprimi, neque percipi potest. Itaque apud Latinos earum nomina sunt. Be, Ce, De Ef, & similia. Vocalium apud Latinos quidem nomina nulla sunt, sed mera ac nuda ipsarum potestas eis pro nomine est. Merito: Possunt enim per se, &, ut ita dicam, ἄζυγες pronunciari. Graeci tamen etiam vocalibus quibusdam nomina indiderunt, aliis breviora, aliis longiora; duabus tantum vim ac potestatem suam nominis loco esse voluerunt. Nam *Alpha* quidem, & *Iota*, & *Eta* manifesto literarum nomina sunt. Duae quoque vocales natura breves, cum per se nimis exiles viderentur, & plusculum tem-

poris

poris in eis appellandis ponendum esset, sortitae sunt, non nomina quidem proprie, sed tamen quaedam quasi nomina, neque ea, quibus hodie Grammatici utuntur, qui Epsilon & Omicron vocant: sed alia. Nam E quidem EI, O autem OY veteres nominabant. Sed & e consonantibus *San* vocabant, quae hodie *Sigma* dicitur. Vetustissimi autem neque Eta, neque eam quae hodie *Omega* dicitur in usu habebant, sed aut ipsis brevibus earum loco utebantur, aut brevibus geminatis, longitudinem indicabant, quod & figurae ipsarum demonstrant. Nam si duo E adversis frontibus scribas, eaque inter se coniungas hoc modo EƎ, deletis postea transversis lineolis quarum altera in summo altera in imo est, habebis H. Sed & O productum ita significabant ∞ unde effectum est ad scribendi celeritatem illud quo hodie utimur ω. Y autem & Ω non, ut hodie Ypsilon & Omega, sed simpliciter Y & O nominabant. Plato in Cratylo: τῶν στοιχείων, οἶσθα, ὅτι ὀνόματα λέγομεν, ἀλλ' οὐκ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, πλὴν τεττάρων, τοῦ ε καὶ τοῦ υ, καὶ τοῦ ο, καὶ τοῦ ω. τοῖς δ' ἄλλοις φωνήεσί τε καὶ ἀφώνοις, οἶσθα ὅτι περιτιθέντες ἄλλα γράμματα λέγομεν, ὀνόματα ποιοῦντες. Longum esset totum locum adscribere, plura qui volent, ab ipso petant. In eodem dialogo ait, quosdam e veteribus dixisse ἱμέραν, quae postea ἡμέρα vocata sit Ἔρος quoque fuit, qui postea Ἔρως. τῷ γὰρ ο, inquit, ἀντὶ τοῦ ω ἐχρώμεθα. Et in eodem, οὐ γὰρ η ἐχρώμεθα, ἀλλὰ ε τὸ παλαιόν. Sed & ante repertum ω, scribebant τοῖ λαοῖ, pro τῷ λαῷ, τοῖ λόγοι, pro τῷ λόγῳ, & cetera eodem modo. Unde apud Euripidem in Phoenissis σοῖνιν ἐκγόνοι, pro σῷ ἐκγόνῳ, quod qui non intelligebant, fecerunt, σοί νιν ἔκγονοι. Cum autem quod nunc Epsilon dicitur, id veteres ut dixi, EI, nominarent: factum est, ut litera illa in templo Apollinis Delphici consecrata, multis eruditorum hominum disputationibus celebrata sit: quae cognosci possunt ex Plutarchi libro περὶ τοῦ Ε τοῦ ἐν Δελφοῖς: unam enim literam

fuiſſe, & apertiſſime ex eo libro περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων, ubi ita legitur: εἰ δὲ τὸν θεὸν ἐκβιβάζομεν ἑνὸς κόσμου διὰ τί πέντε μόνον ποιοῦμεν οὐ πλειόνων, δημιουργὸν, καὶ τίς ἐστι τοῦ ἀριθμοῦ τούτου πρὸς τὸ πλῆθος λόγος, ἥδιον ἄν μοι δοκῶ μαθεῖν, ἢ τῆς ἐνταῦθα τοῦ Ε καθιερώσεως τὴν διάνοιαν. Cumque item quod nunc vocamus Omicron, ipſi vocarent OY, ea fuit una litera, qua Lacedaemonii Philippo regi reſponderunt: οὐ, ut quidam inepte ſomniant: quae nota nuper inventa, non litera eſt, ſed O, cuius nomen negandi vim habebat. Et ita intelligendus Auſonius:

Uno fuit tantum, qua reſpondere negantes,
Litera, & irato regi placuere negantes,

Et rectiſſime in divina Apocalypſi, Ego ſum Alpha, & O, nam parvam quidem o vocabant OY, ultimae autem literae idem nomen & poteſtas erat. Itaque nihil neceſſe eſt Latine loquentibus addere illud, *mega*. Libet hic adſcribere verba Euſtathii e principio Commentarii in quintum Iliados, quibus haec confirmantur: Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ε στοιχεῖον ΕΙ ἔλεγον οἱ παλαιοὶ προστιθέντες τὸ ι, ἵνα τῇ διὰ διφθόγγου ἐκτάσει δυνῶνται περισπᾶν καὶ αὐτὸ καθὰ καὶ τἄλλα στοιχεῖα. τοιοῦτον δὲ ποιοῦσι καὶ ἐπὶ τοῦ μικροῦ ο. καὶ ἐκεῖνο γὰρ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ΟΥ λέγουσιν. His de rebus exſtant verſus Calliae apud Athenæum libro decimo, ſed mirabiliter depravati, quos ut partim ex veteri codice, partim etiam coniectura ductus legendos putem, exponam, ſi prius breviter eorum ſententiam expoſuero. Inducitur mulier alias mulieres Grammaticam docens, quae primum quidem eas monet primam vocalem vocandam eſſe *Alpha*: ſecundam autem EI tantum, at tertiam non ſimpliciter vocandam E ſed Eta. Tum interrogat eam una ex diſcipularum numero, num quarta quoque vocalis ita ſimpliciter vocanda ſit, ut ſonat, cui reſpondet magiſtra, non ſuo tantum ſono vocandam, ſed *Iota*. Interrogata rurſus de quinta, reſpondet eam vocandam eſſe OY, at ſextam vocari tantum V, & ultimam Ω, & ſic eſſe

ſeptem

septem vocales, sed in metris tantum. Nam ε & η ο & ω tempore tantum differunt, ceteroqui sunt eadem. Addit denique, eam, cum haec semel dixit, denuo repetere, ut magis in animis discipularum infigantur. Versus hi sunt,

ΑΛΦΑ πρῶτον ὦ γυναῖκες, ΕΙ τὸ δεύτερον μόνον
Χρὴ λέγειν. Τρίτον δὲ μόνον οὐ χρὴ λέγειν, ἀλλ' ΗΤ' ἐρεῖς.
Ἀραφήσω καὶ τὸ τε ταρτὸν αὖ μόνον; Οὐκ ΙΩΤΑ γοῦν.
Τί δὲ τὸ πέμπτον, Ἥμπτον, ΟΥ· τὸ δ' ἕκτον Υ μόνον λέγε.
Λοίσθιον Ω τῶν ἑπτὰ φωνῶν ἑπτὰ δ' ἐν μέτροις μόνον.
Καὶ τοῦτο λέξας, εἶτα δὶς ταυτὶ λαλεῖ.

Quinque versus sunt trochaici, quibus unus senarius iambicus subiungitur.

Loci duo Athenaei integritati restituti.

CAP. II.

Libet & alios quosdam emendare: ac primum eum, qui haud longe a principio huius sermonis de griphis legitur, quo mulier quaedam apud Comicum Alexin somnum obscure describens inducitur.

Οὐ θνητὸς, οὐδ' ἀθάνατος, ἀλλ' ἔχων τινὰ
Σύγκρασιν ὥστε μήτ' ἐν ἀνθρώπου μέρει
Μήτ' ἐν θεοῦ ζῆν, ἀλλὰ φύεσθαί τ' ἀεὶ
Καινῶς, φθίνειν τε τὴν παρουσίαν πάλιν
Ἀόρατος ὄψιν, γνώριμος δ' ἅπασιν ὤν.

Hi duo postremi versus in omnibus Athenaei editionibus desiderantur; qui tamen sunt in veteribus libris: & leguntur apud Eustathium. Est & valde corruptum distichon, quo Apollo ipse, ubi & qua matre genitus sit, exponit. Legendum autem hoc modo,

Ἐν φανερᾷ γενόμαν, πάτραν δέ μου ἁλμυρὸν ὕδωρ
Ἀμφὶς ἔχει, μήτηρ δ' ἐστ' ἀριθμοῖο παῖς.

In eodem libro, in extremo, exagitat Athenaeus turpe quoddam & flagitiosum genus quaestionum, quae sua

ſua tempeſtate in conviviis proponi ſolebant, indicatque alias elegantiores, & liberaliter educatis hominibus digniores, ex quibus & voluptas percipi, & ſimul quam diligenter quiſque in ſtudiis verſatus ſit, intelligi poſſit. Sed ſimilitudo duarum vocum, παιδιὰν & παιδείαν induxit librarios, effecitque ut in vulgatis libris locus hic ita decurtatus legatur: ὥστε τὴν παιδείαν οἰκειότητος. cum legendum ſit: ὥστε τὴν παιδιὰν μὴ ἄσκεπτον ἔσαν μηνύματι γίγνεσθαι τῆς ἑκάστου πρὸς παιδείαν οἰκειότητος. Huius generis multa admodum in Athenaei libris emendata iampridem habeo. Diligenter enim Venetiis primum, deinde Romae totum illum ſcriptorem cum libris veteribus contuli. Sed in eis proferendis ero parcior: quod & a diligentiſſimo typographo novam Athenaei Graecam editionem adornari audio: & ſcio eſſe in Belgio hominem erudititiſſimum, qui ſtudium in eo emendando poſuerit, eumque a ſe Latine incredibili felicitate redditum brevi editurus ſit. Illorum igitur induſtriae plaeraque omnia integra ſervare malo.

Elegans Horatii locus de Ira, ex vetere libro reſtitutus.

CAP. III.

QUi irati ſunt, eos apud ſe non eſſe, & exiſſe ex poteſtate dicimus, & a furioſis atque amentibus tempore tantum differre. Itaque cum ad ſe redierunt, paenitet plerumque illos eorum quae per iram fecerunt; eaque, ſi poſſent, infecta redderent. Hoc ita expreſſit Horatius in Epiſtola ad Lollium,

——Qui non moderabitur irae;
Infectum volet eſſe, dolor quod ſuaſerit, & mens.
Dum paenas odio per vim feſtinat inulto.

Sed ille συνδυασμὸς doloris & mentis mihi ſemper viſus eſt ὑποσόλοικος: neque unquam ſatis intelligere potui,

quo-

quomodo quae facta essent per iram, ea mens suasisse diceretur: cum, ut furiosi, sic irati mente minime omnium utantur. Neque tamen quidquam mutare audebam, donec in vetustissimo libro Vaticano aperte, & sine ullo liturae vestigio ita scriptum reperi.

Infectum volet esse, dolor quod suaserit amens.

Amens profecto sit qui hanc scripturam vulgatae non anteponat.

Dolus alius bonus, malus alius apud Iurisconsultos.

CAP. IV.

QUod Iuris studiosi notant, alium *bonum dolum* esse, & alium *malum*, idem Graeci quoque Grammatici docent ad illum Homeri e secundo Illiados locum, ubi Agamemnon se a summo Iove dolo malo in fraudem inductum conqueritur:

Ζεύς με μέγα Κρονίδης ἄτῃ ἐνέδησε βαρείῃ,
Σχέτλιος, ὃς πρὶν μέν μοι ὑπέσχετο, καὶ κατένευσεν
Ἴλιον ἐκπέρσαντ' εὐτείχεον ἀπονέεσθαι
Νῦν δὲ κακὴν ἀπάτην βουλεύσατο.

Bonus autem dolus est, qui prodest ei ipsi qui decipitur: ut ille, quo medicos absinthia pueris propinantes uti ait Lucretius, & a tali dolo ne Deum quidem abhorrere Aeschylus dixit.

Ἀπάτης δικαίας οὐκ ἀποστατεῖ θεός.

Et ita accipiendum illud Herodoti, ἔνθα χρή τι ψεῦδος λέγεσθαι, λεγέσθω. Plato quoque ita distinguit mendacia, ut quaedam utilia esse fateatur, & iis quidem qui praesunt, licere putat in tempore adversus eos, quibus praesunt, mendacio uti: cum tamen idem iis, qui alieno imperio subsunt, adversus eos quibus parent, licere non debeat. Sed & in bello laudantur, qui hostem circumveniunt, dum ne quid adversus fidem interpositam fiat; & illa

& illa sunt quae vocantur *strategemata*. Et quod Homerus *dolosum* Ulixem vocat, ad commendationem ipsius pertinet, quod multa solerter & ingeniose adversus Troianos machinaretur.

Aristotelis locus I. *Physicorum ex Galeno emendatus, & auctus.*

CAP. V.

NObilis est, & celebratus Aristotelis locus e libro primo de Principiis, ubi ait, sibi si summo iure agere velit, nihil caussae esse, cur adversus Parmenidem & Melissum disputet: sibi enim institutam esse disputationem de principiis; at ab eis principia ipsa tolli. Nam cum eorum uterque unum modo esse ens diceret, quamvis ipso nomine principium intelligeret, hoc ipso tamen vim ipsam & negationem principii funditus evertebat. Ut enim pater intelligi non potest sine filio: ut nugetur, si quis caussam aliquam esse dicat, quae tamen nullus rei caussa sit, ita ridiculus est, qui dicit principium quidem esse, sed praeter ipsum principium, nihil. Certe enim si principium est, alicuius aut aliquorum principium sit, necesse est: quo posito, sequitur, ut plura sint. Qui ergo dicit unum esse principium, & propter illud, nihil esse, compungit, quasique comest ipse se, & id ipsum quod ponere vult, eadem oratione labefactat. Omni autem disputationi propositum esse debet aliquid de quo disputetur: idque oportet constare esse, quomodo enim de eo quisquam disputet quid sit, aut quale sit, quod sit nec ne sit, ambigatur? Sed & cum id ipsum quaeritur, sit ne aliquid, an ne sit; convenire & constare oportet inter eos, qui disputant, cuius vel rei, vel speciei temere effictae vox illa, qua id appellatur, symbolum sit. Ut, si quaeramus, sit omnino Satyrus an non sit, explicari

aliter

aliter disputatio non poterit: quam si ponatur, sive hoc animal, sive hanc inani opinione conceptam animalis imaginem esse, quam Satyrum vocent. Ita quod sit nec ne sit, ambigimus; id ipsum, cum de eo disputatur, esse quodammodo ponimus. Formarum enim inanium & commenticiarum, καὶ πάντων τῶν οὐκ ὄντως ὄντων αὐτὸ τὸ εἶναι, ut somniorum, nihil aliud est, quam ita in mente informari, ac concipi. Utitur autem Aristoteles, ad id quod agitur illustrandum, comparatione quadam Geometrae cum Physico. Nam Geometres, si quis neget vera esse, ea quae principio tanquam certa ab eo & explorata ponuntur, ut communes sententias, postulata, finitiones, a quibus omnes Geometricae demonstrationes, tanquam a quibusdam fontibus manant: haerebit, siquidem artis suae finibus continere se voluerit; neque enim poterit ea demonstrare, ut Geometres, quae in Geometria omnium prima sunt. Ut igitur Geometres adversum illum, qui tollit principia, non disputabit, ita nec Physicus. Quod igitur adversum eum, qui artis alicuius principia tollere conatur, perfugium est? Si qua sit ars superior, cui haec quae ita vexatur, proprie subsit, & ex qua pendeat; ab ea auxilium petimus. Exempli caussa, cum medicinae praecepta ita ex physicis apta sint, ut ubi definit physicus, incipiat medicus, sintque principia medicinae ea ipsa, quae conclusa sunt a Physico: si medicinae principia negantur; a Physicis petenda erit eorum confirmatio. Sic si negentur principia optices, ad Geometriam; si Musices, ad Arithmetricen recurremus. Sin eiusmodi nulla succurret; ea imploranda erit, quae omnium suprema est, quam Plato *Dialecticam*, Aristoteles *primam philosophiam* vocat. Neque inutilis ad hanc rem futura est, ea quoque quam Aristoteles *Dialecticam* nominat; quamque octo Topicorum libris complexus est: nam & ipsa de aliarum artium principiis disputat,

disputat, sed molliore, ut dicitur brachio, quippe quae probalitatem tantum consectetur; cum illa altera ad veritatem ipsam dirigatur. Et hanc quidem fere Aristotelis esse sententiam constat. Sed verba ipsius non omnes eodem modo legunt. Etenim in omnibus, quos ego quidem viderim, Aristotelis libris ita scriptum videas. ὥσπερ γὰρ καὶ τῷ γεωμέτρῃ οὐκ ἔτι λόγος ἐστὶ πρὸς τὸν ἀνελόντα τὰς ἀρχὰς, ἀλλὰ ἤτοι ἑτέρας ἐπιστήμης, ἢ κασῶν κοινῆς, οὐδέτω περὶ ἀρχῶν. Neque aliter legit rudis ille Latinus interpres, qui ita vertit. Sicut enim Geometriae non amplius ratio est, ad destruentem principia, sed aut alterius scientiae, aut omnibus communis, sic neque alicui de principiis. At apud Galenum libro primo de Elementis hoc modo: ὥσπερ γὰρ τῷ γεωμέτρῃ οὐκέτι λόγος ἐστὶ πρὸς τὸν ἀναιροῦντα τὰς ἀρχὰς. ἀλλὰ ἤτοι ἑτέρας ἐπιστήμης, ἢ κοινῇ πασῶν, οὕτως οὐδὲ τῷ φυσικῷ. Est autem non leve discrimen inter haec duo πασῶν κοινῆς & κοινῇ πασῶν. Illo enim significatur ars aliqua, quae ad alias omnes permanet ac pertineat. At Galenus ad illam quidem communem artem refert id quod antecessit ἑτέρας ἐπιστήμης, hoc autem κοινῇ πασῶν ita accipit: omnes homines, cuiuscunque artis scientiam profiteantur, quasi coniuratione facta, concurrere debere ad oppugnandum eum, qui principia evertit, ut qui ipsam vitam evertere videatur. Idque aperte constat ex verbis ipsius, quae subiiciam: τοῖς γὰρ ἀναιροῦσι τὰ ἐναργῶς φαινόμενα ἢ κοινῇ πάντας ἀνθρώπους μέμφεσθαι προσῆκεν, ὡς ἀνατρέπουσι τὸν βίον, ἢ τέχνην τινὰ ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν ἀγωνιζομένην προσήσασθαι παρὰ τὰς κατὰ μέρος ἁπάσας. De his varietatibus ita censeo, ἀναιροῦντα, melius legi quam ἀνελόντα, sive πασῶν κοινῆς, sive κοινῇ πασῶν quis legat magnos habiturum sententiae suae adstipulatores: omnino autem melius legi, οὐδὲ τῷ φυσικῷ, quam οὐδέτω περὶ ἀρχῶν.

De

De Ciceronis e Philippicae secundae loco diligenter quaesitum.

CAP. VI.

APud Ciceronem libro secundo Philippicarum locus est tentatus a multis eruditis, & ingeniosis hominibus, sed a nullo tamen usque adhuc integritati suae restitutus. Legitur autem in vulgatis libris hoc modo: *Venisti e Gallia ad Quaesturam petendam. aude dicere, te prius ad patrem tuum venisse, quam ad me.* Atque ego ante hos viginti annos cum Lutetiae libros illos a me purgatos edidi, secutus sum vulgatam scripturam: quamvis in optimo libro, quo usus eram scriptum reperiissem, *Ad parentem tuum*; quod illud *parentem*, eo quidem loco, ingenue ut loquar, mihi subineptum videretur, neque tamen celavi lectores, quid in optimo libro scriptum exstaret. Faernus qui paulo post ipse quoque eodem libro usus, easdem orationes hic Romae edidit, veterem scripturam hoc quidem loco cum fide repraesentavit. Exstit postea homo ingeniosissimus & eruditissimus, qui de eo loco satis copiose scripsit, necessariisque rationibus pervicit neque *patrem*, neque *parentem* legi posse; quod neque de patre Antonii, neque de vitrico, neque de patruo, neque de quoquam ex fratribus dictum hoc intelligere liceret. Statuit igitur, legendum esse *ad matrem tuam*: idque ab aliis magno consensu probatum est. Magis autem confirmatus esset in illa sententia, si veterem librum vidisset, quem ego postea nactus sum, in quo legitur quidem *ad patrem tuum*: sed ita ut manifesto ex litura appareat, scriptum prius fuisse *ad matrem tuum*, deinde erasa litera M, substitutam in locum illius literam P, ab aliquo videlicet, qui tam apertum soloecismum ferre non posset. Ego autem non dubito, quin duae po-

tius

tius literae adiungendae fuerint, scribendumque ad amatorem tuum: ut intelligamus Curionem, cuius impurae libidini pro scorto tunc erat Antonius. Atque hoc ita mihi perspicue verum videtur, ut ne confirmandum quidem pluribus verbis putem. Certe Carolus Sigonius, cum sententiam super eo loco meam decem abhinc annos per literas exquisiisset, ita eam probavit, ut ad me postea scripserit, nihil sibi videri potuisse rectius aut verius cogitari.

Alia item ex eadem oratione menda sublata.

CAP. VII.

SUnt in Philippicis adhuc quaedam, quae & meam & Faerni diligentiam fugerunt; quae ut quodque occurrerit, notabo. Tale est illud e libro secundo. *Licinium Denticulam de alea condemnatum collusorem suum, restituit: quasi vero luderet cum condemnaret*, Ubi ita legendum est: *Licinium Denticulam de alea condemnatum, collusorem suum restituit: non quasi ludere cum condemnato non liceret*, &c. At Lambinus quam multa de suo addidit; neque mirum, non enim librariorum errata tollebat, sed Ciceronem ipsum, si quando non satis commode locutus videretur, corrigebat. *Volumnia* autem *mima* de qua illic tam multa dicuntur, filia erat *Volumnii mimi*, quem secum in castris Antonius habebat, ut cognoscitur ex Plutarcho in Bruto; & nisi me fallunt omnia, is ipse est Volumnius, ad quem Cicero iocose & familiariter scribit libro septimo Epistolarum, quae *Familiares* dicuntur, in extremo. At quod in eadem oratione legitur, *postea cultus sum a te: tu a me observatus in petitione Quaesturae;* semper mihi, ut iam tum testatus sum, suspectum fuit. Vix enim est ut eum a se Cicero observatum dicat, a quo ipso coleretur: neque videtur par esse ut adelescentulum Quaesturae candida-

didatum Consularis senex, ea gloria, iisque rebus gestis observasse dicatur. Cum igitur in optimo quidem libro legatur *ovatus*, in altero autem meo deterioris notae *beatus*, verebar ne legendum esset *sublevatus*. Ita certe loquitur Caesar libro primo, de bello civili. *Quod in petitione Consulatus ab eo erat sublevatus*. Sed hoc meum quoddam somnium est, de quo verator, aut coniector aliquis iudicabit. *Charybdin* quandam in eodem libro esse Antonium dicit: aut certe cum Charybdi eum comparat. *Quae Charybdis*, inquit, *tam vorax?* Et fieri quidem potest, ut neminem in eo imitatus sit. Sed tamen qui putet eum hoc ab Aristophane sumsisse, non multum, ut opinor, erraverit. Sic enim & ille in Cleonem:

Παῖε, παῖε τὸν πανοῦργον καὶ ταραξιππόστρατον,
Καὶ τελώνην καὶ φάραγγα, καὶ χάρυβδιν ἁρπαγῆς.

Elegans Platonis librorum de Rep. initium. Lysiae stilus. Fabius Quintilianus correctus.

CAP. VIII.

IN scriptoribus pectendae ac comendae orationis studiosis, ea ipsa nonnunquam, quae sponte fusa omnibus viderentur, summo studio elaborata & expolita sunt. Quod ego mihi saepe in Lysia observasse videor: ut cum verbis plaerumque quotidianis utatur, structura tamen & collocatio eorum nullo modo mutari queat, quin aliquid de gratia & suavitate orationis deteratur. Tantum apud peritos artifices in ipso singularum vocum ordine, & coniunctione momenti est. Audivi a maximis viris, quique id facillime nosse poterant, Ludovicum Ariostum, nobilissimum nobilissimae domus praeconem, in duobus primis grandioris illius poematis sui versibus plus quam credi potest laborasse, neque sibi prius animum explere potuisse, quam cum illos in

omnem partem diu multumque versasset. Idem accidit & nobilissimo Etruscorum poetarum Francisco Petrarchae: cuius ex autographo, quod habuit vir praestantissimus Petrus Bembus, facile cernitur, eum in limando secundo item poematum suorum versu saepe sudasse. Sed hoc in poetis fortasse minus mirum est, qui verba dimetiuntur, omnesque lepores ac festivitates dicendi aucupantur, voluptatique Lectorum se vel maxime servire profitentur. Iustius id aliquis in Platone miretur, cuius post mortem repertas fuisse tabulas dicunt, in quibus principium librorum de Republica, quo nihil videtur esse simplicius, iisdem vocibus, sed alio atque alio ordine collocatis, saepius ab eo variatum viseretur. Auctor huius rei Dionysius Halicarnasseus, cuius verba subiiciam: Ὁ δὲ Πλάτων τοὺς ἑαυτοῦ διαλόγους κτενίζων καὶ βοστρυχίζων, καὶ πάντα τρόπον ἀναπλέκων οὐ διέλειπεν ὀγδοήκοντα γεγονὼς ἔτη. πᾶσι γὰρ δήπου τοῖς φιλολόγοις γνώριμα τὰ περὶ τῆς φιλοπονίας τ' ἀνδρὸς ἱσορούμενα, τά τε ἄλλα καὶ δὴ, καὶ τὰ περὶ τὴν δέλτον, ἣν τελευτήσαντος αὐτοῦ λέγουσιν εὑρεθῆναι ποικίλως μετακειμένην τὴν ἀρχὴν τῆς πολιτείας ἔχουσαν τήνδε Κατέβην χθὲς εἰς Πειραιᾶ μετὰ Γλαύκωνος τοῦ Ἀρίστωνος. Narrat idem & M Fabius libro octavo Institutionum, his verbis. *In ceris Platonis inventa sunt quatuor illa verba, quibus in illo pulcerrimo operum in Piraeum se descendisse significat, plurimis modis scripta.* Scio Fabii verba aliter in vulgatis libris legi: sed ego meum secutus sum, qui, ut cariosus mucidusque non sit, est tamen,

Iam senior: sed cruda libro viridisque senectus.

Plautus Mercatore, locis aliquot restitutus & auctus. More maiorum, contra Alciati sententiam. Tuis ingratiis.

CAP. IX.

ITerum mihi Plautus vocandus ad partes, & magna

qui-

quidem gratia iis, qui eum tam multis corruperunt. Nam, absque illis esset, saepe haec opera nostra haereret. Nunc ut boni patres familias succidiam domi paratam & suspensam habent, ex qua cenam petant, si quando ex macello non licet: sic & nos, cum aliud deest, a Plauto petimus, quo has epulas instruamus. Hic igitur missus e Mercatoris prologo apparabitur. In quo hoc primum ferre non possum, quod is ipse adolescens, cuius primae partes in ea fabula sunt, fabulam esse eam confitetur, & tum Graeci, tum Latini poetae nomen eloquitur, & attentionem a spectatoribus postulat: quod & si aliis quoque locis factum a Plauto est, ex arte tamen non esse constat: neque cuiquam unquam excusationi fuit, quod alias etiam saepe peccasset. Eodem iure in Cistellaria tum demum *προλόγιζε*, cum iam inter se multa locutae mulieres essent. Miror posteaquam semel omnia audere coeperat, non exspectasse aliquando, dum aulaea tollerentur: ut epilogus esset, non prologus. Si quis eorum, qui hodie comoedias scribunt, talia faceret, (de iis loquor, qui in eo poematis genere cum laude versantur) sibilis subsellia omnia circumsonarent. Sed Plautus dum diceret aliquid quod risum moveret; quid ex arte, quid minus esset, non nimium laborabat. Multo nitidior Terentius, multo accuratior. Neque immerito fabulae ipsius a Laelio ac Scipione scribi putabantur Tertius versus in uno ex meis ita legitur:

Non ego item facio, ut alios in comoediis
Vidi facere amatores.

neque tamen nego idem ut in aliis, legi posse. Sed certe hunc ita legendum arbitror:

Graece haec Philaemonis vocatur Emporos.

ne hic unus versus inter tot rectos claudicet, in meis autem corrupte legitur, *matii*, pro quo legendum M. *Attii*, & nomen illud per T, non per C literam

 scribi

scribi oportet. Iam duo illi versus,

Et hoc parum esse more maiorum institi
Per me percontatus, sumque index illico;

ita ut eos scripsi, in meis libris leguntur. Sed aut mirabiliter corrupti sunt, aut quod mihi verisimilius videtur, aliunde huc invecti. Nulla certe sententia, quae quidem huic loco conveniat, ex eis extundi potest: At noster, Alciatum secutus, ita legit:

Meque haec pernosse more maiorum instit
Per me percontatus sum, sineque indice aliquo,

& ita interpretatur, *Non coepi haec pernosse more maiorum, id est, indicibus auditis, seu per indices: Per me, hoc est, solus, ea perquisivi, & sine ullo indice.* Hic Alciatus quidem *apud Plautum*, inquit, *in Mercatore more maiorum cognoscere, est, indicibus prius auditis, de re capitali cognoscere, nec enim prius nomen cuiusquam inter reos recipiebatur, quam indicium factum esset.* Quae per Deum immortalem, res capitalis hic agitur? quod iudicium exercetur? Quid huc mos maiorum pertinet? quid ullis indicibus opus est? Incautus adolescens, se cum Rhodum venisset, mulierculae amore captum confitetur. Et ait, si Alciatum auctorem sequare, se adversus morem maiorum fecisse, qui per se haec perconatus sit, sine indice aliquo. Videlicet is mos maiorum fuit, ut adolescentes, quos amor meretricis alicuius cepisset, non per se id percontarentur, sed exspectarent indicem aliquem, antequam ipsis de ea re cognoscere liceret. Quae isthaec deliria sunt? quae febricitantium somnia? En cuius responsa pro oraculis habere debeamus. Venio ad alia. In veteribus libris est, recte, ut puto,

Ineptia, stultitiaque adeo & temeritas.

Neque metuendum est versui. Nam duae consonantes a quibus vox sequens incipit, producunt vocalem, quae antecessit ut ἔπεα πτερόεντα. & in illo Ennii,

Caesa accidisset ad terram abiegna trabes.

Sic

Sic enim plane veteres libri : & in illo Catulli

Et inde tot per impotentia freta.

Et saepe alibi. Grammaticos autem non habeo nauci, qui inepte ineptiam dici vetant, ineptias iubent : Magis me Terentius movet :

Ita me di ament, ut video ego tuam ineptiam.

Facturum credo, ut habeas quicum cantites.

In illo Plautino versu,

Principio atque animus ephebis aetate exiit.

Voces illae *atque animus*, delendae sunt : ut quae huc e principio versus sequentis irrepserint. Nam Lambinus, qui pro eis substituit, *ut animus*, occultavit vitium, non sustulit. Et ridiculum est dicere animum exisse ex ephebis : quasi animi quoque pubescant, ut corpora. Legendum autem,

Principio ut ex ephebis aetate exii.

Et ubi vulgo, *Summo haec clamore, interdum mihi se colloqui*, reponendum, e sanctuariis, ait Turnebus bibliothecarum :

Summo haec clamore, mussans interdum loqui,

Et paulo post, *Omnes timerent mutuitanti credere.* Sed & illud in veteribus hoc modo,

Omnes labores invenisset perferens.

Ut rectissime Scaliger ita legendum coniecerit. Nunc quod subiiciam tale est, ut non videar iniquus fore, si dicam, aliquid mihi pro eo a Plauti amatoribus debitum iri. Nam & versum unum in integrum restituam, & alterum, qui iam pridem ab omnibus editis libris exsulat, Plauto ipsi reddam ac restituam. In libris Ioachimi ita legimus,

Convitium tot me annos iam si pasceret.

Quod nisi putaret, ne luberet vivere.

Lambinus emendat,

Convitium tot me annos iamsit pascere

& ita exponit : *Se tot iam annos sic pascere me, per appo-*

ſitionem convicium ſuum, hoc eſt, turpitudinem ſuam, & dedecus ſuum.

Deinde mutat, & confingit nobis novam vocem *commulcium*; quam ait eſſe non omnibus auditam aut cognitam. Quod ego non tantum fateor: ſed illud etiam addo, eam ne ipſi quidem auditam aut cognitam fuiſſe, antequam eam cuderet. Ait autem ea ſignificari vibicem. In quo pugnare nolim. Nihil enim aequius, quam ut patres quae volunt filiis nomina imponunt, ita eum, qui vocem aliquam gignit, ipſum edicere, quid ea ſignificari velit. Sed cum *comulcii* nomen eadem forma percuſſum ſit, qua verbum *excolubrandi*, utrumque auctori ſuo diligentius excolubrandum relinquamus, cenſeo. Interea melius credemus veteribus membranis quae ſic habent:

Convicium tot ſe annoſiam mihi phaſcere.

niſi quod corrigemus ridiculum errorem librarii, qui ſcripſit *Phaſcere*, cum ſcribendum eſſet *Facere*. At alii dilita aſpirationis nota, fecerunt *Paſcere*. Statim autem poſt illum verſum, hic ſequitur.

Suiſque ingratiis me vitam agere perperam
Quod niſi puderet, ne luberet vivere.

Praeclare omnino eſt enim, *ſuis ingratiis*, ſe invito ac renitente ſe hac ipſa fabula:

nimis multum ſcis. Tuis ingratiis,

& in Caſina amborum ingratiis. Iam in illo verſu,

Ibi multo primum ſe familiarium,

& lex carminis, & vetus liber docet, pro, *primum* legendum, *plurimum*, & in illo,

Tibi aras, tibi occas, tibi ſeris, tibi eidem metis.

multo melius, quod in vetere eſt, *metes*, & illud,

Adeo dum, quae tum haberet, peperiſſet bona.

Ubi male vulgo, *quaeſtum*. Sed iam caput hoc nimis exercuit.

In

In Nonio Marcello emendati scriptores, Plautus, Varro, Cicero, Turpilius, Lucilius & Afranius.

CAP. X.

MUlta pridem notavi in Nonio: sed pleraque ita mihi levia videntur, ut pigeat edere. Quia tamen multos eruditos homines his quoque leviculis delectari video, unum aut alterum apponam. In verbo *olivitatem*, citatur Varro *de republica* libro primo: cum legendum sit *de re rustica*. Ibi autem, ut saepe, ineptus est in referendis Varronis verbis Nonius, qui quaedam quae ad mala Punica pertinent, ita coniungit cum iis quae ad oleas, ut ea ipsa quae citat, ab eo intellecta esse non putem. Ac putarem librariorum culpa id contigisse, nisi id ipsi Nonio non inusitatum esse scirem. In verbo *cursus*, Plautinos versus ita lego:

Pol ad cubituram, mater, magis tum exercita
A te, quam ad cursuram, eo sum tardiuscula.

In verbo *lanitium*, Laberianos hoc modo:

Nihil refert, e lanitia mollem Attica,
An ex hircorum pecore vestitum geras.

In voce *mercatus*, verba Varronis, hoc modo. *Ubi tum comitia habebant, ibi nunc fit mercatus.* Versus Turpilii hoc modo:

Consilium hoc cepi: literas misi ad senem
Nostrum processe nobis ex sententia
Mercaturam.

in verbo *capi*, non video quo colore defendere negligentiam suam possint, qui se Nonii emendatores professi, passi sunt, verba Ciceronis legi: *Non possum adduci & suscipere pecunia captum.* Cum vel coeco perspicuum sit, legendum *Non possum adduci ut suspicor te pecunia captum.*

In verbo *elidere*, lego, Lucilius Satyr. lib. 11.

impuratum hunc
In fauces inuasse, animamque elisisse illi.

Sed & illud nimis crassae ac supinae negligentiae est, quod in verbo *offendere*, Plautinum versum ita depravatum reliquerunt:

Eo more expergefactum adveniens tenebrosum offendi dominum.

cum in omnibus exemplaribus Plautinis recte legatur,

Eo more expertem te factam adveniens offendi domum.

In voce *spurcum*, versus Afranii ita legendos suspicor,

O dignum facinus adolescentes, qui optimas,
Bene convenientes concordesque cum viris,
Repente viduas faciat spurcitia & probris.

Et mox in verbis Varronis *Lictorem*, non *Lectorem*. Piget plura addere. Ita mihi quo plura sunt, eo minoris videntur.

Principem legibus solutum quomodo intelligendum sit ex Platone disputatum, qui & corrigitur.

CAP. XI.

IMproba olim & pernitiosa plurimorum animos occuparat opinio, id demum ius esse, quod utile foret potentiori: eaque diserte ac copiose a Thrasymacho apud Platonem defensa, quamquam a Socrate postea refutata divinitus, ita firmiter tamen haesit in potentiorum animis, ut propagata quasique per manus tradita, & summo studio retenta, ne nunc quidem eis facile detrahi posse videatur. Ac si quidem recte ut par est, intelligeretur, verissima & honestissima esset. Eadem enim prorsus est imperantum, & eorum quibus imperatur utilitas: neque potest quidquam a communi utilitate seiunctum, principi, qui modo nomen illud tueri

tueri velit, utile videri. Cum igitur quae iusta sunt, ex publica potissimum utilitate spectentur: vere Flaccus utilitatem *quasi matrem quandam iusti & aequi esse dixerit*, si hoc primum ponatur, nihil principi utile esse, nisi quod publice utile sit; recte ex eo, non aliud esse ius, quam quod principi utile sit, consequetur. Sed plaerique potentium, quibus ab aliis occupationibus tantum otii non est, ut vacet ista tam tenuiter acuteque rimari, in scholis ista inter pueros, & inter homines a rerum agendarum studio remotissimos iactari sinunt: ipsi crassius & simplicius philosophantur: neque quod iustum est, id sibi utile esse; sed quod sibi utile putant, idem iustum etiam esse concludunt. Utilitatem autem suam opum & potentiae magnitudine & nullis infrenata legibus explendarum cupiditatum licentia metiuntur. Neque ullam cantilenam aut ullum acroama libentius audiunt, quam leges ipsas dicere, principem legibus solutum esse, & valere iussis interpretibus quibusdam nimio acumine molestis, qui dictum illud non tam late patere, sed de certo quodam duntaxat legum genere accipi volunt, ipsi, ut leges condere, ita leges interpretari suum esse dicentes, omnibus se & humanis & divinis legibus solvunt. Atque ut Homerus aliis vocabulis *uti homines ait, aliis deos: ita isti humani Ioves*, alio iure alios uti iubent, alio utuntur ipsi. Nec eadem sunt earundem rerum vocabula. Quae vulgo *scortationes, adulteria, rapinae, caedes nominari solent:* eadem a quibusdam *admissa, ludos, amores, delicias, & a magno* ac contumeliarum insolenti animo profectas *Ultiones* vocari videas. Silent inter ista miserae leges: &, si malo cavere velint, ipsae quoque tantum non aut mussare aut adulari iubentur. Nam ut ad Olympi cacumen venti, sic ad excelsa & in sublimi posita leges non perveniunt. Neque tamen negaverim, si princeps sit, qualis esse debet, nullis eum legibus teneri. Oportet

tet enim principem omni virtute longe ac multum supra usitatam consuetudinem excellere; ut quantum inter pastorem & pecudes interest; tantundem, si fieri potest, inter pastorem populi & populum intersit. Qui si contigerit: Aristoteles quoque ipse non diffitetur, utilius esse tali principi parere, quam legibus non omni humano consilio adhibito positis gubernari. Leges enim una voce perpetuo loquuntur: at bonus princeps sese ad varietatem casuum, ut usus poscit, accommodat. Lege itaque nihil indiget: cum ipse viva spiransque lex sit: *& iusto legem positam non esse*, etiam libri illi a quibus omnis mendacii suspicio remotissima est, docent. At improbo & tyrannico nihil minus expedit, quam legibus solutum esse. Ut enim furiosis utile est alligari, & in manicis ac compedibus haberi, non ut resipiscant, sed ut minus sibi, minus aliis noceant; ita tyranno ipsi utile est legum vinculis adstrictum teneri ac coerceri, non quo bonus fiat, neque enim potest: sed ut illis quasi cancellis ac repagulis conclusus, rabiem suam minore damno & aliorum & suo exerceat. Haec disputantem Platonem Dionysius iniquo animo tulit. Nec mirum. Ut enim pudicae mulieres quamlibet multa adversus impudicitiam dici aequo animo ferunt: impudicae quidquid de toto genere dixeris, ad suam proprie contumeliam pertinere arbitrantur: ita boni principes aequis auribus, quae in malos dicuntur, accipiunt: quos scelerum suorum conscientia stimulat, quamquam universe loquaris, neminem nominatim perstringas, sua quisque hulcera illo sale defricari putant. Sed quod de Platone dixi, iam enim satis ἱερλυάρηστα, id cum apud Laertium ita legatur, ut etiam in optimis & a principe typographorum emendatis libris depravatum sit, ita subiiciam, ut vulgo legitur: deinde ut mihi partim coniectura, partim veterum membranarum auctoritate freto, legen-

dum

dum videtur. Librorum igitur editorum ſcriptura heac eſt, ὁ δὲ διαλεγόμενος περὶ τυραννίδος, καὶ φάσκων ὡς οὐκ ἔστι τοῦτο κρεῖττον, ὃ συμφέρον αὐτῷ μόνον, εἰ μὴ καὶ ἀρετῇ διαφέροι, προσέφυσεν αὐτῷ. In his nihil mutavit ὁ Στέφανος, niſi quod pro συμφέρον, ſcripſit συμφέρει. At in veteribus hoc modo, ὡς οὐκ ἐστι τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον, αὐτὸ μόνον εἶναι, εἰ μὴ καὶ ἀρετῇ διαφέροι. Ego ex duabus vocibus αὐτὸ μόνον, traiectis literis, unam facio, αὐτόνομον. In ceteris veterem librum ſequor.

Thetica, & Paradoxa an eadem ſint. Cicero contra Turnebi ſententiam explicatus.

CAP. XII.

SAepe audivi quaeri, quae dicerentur a Cicerone θετικὰ in praefatione paradoxorum. Et Turnebus quidem interpretatur ea, quae de toto aliquo genere diſſerantur, nullis circumſcriptis perſonis, locis, temporibus. Notum eſt enim theſeon nomine quaeſtiones infinitas, hypotheſeon, definitas in ſcholis rhetorum intelligi. Mihi tamen hoc quidem loco ſemper probabilius viſum eſt, thetica & paradoxa eadem eſſe: ut hoc Cicero dicat, ſe ea ipſa quae vix in ſcholis audiri ſolent, ita abhorrent ab opinione communi, tentaſſe numquid dicendo poſſet efficere, ut in forenſes ac ſenatorias orationes includerentur, & illic etiam ineruditis hominibus probarentur. Theſis enim vocatur magni alicuius viri a communi hominum ſententia diſcrepans opinio: Ariſtoteles primo topicorum Θέσις ἐστὶν ὑπόληψις παράδοξος τῶν γνωρίμων τινὸς κατὰ φιλοσοφίαν, οἷον ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν, καθάπερ ἔφη Ἀντισθένης. ἢ ὅτι πάντα κινεῖται καθ' Ἡράκλειτον, ἢ ὅτι ἓν τὸ ὄν καθάπερ Μέλισσος φησιν. Idem 1. Phyſicorum, ὅμοιον δὴ τὸ σκοπεῖν εἰ οὕτως ἕν, καὶ πρὸς ἄλλην θέσιν ὁποιανοῦν διαλέγεσθαι τῶν λόγου ἕνεκα λεγομένων. Ita tamen meam ſententiam propono, ut eam Turnebi ſententiae non anteponam.

T. Lu-

T. Lucretii locus de noctibus serenis, alter item Plinii. Lucubrare quando optimum. Kalendis Ianuarii quid fieri solitum. Marcelli Corvini, & Gul. Sirleti Cardinalium laus.

CAP. XIII.

Lucretius libro primo cum ostendisset summam difficultatem esse in philosophia Latino sermone explicanda, ut studium suum Memmio magis commendaret, adiecit:

Sed tua me virtus tamen, & sperata voluptas
Suavis amicitiae, quemvis efferre laborem
Suadet, & induci noctes vigilare serenas.

Quibus in versibus non iniuria quaeri potest, cur *serenas* potissimum *noctes vigilare* se dicat. Neque enim perpetuum illud epitheton est: neque maius negotium videtur, vigilare noctes serenas, quam obscuras, & caliginosas. Sed certe, hyeme ut quasdam noctes serenas esse fateamur,

——positas cum glaciat nives
Puro lumine Iuppiter.

Plaeraeque tamen nimbosae ac ventosae, & turbidae sunt. At aestate prope omnes serenae, & breves, & multa luce suffusae. Cum igitur hyeme, propter longitudinem noctium, homines studiis dediti & vesperi lucubrare, & mane, multo ante auroram radiorum ardentum indicem, librum cum lumine poscere soleant: aestate tamen non multi reperiuntur, qui non illas breves ac contractas noctes integras dormiant. Idem veteres videlicet factitabant: neque antelucanam lucubrationem fere incipiebant nisi sub finem Autumni. Iuvenalis,

——at nunc

Post

Post finem autumni, media de nocte supinum
Clamosus iuvenem pater excitat. Accipe ceras,
Scribe puer.

Erat quidem in consuetudine positum, ut de mense Augusto, Vulcanalibus lucubrare inciperent; sed id tantum ἀφοσιώσεως χάριν plaerique faciebant; eodem plane modo, quo Kalendis Ianuarii suas quisque artes modice attingebant, auspicandi caussa.

Ovidius,

Quisque suas artes ob idem delibat agendo:
Nec plus quam solitum testificatur opus.

Ita Plinius iunior illum parcissimum temporis dispensatorem, avidissimum librorum helluonem, avunculum suum, qui mihi videtur prope tot horas legisse aut scripsisse, quod vixit: eum igitur laudans: *lucubrare*, inquit, *a Vulcunalibus incipiebat, non auspicandi caussa sed studendi*. Negat eum ita fecisse, ut ceteri solebant, qui tunc lucis tantum caussa, incipiebant lucubrare; ac deinde id differebant ad finem autumni: cum

Iam Phoebus breviore via contraxerat ortum
Lucis, & obscuri crescebant tempora somni.

At illum vero ac serio a Vulcanalibus incipere solitum. Lucretius igitur se dum munus illud suum Memmio concinnat, ait vigilare, & lucubrare non hyeme tantum, quod omnes faciunt, sed etiam quod paucissimi, aestate, cum serenae plerumque eunt noctes. Eodem prope modo commendat Cicero Bruto libellum paradoxorum: *Accipies igitur*, inquit, *hoc parvum opusculum elucabratum bis iam contractioribus noctibus*. Hoc ego, quod mihi sane acute atque ingeniose animadversum videtur, non ut meum profero: sed ut acceptum ab illo vivo ac spirante musaeo Gulielmo Sirleto Cardinali, οὗ καὶ ἀπὸ γλώττης non melle tantum, sed ambrosia dulcior manat oratio. Atque is hoc se olim audivisse dicit ab

ab eo quem ipse praecipue colebat, cuique merito carissimus erat, Marcello Cervino Pontifice Maximo, cuius sanctissimi & eruditissimi viri longiore pontificatu, Deus vitiis nostris offensus, indignos esse nos iudicavit.

Virgilium quod neque Homeri, neque Ciceronis meminerit ingratum videri.

CAP. XIV.

Καὶ τόδε φωκυλίδεω: id est, eiusdem illius Sirleti, a quo discere potest quisque & quantum cupit, & quantum capit. Ita sacrum illud os uberem perpetuo rerum scitu dignissimarum copiam fundit Praestantissimus Latinorum poetarum Virgilius videri non immerito potest duorum summorum virorum gloriae invidisse, Ciceronis, & Homeri. Nam cum tres poetas sibi praecipue proposuisset ad imitandum, Theocritum in Bucolicis, Hesiodum in Gregoricis, Homerum in Aeneide, duorum quidem priorum mentionem utcumque fecit. Nam & *Sicelidas musas* invocavit, & illo versu aperte significavit Theocritum:

Prima Syracosio dignata est ludere versu
Nostra nec erubuit sylvas habitare Thalia

Hesiodum autem illo loco:

Hos tibi dant calamos en accipe, Musae,
Ascraeo quos ante seni, quibus ille solebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.

& rursus illo,

Ascraeumque cano Romana per oppida carmen.

At Homeri, cui tam multa debebat, quem prope totum compilarat, nulla usquam mentio. Quin etiam cum odoratum illud Lauri nemus describeret, in quo felices agebant pii vates *& Phoebo digna locuti* Musaeum ante omnes collocat, Homerum ne nominat quidem.

Neque

Neque in Ciceronem aequior:

Excudent, inquit, *alii spirantia mollius aera,*
Orabunt caussas melius.

Cum tamen Cicero hanc gloriam Graecis praeripuisse crederetur. Apertius autem libro octavo, cum Catilinam appellasset,

——& te Catilina minaci
Pendentem scopulo furiarumque ora trementem:

cuius invidiae fuit, statim ad Catonem transire: de Cicerone cuius virtute pestis illa patriae oppressa erat, verbum nullum facere? Cuius ornandi nulla certe iustior esse potuit occasio. His argumentis, fateor vix videre me, quid pro Virgilio responderi queat.

Xenophontis e tertio anabaseos locus correctus & explicatus.

CAP. XV.

Uculenta est Xenophontis oratio, qua libro tertio anabaseos milites cohortatur, ne concidant animis, etiam si multis magnisque difficultatibus conflictentur: eas enim omnes posse animi praesentia, & virtute superari. Summo autem artificio facit, ut eas singulas proponat ac refutet, quae universae debilitare atque infringere illorum animos poterant: singulae faciliores ad superandum videntur. Atque a diis quidem exorditur eosque ait, suis quidem, qui iurisiurandi fidem servarint, aequos ac propitios: barbaris autem, qui eam pro nihilo putarint, saevos & infensos fore. Deinde autem proponit eis maiorum exempla, qui parva manu magnas saepe barbarorum copias fuderant. Addit ne ipsos quidem parum dignos esse maioribus, cum superioribus diebus, congressi cum ingenti eorundem barbarorum multitudine, nullo eos negotio profligarint. Quod cum fecissent, pro Cyri imperio

rio ac potentia dimicantes, multo alacrius idem facere oportere, cum vita & salus ipsorum agatur: cumque praeterea experimento cognoverint ignavium barborum, cuius antea periculum non fecerant. Neque quod a quibusdam deserti essent, quibus sociis & adiutoribus Cyro vivente utebantur, idcirco eis pertimescendum: quod illi etiam in victoria, fugae auctores ac principes fuissent: cuiusmodi homines in hostium castris, quam in suis videre praestet. Nam quod ipsi equitatu careant, quo hostes abundent: equos nihil aliud hostibus praestituros, quam faciliorem ac celeriorem fugam. Neque equos pugnare sed homines; eosque ipsos terrae solo, quam equi dorso firmius & tutius niti. Iam si dimicandum quidem, promto & alacri, inquit, animo estis, sed illud vos angit, quod neque Tissaphernem amplius itineris ducem habebimus, neque rex nobis vendi amplius iubebit ea, quae ad victum necessaria sunt, cogitate quanto meliores itineris duces futuri sint captivi quam Tissaphernes; & utrum optabilius sit, magna vi pecuniae, qua plaerique nostrum tenuiter instructi sunt, paucos cibos mercari, an arbitrari suo pinguem, & rebus omnibus abundantem hostilem agrum diripere ac depraedari. Quod si haec quidem meliora esse sentitis, sed flumina ne vobis obstent veremini, scitote ea, quo quis proprius ad eorum fontes & capita accesserit, eo facilius posse transiri. Haec omnia breviter proposui, ut ex ipsa orationis serie magis intelligatur id quod sequitur depravatum esse. Legitur autem etiam in optimis libris hoc modo: Εἰ δὲ μήθ' οἱ ποταμοὶ διήσουσιν, ἡγεμόνη τε μηδεὶς φανεῖται, οὐδ' ὣς ἡμῖν γε ἀθυμητέον. Quae ita vertit Romulus: *Sed esto, obstant nobis fluminae: neque duces nanciscamur, non tamen idcirco animum despondere debemus.* Ego vero quid verba illa significent, μήθ' οἱ ποταμοὶ διήσουσι, non video: non significare id quae Romulus putavit, plane video. Ac ne longum faciam, ita apud Xenophontem legen-

legendum censeo : εἰ δὲ μήθ' οἱ ποταμοὶ διείρξουσιν, ἡγεμὼν δὲ μηδεὶς φανεῖται ὐδ' ὡς ἡμῖνγε ἀθυμητέον, ut sit sententia. Quod si videtis fore, ut ne flumina quidem itineri nostro abstatura sint: sed illud veremini, ne dux itineris nullus exsistat: ne sic quidem animis concidere debemus. Cur autem sic quoque bene sperare debeant, statim subiicit. Sed ita legendum, ut dixi, constare opinor ex iis quae antecesserunt. Sunt enim illa plane his gemina. εἰ δὲ ταῦτα μὲν γιγνώσκετε ὅτι ὕτω κρεῖττον, τὺς δὲ ποταμὺς ἄπορον νομίζεται εἶναι. & paulo supra, εἰ δὲ δὴ τας μὲν μάχας θαῤῥεῖται, ὅτι δ' ὐκ ἔτι ἡμῖν Τισσαφέρνης ἡγήσεται, ὐδὲ βασιλεὺς ἀγορὰν παρέξει τοῦτο ἄχθεσθε. Quae qui diligenter inter se contulerit, spero fore, ut mihi assentiatur.

Gregorii Nazianzeni loci duo, partim e Luciano, partim ex Aristophane expressi,

CAP. XVI.

SCitum est notare & animadvertere, quomodo prisci illi ecclesiae Patres, quorum & pietas ac sanctimonia, & eruditio atque eloquentia admirabilis fuit, e profanis scriptoribus accepta multa in meliores usus converterint: ut nos quoque ad illorum exemplum studia nostra dirigere ac confirmare conemur. Qua propter proponam duos locos, in quibus Gregorius Nazianzenus, de cuius laudibus mihi tacendum puto; tum quia notissimae sunt: tum quia nullum tam sublime verborum genus reperire possum, quod non longe infra ipsius dignitatem iaceat; is igitur in oratione & eo qui laudat, & eo qui laudatur dignissima qua Magni Basilii laudes depraedicat, duos impuros quidem, sed disertos scriptores imitatus videtur. Principium enim divinae illius orationis hoc est, ἔμελλεν ἄρα πολλὰς ἡμῖν ὑποθέσεις τῶν λόγων ἀεὶ προτιθεὶς ὁ μέγας βασίλειος, & quae sequuntur. Eodem autem modo exorsus in Demonacte laudando

Lucianus, ἔμελλεν ἄρα μηδὲ ὁ καθ' ἡμᾶς βίος παντάπασιν ἄμοιρος ἔσεσθαι ἀνδρῶν λόγου καὶ μνήμης ἀξίων. Ut fortasse non longe a vero aberraturus sit, si quis sanctissimum eundemque eloquentissimum virum a summe impio, sed culto tamen ac polito scriptore aliquid sumsisse credat. Alter quidem locus quem ex eadem oratione subiiciam, ex Aristophane manifesto expressus est. Nam cum inveheretur Gregorius in pravam quandam consuetudinem quae iam tum in ecclesiam irrepserat, utinamque ad aetatem nostram non pervenisset, ut homines in ecclesiasticis muneribus numquam exercitati, quique nullum inferioribus ordinibus sui periculum fecissent, primo statim pedatu, per gratiam & malas artes, ad summum in ecclesia episcoporum munus promoverentur: probari sibi ait nauticam legem, quae gubernatores futuros, prius diu remigare, ac deinde proretas esse iubet, quam eis in pupi sedere & clavum tenere permittat. Επαινῶ, inquit, τὸν ναϊτικὸν νόμον, ὃς τὴν κώπην πρότερον ἐγχειρίσας τῷ νῦν κυβερνήτῃ, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὴν πρῶραν ἀγαγὼν καὶ πιστεύσας τὰ ἔμπροσθεν, οὕτως ἐπὶ τῶν οἰάκων καθίζει, μετὰ τὴν πολλὴν τυφθεῖσαν θάλασσαν, καὶ τὴν τῶν ἀνέμων διάσκεψιν. Aristophanis autem sunt haec ex Equitibus:

Ερέτην γενέσθαι πρῶτα χρῆναι, πρὶν πηδαλίοις ἐπιχειρεῖν.
Κἆτ' ἐντεῦθεν πρωρατεῦσαι, καὶ τοὺς ἀνέμους διαθρῆσαι,
Κἆτα κυβερνᾶν αὐτὸν ἑαυτῷ.

Notat autem & Theon in scholiis ad eum Aristophanis locum, ex eo illa, Gregorium, quem tamen nominatim non appellat, hausisse. Videlicet ut apes etiam ex amaris herbis ac floribus educunt aliquid, quo ad mel conficiendum utantur: sic & talia ingenia etiam ex improbissimis scriptoribus aliquid quod prosit, excerpunt.

Virgilii

Virgilii IV. Aeneidos locus non recte a Servio explicatus.

CAP. XVII.

Mirificus homo interdum est Servius in sensis Virgilii explicandis: & quamvis inter Grammaticos, merito semper habitus est primae classis: est tamen, ubi de tuenda illa opinione non nimis sollicitus videtur. Vel hos ex quarto Aeneidos versus, quibus Dido verens, ne soror sua ex illo immoderato retinendi Aeneae studio, suspicaretur fore id, quod evenit, ut ipsa eius abitum ferre non posset, ita eam affatur:

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem,
Et perferre soror potero:

Eos igitur versus quam absurde interpretatur? Hanc enim sententiam illorum esse dicit: *Si scissem abiturum Aeneam, non tantum diligerem. Si non dilexissem, minus dolerem. Si potui, autem, pro, si potuissem*, & sic est dictum, ut

Omnia praecepi, atque animo mecum ante peregi.
Ac si diceret, nihil mihi novum contingeret.

Haec Servius: quibus vix a sententia Virgilii excogitari posse quicquam alienius puto. Ego hoc Didonem sentire existimo. Non est, quod metuas, soror, ne ego hunc etsi acerbissimum dolorem, si se obduret Aeneas, perferre non possim. Cum enim eum dolorem sperare, id est spectare potuerim, neque me ipsa illius iam iamque imminentis exspectatio ad quidquam in me durius consulendum adegerit: quam acerbitatem forti animo exspectare potui, eandem magno ac forti animo, si necesse fuerit, perferam. Sed tamen ne ullam eius retinendi rationem intentatam relinquam; tribue hoc mihi, ut ad eum adeas, eique, si potes, persuadeas, ut discessum suum usque eo saltem differat, dum tem-

pestas commodior sit ad navigandum. Neque vero leve argumentum est quo utitur Dido, ut ostendat se dolori perferendo fore, quod eius exspectationem tulerit. Metus enim imminentium acerbitatum vehementius interdum homines afficit, quam ea ipsa quae timentur, ubi postea contigerunt. Pueros videmus in verberum metu nusquam quiescere, nusquam consistere, velle patriam & parentes relinquere, qui tamen postea verberati conquiescunt. Vidi ego patrem, qui,cum aegrotantis filii prope deploratam salutem esse, a medicis audiisset, alligandus fuit, ne sibi manus adferret. Idem hodie multos iam annos filio superstes & vivit,& hilare vivit. Ita plerumque, quae ne eveniant, horrescimus, ea cum evenerunt, acquiescimus. Qua de re elegantissima disputatio est apud Xenophontem libro tertio de institutione Cyri. Qui igitur imminentis mali exspectationem fortiter tulit, is id quoque ipsum quod metuitur, fortiter laturus videtur. Et hoc argumento utitur Dido.

Hecyrae Terentii locus exponitur, Donati hiatus expletur.

CAP. XVIII.

TErentianus Laches, cum praesentiam uxoris, & suam, filio, & nurui odiosam esse credens, rus cum ea migrare statuisset, *odiosa*, inquit, *haec est aetas adolescentulis*.

> *E medio aequum est excedere, postremo iam nos fabula*
> *Sumus, Pamphile, senex atque anus.*

Ubi vere, & recte Donatus ait, eum allusisse ad principium fabularum, quae puerulis narrare solent: quarum pleraeque ita incipiant. Animadverti autem tale quiddam exstare & apud Aristophanem μῦς καὶ γαλῆ. Ubi etiam Theon notat plerisque fabulis earum quae domi narrari solerent,hoc esse principium: Γέρων καὶ γραῦς

& ta-

& tale esse illud Platonis in Phaedro. *Fuit olim quidam formosus puer*. Neque ab his abludit illud ex Andria,

Atticus quidam olim navi fracta.

Itaque Simo, qui omnia illa ficta esse autumaret, *Fabulam*, inquit, *incoeptat*. Sed & nisi me valde fallit animus, apud Donatum hoc loco ea ipsa Graeca verba legerentur, nisi librariorum inscitia obstitisset. Nunc enim ita legitur: *Haec duo nominavit ——— caput indicat & inceptionem huiusmodi fabularum*. At in quibusdam veteribus hoc modo: *Haec duo nomina ——— GAPUS indicant inceptionem huiusmodi fabularum*. Ego in illa lacuna puto fuisse ΓΕΡΩΝ ΚΑΙ ΓΡΑΥΣ. Cum P, Latinum eandem formam habeat quam Graecorum *rho*, si quis tuarum tantum literarum ordinem mutet, ex illo GAPUS faciet, ΓΡΑΥΣ Ita omnia perspicua erunt. At illi fecerunt ex GAPUS, primum CAPUS, deinde CAPUT. Nos vero hic concludamus hoc caput.

Si telum manu fugit, e XII. Tabulis, ab Homero desumtum, ut & Philosophiae definitio. Hadriani Turnebi laus.

CAP. XIX.

SI *telum manu fugit*. His verbis in lege XII. emissi teli significata erat imprudentia: ut in tertio de Oratore scriptum est. Quae tralatio, cum a Crasso tantopere commendetur: egoque eam a patre eloquentiae Homero fluxisse animadverterim: facturus operae pretium videor, si indicarim. Ille igitur libro Iliados quinto Diomedis cum Phegeo Daretis filio pugnam describens, cum priorem ictum Phegei irritum fuisse dixisset, subiicit, non idem Diomedi evenisse, neque ei irritum telum manu fugisse, sed defixum esse in pectore Phegei.

Τοῦ δ' οὐχ ἅλιον βέλος ἔκφυγε χειρός.
Ἀλλ' ἔβαλε στῆθος μεταμάζιον.

Sic & Iliados octavo dicit habenas fugisse e manu Nestoris:

Νίσορα δ' ἐκ χειρῶν φύγον ἠ: ἐκ σιγαλόεντα.

Quod ita reddidit vetus poeta Livius:

Mea puera, quid verbi ore profugit tuo?

Attexam huic observationi aliam valde dissimilem: quid ni enim mihi quoque Τερνεβίζειν aliquando liceat? utinam quidem vere ac serio possem. Sed ut qui divinas Aristotelis ac Platonis virtutes imitari non poterant, huius gibbum, illus quoddam oris in loquendo vitium imitabantur, ut aliqua saltem in re tantorum virorum similes essent: ita ego, quando ad illam infinitam multiplicis doctrinae copiam quae in Turnebo fuit, aspirare non ausim, licentiam quandam illius in dissimilibus rebus coniungendis hoc loco imitabor. Veteres igitur Critici, quia omnia quae a Philosophis dicerentur ab Homero manasse contenderent: ipsam Philosophiae finitionem, quae a nonnullis eorum tradita est. Homericam esse dicebant: Diomedem enim ἀλληγορικῶς Philosophum intelligi, cui Minerva oculorum caliginem, quae mortales hebetat visus, ex oculis aufert, ut & deos & homines noscat.

Ἀχλὺν δ' αὖ τοι ἀπ' ὀφθαλμῶν ἕλον, ἣ πρὶν ἐπῆεν,
Ὄφρ' εὖ γινώσκῃς ἠμὲν θεὸν, ἠδὲ καὶ ἄνδρα.

Ex quo igitur loco sumsisse illos, quod dicerent, *Philosophiam & divinarum & humanarum rerum scientiam esse.*

Scriptores veteres, non recentes publice explicandos & sequendos. Quinctiliani Praefatio libri sexti emendatur.

CAP. XX.

ME puero magna cum cura exponebantur in scholis Institutiones oratoriae M. Fabii Quinctiliani, accurati admodum & exquisiti Rhetoris; neque quisquam satis bonus dicendi magister habebatur, qui non in illis vel praecipue auditores suos exercere solitus esset. Mutata postea ratio est, cumque annosis illis, & ipsa

vetu-

vetustate venerandis arboribus neglectis, succrevissent inutiles rami; iuventusque laboris fugitans, insulsos quosdam libellos, & omnium prope liberalium artium, & omnium philosophiae dispendiosa partium compendia, pro pinguibus illis veterum latifundiis adamare coepisset, ex illo vidimus omnia:

In peius ruere & retro sublapsa referri.

Neque ullum lapsis prope rebus certius remedium est, quam ut vetus illa consuetudo revocetur, &, expulsis istis novitiis indoctae arrogantiae magistris, ac priscis illis, quos *endo coelo*, ut ita dicam, merita locarunt, vera & solida eruditio repetatur. Quod etsi, ut aetatis meae tempus est, vivo me eventurum, sperare non audeo, posteris tamen, si quid mei ad posteros perveniet, contestatam opinionem meam relinquam: neque committam ut ego quoque unus ex eo numero, qui vetustatem contemnunt, videri queam. Nunc eius quem nominavi Rhetoris praefationem in librum sextum, a quibusdam inveteratis librariorum erroribus vindicare conabor. Deplorat autem in ea homo disertissimus sane dolenter ac copiose uxoris & duorum filiorum mortem: ex qua tantum hauserit doloris, ut se, nedum instituta studia persequi, etiam eis superstitem esse posse miretur. Sed de uxore haec ipsius verba sunt: *Quae nondum expleto aetatis undevigesimo anno duos enixa filios, quamvis acerbissimis rapta fatis, felix decessit. Ego vel hoc uno malo sic eram afflictus, ut me iam nulla fortuna posset efficere foelicem.* Paulo post autem de filiis: *Liberis tamen superstitibus oblectabar: &, quod nefas erat, sed optabat ipsa, me salvo, maximos cruciatus praecipiti via effugit.* Quae nullo modo inter se cohaerere, vel coecus aliquis viderit. Sed tota huius periodi posterior pars loco suo mota est; ad uxorem enim pertinet: legendum hoc modo; *Foelix decessit, &, quod nefas erat, sed optabat ipsa, me salvo, maximos cruciatus praecipiti via effugit. Ego vel hoc uno malo,* & cetera. Deinde, *Libris tamen*

men superstitibus oblectabar. Mihi filius minor quintum egressus annum, ut in malis agerem, prior alterum ex duobus eruit lumen. Sed hic quoque mendum subest: neque dubium quin totum illud, *ut in malis agerem*, delendum sit. In meo vetere libro ita legitur: *Mihi filius minor quintum egressus annum in malis nec augere prior alterum e duobus eruit lumen*. Ex quo liquido perspicitur error librarii, qui quatuor voces, *in malis nec augere*, huc transtulerit, e periodo quae statim sequitur, *Non sum ambitiosus in malis, nec augere lacrimarum caussas volo*. Paulo post, ubi vulgo est, *ostenderit*, liber meus habet *ostenderet*, haud dubie melius. Et, ut quaedam leviora omittam: haec certe contemnenda non sunt. In vulgatis libris ita legimus: *Nam quo ille animo, qua medicorum admiratione, mensium octo valetudinem tulit? ut me in supremis consolatus est? quam etiam deficiens, quamque non tunc ipsum illum alienatae mentis errorem circa solas literas habuit?* At in meo praeclare: *Quam etiam deficiens, iamque non noster ipsum illum alienatae mentis errorem circa solas literas habuit?* Nihil pote elegantius. Illud enim *non noster* significat eum iam in potestate mortis fuisse. Sequitur haud ita multo post: *Te omnium spe Atticae eloquentiae candidatum superstes parens tantum ad poenas amisi*. Quibus in verbis illud *Atticae* plane redundat ac friget. Liber meus pro eo habet *Acutis*: unde non dubito: quin legendum sit, *Ac votis*. Supersunt adhuc quaedam in quibus lima opus est. Ut illud, *Tum si qua minus fuerint effecta iis quae levius afflicti coeperamus, imperitiae aut fortunae remittantur*. Illa *imperitia* huc ab imperito aliquo invecta est. Legendum simpliciter, *Fortunae remittantur*. Paulo post *Boni autem consulere nostrum laborem vel propter hoc certum est*. Liber vetus, *Coecum est*. Ego lego *Aecum est*. Ita enim scribebant pro *Aequum*; ut *acam*, pro *aqua*. At ipsum finem ita legitur: *Nos miseri, sicut facultates patrimonii nostri, ita hoc opus aliis paramus, aliis relinquemus*. Pro *Paramus*, lege, ex auctoritate libri veteris, *Praeparabamus*.

MAR-

MARCI ANTONII MURETI VARIARUM LECTIONUM

LIBER DECIMUSNONUS.

De Baccho bimatre Martialis versus reprehensus.

CAP. I.

Mordacius fortasse, quam iustius irrisit Martialis poetam quendam, qui Iovem non patrem modo, sed & matrem Bacchi vocaverat: quod eadem ratione Semele quoque, ut ipsi quidem videtur, pater Bacchi vocari queat:

Qui potuit, inquit, *matrem Bacchi dixisse Tonantem*,
Ille potest Semelem dicere, Prisce patrem.

Neque enim eadem ratio est. Nam patris quidem proprium est, generare in alio, ut ex Aristotele didicimus: quod Semele neque fecerat, neque facere potuerat; matris autem, conclusum foetum visceribus suis fovere, & suo tempore parere; quae omnia, ut quidem se habet fabula, praestiterat Iuppiter. Itaque eleganter ingeniosissimus poeta Ovidius, inter cetera epitheta quibus Bacchum ornat, eum etiam *bimatrem* vocat: quod duas matres habuerit, Semelen, & Iovem; unde & Graeci eum *δίθυρον* nominant. Exstat & versiculus veteris cuiusdam poetae Graeci, qui ob id & masculum Iovis uterum, & ipsum Iovem Bacchi tum patrem, tum matrem fuisse ait,

ἄρσενι

ἄρσενι γαστρὶ λόχευσε πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ.

Neque alia ratione Heraclides Ponticus eundem Iovem Palladis & patrem, & matrem vocat. Sed saepe Martialis, dum falsé aliquid & aculeate diceret, quam id iuste ac merito faceret, non curavit.

In Quinctiliano poetarum versus aliquot nitori suo redditi.

CAP. II.

APud M. Fabium libro octavo citatur versus veteris poetae, quo quidem de Achillis morte ita quaerens inducitur,

Ferro anne fato virtus Argivum occidit?

Sed in antiquis quibusdam libris pro *virtus* legitur *metus*, in meo *moecus*. Ego una litera mutata, legendum censeo, *moerus*: ut expresserit Tragicus ille, quisquis est, illud Homericum ——

moeros enim dicebant pro *muris*: ut in illo Virgilii,

Dividimus moeros, & moenia pandimus urbis.

Sic *moenire*, pro munire: *coerare* pro curare, in multis adhuc veteribus monumentis legitur. Emendabo de eodem oleo & opera locos quosdam eiusdem Rhetoris e capite tertio libri noni, in primisque versum veteris Tragici, qui hoc modo circumfertur,

Quam magis aerumna viget, tam magis ad maleficiandum urget,

cum legendum sit e vetere libro,

Quam magis aerumna urget, tam magis ad maleficiendum viget.

Est enim Trochaicus. Paulo autem inferius locus est mirabiliter deformatus, hoc modo, *Ex Graeco vero translata vel Sallustii plurima: quale est. vulgus amat fieri: vel Horatii, Nam id maxime probat hoc Ciceronis. Et mutatio casus: ut, nec longae invidit avenae* Haec si quis, ut vulgo

vulgo edita sunt, intelligere potuerit, idem bonus Sphyngi interpres fuerit. In vetere libro ita legi: *Vel Horatii, N. I. S. P. Ciceronis nec longae invidit avenae*, neque ulla dubitatio est, quin ita legi debeat,

——nec illi

Sepositi ciceris, longaeque invidit avenae.

Paulo post, ubi citatur versus Horatii,

Hunc & intonsis Curium capillis.

pro *intonsis* veteres libri habent, *incomtis*. In eodem illo capite, ubi vulgo ita scriptum est, *Hanc rerum coniunctam diversitatem Caelius μεταβολὴν* vocat: non *Caelius* in veteribus, sed *Caecilius* legitur. Recte est enim *Caecilius Rhetor*, cuius & hic ipse, & Plutarchus saepe meminit, & Dionysius Longinus principio elegantis illius Commentarioli περὶ ὕψυς.

Athenaeus libro octavo saepius castigatus. Chrestomathia & Ecloga quid.

CAP. III.

ET tam multa sunt in Athenaeo, quae elegantis ingenii homines ad ipsum legendum alliciant, & tam multa rursum queis, ne voluptate illa pura ac liquida frui possint, impedimentum obiiciant; ut mihi gratiam ab eis initurus aliquam videar, si ex immensa quadam copia eorum, quae iampridem in eum notant nonnulla interdum his libris inspergam: interea dum ab aliis melior & integrior illius editio adornatur. Hodie igitur, cum mihi ex octavo libro quiddam petendum esset, neque id tam facile, quam putaram, reperire possem, satius putavi totum librum percurrere, & in transcursu colligere si qua essent, quae illius studiosis iucunda fore arbitrarer. Primum igitur in historia, quae ex Posidonio affertur, de Tryphonis militibus subito incursu maris absorptis, ubi Sarpedonis millites,

re

re audita, accurtisse dicuntur: cum vulgo ita legatur, Καὶ οἱ περὶ τὸν Σαρπηδόνα ἀκούσαντες τὴν συμφορὰν ἐπελθόντες, τοῖς μὲν τῶν πολεμίων σώμασιν ἐφήσθησαν, ἰχθύων δὲ ἀφθονίαν ἀπηνέγκαντο, καὶ ἔθυσαν Ποσειδῶνι τροπαίῳ: in veteribus pro ἐφήσθησαν legitur ἐφείσησαν: quod verbum nihili est; & quod quidam ex eo facere voluerunt ἐφείσαντο, ideoque dixerunt illos hostium corporibus pepercisse: non dubito, quin animadversuri sint lapsos esse se, si locum paulo diligentius inspiciant. Omnino autem vulgata scriptura hoc quidem loco verissima est, ut intelligamus eos ex hostium interfectorum spectaculo voluptatem coepisse: sitque ἐφήσθησαν a verbo ἐφήδομαι. Nam ἐφείσαντο si quis legat, neque veteres libros habebit auctores, & ne sic quidem emendata fuerit oratio. Paulo post autem in narratione Hegesandri de admirabili quadam copia piscium, quae bis quotannis, ex Lacu Bolyce, statis temporibus in flumen Olynthiacum influere dicitur, voces aliquot in excusis libris desiderantur. Quare totum locum, ut in veteribus exstat, apponam. Κατὰ δὲ τὸν ἀνθεστηριῶνα, καὶ ἐλαφηβολιῶνα, λέγουσιν οἱ ἐπιχώριοι διότι πέμπει ἡ Βολύη τὴν ἀπόπυριν Ὀλύνθῳ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, ἀπέραντον πλῆθος ἰχθύων ἐκ τῆς λίμνης εἰς τὸν Ὀλυνθιακὸν ἀναβαίνειν ποταμόν ἐστι δὲ βραχὺς, ὥστε μόλις κρύπτειν τὸ σφυρόν. ἀλλ' οὐδὲν ἧττον τοσοῦτον ἔρχεται πλῆθος ἰχθύων, ὥστε τοὺς περιοίκους, & cetera. Quam multa omiserint librarii, & quid eis errorem obiecerit, etiam tacente me, omnes vident. Sed & in iis quae paulo infra citantur, e libro quinto Chrysippi *de voluptate*, omissae sunt per incuriam voces duae. Legendum enim καὶ δυνάμεις θρεπτικὰς, καὶ συνεκτικάς. In Sardanapali epitaphio, & si veteres quoque libri habent λέλωνται, malim tamen λέλειπται. Improbi autem versus, quibus Alexis homines ad intemperantiam cohortatur, Trochaici duo sunt ita legendi, & ita distinguendi,

Πῖνε, παῖζε. θνητὸς ὁ βίος: ὀλίγος ὁ ἐπὶ γῇ χρόνος
Ὁ θάνατος δ' ἀθάνατός ἐστιν, ἂν ἅπαξ τις ἀποθάνῃ.

Statim

Statim autem, Sotionis fide, citantur versus quidam eiusdem argumenti ex eiusdem poetae Asoto didascalo: quam fabulam is qui loquens inducitur, negat se unquam vidisse, quamvis mediae comediae dramata plus octingenta legerit eorumque eclogas fecerit. Ubi *eclogas* vocat *excerpta* quaedam ex eis fabulis, memoriae caussa, quae insigniora viderentur. Tales *eclogae* hodieque ex amissis Polybii & aliorum libris reperiuntur. Inde apud Ciceronem *eclegarii*. Easdem & χρηστομαθείας vocabant; quales hodie exstant ex Strabone. Et inde Cicero Turannium vocat hominem χρηστομαθῆ. Hoc non notassem, nisi alios in eo lapsos esse vidissem. In eis autem ipsis versibus cum ita legatur,

Τύρβαζε μανίῳ. γαστρὸς οὐδὲν ἥδιον:

legendum puto,

Φόρβαζε Μανῆ. γαστρὸς οὐδὲν ἥδιον.

Manes servile nomen olim fuit. In eisdem, ubi vulgo est ψύξει σε δαίμων; melius videtur quod in veteribus legitur ψύξει σ' ὁ δαίμων. Iam in illa parodia Chrysippi cum vulgo ita legatur, Καὶ γὰρ ἐγὼ κακός εἰμι pro κακὸς, in vetere libro est κενὸς: Ego autem legendum puto κόνις. Multa leviora omitto properandi studio, & laboris, ut verum fatear, vel odio vel taedio. Neque tamen illud omittam, quod in lepidissimis versibus; quibus parasitus, ut opinor, aliquis de divitibus quibusdam cupediariis conqueritur, qui excandefaciebant annonam, & ita purgabant macellum; ut nullum lautius opsonium aliis reliquum fieret, legendum est, ἅπαντας ἀναπέπεικεν non, ut vulgo πάντας: ita enim metri ratio postulat. Id si cui levius videbitur, quod ego quoque fateor; at hoc certe non omnino negligendum, postremi eorum versuum sententiam vulgo non satis intelligi. Nam illud, Γάμοι δ' ἐκεῖνοι καὶ πότοι νεανικοὶ ἦσαν: hoc significat nuptialia convivia, & adolescentum compotationes desiisse celebrari: ex quo illi divites omnia ad

se

se trahere coeperant. Estque illud ἦσαν simile illi Catulliano: *Sed haec prius fuere*; & illi Plautino, *Fuit Phronesium*; & illi Virgiliano, *Fuit Ilium*. Et ut τὰ ἐν μέσῳ praeteream, in illo dicto Stratonici, εἰκούετε ναοί· iucunda allusio est ad illam usitatam vocem, ἀκούετε λαοί: cuius lepos in Latino sermone sentiri non potest. Illud quoque praeteriens monebo, longe plurimos Machonis de Stratonici dictis versus male vulgo pro soluta oratione accipi. Subiiciam autem & quae citantur e libro primo Chariclis περὶ τοῦ ἀστικοῦ ἀγῶνος, ut in veteribus libris leguntur: quoniam ea aliter ab aliis tentata video. Γυμνικοὺς μὲν ἀγῶνας, ἔφη, διατιθέτωσαν Ἠλεῖοι, Κορίνθιοι δὲ θυμελικούς, Ἀθηναῖοι δὲ σκηνικούς· εἰ δέ τις τούτων πλημμελοίη, μαστιγούσθωσαν Λακεδαιμόνιοι, ἐπισκώπτων τὰς παρ' αὐτοῖς ἀγομένας μαστιγώσεις. In illa longa historia Diphili de piscibus, ubi ad Bacchum piscem ventum est, ita est in libris vetustis: Βάκχος εὔχυλος, πολύχυλος, εὔτροφος. Τράγος οὐκ εὔχυλος, ἄπεπτος, βρομώδης. At a vulgatis voces aliquot absunt. Sed & morosi illius senis qui omnia sibi confirmatis ad imminuendum nominibus appellari volebat, quod sibi eo modo minorem sumtum facere videretur, eius igitur verba ipsa quoque diminuta & decurtata vulgo leguntur. Legenda autem sunt hoc modo,

Ἐπεξαπατᾷ με τοὺς μὲν ἰχθῦς μοι καλεῖ
Ἰχθύδι'. ὄψον δ' ἐὰν λέγῃς ἕτερον, καλεῖ
Ὀψάριον. ἥδιον γὰρ ἀπολοῦμαι πολύ.

In versibus autem, quos cantitabant, qui coronae stipem colligebant, & alia multa depravata sunt, & hic versus:

Θεοί, γένοιτο μετάπεμπτος ἡ κόρη.

cum legendum sit,

Θεοί, γένοιτο πάντ' ἄμεμπτος ἡ κούρη.

ubi de verbo βαλλίζειν queritur Ulpianus, qui verbum illud irridebat, ait emtum videri ἐκ γῆς συβούρας. Quod si interpretatus est, *Ex terra subulca*; equidem quid sibi

bi voluerit, nescio. Illud scio, legendum esse, ἐκ τῆς συβούρας. Cuiusmodi autem mulieres in Subura olim habitaverint, & quae illic tum vitae, tum sermonis elegantia fuerit; nemini ignotum est. Paulo post autem una vocula corrupta ne Trochaicus Epicharmii intelligatur, impedimento est. Ita enim habent libr editi:

Τὰ πρὸ τοῦ δύ' ἄνδρες ἔλεγον, εἰσαγὼν ἀποχρέω.

cum legendum sit,

Τὰ πρὸ τοῦ δύ' ἄνδρες ἔλεγον, εἷς ἐγὼν ἀποχρέω.

Unum si praeterea addidero, finem faciam. Desinere enim, quam deficere malo. In parodia sane eleganti, quae ad ipsum finem libri legitur, ita editum est:

κ' ἆτάτις εἶπε
Τῶν ξυμπινόντων, ἤδη σὺ τί οὐχ ὑπολύσει
Αὐτὸν, ὁ δ' ἄχθεται αὐτὸς ὁ θύων.

quod mutilum esse qui non sentiat, nihil sentiat. Legendum autem hoc modo,

κ' ἆτά τις εἶπε
Τῶν ξυμπινόντων, ἤδη σύ τί οὐχ ὑποπίνεις:
Οὐχ ὑπολύσεις σαυτὸν, ὁ δ' ἄχθεται αὐτὸς ὁ θύων.

ὑπολύειν ἑαυτὸν, est excalceare se. Xenophon Anabaseos libro 4. καὶ εἰ τὴν νύκτα ὑπολύοιτο. longe aberravit a sententia, qui ita vertit: *Hinc iam cur a metu non liberas?* Neque tamen eum aut accuso, aut insector: cum alia tam multa egregie praestiterit. Sed arduum ac difficile est, sine veterum librorum ope Athenaeum interpretari.

Recte ne Cicero Graecos reprehenderit, quod Laborem, & dolorem una voce πόνον appellare dixerit.

CAP. IV.

M. Tullius quamquam φιλέλλην & erat, & haberi volebat, Graecorum tamen nationi nonnunquam

quam ſubiniquus videtur: non tantum, ubi cauſſae ſerviens, eorum fidem in teſtimoniis elevat, levitatem inſectatur, inſtituta deridet: ſed etiam cum Romanam linguam verborum copia non Graecae parem modo, ſed etiam ſuperiorem facit; quod tam longe abeſt a vero; ut mihi ipſi chartae, in quibus id ſcriptum eſt, erubeſcere videantur. Quid libro ſecundo Tuſculanarum, cum Graecos negat ſua lingua *laborem a dolore* diſtinguere, an non aperte calumniatur? Neque *φιλόπονος* eſt doloris amans, ſed laboris. At *πόνον* interdum etiam *dolorem* vocant, & *laborare* dicunt eas corporis partes, quae dolent. Non igitur idem & Latini faciunt? Unde igitur ſunt illa:

Laborat e dolore miſera. &

Quae laborantes utero puellas.

& qui laborat podagra, certe non ita laborat, ut Marius cum aeſtu magno ducebat agmen. Sed cuius potius in hanc rem quam ipſius Ciceronis teſtimonio utamur? Eius igitur verba ſunt e ſecundo de finibus: *Quos, dii immortales, ille, cum omnes artus ardere viderentur, cruciatus perferebat? nec tamen miſer eſſe, quia ſummum id malum non erat: tantummodo laborioſus videbatur*. Nonne eum, qui maximo dolore cruciatur, *laborioſum* vocat? Videat ergo, ſi hoc nomine in Graecos volet eſſe durior, ne cauſſae ſuae ſecurim talis ac tantus patronus infligat. Facere in eo quoque mihi videtur iniuſte, quod accubationem epularem melius a Latinis *convivium*, quam a Graecis *σύνδειπνον*, aut *συμπόσιον* nominari iudicat. Contra enim appellatio Latina habere quandam intemperantiae ſignificationem videtur: quaſi tum demum vivant homines, cum cibum capiunt; neque ſit inter eos, praeterquam in epulis, ulla vitae communio. At Graeci *una vivere* dicent, eos etiam qui negotia ſua inter ſe communicant, qui crebro una ſunt, qui una militant, una philoſophan-

phantur: convictum denique multis aliis in rebus, quam in vino & epulis intelligunt: non ut Latini, qui convivere, ut hoc verbo utar, eos demum dicunt, qui una tanquam ad idem praesepe, pascuntur, quasi nihil sit aliud συζῆν, quam συγχορτάζεσθαι. Elegantius illi, qui aliud esse viderunt, una bibere, aliud una vivere. Itaque communionem epularum ab eo, ut Varro ait, coagulo, quo convivia continentur, nominarunt: vitae coniunctionem ad alia graviora, & magis seria reservarunt. Haec si cui confidentius dixisse adversus Ciceronis sententiam videbor; cogitet, quam multa ab eo adversus Platonem, Aristotelem, Theophrastum, aliosque veteres dicta sunt. Nunquam haec vel dissentiendi, vel ingenii exercendi libertas in literis vituperata est.

Xenophontis locus quarto Anabaseos emendatus.

CAP. V.

Apud Xenophontem libro quarto Anabaseos, Graeci quibus praeerat ipse Xenophon, cum in Armenia & multis aliis difficultatibus conflictati essent, & paene obriguissent ac conglaciassent frigore, nivisque vi tantum non obruti ac sepulti forent; ignem tandem construxisse dicuntur: cumque ad fovenda corpora oleum deesset, multis se ac variis chrismatis, quod ibi repererant, generibus perunxisse. *Chrisma* autem illud fuisse ait Xenophon σύειον καὶ σησάμινον, καὶ ἀμυγδάλινον ἐκ τῶν πικρῶν, καὶ τερεβίνθινον. At cetera quidem genera non ignota sunt: e sesamo, ex amygdalis amaris, ex terebintho, unum quod primo loco ponitur, plane absurdum videtur, σύειον, quod Romulus vertit *suillum liquamen*, eumque secutus unus ex eruditissimis huius aetatis, hoc uno, ut opinor, loco fretus, chrismatis

H nomine

nomine etiam animalium adipem significari tradidit. Quid autem quaeso commune habet adeps suillus cum sesamino, amygdalino, aut terebinthino chrismate? Nam ocreas quidem suas, (si quas ex corio ocreas habebant) & calceamenta adipe suillo inungere ad ignem ut ea mollirent, poterant: artus vero suos, cum suppeteret aliorum copia, tam tetro, & tam spurco unguine illinere, cuius turpitudinis fuisset? Equidem affirmare ausim, locum depravatum esse, & pro *σύειον*, legendum aut *σούσινον*, ita enim vocabant liquorem ex lilio expressum, quem & anthinon Galenus vocat: aut si cui libeat propius vulgatae scripturae vestigiis insistere una litterula mutata, *θύειον*, a thyia arbore, quam, ob eximiam quandam odoris suavitatem, summe a veteribus commendari notius est, quam ut confirmari debeat.

Quinctiliani libro sexto de Risu, loci plurimi & emendati & explicati.

CAP. VI.

MAculosus est procul dubio Fabii locus e capite tertio libri sexti, ubi de dictis Ciceronis ita scribit *Utinam Quintus, & libertus eius Tiro, aut alius quisquis fuit, qui tres hac de re libros edidit, parcius dictorum numero indulsissent*. Neque dubium est, quin legendum sit, ut in veteribus, *Utinamque libertus eius Tiro*. Neque enim libros illos quisquam unquam ad Q. Ciceronem retulit. Paulo infra eum locum haec in veteribus libris ita leguntur. *Affert autem summam rei difficultatem, primum, quod ridiculum dictum plaerumque falsum est, semper humile, saepe ex industria depravatum*. *Falsum*, non ut vulgo, *Salsum*; neque quidquam verius, quam illic *Falsum* legi oportere, ut & illud hoc modo: *Neque hoc ab ullo satis explicari puto, licet multi tentaverint, unde*

de risus : qui non solum facto aliquo dictove, sed interdum quod etiam corporis tactu arcessitur. Hoc enim ipsum est, quod negat a quoquam satis explicatum, *Unde risus*, id est, quae sit risus origo. Sequitur paulo post: *Erumpit enim etiam invitis saepe, nec fultus ope, nec vultus modo ac vocis exprimit confessionem, sed totum corpus vi sua concudit.* Ubi tres illae voces: *Nec fultus ope*, redundant. Barbara quaedam enuntiatio effecerat, ut *nec fultus*, pro *nec vultus* scriberetur. Quae corupta scriptura fulta est postea ope alicuius, qui de suo addidit illud *ope*. Sic saepe *feritas* inuasit in locum *veritatis*; *fenus* in locum *Veneris*; aliaque ad eundem modum. Quod autem subiungit, ridiculo saepe maximarum rerum momenta vertit; concordat cum Horatio, cuius illud est:

———ridiculum acri

Fortius ac melius magnas plaerumque secat res.

In eodem capite ita legendum est. Et Catullus cum dicit,

Nulla in tam magno est corpore mica salis.

non hoc dicit, nihil in corpore eius esse ridiculum. Vulgo detracta negatio Fabium ipsum ridiculum facit. Et, ut nonnulla praetermittam, in quibus ipse mihi nondum satisfacio, hoc certe ita legi debet. *Ludere nunquam velimus: longeque absit propositum illud, potius amicum, quam dictum perdendi.* Male enim vulgo, *perdidi*. Omittam satis multa: spicilegio enim loci esse aliquid volo: duo tantum ex eodem capite notabo, quae mihi videntur minime negligenda. In editis libris legimus, *Emphasi Livius dixit, ferro cotem Attium Navium incidisse.* Et notum quidem est, historiam illam de cote a Navio incisa exstare apud Livium libro primo. Sed quaero quam tandem hic Fabius Emphasim videat: aut quid omnino historia haec ad id quod hic agitur pertineat. Neque puto id quenquam videre posse; nisi qui ita perspicax sit, ut id etiam quod nus-

quam est videat. In veteribus membranis hoc modo. *Emphasis A. Villius dixit, ferrum in cotem incidisse*. Hoc nec verius nec melius quicquam. Subiungam unum item locum: deinde iter hoc dividam. Libri circumforanei ita habent *Seu fictis novis versibus. Simile est, quod παροἰμία dicitur*. At meus recte & vere. *Seu ficti notis versibus similes, quod παρῳδία dicitur*. Hoc si quis forte non satis intelligit; consulat Athenaeum.

Male ominatis verbis uti. Horatius, & Terentius illustrati. Versus Ennii numeris restituti.

CAP. VII.

Dixi alias de consuetudine veterum addendi nonnunquam literam D ad voces quarum ultima litera vocalis esset, praesertim si sequeretur statim alia vox, quae a vocali inciperet: legendumque ideo apud Horatium, *maled ominatis Parcite verbis*. Cum autem & alii vidisse se testati sint, & ipse viderim vetustos quosdam libros, in quibus est *malem ominatis*, visum est, ut monerem, non tamen propterea legendum, *male nominatis*. Certe enim *nominare verba* nemo dixit, qui recte emendateque loqueretur; sed potius *malem ominatis*. Modo enim litera D, modo litera N ad vitandum hiatum utebantur. Sic cum rectum sit *atqui & alioqui*, sequente tamen vocali *atquin*, & *alioquin*, apud veteres saepe reperias. Et inde est illud Plauti:

O Callicles, o Callicles, o Callicles.
Qualin animo meo commendavi bona?

Et fuisse quandam earum literarum mutuam functionem ostendit Donatus in illud ex Phormione,

Quia non rete accipitri tenditur, neque milvio.

Legitur, inquit, & *Tennitur*. *habet enim N litera cum D communionem*. Et certe hodieque vulgus Tiburtium, Interamnatium, & aliorum quorundam pro ND, duplex

plex N plerunque pronuntiat. Hoc igitur non indignum visum est observatione. Sed quoniam paulo infra eum locum citat Donatus, versus quosdam e sexto Satyrarum Ennii, quos prope integros in fabulam suam transtulerit Terentius: iique vulgo perturbati ac mendosi leguntur, describam eos ita, ut legendos puto. Sunt igitur hi:

Quippe sine cura, laetus, lautus cum advenis,
Exsertis malis, expedito brachio,
Celsus, alacer, lupino exspectans impetu,
Quam mox alterius obligurrias bona:
Quid censes domino esse animi? pro divum fidem.
Dum ille cibum tristis servat, tu ridens voras.

Phormio Terentiana e Demosthene illustrata.

CAP. VIII.

SI quis eadem de re iterum iudicio experiri velit; notum est, eum exceptione rei iudicatae repelli: & inde ortum est illud,

Actum, aiunt, ne agas.

Recteque id Terentianus Phormio Demiphoni obiicit his verbis,

At tu, qui sapiens es, magistratus adi -
Iudicium de eadem caussa iterum ut reddant tibi.
Quando quidem solus regnas: & soli licet.
Hic de eadem caussa bis iudicium adipiscier.

Eodem enim iure Athenienses uti solitos, ut plaeraque in iure civili Romano ab eis sumta sunt, vel hic Demosthenis locus indicat ex oratione adversus Leptinem, Οἱ νόμοι δὲ οὐκ ἐῶσι δὶς πρὸς τὸν αὐτὸν περὶ τῶν αὐτῶν οὔτε δίκας, οὔτ' εὐθύνας, οὔτε διαδικασίαν, οὔτ' ἄλλο τοιοῦτον οὐδὲν εἶναι, & Andocides in oratione adversus Alcibiadem: ἄλλως τε καὶ τῶν νόμων ἀπαγορευόντων δὶς περὶ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν μὴ ἐξεῖναι δικάζεσθαι. Sed & quod subiicit Demipho non necessario ducendam

orbam ei, qui genere proximus ſit: ſed licere ei per legem, ſi id malit, dotis datione defungi, eiuſdem oratoris teſtimonio confirmatur: apud quem ea ipſa lex exſtat in oratione adverſus Macartatum. Τὴν ἐπίκληρον τὸν ἐγγύτατα ἐκδιδόναι ἢ αὐτὸν ἔχειν, ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃ ὁ ἐγγυτάτω γένους, ἢ μὴ ἐκδῷ, ὁ ἄρχων ἐπαναγκαζέτω ἢ αὐτὸν ἔχειν, ἢ ἐκδοῦναι. Neque vero illud temere dictum eſt,

abduce hanc, minas quinque accipe.

Ea enim pecunia conſtituta erat legibus, quam darent egentibus puellis, quo facilius elocarentur, qui eis proximi erant, ſi nollent eas ducere, ut Harpocration ex Dinarcho docet. Puto autem haec nonnihil ad Terentium illuſtrandum pertinere.

Plauti e Captivis verſus e Graeco deſumti.

CAP. IX.

Saltare non hilaritatis modo eſt, ſed immodicae & profuſae cuiuſdam hilaritatis. *Salire* autem ac *palpitare* videtur *cor*, in maximo ac vehementiſſimo metu. Itaque venuſte Tyndarus apud Plautum in Captivis, cum illum ſuum honeſtiſſimum dolum, quo herum ex ſervitute eduxerat, patefactum videret, iamque ſibi magnum malum imminere auguraretur: cor ſuum obiurgat, quod in tanto periculo ſaltitet. Verba autem illius haec ſunt, ut quidem in emendatis libris leguntur:

Quin quieſcis dierectum cor meum? i ac ſuſpende te.
Tu ſuſſultas ego miſer vix adſto prae formidine.

Veriſimile autem mihi fit, effictum eſſe illum Plauti locum e vetere Comico Anaxandride, cuius hi verſus citantur apud Athenaeum in illa pulcerrima parte libri 15. quam a me Lutetiae acceptam Gulielmus Canterus publicavit. Sed verſus Anaxandridae, de quibus dicere coeperam, hi ſunt:

ὦ πο-

ὦ πονηρὰ καρδία,
Ἐπιχαιρέκακον ὡς εἶ μόνον τοῦ σώματος.
Ὀρχῇ γὰρ ἄθυς, ἣν ἴδῃς δεδοικότα.

O cor improbissimum,
Ut corpore ex toto unicum gaudes malis.
Salis enim simul ac timentem videris.

Paulo autem ante eos versus inepte scriptum: κατὰ γὰρ τὰς ἐν τοῖς ψήφοις γενομένας ἀγωνίας πάλλεσθαι τὴν καρδίαν ἐπιδηλότατα συμβαίνει; quae vitiosa scriptura imposuit etiam homini eruditissimo, qui nuper Athenaeum interpretatus est. Legendum autem, ἐν τοῖς φόβοις. Ac libet, antequam manum de tabula tollam emendare locum Xenophontis e Symposio, qui eodem in libro ab Athenaeo citatur, sed neque in optimis Xenophontis exemplaribus, neque apud Athenaeum emendate legitur: legendus autem est hoc modo. Αἵγε μὴν γυναῖκες, ἄλλως τε καὶ ὅταν νύμφαι τύχωσιν οὖσαι, ὥσπερ ἡ Νικηράτου τε τούτου, καὶ ἡ Κριτοβούλου, μύρου μὲν τί καὶ προσδέονται. αὗται γὰρ ταυτὸν ὄζουσιν.

Ciceronis epistola I. ad Atticum locus, contra Simeonis Bosii sentententiam & emendatus, & explicatus.

CAP. X.

QUi eo sibi placent, quod antiquiores & meliores libros nacti sint, in eoque se iactant; ridicule mihi facere videntur. Neque enim magis ingenii aut eruditionis laus est, in bonum librum incidere; quam prudentiae, cum agrum fodias, reperire thesaurum. Et quamquam veteres libri multum opis afferunt ad optimos scriptores purgandos, non tamen in eo posita sunt omnia. Nam cum eorum nullus prope ita emendate scriptus sit, ut non multis erroribus scateat; saepe evenit, ut quod verum ac rectum est, non ex uno describendum sit, sed multis inter se collatis, qua-

sique mutuas operas tradentibus colligendum: in quo multos saepe falli vidimus. Id puto nonnunquam contigisse Simeoni Bosio, quanquam homini erudito, ingenioso, diligenti, cuius opera & studio nuper epistolae Ciceronis ad Atticum multo, quam prius emendatiores prodierunt. In ipso enim operis vestibulo, id est, epistola prima libri primi, cum ad locum ab aliis frustra saepe tentatum iamque prope depositum ac desperatum venisset; plurimum ille quidem ad illius emendationem, & veteribus libris, & ingenio fretus contulit: neque tamen eum persanavit, & a vera illius sententia, nisi me vehementer fallit animus, aberravit. Id num temere an secus iudicem; res ipsa iudicium faciet. Dixerat Cicero, de iis qui tunc consulatum peterent, Caesarem quidem certum putari; sed quis illius collega futurus esset, ambigi: Thermum enim cum Silano contendere: neque satis constare, utrius futura esset victoria. Addit deinde, rationibus maxime conducere, ut Thermus fiat cum Caesare: eum enim curatorem esse viae Flaminiae: quae absoluta magnam ei gratiam in vulgus conciliatura sit: ex quo consequitur, duras partes eius fore, qui cum ipso contendere voluerit. Quare sibi minime optandum esse, ut Thermus in annum suum recidat. Sed praestat Ciceronis verba recitare; ita ut a Bosio ingeniosissime emendata sunt: nam ut in libris antea editis leguntur, nimium quantum absunt a veritate. Totus igitur locus hic est: *Nostris rationibus maxime conducere videtur, Thermum fieri cum Caesare. Nemo est enim ex iis, qui nunc petunt, qui, si in nostrum annum reciderit, firmior candidatus fore videatur: propter ea quod curator est viae Flaminiae; quae tum erit absoluta sane facile. Tum libens Thermon Ciceroni consul accuderim*. Haec ita homo eruditissimus interpretatur: *Neminem putabat Cicero suo anno Thermo praelatum iri, in consulatus petitione: verebaturque ne is sibi consulatum praeriperet*.

riperet. *Qua de caussa cum pro certo crederet eum consulem factum iri, optabat illum sibi socium adiungi, ut uterque consul fieret eodem anno. Thermum, inquit, si consul factus ero, libens mihi collegam adiungam: hoc est, non inique tulero, imo gaudebo Thermum consulem mecum fieri.* Haec ille, quae mihi (quod bona ipsius venia dictum sit) longissime abesse a Ciceronis sententia videatur. Primum enim dixerat Cicero suis rationibus maxime conducere, Thermum cum Caesare fieri. Ergo nolebat eum recidere in annum suum. At collega Ciceronis esse non poterat, nisi cum eo una peteret. Deinde, quid minus optabile erat petenti Consulatum, quam habere firmissimum competitorem? Nam ut quisque minime firmos competitores habet, ita facillima illi via ad consequendum honorem patet. Quid autem intererat Ciceronis, Thermum potius quam alium quempiam sibi socium adiungi? Nam dum ipse anno suo fieret, quis secum fieret, non laborabat. Postremo verbum illud *Accuderim*, contentionem potius quandam in petendo honore, quam coniunctionem in gerendo significat. Hoc dicere videtur. Non libenter cum Thermo concurrerim, quasique arietaverim: ne ille forte sit firmior. Si enim cicer, & lupinum in eodem mortario cudantur ac tundantur, periculum fieri videtur, utrum sit firmius. Eodemque modo, si duo iisdem comitiis petant, explorari videtur, uter sit firmior. Nunc dicam & quomodo in Cicerone legendum putem, & cur putem. Primum igitur ordo duarum vocum *Sane Facile*, non idem est in omnibus libris. In plaerisque enim est, *Facile sane*. Deinde vocem *Consul*, fatetur ipsemet integram in codice Tornesiano non legi, sed abesse ab eo duas ultimas literas. Ego autem hoc amplius dico a plaerisque vetustis libris tres ultimas literas abesse: & *Con* tantum legi. Unde fit, ut, prima litera mutata legendum arbitrer *Non*. Quare totum lo-

cum

cum hoc modo, & lego, & interpretor. *Nostris rationibus maxime conducere videtur, Thermum fieri cum Caesare*, tunc enim mihi verendum non erit, ne cum eo petere necesse habeam: quod mihi difficile ac molestum foret. *Nemo est enim ex iis, qui nunc petunt, qui si in nostrum annum reciderit*, (recident autem ii videlicet, qui hoc anno repulsam ferent) *Firmior canditatus fore videatur*. Ita ut verendum sit, ne deiiciat eos, qui secum in petitione concurrent. *Propterea quod curator est viae Flaminiae quae tum erat absoluta facile. Via* autem *Flaminia* in Urbem ex Gallia venitur: & Gallia plurimum in comitiis potest. Quare homines ex Gallia venientes ad comitia, qui prius cum luto & salebris in via Flaminia luctari solebant, iis difficultatibus expediti, libenter eum qui illam munierit, suffragiis suis adiuvabunt. Ideoque *Sane tum libens Thermon Ciceri non accuderim*; id est, non libens cum eo contenderim ac concurrerim in Consulatus petitione. Hanc enim interpretationem probavit vir summa dignitate praeditus Paulus Foxius, Archiepiscopus Tolosanus, qui nunc Regius in urbe Legatus est, cuius iudicium, & auctoritas, quae apud summos Principes in maximi momenti negotiis merito plurimum valet, non minus apud homines eruditos, propter multiplicem ipsius & exquisitam in omni genere laudandarum artium doctrinae copiam, valere debet.

Sacrum pro populi salute in domo Consulis, fiebat quotannis, idque Atheniensium exemplo.

CAP. XI.

OCcultum quoddam sacrum antiquitus in Consulis domo quotannis ab ipsius Consulis uxore, pro salute populi, unde & *Damium* vocabatur, fieri solitum, in quod maribus ingredi non liceret, omnes sciunt: cuius

ius etiam violati tam saepe Cicero Clodium accusat. Sed eius sacri originem Graecam esse; fortassis non aeque multi sciunt. Monebo igitur, Athenis quoque in consuetudine positum fuisse, ut quotannis in domo eius, qui eo anno rex esset, eiusdem generis sacrum quoddam fieret ab uxore regis. In hac autem urbe Consules ipsi quoque quasi annui quidam reges erant. Hoc quod dixi de Atheniensibus, si quis, unde sit, quaerat, reperiet apud Demosthenem in oratione adversus Neaeram.

Cicero accusationum in Verrem libro 1. emendatus, & contra eruditi sententiam interpretis explicatus.

CAP. XII.

APud Ciceronem libro primo accusationis in Verrem, id est, eo, qui male vulgo numeratur tertius, haud longe a principio ita legitur: *Accessi enim ad invidiam iudiciorum levandam, vituperationemque tollendam: ut cum haec res pro voluntate populi R. esset iudicata, aliqua ex parte, mea diligentia constituta auctoritas iudiciorum videretur; postremo, ut esset hoc iudicatum, ut finis aliquando iudiciariae controversiae constitueretur.* Eum locum vir eruditus, cuius exstant Commentarii in primam partem orationum Ciceronis, aperte corruptum esse dicit: & postquam in omnem partem diu multumque versavit, postremo ita emendandum esse iudicavit: *Accessi enim ad invidiam iudiciorum levandam, vituperationemque tollendam: & cum haec res pro voluntate populi R. esset iudicata, ut finis aliquando iudiciariae controversiae constitueretur e postremo ut cum esset hoc iudicatum, aliqua ex parte, mea diligentia, constituta auctoritas iudiciorum videretur.* Quam ipsius ne graviore verbo utar, minime necessariam mutationem, quidam secutus est, qui, ut quidque deterrimum erat, ita id facillime amplectabatur.

batur. Nihil autem opus fuit illa tanta ordinis inversione. Nam si ubi est, *Ut esset hoc iudicatum*, pro *ut* legas *utut*, locus integer futurus esset. Hoc enim dicit Cicero, si de Verre ex voluntate populi R. iudicatum fuerit, iudiciorum auctoritatem aliqua ex parte constitutum iri: quae tum fluctuabat, propterea quod multa iudicia aperte pecunia corrumpebantur, & postremo, (utut de Verre iudicatum sit) fore, ut finis iudiciariae controversiae constituatur: sive enim damnetur, penes ordinem senatorium mansura iudicia; sive absolvatur, neminem honeste recusaturum, quo minus ad Equites transferantur. Quae autem adferuntur ad illius mutationis necessitatem ostendendam piget refutare; ita levia & nugatoria sunt.

Ciceronis in Verrinis locum e Graeco scriptore desumtum videri.

CAP. XIII.

PUlcerrime dixit Cicero in priore actione in Verrem, arbitrari se, nisi iudicia repetundarum severius exercerentur fore, uti nationes exterae legatos ad populum R. mitterent, ut lex de pecuniis repetundis iudiciumque tolleretur: *Si enim*, inquit, *iudicia nulla sint; tantum unumquemque ablaturum putant, quantum sibi ac liberis suis satis esse arbitretur. Nunc quod eiusmodi iudicia sint, tantum unumquemque auferre, quantum sibi patronis, advocatis, praetoribus, iudicibus suis futurum sit*. Id autem etsi Ciceroni ipsi per se facile in mentem venire potuit: non arbitror tamen longe erraturum si quis putet haustum esse e Demosthene, si modo cuius est enderxis adversus Theocrinum, quod ego quidem non puto. Sed eam orationem quicunque scripsit, ait eos qui accusandi provinciam suscipiunt, deinde autem pecunia corrupti, institutam accusationem deserunt,

vehe-

vehementer nocere reipublicae. Improbos enim homines qui alioqui tantum raperent, quantum sibi satis futurum esset, tanto plus rapere, cum intelligant: eius quod rapuerunt, partem aliquam accusatoribus dandam. Verba diserti & copiosi oratoris, sive ille Demosthenes, sive Dinarchus est haec sunt: *εἰδότες γὰρ οἱ βουλόμενοι κακόν τι πράττειν, ὅτι τούτοις δεῖ ἀπὸ τῶν λημμάτων τὸ μέρος δοτέον, ἐξ ἀνάγκης μείζω προαιροῦνται παρὰ τῶν ἄλλων ἁρπάζειν, ἵνα μὴ μόνον αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τούτοις ἔχωσιν ἀναλίσκειν.*

T. Livii loci aliquot e M. Tullio expressi.

CAP. XIV.

IMitatur interdum Ciceronem Livius & quidem ita manifesto ut quilibet etiam mediocriter in Cicerone versatus, id perspicere facile possit. Sed tamen id plerunque tectius & occultius facit. Illius autem prioris generis exemplum luculentum est libro quadragesimo, ubi Perseus apud patrem queritur de insidiis quibus vita ipsius a fratre Demetrio petebatur. Ciceronis haec sunt tertio libro Catilinariarum: *Ego sum consul P. C. cui non forum, in quo omnis aequitas continetur, non campus consularibus auspiciis consecratus, non curia, summum auxilium omnium gentium, non domus, commune perfugium, non lectus ad quietem datus non denique haec sedes honoris, sella curulis unquam vacua mortis periculo atque insidiis fuit.* Persei autem haec. *Cui non solemne lustrale exercitus tui, non decursus militum, non domus, non epula, non nox ad quietem data naturae beneficio mortalibus, tuta est.* Quoniam autem eiusmodi locorum collationes, mihi olim adolescentulo, non voluptati modo, sed & utilitati fuerunt: puto fieri posse, ut & aliis non displiceant. Qua spe fretus, alterum item subiiciam. Cicero in Divinatione, cum Siculos a Verre quodammodo atheos factos esse diceret (ita enim certe vocari pote-

poterant, qui prope iam nullos amplius deos haberent) hoc ipsos ita querentes facit, *Sese iam ne deos quidem in suis urbibus, ad quos confugerent, habere: quod eorum simulacra sanctissima C. Verres ex delubris religiosissimis sustulisset.* Hoc ita imitantur legati Ambraciensium de M. Fulvio conquerentes apud Livium libr. 38. *Templa tota urbe spoliata ornamentis: simulacra deum, deos imo ipsos conuulsos ex sedibus suis ablatos esse: parietes postesque nudatos: quos adorent, ad quos precentur & supplicent Ambracienses, non superesse.*

Eiusdem Livii locus castigatus.

CAP. XV.

UT sana & integra videntur saepenumero in optimis quibusque scriptoribus, quae vitiosa sunt, & ὕπουλα: ita non raro fit, ut quae non intelliguntur, cum omni vitio careant, vitiosa tamen & corrupta videantur. Periculosum autem negotium sanis medicinam facere: multaque hoc modo a parum cautis corrumpuntur, specie corrigendi. Quale est quod nunc proferam ex libro Livii 26. Ubi P. Scipio, capta Carthagine, cum virtutem militum collaudasset, addidit, *Quanquam omnibus omnia deberet, praecipuum tamen muralis coronae decus eius esse, qui primus muros ascendisset, profiteretur, qui se dignum eo duceret dono.* Quae verba vir eruditus, cum putaret vitii aliquid continere, ita scripsit in scholiis ad Livium suis. *Mendum subesse puto in voce, Ascendisset, ad legendum, Ascendisse se profiteretur. Nam subdit, Duo professi sunt.* Atqui, o bone, non eius voluerat esse eum honorem Scipio, qui primum ascendisse se diceret: hoc enim nemo erat in exercitu, quin posset, si satis erat ipsum dicere: sed eius qui primus ascendisset. Iubebat igitur profiteri eum, qui se dignum eo duceret dono: ut vere id, an falso profiteretur, mi-

litum

litum testimonio planum fieret. Itaque veterem & receptam scripturam retinere satius fuit. Verum ubi plura nitent, non est quod quenquam paucae *offendant maculae, quas aut incuria fudit, Aut humana parum cavit natura.*

Condemnandi, & Iudicandi verbum, Graecorum more in accusationibus etiam a Latinis adhiberi. Advertere, quid sit. Livius iterum purgatus.

CAP. XVI.

C*Ondemnandi* verbum non de iudice modo, sed & de accusatore, qui reum peregit, dici nemo est, opinor, quin sciat: idque & post ab aliis, & iampridem ab eruditissimo Budaeo notatum est. Sed *iudicare* quoque dici; non eum modo qui pronunciat, & sententiam fert, verum eum quoque qui accusat, & diem alicui dicit, id non ita vulgo notum esse arbitror. Indicabo igitur locum Livii ex eodem libro 26. ubi *iudicare* dicitur accusator. Verba Livii sunt: Tum Sempronius perduellionis se iudicare Cn. Fulvio dixit: diemque comitiis ab C. Calpurnio praetore urbano petit. Utuntur autem & Graeci, eodem sensu, verbo κρίνειν. Lycurgus in oratione adversus Leocratem, εἰ μὲν εἰσήγγειλα λεωκράτη δικαίως, ϗ κρίνω προδόντα αὐτὸν, ϗ τοὺς νεὼς ϗ τὰ ἕδη, ϗ τὰ τεμένη. Sed & paulo post, κρίσιν, accusationem vocat. Addam quasi porismatis loco, pauca quaedam ex eodem libro Livii, quae melius ut in vetere libro meo, quam in vulgatis leguntur: *Multitudo tantum cum aeris crepitu, qualis in defectu Lunae silente nocte cieri solet, edidit clamorem, ut averteret etiam pugnantium animos.* Legendum *Adverteret*, & eo modo saepe *advertendi*, verbo utitur Tacitus. Mox: *Si Aetoli pacem cum Philippo facerent, foederi adscriberent, ita ratam fore eorum pacem.*

pacem. Melius in mea: *Ita ratam fore pacem*. Haec ut levia esse fateor, praestat tamen emendate quam depravate legi.

Livius rursum emendatus locis aliquot e vetere libro.

CAP. XVII.

Livii verba haec sunt ex ipso principio libri 21. *In parte operis mei licet mihi praefari quae in principio summae totius professi plaerique sunt rerum scriptores, bellum maxime memorabile omnium quae unquam gesta sint, me scripturum*. Ubi an alios quoque scriptores intelligat, nescio: Thucydidem certe intelligit, qui principio operis sui, ait se sperare bellum id quod scribere ingreditur, *μέγαντε ἔσεσθαι ϗ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων*. Et quod noster caussas affert, cur tale fuerit, ille quoque alter exponit, cur tale fore opinetur. Quod autem ait adeo variam belli fortunam, ancipitemque Martem fuisse, *propius periculo fuerint, qui vicere*: id Silius prope ad verbum in poema suum transtulit.

—— propius fuere periclo
Queis superare datum ——

Sed in meo vetere Livio legitur: *Ut propius periculum fuerint*; idque fortassis rectum est. Livius quidem saepe hac constructione utitur; ut libro 4. *Propius est fidem*. Et libro 25. *propiusque inopiam erant obsidentes, quam obsessi*. Et libro 28. *Ut propius fastidium eius sim, quam desiderium*. Et libro 35. *Maior gloria Scipionis; & quo maior, eo propior invidiam*. Et libro 44 *propiorque gladiatorium armorum usum*. Notum est & alios primae classis scriptores saepenumero ita loqui. Talia enim sunt illa Ciceronis: *Proxime Pompeium sedebam*. & *Proxime deos accessit Clodius*. Et illud Sallustii: *In dextro latere, quod proximum hostes erat*. Ubi tamen vulgo, adversus vete-

rum

tum librorum fidem, legitur, *Proximum hostibus*. Sed apud Sallustium quidem huius generis exemplorum copia est. Quae autem paulo post in Livio ita legitur: *Ut appareret omnibus, maius eum, quam quod gereret, agitari in animo bellum*: vox *omnibus* in eodem vetere libro non apparet. Quod *pueritiam Hannibalis* dicit: necesse est, Hannibalem, moriente patre, non minorem octodecim annis fuisse: ut merito credi possit calumniam esse, quod de ipsius impudicitia traditur. *Barchinae* autem factioni libenter spiritum detraxerim, *Barcinamque* vocaverim, a *Barca*, quod *Amilcari* cognomen fuit. Sed & ubi vulgo *Auspiciis Regulorum* legitur, sine controversia melius est in veteribus, *Aucupiis*: ut intelligamus eum regulorum amicitias aucupari solitum esse. Elegantissima autem Hannibalis descriptio, olet aliquid ex descriptione Catilinae Sallustiana. Hanc quidem Livianam Silius carmine pereleganter expressit. Hoc tamen, quod de Hannibale dixit Livius, eum *principem proelium inire, ultimum confecto proelio excedere solitum*. Silius ad Tagum accommodavit, cui hoc tribuit, quod fuerit,

Primus inire manu, postremus ponere bellum.

De Horatio Coclite Senecae narratio, ab aliis praetermissa.

CAP. XVIII.

OBservatione dignum arbitror, quod cum P. Horatius Cocles in ponte Sublicio solus impetum hostium excepisset, rescissoque ponte incolumis transasset ad suos, gratus erga tantam virtutem populus Romanus fuit, & praeter statuam ahaeneam in Comitio positam, tantum ei agri, quantum uno die circumarasset, dedit: cum in modicis opibus necesse esset, modica esse magnarum virtutum praemia. Sed illud quo-

que memoratu dignum est, eum illud ipsum quantulumcunque praemium accipere noluisse: non quod aspernaretur, ut parum; sed quod inutilem resp. civem esse duceret, qui ob operam publice navatam opulentior esse aliis civibus vellet: ac non potius in ipsa recte facti conscientia, & in caritate ac benevolentia civium suorum satis sibi magnum praemium poneret. Hoc tamen neque a Livio, neque a Dionysio, neque a Plutarcho ponitur: quin potius ii omnes ita loquuntur, ut ab eo acceptum fuisse praemium significent. Seneca tamen, alios videlicet auctores secutus, aliter narrat; cujus verba subjiciam e capite septimo, libri septimi de Beneficiis: *Illam alteram possessionem agnoscet: hanc nolet habere, etsi poterit, emittetque illam vocem, quam Romanus imperator emisit, cum illi ab virtutem & bene gestam remp. tantum agri decerneretur, quantum arando uno die circuire posset. Non est, inquit, vobis eo opus cive, cui plus opus sit, qaam uni civi.* Haec Seneca: qui quanquam Coclitem non nominat, & eum de quo loquitur, quod in Coclite mirum videri potest, Romanum imperatorem vocat, *Coclitem* tamen intelligere videtur. Sed & in veterum Galliae regum Annalibus egregia facta perexiguis olim praemiis decorata legimus: non quod minoris fieret virtus; sed quod avidiores tunc homines gloriae, minus avidi pecuniae forent: gloriamque suam contaminari ac pollui crederent, si quod aliud praemium acciperent, nisi tam leve: ut appareret eos non id quaesiisse. Sic antiquis temporibus victores sacrorum certaminum, non auro ac gemmis nitentem, sed pineam aut oleaginam coronam ferebant; quae virtutis non praemium, sed indicium esset. Nostra aetas virtutem gratis colere desiit: versaque vice, exigua hodie lenonibus praemia videntur, quae olim exercituum ductoribus nimis magna visa essent.

Adire

Adire manum alicui. Plautus locis aliquot explicatus.

CAP. XIX.

UT alia permulta proverbia male interpretatus erat is, qui tot eorum millia congesserat, ita hoc quoque, quo saepe utitur Plautus cum *aditam manum* dicit ei, qui, cum iam sibi quippiam accepturus videretur, postea frustra habitus ac delusus est. Idque eo mirabilius est, quod diligenter sub uno aspectu posuit, eos, ut opinor, omnes locos, in quibus eo proverbio usus erat Plautus: quae vel una res potuit eum ad veram illius intelligentiam manu ducere. Sed hoc condonari fortasse facile potest homini cetera polyhistori, & magis interdum laboranti ut multa scriberet, quam ut accurate scriberet. Is igitur eo inter cetera lapsus est, quod putavit legendum esse, *addere manum*, non *adire manum*. Cum vel unus locus, quem ipse quoque citat, ex Poenulo, facile eum admonere potuerit erroris sui.

Quo pacto pulcre avarae Veneri adii manum.

Fallitur etiam in eo, quod putat Proverbium ductum ab iis, qui in aliis irridendis, manu ad aurem admota, imitantur auriculas Asini. Cum enim constet, dici debere, *adire manum* non *addere*: nemo non videt, eam, quam ille ratus est, Proverbii originem esse non posse. Sed longe deterius novus Plautinus interpres, qui ne vidit quidem, quid Proverbio indicaretur. Cum enim venisset ad illum versum ex Aulularia,

Ita illis impuris omnibus adii manum.

his verbis interpraetatus est. *Ita cum illis sceleratis congressus sum, & ita ab illis discessi scilicet, vel ita illos impure tractati. Quid sit Adire manum alicui, ex aliis exemplis cognoscere licebit. Sic igitur idem Plautus in Casina.*

Quid nunc? satis lepide aditast vobis manus merito?

 id est,

id est, Quid nunc? Satis ne lepide tractati a nobis estis? Idem in Poenulo.

Eo pacto avarae Veneri pulcre adii manum.

id est, Eo pacto avaram Venerem pulcre tentavi.

Οὕτω τῇ φιλαργύρῳ ἀφροδίτῃ καλῶς ὡμίλησα.

Οὕτω τῇ φιλαργύρῳ ἀφροδίτῃ καλῶς ἐχρησάμην.

Idem in Persa:

Ut me in tricas coniecisti? quomodo de Persa manus mihi addita est?

Quidam existimant, adire manum, esse supplicare apud Plautum. Sed hac interpretatio non bene procedit in omnibus locis. Hactenus ille. In quo praeter cetera hoc miror, quod illam interpretationem, quam secundo loco ponit, dicat non bene procedere in omnibus locis. Videtur enim significare, eam alicubi saltem ferri posse, sed non semper. Ego autem dico, quocunque eam loco adhibueris, semper insulsam & ineptam fore. Sed neque quidquam excogitari potest, cur *adire manum alicui* sit χρῆσθαί τινι, aut ὁμιλῆσαί τινι. Quaerendum igitur aliquid melius. Et mihi quidem ita videtur: *adire manum alicui*, dici eum, qui quod illi, tanquam in manum traditurus ostentet: cumque ille manum ad id capiendum porrexerit, suam ipse manum retro trahat, eumque inanem atque hiantem destituat. Nunc videamus, ecquid illa interpretatio in omnes Plauti locos conveniat. In Aulularia hoc dicit Euclio: Veneram in macellum, & multa licitatus eram: ita ut piscatores & lanii lucri se aliquid ex me corrasuros esse sperarent. At ego nihil emi: & sic eis adii manum. In Casina Cleostrata ita insultat & villico, & seni: Quid nunc? an non lepide ludibrio habiti estis, idque merito vestro, cum inhiaretis Casinam, eamque iam a vobis teneri putaretis? At ille noster eo quoque in loco, *Adire*, inquit, *manum alicui, proprie est, ad eum accedere, cum eo congredi & colloqui, cum eo agere.* Tacere prae-

stabat

ſtabat, quam haec tam aliena dicere. In Poenulo autem leno. Venus inquit, ut avara eſt, plures aſſidue a me hoſtias exſpectabat: ideoque litare me nolebat. at ego ne proſecari quidem exta volui: eamque hiantem reliqui; & ſic adii manum. In Perſa itidem leno. Quomodo cum ex illo aſſimulato Perſa magnum lucrum ſperarem, tu dolis tuis me in magnum infortunium coniecisti? Haec, niſi valde fallor, multo accommodatiora ſunt ad Plauti locos, quam quae illi commenti ſunt. Sed de hoc alii iudicabunt.

Cicero in Maniliana emendatus & illuſtratus.

Vitioſus ut mea fert opinio, locus hic eſt e principio orationis pro lege Manilia. *Nunc cum & auctoritatis in me tantum ſit, quantum vos honoribus mandandum eſſe voluiſtis*, & quae ſequuntur. Cur adducar, ut ita exiſtimem, haec cauſſa eſt. *Mandare honores*, recte & uſitate dicitur: *mandare auctoritatem honoribus*, neque quiſquam dixit, neque qui dicat, pro ſano loquatur. Et tamen neceſſe eſt, hoc admittamus, ſi vulgatam ſcripturam retineamus. Non dubito igitur, quin legendum ſit, *Quantum vos honoribus mandandis eſſe voluiſtis*. Auctoritatis enim tantum in ſe eſſe dicit, quantum populus eſſe voluit, cum ei honores illos mandavit, quibus auctoritas illa parta ac comparata erat. Nam illud quoque, *voluiſtis eſſe mandandum*, illepide & ineleganter diceretur. Erit igitur ſimile illi, quod eſt ſub principium orationis pro Balbo: *Auctoritatis tantae, quantam vos in me eſſe voluiſtis*. Paulo poſt autem, ubi de Pompeii laudibus dicere ingreditur. *Huius*, inquit, *orationis difficilius eſt exitum quam principium invenire*. Quae ſententia ſemper mihi viſa eſt efficta ex Lyſia: qui principio eius orationis, quam habuit adverſus Eratoſthenem, qui unus e triginta tyrannis fuerat, ita

ſcribit ; οὐκ ἄρξασθαί μοι δοκεῖ ἄπορον εἶναι, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, τῆς κατηγορίας, ἀλλὰ παύσασθαι λέγοντι.

Xenophontis locum in Cyri Paedia imitatus Salluſtius.

CAP. XXI.

Utiliſſimum praeceptum eſt adoleſcentibus, qui exercere ſe cum aequalibus ſuis volunt ad facultatem aliquam firmius comparandam, ne eos potiſſimum deligant, quibus ſe ſuperiores eſſe cognoſcunt. Sed quo quiſque maxime excellit, eo illum potiſſime provocent. Lucta, ſaltu, curſu, cum eis contendant, qui horum quodque facere putentur. Illud enim, oſtentare ſe cupientium eſt: hoc eorum, qui progredi quotidie longius, & ſemetipſis meliores fieri ſtudeant. Itaque Cyrus, ut eſt apud Xenophontem, cum inter Medos iam paulo grandior educaretur, non iis quae apud Perſas didicerat, ſed iis quae melius in Media diſcerentur, Medorum pueros provocabat. Neque recuſabat, quo minus ad tempus ab eis vinceretur, eiſque ridiculo eſſet, dum eo paulatim perveniret, ut iis ipſis illos artibus quibus pollebant, aut adaequaret, aut etiam anteiret. Qua de re verba Xenophontis haec ſunt: Καὶ τῶν ὅσα διαγωνίζονται πολλάκις ἥλικες πρὸς ἀλλήλοις, οὐχ ἃ κρείττων ἤδει ὢν ταῦτα προὐκαλεῖτο τοὺς ξυνόντας, ἀλλ' ἅπερ εὖ ᾔδει ἑαυτὸν ἥττονα ὄντα, ταῦτα ἐξῆρχε, φάσκων κάλλιον αὐτῶν ποιήσειν. Hunc autem Xenophontis locum imitatus, ut videtur, erat Salluſtius in ornando celebrandoque Pompeio quod e Vegetio cognovimus, cuius haec ſunt e libro primo de re militari: *De exercitio Pompeii Magni Salluſtius hoc memorat. Cum alacribus ſaltu, cum velocibus curſu, cum validis voce certabat.* Hoc Salluſtianum praetermiſſum eſt ab iis qui fragmenta Salluſtii collegerunt, ut & hoc ex libro ſecundo hiſtoriarum, quod apud Agellium exſtat.

exstat. *Sardinia in Africo mari, facie vestigii humani, in orientem, quam in occidentem, latior prominet.*

Salustii in Catilinario locum e Sophocle expressum videri.

CAP. XXII.

QUod ait C. Caesar apud Sallustium in oratione, qua dissuadet, non ne coniurationis deprehensi interficiantur, *in luctu atque miseriis, mortem aerumnarum requiem, non cruciatum, esse:* idem prope dicit apud Sophoclem Antigona his versibus:

Ὅς τις γὰρ ἐν πολλοῖσιν, ὡς ἐγὼ, κακοῖς
Ζῆ, πῶς ὅδ' οὐχὶ κατθανὼν κέρδος φέρει;

Ut fortassis illinc hausisse vel Caesar, vel Sallustius videri queat. Eos ego Sophoclis versus ita Latine reddidi.

Nam quisquis, ut ego, in plurimis vivit malis,
Quidni ille mortem esse in lucro putet sibi?

scribit, οὐκ ἄρξασθαί μοι δοκεῖ ἄπορον εἶναι, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, τῆς κατηγορίας, ἀλλὰ παύσασθαι λέγοντι.

Xenophontis locum in Cyri Paedia imitatus Sallustius.

CAP. XXI.

UTilissimum praeceptum est adolescentibus, qui exercere se cum aequalibus suis volunt ad facultatem aliquam firmius comparandam, ne eos potissimum deligant, quibus se superiores esse cognoscunt. Sed quo quisque maxime excellit, eo illum potissime provocent. Lucta, saltu, cursu, cum eis contendant, qui horum quodque facere putentur. Illud enim, ostentare se cupientium est: hoc eorum, qui progredi quotidie longius, & semetipsis meliores fieri studeant. Itaque Cyrus, ut est apud Xenophontem, cum inter Medos iam paulo grandior educaretur, non iis quae a apud Persas didicerat, sed iis quae melius in Media discerentur, Medorum pueros provocabat. Neque recusabat, quo minus ad tempus ab eis vinceretur, eisque ridiculo esset, dum eo paulatim perveniret, ut iis ipsis illos artibus quibus pollebant, aut adaequaret, aut etiam anteiret. Qua de re verba Xenophontis haec sunt: Καὶ γὰρ ὅσα διαγωνίζονται πολλάκις ἥλικες πρὸς ἀλλήλους, οὐχ ἃ κρείττων ᾔδει ὢν ταῦτα προυκαλεῖτο τοὺς συνόντας, ἀλλ' ἅπερ δ' ᾔδει ἑαυτὸν ἥττονα ὄντα, ταῦτα ἐξῆρχε, φάσκων κάλλιον αὐτῶν ποιήσειν. Hunc autem Xenophontis locum imitatus, ut videtur, erat Sallustius in ornando celebrandoque Pompeio quod e Vegetio cognovimus, cuius haec sunt e libro primo de re militari: *De exercitio Pompeii Magni Sallustius hoc memorat. Cum alacribus saltu, cum velocibus cursu, cum validis voce certabat.* Hoc Sallustianum praetermissum est ab iis qui fragmenta Sallustii collegerunt, ut & hoc ex libro secundo historiarum, quod apud Agellium exstat.

extat. *Sardinia in Africo mari, facie vestigii humani, in orientem, quam in occidentem, latior prominet.*

Salustii in Catilinario locum e Sophocle expressum videri.

CAP. XXII.

QUod ait C. Caesar apud Sallustium in oratione, qua dissuadet, non ne coniurationis deprehensi interficiantur, *in luctu atque miseriis, mortem aerumnarum requiem, non cruciatum, esse:* idem prope dicit apud Sophoclem Antigona his versibus:

Ὅς τις γὰρ ἐν πολλοῖσιν, ὡς ἐγὼ, κακοῖς
Ζῇ, πῶς ὅδ' οὐχὶ κατθανὼν κέρδος φέρει;

Ut fortassis illinc hausisse vel Caesar, vel Sallustius videri queat. Eos ego Sophoclis versus ita Latine reddidi.

Nam quisquis, ut ego, in plurimis vivit malis,
Quidni ille mortem esse in lucro putet sibi?

MARCI ANTONII MURETI IURISCONSULTI ET CIVIS ROMANI

OBSERVATIONUM IURIS

LIBER SINGULARIS.

Defuncto reo, solutaque poena, quae ad heredes pertinet, qui de re pecuniaria iudex cognoscere debeat. Emendata in eam rem L. Defuncto eo. D. de pub. iud.

CAP. I.

NOtum est quaedam esse crimina, ob quae, praeter eam poenam, quae nisi ab ipso reo exigi non potest, cuiusmodi est relegatio, deportatio, damnatio in metallum, & similes: eripitur etiam convicto & condemnato pecunia scelere parta: quam, eo mortuo, etiam heredes exigi solent, exemplicaussa in crimine repetundarum non tantum infamia, exilium, poena capitalis interdum reo irrogatur, sed & pecunia aufertur, quae expilatis provincialibus reddatur. Illam igitur poenam certum est perimi, defuncto reo, l. 3. D. de publ. iudic. quam enim poenam exigas ab eo qui iam mortuus est? praeter pauca quaedam crimina, in quibus & accusatio mortuo iam reo institui potest, & a mortuo quantum natura patitur, exigitur ponea

poena, ut cum cineres, & ossa eruuntur, ac proiiciuntur in mare, cum cadaver ipsum suspenditur, cum memoria damnatur, statuae deiiciuntur, nomen e fastis eraditur, sed pecunia, accusato in reatu mortuo, exigi etiam ab heredibus solet. Quaeritur ergo defuncto reo, exstinctaque ea poena, ad heredem devenire nullo modo potest, apud quem iudicem de re pecuniaria agi debeat. Et vulgo putant, non apud eum qui cognoscere instituerat de crimine, sed apud eum cuius de caussis pecuniariis notio est, idque probari censent, l. defuncto eo. D. de publ. iudic. quam etiam Graeci eo modo interpretantur, sed mihi plane contra videtur. Constat enim, ab iisdem antiquitus aestimatam litem, qui de repetundarum crimine cognoverant & vero quis, quanti sit aestimanda lis, cognoscere melius possit, quam is ipse qui totum crimen cognovit? Imo vero eam ipsam legem *Defuncto eo*, puto id dicere, si emendate legatur. Nam quomodo nunc legitur, nullam videtur idoneam sententiam continere. Censeo igitur legendum hoc modo: *Defuncto eo, qui reus fuit criminis & poena exstincta, quicumque in caussa criminis exstincti debuit cognoscere, eius de pecuniaria re cognitio est*. Pro *in quacumque*, lego, *quicumque in*, Pro *debet is*, lego *debuit*. Ubi legitur *Curius*, lego *eius*. Quae mutationes neque contortae ac violentae sunt, & ad veram sententiam eliciendam necessariae videntur.

Servum nec relegari nec deportari. Emendata in eam rem lex.

CAP. II.

Quemadmodum *exilii* nomen in libris nostris saepenumero mitius accipitur, & relegationem tantum significat: ut quoties exilium temporarium dicunt: non enim si proprie loqui velimus, potest quis-

quisquam ad tempus exsulare, neque omnino ad tempus capite minui: sic & nomen relegationis aliquando durius ac gravius accipiendum est: ita ut deportationem significet. Et ita intelligi debet in l. *Hos accusare*. *§. omnibus autem*. D. de accus. & inscript. quod & Accursius notavit. Alioqui ne ea quidem relegatio quae in perpetuum est, inter capitales poenas numeratur l. *Capitalium*. D. de poenis. Quare inepto ad id quod agebatur exemplo iurisconsultus usus esset. Deportatio igitur capitalis quidem poena est, sed in servos non convenit. Nam quomodo eum capite minues, qui caput non habet? aut quomodo bona, civitatem, libertatem adimas ei, qui neque quicquam habet in bonis, neque civis, neque liber est? nihilo secius ne *relegatio* quidem proprie dicta servile esse supplicium potest. Duriora enim & acerbiora supplicia in servos constitui solent: non molliora, cuiusmodi relegatio est. Et cum relegatus retineat civitatem potestatem patriam, bona, testamenti factionem; quis non videt haec in servum convenire non posse? Quod etiam, si fingamus servum relegari posse, id est, alio amandari, & urbe provinciave prohiberi beneficium illud fuerit, non poena, amovere ab oculis domini, eique fugiendi necessitatem imponere quod servi saepius quam domini voluissent suapte sponte faciebant: & poenae loco eum genere quodam libertatis donare. Itaque si cui servili admisso proposita fuisset relegatio, nihil arbitror cupidius facturos fuisse omnes servos, quam ut in eam poenam quamprimum inciderent. Neque opus fuisset accusatore, ipsi se ultro detulissent, atque indicassent, vehementerque recusassent, si quis ipsos defendere, & tam optandam condemnationem impedire voluisset. Adversari tamen videtur huic sententiae l. 2. D. Qui & a quib. man. lib. non fiant, ubi ita legimus: *Servo competere libertas non potest, si relegatus moratus sit in urbe*. Quid enim apertius, quam

quam ibi relegati servi mentionem fieri? Obstat & Lex 2. C. de sepul. violato. Cuius haec verba sunt: *Si servus in demoliendis sepulcris fuerit deprehensus: si id sine domini scientia faciat, metallo abdicatur. Sin vero domini auctoritate vel iussione urgetur, relegatione plectatur.* Ad nodum hunc solvendum Accursius ea comminiscitur, quorum vel meminisse pigeat. Ego ad l. 2. Qui & a quibus, ita respondeo. Relegatis dies plaerumque aliquot ad componendas res suas dabantur, praescribebaturque iis certus dies intra quem excedere deberent, quod si per contumaciam diutius mansissent, neque sententiae paruissent, relegatio in deportationem mutabatur. l. 4. D. de poenis. Deportatorum autem bona fisco, ut notum est, applicabantur. Hoc igitur dicit Iurisconsultus, si quis relegatus, in urbe per contumaciam moratus sit, ac deinde servo suo libertatem dederit, eam dationem non valere neque competere libertatem servo qui iam una cum ceteris bonis fiscalis effectus est. Deportatus enim manumittere non potest L. 2. de interd. & releg. & deport. Sed & ad illam constitutiunem de sepulcro violato aeque facilis responsio est. Non enim legendum est *si servus*, ut vulgo, sed, *si quis*; ut in codice Theodosiano. Quod si quis dicat hac mutatione nihil effici: cum domini mentio quae statim sequitur, aperte ostendat de servo agi: respondeo, non eius qui sepulcrum demolitus est, dominum, sed dominum sepulcri accipi debere. Neque me movet, quod Graeci hoc aliter interpretantur: quos ipsos saepe labi, & magno iudicio adhibito legendos scio. Haec ego non tanti esse duxissem ut in hos libros referrem, nisi etiem Brissonium in libro singulari de adulteriis ad hunc scopulum impegisse vidissem.

Emen-

Emendatur rescriptum M. Antonii, & L. Veri. In L. 1. D. de quaestionib. Accursii error.

CAP. III.

IN L. 1. D. De quaestionibus, vulgo ita legitur: *Divi fratres Laeliano Longino rescripserunt de servo heredum; non esse habendam quaestionem in res hereditarias: quamvis suspectum fuisset, quod imaginaria venditione dominium in eo quaesivisse heres videretur.* Ubi Accursius comminiscitur, servum illum ex alia caussa, quam hereditaria, heredum comunem fuisse & venditionem exponit emtionem: quorum quidem mihi nihil probari potest. Neque dubito quin locus corruptus sit; a quo, non dico, fortassis enim antiquior error est, quam ut librariis tribui debeat. Sed moveor primum, quod cum servum heredum dixerit, mox unius tantum heredis mentionem faciat. Deinde, quod in hunc aut in illum torqueri servos quid sit, scio: at servum torqueri in res hereditarias quid sit, plane non video. Nam si hoc quaeretur, utrum, iacente adhuc hereditate, & mota aliqua controversia super rebus hereditariis, servus hereditarius ea de caussa in quemlibet eorum, qui instituti sunt heredes torqueri posset: sine ulla dubitatione responderem posse torqueri. Hoc quod placet. C. eodem tit. Neque enim videretur torqueri in caput domini: Cum heres ante aditam hereditatem heres non sit. l. 2. D. eod. tit. l. liber homo. D. ad l. Aquil. Adde quod genus hoc loquendi, *suspectum fuisset quod videretur*, homini Latinae linguae intelligenti, non suspectum esse non potest. Venditionem denique pro emtione qui accipiat, etiam album pro nigro, accepturus videtur. Neque sum nescius, ubi venditio est, necessario esse emtionem, & contra, esseque unum & eundem contractum emtionis & venditionis, sed certe aliud

liud eſt emere, & aliud vendere. Ne plura: multa hic eſſe, quae emendatione indigeant, arbitror: & totum hunc locum ita legendum cenſeo. *Divi fratres Laeliano Longino reſcripſerunt de ſervo hereditario non eſſe habendam quaeſtionem in emtorem hereditatis, quamvis ſuſpectum: quod imaginaria venditione dominium in eo quaeſiſſe videretur*. Spero hanc mutationem eruditis & intelligentibus probatum iri, de ceteris non laboro.

Demonſtratur incogitantia eorum qui libros pandectarum concinnarunt.

CAP. IV.

MUlta inſignia veſtigia impreſſa ſunt in libris pandectarum, eius incogitantiae, qua uſi ſunt ii quibus eos Iuſtinianus concinnandos mandaverat: & reperiuntur tamen, qui eos pertinaciter defendant, quaſique non ipſi modo coeci ſint, ſed & aliis quoque eruere oculos velint, contendunt, nihil in eis libris repugnans, nihil fruſtra repetitum poſſe reperiri. Sed utriuſque generis tam multa notata ſunt ab hominibus eruditiſſimis, ut non modo ſtulti, verum etiam impudentis iam ſit, ulterius in illa iampridem labefactata & profligata opinione velle perſiſtere. Ac quoniam eo plaerumque decurrunt, cum idem ſine cauſſa ſaepius indicatum oſtenditur, ut dicant, unam eandemque ſententiam interdum ad diverſos articulos pertinere, deoque neceſſario ſaepius repetendam fuiſſe: libet unum eis obiicere, in quo certe hoc perfugio uti non queant. Nam ſi ſub eodem titulo, eiuſdem Iuriſconſulti, eadem verba ex eodem libro ſumta, bis poſita eſſe oſtendas, valde duram frontem habeat oportet, ſi quis id quoque certo, & vero iudicio, non ſupina quadam negligentia factum eſſe contendat. Sub titulo igitur de re iudicata, legis ſextae principium hoc eſt: *Ulpia-*

Ulpianus libro sexagesimo sexto ad edictum. Miles qui sub armata militia stipendia meruit, condemnatus, eatenus quatenus facere potest, cogitur solvere, Lex autem 18. sub eodem titulo haec est, *Ulpianus libro LVXI. ad edictum. Miles qui sub armata militia stipendia meruit condemnatus eatenus, quatenus facere potest, cogitur solvere*. Concurrant hic omnes columnarii magistrii, & capita inter se conferant, numquam, quamquam acuti sunt, ullam idoneam caussam; cur haec tam exiguo interiecto spatio repetenda fuerint comminiscentur. Eodem modo peccatum est in l. si constant §. si vir. & in l. quod si vir. D. sol. matrim. simile quiddam meminisse videor notatum & ab Antonio Augustino, etsi id nunc reperire non possum. Nec non illud quoque magni stuporis indicium quod, quae verba, sua tit. ad leg. Iul. de vi publica, ad finem l. qui dolo malo, citaverant ex Ulpiano lib. LXVI. ad edictum eadem repetunt sub illo titulo, qui proxime sequitur, & tribuunt Scaevolae libro quatro regularum. Video tamen hoc posterius excusari aliquo modo posse.

Unde ductum videatur dictum illud Ulpiani. Heri servus, hodie liber.

CAP. V.

FErendi non sunt, qui cum ab egestate ad pinguiorem fortunam repente pervenerunt, ita delicias faciunt, ac si a puero in magnis opibus educati forent. Cuiusmodi multos non semel vidimus, qui cum paucis ante diebus, panem cibarium, & caepas, cum sale, & alia in deliciis haberent, neque nisi festis diebus vinum idque, aut acescens, aut mucidum, aut fugiens, biberent: confestim nullo suo merito divites facti, omnia fastidiebant, ad omnia nauseabant: ut ego quidem videre mihi videor asinos, qui diu lappis ac tribulis & ver-

verberibus palli, repente immutati, coliculos praeduros, lactucas non satis teneras esse quererentur. Neque ullos videas, qui saepius in ore nobilitatem habeant, qui plebem cuius ipsi nuper fuerant, insolentius despiciant, qui magis indignentur, secum quemquam ex aequo loqui. Quia enim ut & vere, & urbane scripsit Aristoteles, nondum didicerunt divites esse, omnem divitiarum, & illius subitae nobilitatis fructum, in contumelia & superbiloquentia positum putant. Talium insolentiam cum coercendam ac comprimendam diceret Ulpianus in l. Praetor. edixit. D. de iniuriis: *Neque enim ferre*, inquit, *debet Praetor heri servum, hodie liberum, conquerentem; quod dominus ei convicium dixerit, vel quod leviter pulsaverit*. Ubi illud, *heri servum, hodie liberum*, urbanissime dictum est, & simile illi, quod Cicero in Philippicis citat, e vetere quopiam mimographo,

Modo egens, repente dives.

Utrumque autem effictum videtur ex illo lepidissimi Poetae Aristophanis:

Ὢχθὲς μὲν οὐδὲν, τήμερον δ' ὑπέρμεγας.

Eodem respexit & declamator. lib. 3.

Cum prodiero repente dives, dicent omnes;
Quis est iste quem magna fortuna non decet.

Sed & haec prope omnia, & aliquot eiusdem generis alia notavit doctissimus Cuiacius in novellam VI. ut perparum afuerit, quin ego ubi primum id animadverti, totum hoc caput deleverim. Quia tamen iam pridem scripseram, perire nolui.

Gordiani rescriptum, vulgo male acceptum, explicatur.

CAP. VI.

PEssime accipitur ab Accursio, & ab alia sordidorum Interpretum colluvie rescriptum Gordiani, quod legi-

legitur libro quinto Codicis sub tit. De pactis conventis, tam super dote, quam super donatione ante nuptias, & paraphernio, in haec verba: *Pactum dotale quo matrem convenisse cum patre tuo proponis, ut si in matrimonio decessisset, tibi & fratribus tuis dos restitueretur, si stipulatio ex persona vestra, cum in potestate patris constituti non essetis, minus legitima intercessit: defuncta ea in matrimonio, actionem vobis quaerere non potuit, sed si obligatione verborum, rite intercedente, dotis petitionem habere potuisti, maxime si adhuc vinculis potestatis patria non attingeris, petitionem exsequi non prohiberis.* Fingunt enim dotem constante iam matrimonio datam; & eos filios, de quibus reddenda dote mater pacta dicitur, cum dos daretur iam emancipatos fuisse. Quae utraque commentitia sunt & nugatoria. Si enim iam emancipati erant, cur illo in extremo ab Imperatore additur, *Maxime si adhuc vinculis potestatis patria non attingeris.* Nisi forte somniant, hunc, qui pridem emancipatus fuerat, postea casu aliquo recedisse in potestatem patris. Quod cum vix fieri posse constet: & absurdum sit talia comminisci: praestat utram facti speciem proponere, quae omnem scrupulum eximat. Est autem haec, Mulier cum ei in nuptura esset, ex quo jam antea naturales liberos susceperat, in danda dote, pacta est, si in matrimonio decessisset, eam filiis communibus restitutum iri. Postea nupsit; atque eo modo liberi, qui prius in potestate patris non erant, in ea esse coeperunt. Moritur mater. Quaeritur an filii actionem ad dotem repetendam adversus patrem habeant? Et respondet Imperator, si minus intercesserit legitima stipulatio ex persona ipsorum, id est, nisi ipsimet stipulati sint a patre, dotem sibi eo casu restitutum iri: quod facere legitime poterant, cum in eius potestate non essent: ex materno pacto eos habituros non esse actionem. Sed si stipulatio ex parte ipsorum interposita est,

est, maxime, id est, ita demum eos habere actionem adversus patrem, si iam ex illius potestate exierint. Nam si adhuc in potestate sint, nemini dubium est, inter eos & patrem iudicium constare non posse. In eo igitur rescripto *si minus*, idem valet, quod, *nisi* & *maxime*, idem quod, *utique*: ut sæpe alias. Neque reticendum est, ubi legitur *attingeris*, media litera detracta, legendum videri, *attineris*. Sic enim & apud Tacitum *vinculo servitutis attineri*, & apud eundem *attineri custodia publica*.

Illudere, ludificari, ludibrio habere.

CAP. VII.

ILludere, ludificari, ludibrio habere, saepe apud antiquos turpitudinis & obscoenitatis significationem habent, ut apud Graecos ὑβρίζειν, ἐμπαίζειν, καταπαίζειν, Suetonius in Tiberio: *foeminarum quoque, & quidem illustrium capitibus quantopere solitus sit illudere.* Tacitus, *tradunt plaerique eorum temporum scriptores, crebris ante exitium diebus illusisse pueritiae Britannici Neronem*. Sic in lib. Iudicum cap. 19. *Quod cernens homo, adduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam* καὶ ἔγνωσαν αὐτὴν, καὶ ἐνέπαιζον αὐτῇ ὅλην τὴν νύκτα. Quod Latinus interpres modeste reddidit, tota nocte eos illa abusos fuisse, dicens. Terentius Eunucho: *Quin etiam insuper scelus postquam ludificatus est uirginem*. Idem Hecyra,

Sed quam decrerim me non posse diutius
Habere, eam ludibrio haberi Parmeno.

Quem in locum Donatus. Honesto, inquit, verbo, & pleno pudoris usus est, & nove, pro vitiari. Ita hoc postremo utuntur & Iurisconsulti, ut Paulus in l. si quis servum. De iniuriis. *Si quis*, inquit, *servum meum, vel filium meum ludibrio habeat, licet consentientem, tamen ego iniuriam videor accipere*. Sed his verbis tum demum

utebantur, cum talia; non amoris caussa, sed contumeliae faciebant. Nam quae per amorem fiebant, mitius accipiebantur. Atque eo pertinet illa Terentiani adolescentis excusatio. Terent. Eunucho, act. 5.

unum hoc scito non me contumeliae
Fecisse caussa, sed amoris,

Emendatae Institutiones Iustiniani.

CAP. VIII.

IN Institutionibus Iustiniani, sub titulo de heredibus instituendis, ita legitur: *Est tamen casus, in quo nec cum libertate utiliter servus a domina heres instituitur, ut constitutione divorum Severi & Antonini cavetur, cuius haec verba sunt. Servum adulterio maculatum non iure testamento manumissum ante sententiam, ab ea muliere videri, quae rea fuerat eiusdem criminis postulata, rationis est: Quare sequitur ut in eumdem a domina collata heredis institutio, nullius momenti habeatur.* Eadem constitutio legitur in l. 48. D. de hered. instit. qua ex collatione discimus vocem *HEREDIS* redundare; quod & per se patere poterat: & in extremo legendum, *nihil momenti habeat,* quod cum librarius scripsisset, per sigla hoc modo: N. M. H. ita exposuerunt, *nullius momenti habeatur*. Sed Accursius ostendit se usum institutionum libro, in quo omnia ad verbum ita scripta essent, ut in Pandectis, nisi quod illic *accusatum*, legitur non ut hic *maculatum*. Cetera ergo eodem modo utrubique legenda sunt, sed hoc postremum dubitationis aliquid habet non tantum in verbis, verum etiam in sententia. Nam Accursius *maculatum* quidem legit: sed *accusatum*, interpretatur, neque dissimulat, esse alios libros in quibus legatur, *accusatum*, cuiusmodi ego quoque unum habeo: &, ne dicam dolo, rectam ac veram esse eam scripturam puto.

to. Eruditissimus tamen huius aevi Iurisconsultus illam alteram tuetur fretus auctoritate Graecorum, qui ita interpretantur, ἔνοχον ὄντα τῇ μοιχείᾳ: & quo alioqui pugnaret haec constitutio cum l. reos. C. ad legem Iuliam de adult. Sed mihi quidem mirum videtur, quomodo dici possit, manifesto teneri adulterii servum pendente adhuc iudicio. An forte iam de flagitio ita constiterat, ut dubium non esset, quin mox damnandus foret, neque quicquam restabat aliud, nisi ut ferretur sententia? Imo vero evenire poterat, ut absolveretur: quo ipso casu non tamen convalesceret institutio, quae a principio inutilis fuisset. Nota est enim Catoniana regula. Quomodo autem absolvi poterat, si iam flagitii compertus erat? nisi forte quomodo absolutus enim dicitur Clodius, cum Bonae Deae sacra violasset. Et tamen tum quoque res iudicata, pro veritate haberetur. At si legamus, Accusatum, dicat aliquis, certe pugnabit haec constitutio cum l. reos. C. ad l. Iul. de adult. Quomodo igitur efficiemus ne lex 48. D. de hered. inst. cum eadem illa l. reus, manifesto pugnare dicatur? Sed verius est, nullam inter eas esse pugnam. Quamvis enim simul marem & foeminam eiusdem adulterii ab eodem reos fieri lex Iulia non finit: a diversis tamen eos eodem tempore postulari non vetat l. denuntiatio. §. quaeritur. D. eodem tit. quare non dubito, quin quomodo in pandectis legitur constitutio Severi & Antonini, eodem plane modo, in institutionibus legenda sit.

Emendata lex, Praetor ait. D. de edendo.

CAP. IX.

DEesse aliquid videtur in l. Praetor ait. D. de edendo. Vulgo enim ita legitur. *Praetor ait, argen-*

taria mensae exercitores rationem quae ad se pertinet edant adiecto die & consule. Huius edicti ratio aequissima est, nam cum singulorum rationes argentarii conficiant, aequum fuit, id quod mei caussa confecit, meum quodammodo instrumentum mihi edi. Certe enim ratio, quae subiicitur, non cohaeret cum iis edicti verbis quae antecesserunt. Sed vix quemquam dubitaturum arbitror, quin in edicto ita legi debeat: *Rationem cuique quae ad se pertinet.* Ita enim pulcre cohaerebunt omnia. Quod confirmare pluribus verbis, hominis esset otio & abundantis & abutentis.

Ostenditur vera lectio l. Iuris gentium. D. de pactis Contra Accursium.

CAP. X.

IN l. Iurisgentium §. dolo malo. D. de pactis ita vulgo legitur. *Sive autem ab initio, dolo malo pactum factum est, sive post pactum aliquid dolo malo factum est, nocebit exceptio propter haec verba edicti, neque fiat.* Quaerit autem Accursius, ubi sint verba illa edicti,& respondet ea non exstare. Ego autem existimo sigla, quibus singulae voces significabantur, coaluisse in unam vocem: & antiquitus scriptum fuisse. N. Q. F. C. E. Fiat, id est, *Neque quo fraus cui eorum fiat*, quae verba edicti paulo supra recitata erant. Paulo autem infra eum locum, ubi legitur: *Et generaliter quoties pactum a iure communi remotum est, servari hoc non oportet, nec legari:* aberrare a re proposita Accursium existimo, propter vitiosam scripturam, legendum enim non *legari*: quis enim unquam audivit pacem legari? sed additis duabus literis *Allegari.*

De-

Depravatus locus in Institutionibus de nuptiis restituitur.

CAP. XI.

IN elegantissimo libello institutionum, sub titulo de nuptiis, ubi docemur, quomodo liberi, qui naturales tantum fuerant, legitimi effici possint, locus est iampridem corruptus, quem a nemine tot erudissimorum hominum, qui tanto studio ad eos libros illustrandos incubuerunt, purgatum est demiror. Vulgo autem legitur hoc modo. *Nec non is, qui a muliere libera procreatus, cuius matrimonium minime legibus interdictum fuerat, sed ad quam pater consuetudinem habuerat, postea ex nostra constitutione, dotalibus instrumentis compositis in potestate patris efficitur. Quod & aliis liberis, qui ex eodem matrimonio postea fuerint procreati, similiter nostra constitutio praebuit* Quid enim, quaeso, est, quod Iustinianus, non ei modo, qui ante contractum matrimonium procreatus fuerat, sed iis quoque, qui post matrimonium suscepti essent; sua se constitutione tribuisse, ut legitimi fierent, gloriatur? An non hi sine ulla constitutione legitimi sunt? Quae res ita commovit hominem sane eruditum, sed interdum ingenio suo praefidentem, ut in commentario suo ita ad eum locum scripserit. *Hoc ridiculum fuit adscribere, cum sua sponte satis intelligatur. Veteres libri, quod si alii qui ex eodem: ut casum significet, de quo in l. nuper, C. eodem titul. nimirum, ut quamvis liberi ex matrimonio contracto nulli suscepti sint, quod ex verbis superioris legis requiri sane videbatur, nihilominus tamen filiorum familias ius adpiscantur.* Haec ille, de cuius sententia & emendatione non agam pluribus: certe quidem, cum satis multos veteres institutionum libros viderim, nullum reperi, in quo ita legeretur, ut

ipse legi ait. Neque tamen hac quidem in re fidem ipsius in dubium voco. Ego id tantum discriminis animadverti, quod in eorum quibusdam vox *similiter*, alio loco posita est. ita enim habent, *quod & similiter aliis*; quid hoc, dicet aliquis, interest? Permultum. Etenim si unicam literulam mutaveris, loci vitium prorsus omne sustuleris. Legendum enim. *Quod ei similiter aliis & cetera*. Hoc autem dicit, se illi qui ante nuptias natus erat, sua constitutione tribuisse, ut aeque legitimus esset; atque ii, qui postea ex eodem matrimonio procreati forent. Sed quia in Latino sermone Graecam dicendi formam adhibuerat; ea res non Latinis modo sed ipsi quoque Theophilo errorem obiecit. Dictum est autem *similiter aliis*, ut Graeci dicerent, ὁμοίως τοῖς ἄλλοις. id est, ex aequo cum aliis: eodem plane modo, quo qui postea geniti essent, Talia sunt apud Tacitum, *simul quinque viris*, ἅμα τοῖς πέντε: apud Horatium, *convenienter naturae*, ὁμολογουμένως τῇ φύσει, & eius generis alia. Sic in §. ceterum, de legit. agnat. succession. *Laudamus quidem Praetores suae humanitatis*, ἐπαινοῦμεν τοὺς πραίτωρας τῆς προτέρας φιλανθρωπίας, simile illi ex sacrosancto Evangelio. *Laudavit Dominus villicum iniquitatis*, ἐπῄνεσεν ὁ Κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας.

Quomodo legenda videatur Lex XIII. D. de probationibus. Eademque illustrata.

CAP. XII.

SEmper suspectam habui scripturam legis 13. D. de probationibus, semper ita legendum existimavi, ut subiiciam: idque eo magis, quod ipsa quoque cetera exemplaria variare animadverti. Lego igitur eam hoc modo, Cum de statu hominis quaereretur Caesar noster in haec verba rescripsit: *Et durum & iniquum est*, *cum*

cum de statu alicuius quaeritur, & diversae professiones proferuntur, potissimum stare quae nocet, sed causa cognita, veritatem excuti oportet, & ex eo potissimum anno computari, ex quo praecipuam fidem, in ea re constare credibilius videtur. Tria sunt hic, in quibus a pervulgatis libris discedo. Primum, quod lego, *cum de statu*, ubi vulgo *cum de aetate*. Alterum, quod in rescripto Principis, lego *quaeritur*, non *quaereretur*. Sed hoc quidem ipsa orationis ἀκολουθία exigit. Tertium, quod ad finem lego, *anno*, non, ut vulgo annos, ut *computari*, simpliciter dictum sit, pro eo quod est *rationem iniri*. Sententiam autem hanc esse arbitror. Movebatur alicui quaestio status, id est, libertatis, aut civitatis, quo in genere quaestionis, libri censuales, & professiones maximam auctoritatem obtinebant: maiorem etiam, quam testes, *l. census D. hoc tit.* In hoc igitur iudicio proferebantur diversae professiones. Actor quasdam proferebat, ex quibus constare videbatur reum professum non esse. Reus alias, in quibus scriptum erat, eum professum esse. Certe autem qui negligentia, aut dolo malo professi non essent, ii sibi aut civitatem, aut libertatem abiudicasse videbantur. Ut enim si servus volente domino census esset, hoc ipso fiebat liber: ita liber, qui dolo malo profiteri ac censeri noluisset, libertate mulctabatur. Itaque incensi olim publice vendi solebant. Res nota est ex Cicerone pro Caecina, in Topicis pro Archia. In hoc igitur, de quo dicere coeperam, iudicio dubitatur. Utris potius tabulis standum esset. Et videri poterat eis standum, quae reo nocerent: ne monumentorum publicorum subverteretur auctoritas. Nam etiamsi apud aliquos censores professus esset, nihil hoc ei proderat, si apud alios idem facere neglexisset. Respondet tamen Imperator, nimis hoc durum & iniquum videri; veritatem igitur diligenter excutiendam; & ex eo potissimum anno computandum, ex

quo credibilius foret veritatem tabularum publicarum incorruptam manere. Multis enim modis interdum corrumpebantur: ut improbitate, aut negligentia vel magistratum, vel ministeriorum, ut in bellis aut seditionibus, cum interdum ipsa civitatum archia & tabularia incenderentur. Insigne autem & luculentum exemplum, quoque maxime videtur hoc rescriptum illustrari, exstat apud Ciceronem, in ea quam modo citavi oratione, pro Archia Poeta.

Quod genus legati fuerit olim Partitio.

CAP. XIII.

Antiquitus genus quoddam Legati erat, quod vocabatur *partitio*. Eius formula haec fuit: *Maevius heres meus, cum Titio hereditatem meam partito, dividito*. Et siquidem testator non adscripserat, ex quota parte, dimidia intelligebatur: sin certa pars adscripta erat, servabatur, quod expressum erat. Ulpianus tit. 24. & l. nomen. §. partitionis. D. de verb. signif. Is qui hoc modo capiebat partem hereditatis, vocabatur legatarius partiarius. Tunc autem, ipso iure, heres integra hereditatis onera sustinebat: neque creditores hereditarii ullam actionem adversus legatarium partiarium habebant, sed quia iniquum videbatur gravari heredem in totum, cum re & effectu heres tantum esset ex parte, inter heredem & legatarium interponabantur stipulationes partis & pro parte, hoc modo. Ex parte legatarii. Quanta pecunia ex illa a te hereditate venerit, aut pervenerit, vel: Quantam pecuniam ex illa hereditate ceperis, eius totam partem me tibi daturum esse spondes? Ex parte autem heredis hoc modo, pro qua parte hereditatis legatum ceperis, pro ea aes alie-

num,

num, & si quid aeris alieni loco est, solutum te spondes? §. post hoc Senatusconsultum. Institut. de fideicomm. hered. Ulpianus titul. 25. Itaque dabantur invicem actiones ex stipulatu ad partem hereditatis obtinendam, & ad onera hereditaria communicanda. In illis autem stipulationibus verbum, *venire*, aut, *pervenire*, aut *capere*, intelligendum est cum affectu, id est, aere alieno deducto, l. nomen. cum l. sequent. De verbor. significat. Sed erant tamen certa quaedam onera, quae solus heres sustinebat, ut sumtus funeris, ... nulla pars conferebatur a legatario partiario. Nam legatarius non aliter contribuit ad funus, quam si aliunde non sit, unde testator funeretur. l. & si quis. §. 1. D. de relig. & sumt. fun. Item si testator iusserat emi aliquos servos ab herede & manumitti, pretia illorum non deducebantur. Et caussa est, quia illi ita liberati, non erant liberti eius, qui partem hereditatis legati nomine acceperat, sed solius heredis. Et ut commodum, quod iure patroni, ex eis consequebatur heres, non communicabatur cum legatario: ita ne onus quidem esse commune debebat. Cum secundum naturam sit, ut is onus sentiat qui sentit & commodum. Et ita rescripsit D. Adrianus, l. si quis servum. §. vult. De legat. 2. Aliud dicendum est, si cui legata sit pars bonorum. Ex eo enim legato, ut aliud aes alienum deducitur, l. subsignatum §. bona. De verb. significat. ita & pretia eorum, qui necessario emti ac manumissi sunt ab herede, l. cum autem. D. de legat. secundo.

Ad l. primam. De operis novi nuntiatione.

CAP. XIV.

Remissionem a praetore, sine una caussae cognitione

tione impetrat is, cui novum opus nuntiatum est, sive iure sive iniuria nuptiarum sit, idque aequissimum. Nam neque nuntiatori, neque ei qui novum opus facit, ulla in eo fit iniuria. Huic iniuria fieret, si in vicini potestate esset, pro sua libidine eum, ne opus faceret impedire. Nuntiatori autem, si quid eius iuri remissio praeiudicaret. Nunc nihil de eo diminuitur. Obtenta enim remissione potest uterque iusta sua apud praetorem exponere: & tenet nuntiatio, quatenus iuste nuntiatum est. Remissio autem utilis est Reo, quoniam eatenus tantum cogetur opus restituere, quatenus ipsi non licuit. At si remissionem petere neglexisset, & suo iure fretus, in opere faciundo perseverasset: etiam si iniusta fuisset nuntiatio, non prius audiretur postea, quam restituisset, quicquid operis post nuntiationem factum esset. Neque enim debuit ipse quodammodo sibi ius dicere: sed aut pacisci cum adversario, aut offerre satisdationem, aut praetoris opem implorare, quam sibi promptam ac paratam esse sciret. Est tamen, cum impune nuntiatio negligi potest, ut si nuntiet servus, si pupillus, sine tutoris auctoritate. Et tunc quidem inutilis & supervacanea remissio est, potest enim nuntiatio insuper haberi, etiam non petita remissione. De fructuario quaesitum est, ecquid valeret nuntiatio ab eo facta: & num impune possit ei non patere. Ac, siquidem procuratorio nomine nuntiet, quin valeat nuntiatio, nemini unquam dubium fuit. Sed quid si suo nomine, id est, tamquam fructuarius, nuntiet? Et distinguendum est. Aut enim eius ipsius praedii dominus, in quo usus fructus constitutus est, novum opus facere vult: & hoc casu fructuarius ei novum quidem opus nuntiare, non potest, itaque si nuntiaverit, nihil necesse habebit dominus petere remissionem eius nuntiationis quae ipso

iure

iure nulla est: quo sensu remissio inutilis fore dicitur: sed habet fructuarius aliquid remedium iure proditum: vindicabit enim a domino proprietatis usum fructum suum: aut vicinus aliquid facit in suo, quo minuatur ius eius praedii quo fructuarius fruitur: & hoc casu variatum est ab antiquis. Iulianus fructuario etiam vindicationem servitutum dabat, cui consequens erat, ut daret & nuntiationem, & quidem suo nomine. Alii; qui ei ut predii, sic & servitutum vindicationem negarent, dicebant eum, nisi procuratorio nomine, nuntiare non posse: posse tamen ab hoc quoque vindicare usumfructum suum. Iuliani sententia simplicior erat, & aequitate nitebatur. Contraria tamen recepta est: ut quae & melius apta esset ex principiis iuris civilis, & aeque conservet fructuario ius suum. Haec mihi veniebant in mentem, conferenti legem primam, De operis novi nuntiatione, cum l. unica de remissionibus: etsi sciebam, eius, cui plurimum tribuo aliam sententiam cui si mea haec non probabitur, ego quoque παρεπραχέναι me, non invitus fatebor. Sed & in eadem illa l. unica; ubi legitur, *detentionem*, putabam legi posse aut, *defensionem*, aut *retentionem*, ut minus a vetere scriptura recederetur.

Emendatus Ulpianus l. si hereditas de testam. tut.

CAP. XV.

VErba sunt Ulpiani in l. si hereditas. De test. tut. *Qui filium & ex eo nepotem habebat, si nepoti tutorem dederit, habet disceptationem, an aliquo casu non sit utilis datio*. Ita enim legitur in optimis libris: cum in pervulgatis legatur, *an aliquo casu sit utilis datio*. Certe autem vulgata scriptura planior & apertior est, neque enim hoc dubitationem habet, num casu ali-

quo

quo evenire possit, ut illa tutoris datio non sit utilis: cum vel coeco perspicuum sit, si nepos ille avo mortuo, in potestatem patris recidat, inutilem fore: sed num aliquo casu possit esse utilis. Elegantius tamen legi puto, ut Florentiae est, hoc enim dicit, an non evenire possit aliquo casu, ut datio sit utilis. Ponendum est autem, utrumque fuisse in potestate: alioqui enim omnis dubitatio tolleretur. Deinde Ulpianus casum illum, de quo dubitari poterat, exponit his verbis: *Ut puta si proponas filium vivo patre decessisse, & nepotem ex eo successisse vivo avo.* Tum exponit suam super proposita quaestione sententiam. quam & Pomponio probari ait, his verbis: *Et fortius dicendum est, tutelam quoque lege Iulia Vellea confirmatam, nam & Pomponius libro sextodecimo ex Sabino scripsit valere tutoris dationem. Cum enim confirmatum sit testamentum, consequenter tutoris quoque datio valebit in eo testamento scripta, quod valet.* Accursius autem mirifice laborat, in concipienda specie facti. Magnas enim difficultates exoriri videt, sive uterque, sive alter tantum, sive neuter institutus esse dicatur. Diu autem luctatus, postremo eo devenit, ut Azonem sequutus, dicat institutum esse filium, ei autem substitutum nepotem, quod vulgo sequuntur & alii: quantum quidem ex iis qui illos lectitant audio. Nam ego quidem non usque eo stultus sum, ut qui semel eos ex bibliotheca mea exturbaverim, rursus in eorum somniis, aut emendis, pecunia, aut legendis, tempore abuti velim. Sed mihi quidem Accursii sententia hoc loco probari non potest. Nam testator qui filium superstitem haberet, nepotem impune praeterire potuit, qui nondum ei erat heres suus. Quod si eum tamen patri substitutum esse dicamus, eius substitutionis haec videlicet sententia erit. Si filius meus me vivo morietur, tum nepotem qui mihi ex

eo

eo est, instituo, eique, si mortis meae adhuc tempore pupillari aetate erit, Maevium tutorem do. Quo casu, neque de testamento, neque de tutoris datione, quin per se valeat, dubitari potest. Et tamen casus aliquis ponendus est, in quo utrumque in dubium vocari potest, propter illa verba Iurisconsulti: *dationem confirmatam*, & *confirmatum testamentum*. Nam quod ita interpretantur, Confirmatum, id est, non ruptum, vel confirmatum, id est, constructum: mihi, quamvis magni auctores non probant. Confirmari dicuntur ea, quae per se non valent: ut tutor datus a matre, ut datus a patre filio emancipato. Ut quae rescissione egent, hoc ipso intelliguntur valere; ita quae confirmatione, hoc ipso non valere. At illa substitutio, illaque tutoris datio, per se subsistebat. Ita igitur existimo. Testator, instituto filio, nepoti quem ex eo habebat, tutorem dat. Si filius patri superstes sit, valet testamentum: sed tutoris datio nulla est. Quo enim tutorem filio familias? Sed accidit ut premoriatur filius. Videri potest utrumque corruere. Nam & nepos quasi adgnoscendo rumpit id testamentum, in quo praeteritus est: & rupto testamento, quicquid in eo scriptum est, irritum est. Sed auxilio est lex Iulia Vellea, quae ut multos alios rumpendi casus abstulit, ita hunc quoque. Voluit enim eos, qui vivo testatore, in locum suorum heredum ab eo institutorum succedunt, testamentum non rumpere, sed ex eo ipso testamento heredes esse l. Gallus §. sequenti, de lib. & post. ubi ita lego: *Sequenti parte, succedentes in locum liberorum non vult lex rumpere testamentum*. Et ita interpretandum est, Ut si & filium, & nepotem, & pronepotem habeas, mortuis utrisque, nepos instituti succedens in sui heredis locum non rumpat. Cur ita legendum pu-

tem,

tem, alio loco pluribus differam. Nunc persequar verba Ulpiani, in quibus vulgatam scripturam Florentinae antepono; legoque hoc modo: *Idem est ubi nepos vel heres institutus sit, vel nominatim ex heredibus*. Dicit enim hoc quoque casu, neque rumpi testamentum, & dationem valere.

MARCI ANTONII MURETI

CARMINA

LIBRI DUO

Quibus acceſſerunt quaedam in Lipſienſi Editione MDCCXIV. omiſſa,

ET

CARMEN NONDUM EDITUM.

M. ANTONII MURETI
CARMINUM
LIBER PRIMUS.

1. *PSAL. XIV. (al. XV.)*

Domine, quis habitabit &c.

QUisnam, o Rex aeterne, tuam admittetur in aulam,
Cui dabitur montis culmen adire tui:
Perpetua ut tecum compostus pace fruatur,
Carpens nota unis gaudia coelitibus?
Qui nulla ingreditur macula suffusus, amatque
Ex animo rectum, iustitiamque colit:
Cui neque cor fraudes agitat, neque subdola lingua est:
A quo se laesum dicere nemo potest.
Quem fugiunt iniusti, & quo praesente liquescunt:
Quo viso, iustis mens animusque redit.
Quem mutare fidem nunquam iactura coegit:
Foenore qui partas odit & horret opes.
Nullo unquam iudex potuit qui munere vinci,
Ut duro insontes laederet ore reos.
Qui facit haec, is demum in coeli templa receptus,
Tecum una dempto fine beatus erit.

2. *PSAL. XLVI. (al. XLVII.)*

Omnes gentes plaudite &c.

O Populi lato quoscunque alit ubere tellus,
Ingeminate alacres plausum, luctuque fugato,
Laeta triumphali resonent, facite, omnia cantu,
Ille etenim regum ter maximus, ille tremendus,

Quem ſola terrarum , coeli quem templa verentur,
Subiecit nobis populos , faſtuque repreſſo
Ferre iugum, admota pedibus cervice , coegit ,
Ipſemet elegit clemens patrimonia, nobis
Quae daret , aeterno Iſacidae ſuccenſus amore.
Euge pater, pater euge, tuum haec ſunt omnia munus,
Aſcendente Deo , litui ſonuere, tubaeque
Prodidit ipſe novis ſua gaudia vocibus ather.
Pſallite nunc pia corda Deo, nunc pſallite Regi,
Pſallite , qui terras omnes ditione coercet :
Et mulcete pias doctis concentibus aures .
Imperium ſine fine Deus toto obtinet orbe,
Et ſancto innixus ſolio regit omnia ſolus:
Ductores populorum illius ſigna ſequuntur.
Namque Abrahami alios longe Deus anteit omnes ;
Scuta ſua extulit ipſe alte ſuper ardua terrae.

3. *PSAL. LI. (al. LII.)*

Quid gloriaris in malitia , &c.

QUid gloriaris perfide , quid tumes?
An iſta verum neſcia proloqui
Te caeteros ſupra ferocem
Lingua bonis inimica reddit?
Cura una & unum eſt id ſtudium tibi.
Noctes dieſque hanc , ut potes , aſperas
Novaculae in morem : & latentes
Inſidias ſtruis huic & illi .
Te laeta damnis improbitas iuvat ,
Egenſque ſemper pluris iniquitas .
Tu foeda facta & fraudulenta
Uſque nobis cumulare gaudes :
Queiſcunque verbis , o ſcelerum artifex,
Poſſe in ruinam praecipites agi
Confidis inſontes amicos ,
Illa tibi didiciſſe melli eſt .

Qua-

Quapropter ultor, ne dubita, Deus
Tandem a merenti ſupplicium exiget:
Radicibuſque evulſum ab imis
Sedibus eiiciet tuis te.
At haec videntes, artubus intimis
Iuſti intremiſcent: & magis ac magis,
Ne provocent in ſe quoque iram
Numinis, admoniti cavebunt.
Tu riſus illis interea miſer
Iocuſque fies. En, ſibi qui Deum
Temnebat adiutorem, & in ſe
Sat ſibi praeſidii putabat.
Quid nunc, quid illum per ſcelera & dolos
Exſtructae in altum divitiae iuvant?
In pulverem omnia & favillam
Et tenues abire fumos.
Ego autem, in uno ſpem mihi qui Deo
Omnem locavi, liber agam metu;
Florens olivae inſtar nitentis,
Quam Domini ſtudium tuetur.
Semperque regum maxime te canam,
Nec me ſonoris deficiet tuum,
Plaudente iuſtorum corona,
Carminibus celebrare nomen.

4. *PSAL. CXIV. (al. CXVI.)*

Dilexi quoniam, &c.

SUmmus amor Domini medio mi in pectore fervet,
Namque meas clemens audiit ille preces.
Excepitque meas facili bonus aure querelas.
Illum igitur, fuerit dum mihi vita, colam.
Letiferi herebam vinctus quaſi fune doloris:
Nec procul a durae limine mortis eram.
Summe Deus, dixi, ſolo te vindice fretum
Eripiat tantis me tua dextra malis.

Ut bonus eſt, ut opem cito rite vocantibus adfert!
Iuſtus ut; & nitidae ſimplicitatis amans.
Attritus prope eram, cum me conſurgere iuſſit,
Depulit & capiti cuncta pericla meo.
Quid trepidas anima? Ad ſolitam te verte quietem,
Plurima ſupremi munera regis habes.
Ille a morte animam hanc, a triſti lumina fletu,
A lapſu infirmos eripuitque pedes.
Vivam igitur poſthac illo duce & auſpice tutus:
Et mea ſemper erit cura placere Deo.

Sequitur

LIBELLUS HYMNORUM SACRORUM.

5. SERENISSIMO PRINCIPI GUILIELMO GONZAGAE, DUCIS MANTUAE, MONTISFERRATI, &c.

MAgne Ducum, foetam populis cui fortbius urbem
Pulcher odorifero Mincius amne lavat:
Sume datis a te ſcriptos mihi legibus hymnos,
Neve parum culti deſpice vatis opus.
Illi etiam, quorum hic meriti celebrantur honores,
Lucida quos conſtans vexit ad aſtra fides,
Non indignantur parvo ſibi thure litari:
Atque animum magni muneris inſtar habent.
Forſitan his olim iuvenis meliora dediſſem,
Et mulcere aures dulcius apta tuas:

Sed veniens etiam ingenio est damnosa senectus,
Nec tantum vires corporis imminuit.
Cum mihi turgerent meliori sanguine venae,
Nec curarum animum pondera deprimerent:
Sponte sua numeris carmen mihi mollibus ibat:
Et subito versus fundere ludus erat.
Nunc & corpus hebet senio, & mens ipsa pigrescit.
Quodque habuit ludo, nunc onus esse putat.
Dulce onus hoc tamen est, quod te mandante subitur,
Et leviora facit iussa iubentis amor.
Atque utinam haec roseo legat & *Vincentius* ore,
Phoebi & Musarum maxima cura puer:
Qui florescenti paulatim attollitur aevo,
Ut sata se ad fluvii subiicit alnus aquas.
Felix, cui teneris Helicon lustratur ab annis,
Et bibitur volucris fons pede factus equi.
Quem iam ipsa Uranie blandis complexa lacertis,
Stellatas superum vexit ad usque domos:
Ostenditque astrorum ignes, coelique meatus,
Queisque suos peragant legibus illa choros.
Quis scit, an & coelo dum singula despicit inter
Caetera maiores viderit astra suos:
Et quos purpureo contexit Roma galero:
Et qui regali sceptra tulere manu?
Fortunate puer, magnum patris incrementum,
Cui Lachesis ne plena aurea fila colo.
Vive diu, utque dati poscit tibi nominis omen,
Tende atavos omni vincere laude tuos.
Neu grave sit, dum dona tibi graviora parantur,
Interea partem carminis esse mei.

HYMNI SACRI:

6. *IN ADVENTU.*

VErbum, quo omnipotens condidit omnia,
Summi praevalidum consilii Angelum,

Vatum plena Deo pectora dixerant,
Venturum, ut fieret caro.
Primi quo maculam dilueret patris,
Serpentiſque vafri contereret caput:
Praecluſamque homini morte recluderet
In coelum propria viam.
Ergo turba patrum, carcere liberos
Qui longo per eum ſe fore viderant,
Coelum ſuſpiciens, luctiſonis dabat
Carmen lugubre vocibus:
O qui pollicitis applicitos tuis,
Quamvis cuncta potes, fallere non potes,
Longas tolle moras, & cito, quem tibi
Certum eſt mittere, mittito?
Simplex aetherii numinis Unitas,
Quae diſtincta eadem eſt veraque Trinitas,
Aeternis vigeat ſemper honoribus,
Et terra ſimul & polo.

7. *IN DIE S. BARBARAE.*

Qualis, nulla polum nubila cum tegunt,
Inter clara nitet ſidera Phoſphorus
Talis martyrio conſpicuas micat
Inter Barbara virgines.
Cui ſolus teneris Chriſtus ab unguibus
Uſſit cor nitidum perpetua face,
Cui deſiderium, cui fuit unicus
Spretis Chriſtus amor procis:
Quamvis imperio barbarus aſpero
Terreret genitor; quem furor, & mala
Perduxit rabies, ut gladio caput
Natae demeteret ſuae.
Vinclis illa quidem libera corporis
Felix ad ſuperos protinus evolat,

Sed

Sed Christus sceleratum in Stygias patrem
Sedes fulmine deiicit.
Simplex &c.

8. *AD LAUDES.*

SAnctae triumphum virginis
Laeti canamus Barbarae,
Palmaeque honorem duplicis,
Quam virgo martyr obtinet.
Non stirpis illam regiae
Splendor superbam reddidit,
Quin se a tenellis unguibus
Christo regendam traderet.
Insanus infremit pater,
Omnesque poenas admovet,
Tandemque sacrum filiae
Caput cruentus amputat.
At virgo casti corporis
Soluta vinclis emicat,
Volatque stipata Angelis
Ad expetitum coniugem
Aeterne cunctorum Pater,
Aeterne Fili par Patri,
Et par utrique Spiritus,
Soli tibi sit gloria.

9. *IN NATALI DOMINI.*

O Nox vel medio splendidior die,
Cuius per tenebras virginis integrae
Ex alvo nitida Sol novus emicat,
Complens omnia lumine.
Aeterno imperio qui regit omnia,
Humanumque Deo conciliat genus,
Is nunc sub tuguri vilis operculo
Nascens, pauperiem docet.

 Pasto-

Paſtores ovium, dum gregibus ſuis
Intenti vigiles excubias agunt,
Primi hunc angelico carmine nuncium
Laetis auribus hauriunt.
Grata eſt haud dubie ſimplicitas Deo,
Grata eſt vita, dulcis quae procul omnibus
Rectum ſponte ſua perpetuo colit,
Et priſcam retinet fidem.
Simplex, &c

10. *IN DIE S. STEPHANI.*

LEvitae iuvenis fortia pectora
Ornati ſolitis tempus honoribus,
Primus martyrii qui ſibi lauream
Vitae prodigus induit.
Tundebat lapidum, grandinis in modum,
Denſo turba fremens imbre ſacrum caput,
Nunquam mota ſuo ſed tamen eſt loco
Mens ſancto ebria Spiritu:
Sed ſeſe in mediis ictibus erigens,
Ad coelum penetrans, en ait, en eum,
Pro quo dulce mori eſt, iam video patris
Ad dextram poſitum Dei.
At tu Chriſte ſinu ſuſcipe me tuo,
Atque his tenebris turpibus obruti,
Quo ſeſe impediant crimine, non vident,
Quaeſo te, veniam dato.
Simplex, &c

11. *IN DIE S. IOHANNIS EVANGELISTAE.*

CHriſto prae reliquis charus Apoſtolis,
Qui ſupra Domini pectus in ultimis
Diſcumbens epulis compoſuit caput,
Feſta luce canendus eſt.

Felix,

Felix, cui Dominus iam rigida in cruce
Pendens, iamque neci proximus, & Patri
Sanctam sancto animum tradere cogitans,
Matrem crediderit suam.
Felix, qui se aquilae more super polos
Tollens, & nitida in luce Deum videns,
Divino eloquii flumine filium
Aequalem docuit Patri.
Felix, qui senio iam gravis, & sacra
Multa canitie tempora consitus,
Ut si membra levis corriperet sopor,
In Christi rediit sinum.
Simplex, &c.

12. *IN DIE S. INNOCENTIUM.*

CAntemus tenerorum agmina Martyrum,
Quos regis rabies abstulit impii,
Cunas innocuo sanguine proluens,
Christum perdere dum furit.
O nullis feritas cognita seculis,
Materno pueros e gremio rapi,
Perfossa ut rutulis corda mucronibus
Lac cum sanguine funderent.
Heu quis, cum solito raptus ab ubere,
Districtumque pavens ad gladium puer,
Blandas carnifici porrigeret manus,
Siccis adspiceret genis?
Augent angelicos nunc pueri choros,
Et Christum liquido gutture concinunt:
Herodem meritis debita talibus
Poena in perpetuum premit.
Simplex, &c.

13. *IN FESTO S. SYLVESTRI.*

PRiscos Roma duces desine laudibus
Efferre immodicis, qui valida manu

Fines imperii protulerunt tui,
Quacunque Oceanus patet.
His solus tibi plus contulit omnibus
Sanctorum eximium Pontificum decus
Sylvester, dominam qui prius urbium
Christi suppofuit iugo.
Multo te ille prius sanguine Martyrum
Respersam docuit parcere caedibus,
Et quos mille modis saeve peremeras,
Illorum moritus sequi.
Romam iidem precibus nunc quoque, caelitum
Adscriptus numero, perpetuis iuvet,
Et, tanti ossa sua quae gremio viri
Servat condita, Mantuam.
Simplex, &c.

14. *IN DIE CIRCUMCISIONIS.*

Circumcisio agitur lux Domino sacra,
Quae iam, si Dominum rite licet sequi,
Impura e tumidis omnia nos monet
Circumcidere sordibus.
Umbra Evangelii lex fuerat vetus,
Sed Sol exoriens ut tenebras fugat;
Sic Sol iustitiae legitimis suum
Finem ritibus attulit.
Nobis corporeo nil gladio est opus:
Sermo quippe Dei vivus & efficax,
Sese instar gladii mentibus inferens
Ad vivum omnia perfecat,
Quae semper vitii germina pullulant,
E nostris utinam cordibus amputet.
Anni principium sit simul ut novi
Vitae principium novae.
Simplex, &c.

15. *IN DIE EPIPHANIAE.*

Quae vos caussa Magi, dicite, perpulit
E vestris iter huc carpere finibus?
Quem tanto studio quaeritis anxii?
Quove haec munera pertinent?
Nos stella insoliti luminis huc trahit,
Et dux certa viam perpetuo praeit,
Iudaeae populis quae cupientibus
Regem significat datum.
Auri isthaec sed enim quid sibi pondera,
Myrrhae mirificus quid sibi vult odor?
Aut quae, cum populus sacra Deo facit,
Aris thura solent dari?
Rex auro colitur, thura Deum decent,
Nostri myrrha homines post obitum linunt.
Huic ergo haec pariter munera congruunt.
Qui & Rex est, & Homo, & Deus.
Simplex, &c.

16. *A SEPTUAGESIMA AD CINERES.*

EHeu quam scelerum non tolerabilis
Nos urget miseros sarcina, quae Dei
Nostris principio mentibus inditam
Obscuravit imaginem.
Si nos pro meritis accipiat Deus,
Caussae nil fuerit, quo minus agmine
In tristes tenebris perpetuis domos
Uno praecipites agat.
Sed semper facilis flecti in eos fuit,
Quos culpae ex animo poenituit suae;
Nunquam horum lacrymis & gemitu tulit
Se frustra veniam peti.
Hac spe, quam ipse dedit, poscimus ut gravi
Pressos exoneret pondere, neve se

In

In noſtro rigidum crimine iudicem,
Sed mitem exhibeat patrem.
Simplex, &c.

17. *A DIE CINERUM.*

MUltis tenſa epulis viſcera dum tument,
Mens oppreſſa nihil cogitat arduum,
Et more indomiti luxurians equi
Pugnat ſpiritui caro.
Sed ſubtracto eadem comprimitur cibo
Et ſe ſpiritui morigeram exhibet:
Qui cum nulla gravant pondera ſordium,
In coelum celer evolat.
Primus corporeo legifer a cibo
Bis binos decies abſtinuit dies:
Quem Chriſtus numerum nos itidem ſequi
Exemplo docuit ſuo.
Sed fruſtra vetitis os tenet a cibis,
Qui factis animum turpibus inquinat,
Ieiuno aſſiduae conveniunt preces,
Cumque his munificae manus.
Simplex, &c.

18. *IN DOMINICA PASSIONIS.*

AEque ingenito progenies Patri,
Vitam morte ſuis redderet ut ſua,
Se Chriſtus nivei velleris hoſtiam
Ultro ſupplicio obtulit,
O erga immeritos mirus amor Dei,
Natum, quae pietas tradidit unicum:
Ut pro mortifera fraude nocentium
Poenas ſolveret innocens.
O non viſum alias ſacrificI genus,
In quo aeterna Deo ſacra facit Deus,
Et mortem moriens opprimit, & ſibi
Ipſe eſt victima Pontifex.

O crux

O crux tincta sacri flumine sanguinis,
Olim supplicium mancipiis grave,
Nunc Regum capiti praecipuum decus,
Te flexo colimus genu.
Simplex, &c.

19. *IN DOMINICA IN RAMIS PALMARUM.*

REgem pacificum, moenia dum subit
Urbis celsa suae, turba manu ferens
Palmarum gravidos obvia termites,
Faustis vocibus excipit.
Hic laetas spoliat frondibus arbores;
Hic serta ante pedes florea proiicit;
Supplex ille manus porrigit; hic suis
Terram vestibus obtegit.
Heu mentes hominum. Quis fore crederet,
Quem tantis studiis exciperet frequens,
Post paucos ut eum turba eadem dies
Suffixum adspiceret cruci?
Nil in vita homini perpetuum datur.
Rebus ne nimium fidite prosperis,
Plerumque hic lacrumis gaudia temperat
Certo consilio Deus.
Simplex, &c.

20. *IN DIE PASCHAE.*

POnatur lacrumis iam modus, & novis
Templorum resonent atria canticis.
In vitam reduci nam Domino sacer
Poscit laetitiam dies.
Lux post Christi obitum tertia venerat,
Cum spes sancta moraeque impatiens amor,
Matronas parili nomine nobiles
Visendum ad tumulum vocat.

Tum

Tum motum lapidem, tum lapidi vident
Innixum niveis vestibus Angelum:
Qui, quo sollicitis eximeret metum,
Pauca & certa locutus est.
Non hoc amplius est, quem petitis, loco,
In vitam rediit Christus ab inferis.
Ite, & discipulis haec eadem date
Summi nuncia gaudii.
Simplex, &c.

21. *IN DIE ANNUNCIATIONIS B. VIRGINIS.*

AD te sidereis missus ab arcibus
Cum venit Gabriel, Virgo, renuncians,
Te summo ante alias complacitam patri
Mox matrem Domini fore:
Turbata tibi nunc purpureus genas
Sparsit mente pudor, nescia quod viri
Casto, sponsa licet, pectore virginem
Semper te fore voveras.
Verum idem subito nuncius addidit:
Istos pone metus, nam tibi iam datum est,
Ut virgo maneas, & tua compleat
Sanctus viscera Spiritus.
Tunc ore ex roseo vox tibi prodiit,
Testis mirificae certa modestiae:
Ecce ancilla Deo subdita, nil moror,
Fiat, quod Dominus iubet.
Simplex, &c.

22. *IN FESTIVITATIBUS S. CRUCIS.*

GEntes, nulla quibus notitia est Dei,
Armis, imperio, prole superbiant:
Nobis, queis melior Spiritus obtigit,
Sola est in Cruce gloria.

Lignum

Lignum prima homini pernicies fuit,
Cum primus vetitam contigit arborem
Captus foemineis illecebris parens,
Quo se perdidit ac suos.
Sed post lignum homini certa salus fuit,
Cum scandens patulam Christus in arborem,
(Aeternus fieri sic voluit parens)
Vitae restituit suos.
Crux hostes hominum sola procul fugat;
Crux solo insidiis munit ab omnibus:
Adversa intrepidus despiciat, licet,
Cuius spes Cruce nititur.
Simplex, &c.

23. *IN DIE ASCENSIONIS.*

VIstae in perpetuum mortis & inferum
Insignis spoliis, luce nitens nova,
Primusque insolitum Christus iter secans
Arces in patrias redit.
Natus nasci iterum nos quoque dum cupit,
Mundo mortuus est, nos cupiens mori,
Surgens & repetens aethera nos quoque
Ut possumus idem, dedit.
Christo nunc igitur vivere nos decet,
Ut Christo pariter detur inemori.
Surgentes eadem nos quoque gloria
Puro lumine vestiet.
O per qui te, hominum conditor, ingredi
Castae adduxit amor viscera virginis,
Nos dignare, tuis artubus insitos,
Voti reddere competes.
Simplex, &c.

24. *IN DIE PENTECOSTES.*

LUstra nostra tua pectora lampade,
Qui quondam, alti sono spiritus a Patre
Lustra-

Lustrasti unanimes missus Apostolos,
Linguis deditus igneis.
Confirma dubios dirige devios.
Consolare tui muneris indigos,
Letalique animos frigore torpidos
Sanctis ignibus excita.
Mens doctrinam avide nostra bibat tuam,
Perstetque assidue tota Deo calens,
Et, spem firmam in eo constituens sibi
Terram pro nihilo putet.
O rerum alme sator, certe homines sumus,
Quamquam indigna, tuae plasmata dexterae,
Ne fer, quos tua vis ex nihilo extulit,
Aeterno exitio obrui.
Simplex, &c.

25. *IN DIE SS. TRINITATIS.*

O Nullis hominum pervia sensibus,
Naturae penitus sola capax tuae,
Cuius condita sunt omnia numina,
Aeterna & monas & trias.
Nato aequeve Pater, nateque par Patri,
Et manans ab utroque inclyte Spiritus,
Circumfusa tuo nubila lumine
Nostro discute pectori.
Da, mens per speculum cernere te queat
Nostra, & posthabitis te petat omnibus,
E iussisque tuis pendeat, & tibi
Soli dedita serviat.
Tu clemens miseris da veniam Pater.
Tu Fili miseris sterne iter ad Patrem.
Tu sanctum miseris Pnevma vagantibus
Praefer conspicuum facem.
Simplex, &c.

25. IN FESTO CORPORIS CHRISTI.

COelestes epulae, certa piis salus,
Quas apponit amor, pura capit fides,
In queis ipse cibi perpetui loco
Coenae se Pater exhibet.
Hic verbum Domini fallere nescii
Coecis iudicium sensibus abrogat;
Quod non est, oculi cernere se putant;
Nec praesens quod adest, vident:
Sub panis specie viva latet caro,
Sub vini specie sanguis: & utraque,
Seu tantum species sumitur altera,
Christus sumitur integer.
Felix, qui Dom-num sedulus hospitem
Abstersis animi sordibus excipit.
Qui contra facere id negligit, ah miser
Ipse est exitio sibi.
Simplex, &c.

27. IN NATIVITATE S. IOHANNIS BAPTISTAE.

SAnctorum soboles sera parentium,
Solis perpetui Prodrome Lucifer,
Qui nascens hilaras omnia, dum tuum
Natalem colimus, fave.
Nondum natus eras, cum dominum tamen
Nondum castae utero virginis editum
Agnosti exiliens, & quatiens novo
Matris viscera gaudio.
Mox & magnanimus tesqua petis puer,
Et victu populos horridus admones,
Factis abstineant turpibus, & viam
Adventante parent Deo.
O cui voce sua maximus arbiter
Laudem supra homines egregiam dedit,

E coelo assiduis, quaesumus, adiuva
Cultores precibus tuos.
Simplex &c.

28. *IN DIE TRANSFIGURATIONIS.*

QUam crebro dederat discipulis fidem,
Confirmare modis dum studet omnibus,
Tres secum comites montis in ardui
Adsumpsit Dominus iugum.
Ille frons radiis cincta micantibus,
Solaris nituit lampadis in modum:
Tum, qua tectus erat, protinus est nivi
Vestis reddita concolor.
Cum Christo gemini visi etiam senes,
Et iussa ad populum cui dederat Deus;
Et qui sidereas visus erat domos
Quadrigis petere igneis.
E nubis nitidae quin etiam sinu
Haec dicta omnipotens intonuit Pater:
Hic est, quem eximie diligo, Filius,
Huius iussa capessite.
Simplex, &c.

29. *IN DIE S. LAURENTII.*

LAurentI canimus nobile praelium,
Qui cum visceribus flammam aleret suis,
Et cratem roseo sanguine spargeret,
Subiectis ruber ignibus:
Constanter Domini perstitit in fide,
Ambustumque latus carnifici exhibens,
En istam rabiem quo magis expleas,
Hoc iam coctum, ait, est, vora:
Tanto corporeis ignibus acrior
Christi ardebat amor pectore in intimo:
Sic mens tota Dei fervida spiritu
Sensum corporis hauserat.

Nunc

Nunc nobis solito more rogandus est,
Iratum ut merito conciliet Deum;
Ut quos mirifici roboris instruit
Exemplo, precibus iuvet.
Simplex, &c.

30. *IN DIE ASSUMPTIONIS B. MARIAE.*

REgnator superum quo nitidam die
Matrem sidereis arcibus intulit,
Et supra Angelicos conspicuam choros,
Stellanti statuit throno:
Quae coelo fuerint iubila, qui sonus,
Quae sanctis animis gaudia, non modo
Humanis nequeat vocibus exprimi,
Sed nec pectore concipi.
Illa est arca novi conscia foederis,
Conclusus, Domini deliciae, hortulus,
Rastro intactus ager, sidere pulchrior
Et sponsa & genitrix Dei.
Felix quisquis eam suppliciter colit,
Rebusque in dubiis sedulus invocat.
Nunquam, hoc qui statuit praesidium sibi,
Spe lusus doluit sua.
Simplex, &c.

31. *IN FESTO SANCTI HADRIANI.*

CHristi in militiam nomina ne darent,
Multos impediit supplicii metus:
Multos, qui dederant, vis cruciatuum
Illam deserere impulit.
Non sic ille, hodie quem colimus fuit,
Qui nomen tumido duxit ab Hadria:
Quin Constantem animum Christicolum videns,
Horum se ad numerum appulit,

Prudenter reputans, non sine numine
Tales cuncta viros aspera perpeti,
Nec se illos temere sponte sua ratus
Poenus obiicere omnibus.
Ergo his se agglomerans credidit: & simul
Index ipse sui supplicium appetens,
Quae mente imbiberat, mox eadem suo
Sanxit dogmata sanguine.
Simplex, &c.

32. *IN DIE S. MICHAELIS.*

COelestis canimus militiae ducem,
Qui periura bonus dissipat agmina,
Et deiecta locis non sibi debitis
Sedes trudit ad inferas.
Horrendo imbiberat pectore septiceps
Bis quinisque ferox bellua cornibus,
Intactae sobolem virginis unicam
Saevis mandere dentibus.
Aeterni imperio sed Michael Patris
Conatus Satanae reddidit irritos:
Et monstrum innumeris fraudibus obsitum
Victor stravit humi potens.
Idem deposito pondere corporis
Exsortes animas criminis excipit:
In coelumque alacres tollit & in loco
Lucis perpetuae locat.
Simplex, &c.

33. *COMMUNE B. VIRGINIS.*

O Solis nitido lumine pulchrior
Virgo, constituit quam Deus unicam
Expertem maculis omnibus, ut foret
Nato digna parens suo;
Te quondam Gedeon vellere in uvido,
Intactaque novis imbribus area;

Te

Te cincto innocuis legifer ignibus
Agnorat prius in rubo.
Rebus principium qui dedit omnibus
A te, dum se hominum caussa hominem facit,
Sumsit principium, quique alit omnia,
Pastus lacte tuo est puer.
Per te quod mulier perdiderat vetus,
Humano generi redditur auctius.
Tu clausas miseris heu nimium diu
Coeli prima aperis fores.
Simplex, &c.

34. *COMMUNE ANGELORUM*

MEntes beatae; lumine
Quas ambit aeterno Pater,
Sacroque lustrans Spiritu,
In se intuentes perficit.
O queis supremus omnium
Primis creator insidet:
Quos luce complet aurea
Amoris ac scientiae:
O qui potentis dexterae
Virtute cuncta vincitis,
Dei regentis omnia
Fortissimi satellites.
O ter beati Principes
Archangelique & Angeli,
Nos rite vobis supplices
Hinc in superna tollite.
Aeterne cunctorum &c. *ut supra Carm.* 8.

35. *COMMUNE UNIUS CONFESSORIS PONTIFICIS.*

PAstor beate, qui tuae
Concreditum curae gregem

Saevis luporum faucibus
Patere nunquam passus es:
Tu laeta dux ad pascua
Fontes recludens limpidos,
Oves videbas florido
Semper nitentes vellere.
Quod si quae forsan tabido
Languere morbo coeperat,
Salubria, ut mitis pater,
Illi admovebas pharmaca.
Cuius laboris nunc tui
Digna assecutus praemia,
Favore, nam potes, tuo,
Qui te precantur, adiuva.
Aeterne cunctorum Pater &c.

36. *COMMUNE UNIUS VIRGINIS.*

O Virgo pectus cui sacrum,
Amoris expers improbi,
Divini amoris lampade
Sanctus perussit Spiritus.
Non te voluptas dulcibus
Fallax venenis molliit
Solas amantem persequi
Coelestis agni nuptias.
Sic ille natus virgine
Suo decore ceperat,
Amore ut ardens illius
Mundana cuncta temneres.
Beata, cui coelestibus
Templis receptae nunc licet
Inter canentes Angelos
Tuis potiri amoribus.
Aeterne cunctorum &c.

37. *IN FESTO AMBROSII.*

QUalis periclitantibus,
Totoque iactatis mari
Tranquillitatis nuncia
Se ſtella nautis obiicit:
Talem, procellis Arii
Eccleſiam turbantibus,
Qui lumen orbi redderet,
Elegit Ambroſium Deus.
Nondum renatus flumine,
Sed iam renatus flamine,
Concordibus ſuffragiis
Epiſcopus delectus eſt;
Ut ex miniſtro Caeſaris
Miniſter effectus Dei,
Humana linquens caeteris,
Divina iura panderet.
Non alligatur tempore
Divina certe gratia:
Sed dum libet, quidquid libet
Puncto vel uno perficit.
Hunc ipſe Caeſar horruit,
Contra nec auſus hiſcere eſt,
Caedes ob admiſſas ſacrae
Excluſus aedis limine.
Magnam ſuis fiduciam
Benignus inſpirat Deus;
Semperque paſtoris boni
Multum poteſt auctoritas.
Salve, bonorum maxima
Epiſcoporum gloria.
Plebemque devotam tibi
Coelo receptus adiuva.
Aeterne cunctorum &c.

38. AD BEATISSIMAM VIRGINEM DEI MATREM, *QUAE RELIGIOSISSIME COLITUR IN AEDE LAURETANA.*

Unde mihi insolitus praecordia concutit horror,
Et perfusa metu trepidat, velut icta Deo, mens ?
Fallor : an hoc facit ipse locus, stimulosque paventi
Subiicit, atque animum praesentia numinis urget?
O coelo dilecta domus, postesque beati,
Quos ego iam pridem tota mihi mente cupitos,
Nunc primum veteris voti reus, advena viso :
Salvete, adspectique mihi feliciter este.
Vosne per aetherias Iudaeae a finibus oras
Aligerum mandante Deo, vexere manipli ?
Hic virgo genitura Deum genitricis ab alvo
Prodiit, & blandis mulsit vagitibus auras :
Hic quoque, virginei servata laude pudoris,
Sancta salutifero tumuerunt viscera foetu ?
Ille opifex cunctorum, illa aeterna unica proles
Aequa Patri, ille homini primaeva ab origine lapso
Spem coelo vitamque ferens, hac lusit in aula
Parvulus, & sanctae blanda obtulit oscula matri ?
Quaenam igitur regum sedes, quae templa per orbem
Huic se ausint conferre loco ? ter & amplius omnes
Ante alias felix Piceni littoris ora ;
Cui Solymos spectare domi, cui munere divum
Fas calcare domi est pedibus vestigia Christi.
En ego iam supplex procumbam, atque oscula figam
Parietibus sanctis, spargamque hoc pulvere crines.
Adspice me superius e sedibus, adspice, virgo
Prostratum, atque imo gemitus ex corde cientem,
Et pectus tundentem & fletibus ora rigantem :
Neu, quanquam culpis adopertum turpibus, arce

Ad-

Adſpectu me diva tuo: ſi pectore toto
Te veneror, ſi te, dubiis in rebus, ad unam
Confugio, teque auxilium ſanctiſſima poſco.
  Poenitet, ex animo vitae me Diva prioris
Poenitet,& meritas horret mens conſcia poenas.
Quod niſi tu caſto pendentem ex ubere natum
Concilias, placaſque mihi, quo tendere curſum
Quove malis feſſam tentabo advertere puppim?
  At tu, namque ſoles, placida dignare querelas
Aure meas, & ades lapſis mitiſſima rebus.
Certe equidem tota pendenteis aede tabellas
Adſpicio, quae te miſeris praeſto eſſe loquuntur.
Hic, te animo ſpectans, torrentem viſcera febrim
Depulit; ille hyadas triſtes, hoedumque cadentem
Spectavit tutus, vertentibus aequora ventis,
Et duce te patrias enavit ſalvus ad oras;
Criminis ille reus falſi, ſub iudice duro,
Dum mortem exſpectat tenebroſo carcere clauſus,
Munere Diva tuo detecta fraude, reviſit
Uxorem & natos, exoptatumque parentem.
  O ego nunc morbis multo gravioribus aeger,
Naufragiumque timens longe exitioſius illo,
Et iam pridem animum peccati compede vinctus,
Si poſſim morbis liber, vincliſque ſolutus;
Fluctibus & ventis laceram ſubducere puppim:
Quas tibi laetus agam grates, dum vita manebit?
Te, cum luce nova ſparget ſol aureus orbem,
Te recinam, quoties abſcondet opaca polum nox:
Et tua praecipuo venerabor numina cultu.

39. *IN D. BARBARAM.*

BArbara, qui laudes ſperet ſe aequare canendo
Poſſe tuas, idem pulſantes littora fluctus
Et Libycas numero comprendere tentet arenas.
  Te Pater inſanus turri concluſerat alta:

Sed veram Danaen verus te Iuppiter illic
Despondit sibi Christus, & arcto foedere iunxit.
Illo & tu triplices fieri inspirante fenestras
Mandasti,& niveo sculpsisti in marmore signum,
Quo reparata salus, & deficiente ministro
Ipsa tuos mersisti undis lustralibus artus.
Quid memorem,ut tibi mons fugienti cesserit,aut quae
Ceperit indicii vesanus praemia pastor,
Qui dum miratur pecudes in marmora versas,
Ipse suum pariter sensit lapidescere corpus.
Non tu carnifices, non tu tormenta timebas,
Non gladios, animosa & Christo plena virago:
Qui te ad coelestem meritis pro talibus aulam
Evexit regnique libens in parte locavit.
At tu Diva graves hominum miserata labores,
Pacem illis veniamque ora, & nocitura repelle.
Praecipue antiquo prognatum ex sanguine regum
Gonzagam, felix quo se duce Mantua iactat,
Qui virides Mincl ad ripas tibi Diva sacravit
Templum augustum ingens, cura quod & ipse tuetur
Pervigili & flammam late spargentibus aris
Saepe manu propria meritos imponit honores,
Hunc tu, Diva, tuo protectum numine sancto
Conserva, populumque simul, qui sacra secutus
Principis exemplum,puro tua corde frequentat.

40. *DE S. ANDREA APOSTOLO.*

DIc mihi Musa virum, Geticas qui primus in oras
Intulit aeternae fulgentia signa salutis:
Mox se regna ferens alacris per Achaica victor,
Dum parat usque novos antiquo ex hoste triumphos,
Sacravit veteres generoso sanguine Patres.
Tuque modo tot,saevis quo tempestatibus actae
Se tamen, ut possunt solantur praesule Senae,
Huc adhibe Francisce animum, mecumque revolve
Egregii

Egregii ANDREAE laudes, dignataque coelo,
Facta libens. Aram tu illi statuamque dicasti,
Quae Vaticana insignis spectatur in aede:
Nos dabimus vena ductos e paupere versus.
Quod poterit, det quisque: est & sua gratia parvis,
Sustulerat coelo victor se Christus opimis
Insignis spoliis, princeps Acherunte recluso,
Clara triumphatae referens insignia mortis:
Lustrataque suos sancta cum matre sodales
Munere linguarum & promissi flaminis aura.
Conveniunt paucis post illa expleta diebus
Magnanimi heroes, Petro indicante senatum,
Tum monstrante Deo, quae sit provincia cuique
Demandanda, agitant, sacri quam semine verbi
Conserat, atque viam populis praepandat Olympo:
Et sparso intrepidus testetur sanguine Christum.
Ergo alias alii: Thraciam, Illyricumque, Getasque
Perpetuis nivibus glacieque informia regna,
Suscipit Andreas: quanquam illi plurima frontem
Ruga arat, & seros canum caput indicat annos.
Sed stimulat, viresque suas amor ipse ministrat.
Vade, ait, & lacrymis vultum illiusque suumque
Irrorat Petrus, vade o charissime, qui me
Duxisti ad Christum primus germane, meique
Vive memor, memor usque tui vivam ipse vicissim.
Qui tibi caussa viae est, idem tua coepta secundet.
Ingeminant eadem haec alii, fletuque madentes
Amplexi inter se, felicia cuncta precantur.
It senior, Christumque unum, quacunque gradum fert,
Praedicat: hunc unum cunctis in vota vocandum,
Exitio mentita suis cultoribus esse
Numina: ab uno hominum Christo pendere salutem.
Irrident alii, motaque haec mente putantes
Delirare senem, sputo saxisque sequuntur;
Sunt etiam qui vincla parent, poenasque minentur

Tur-

Turbanti veterum cultus & sacra Deorum,
Sunt tamen, & quorum tetigit praecordia Christus,
Qui veterum foeda errorum caligine pulsa,
Attentas monitis prebent coelestibus aures.
Ille fidem primum, sine qua nil caetera prosunt,
Summa docet capita, & sancto connectit amore.
Tam iustos sperare, salubribus abluit undis:
Imponitque manus, & sancto flamine firmat.
Accedunt exemplo alii, & socia agmina iungunt:
Sic quondam latis Cerealia semina campis
Cum spargit plenaque, manu diffundit arator,
Pars cadit in cautes succoque carentia saxa;
Pars leviter terrae nullis radicibus haeret,
Atque illam volucres rostris populantur acutis;
Pars etiam in sulcos, atque ipsa in viscera fertur
Telluris, gremioque illic concepta tenaci
Fruge nova dominos opulentat, & horrea complet.
Odrysios tandem in fines adoperta pruinis
Arva, bipennifero quondam regnata Lycurgo,
Pervenit, & torvae purissima pectora gentis
Insoliti tamen eloquii dulcedine mulcet.
Conveniunt flavique Getae, pictique Geloni
Quosque imposta vagis agitat domus annua plaustris,
Cornipedisque sui solitus potare cruorem
Sarmata, quasque alias sinuosa binominis Istri
Ripa vehit gentes, rigidis corda obsita setis,
Paulatimque truces animos, eduraque ponunt
Corda volente Deo, & moniti meliora capessunt.
Editus his ipsis olim regionibus Orpheus
Creditus est cantu liquido, fidibusque sonoris
Et rabiem dempsisse feris, & sistere iussis
Fluminibus silvas post se traxisse sequentes.
Verior hic Orpheus, homines qui vivere rapto
Assuetos solitosque sibi ius ponere in armis,
Quosdam etiam caesis, feritas horrenda relatu,
Hospi-

Hospitibus vesci, & sectos in grandia frustra
Aut torrere veru, aut mollire tepentibus undis,
Taliaque obscaenis imponere fercula mensis,
Impulerit fando ritus abolere nefandos,
Et prius effera colla iugo submittere Christi.
Iamque Borysthenios fluctus nitidumque Dyraspen,
Quique Europaeis Asiam disterminat arvis
Multifidum Tanain, teque o saxose Cynapos,
Quaeque alia ex alta spectat piger arce Bootes
Plurima nunc ratibus, nunc pervia flumina plaustris.
Illa sacrum Christi pervaserat omnia nomen;
Unum omnes Christum ripae, unumque antra sonabant.
Cum senior, sat iam his inquit regionibus actum.
Perficiet, quod deest, qui perficit omnia, Christus.
Quaeramus nova regna, odit victoria segnes.
Substitit haec fatus paulum; dein lumina coelo
Attollens, sequor ecce, sequor quacunque vocaris,
Tu modo praesenti mentem mihi numine firma.
Sic fatur, gressumque ad Achaica dirigit arva,
Multa movens animo, sanctus comitatur euntem
Spiritus, & robur fessis senio artubus addit.

Reliqua desiderantur.

41.

MEnte Deum pura quisquis veneratur amatque,
Vis illi exterior nulla nocere potest,
Non si illum obsideant hostiles undique turmae,
Quas sitis innocui sanguinis exagitet:
Non toto coeat si quidquid in orbe ferarum est,
Et quot in Oceani gurgite monstra natant.
Ille, licet tristes agitent maria alta procellae,
Undarum in medio vertice tutus erit.
Ille interque feras atque agmina saeva latronum,
Noctu etiam in medio tutus erit nemore.
Non quaecunque truces adhibent tormenta tyranni,
Illius unquam animum terrificare queant.

Pix,

Pix, rota, robur, equus, candentis lamina ferri,
Omnia pro Christi nomine ludus erunt.
Felices, quorum ille imis amor ossibus haesit.
Quanta illos obita praemia morte manent?
O si me quondam numero Deus aggreget illi.
Quae tunc sors melior sorte futura mea est?
At CHRISTE ure meum tandem face pectus amica,
Eque pigro invisum discute corde gelu.
Ut nec avarus opes secter, neque vanus honores,
Sed flagrem solo totus amore tui.

AD GREGORIUM XIII. PONT. MAX.

QUi tibi ab Eoo repetitas littore conchas,
Divitis aut auri pondera multa ferat:
Illum ego scire negem, quae tu, pater optime, dona
Longe auro & gemmis anteferenda putes.
Una tibi virtus, virtus in amoribus una est,
Verae & virtutis gloria vera comes.
Ergo ut amans tabulis dominae referentibus ora
Gaudet, & ante oculos semper habere cupit,
Sic te expressa iuvat verae virtutis imago,
Nec tabula est oculis gratior ulla tuis.
Tale igitur munus tibi nunc Picolominus offert;
Senensis praesul gloria prima soli:
Bisseno Aeneae conclusa volumine facta
Pontificis vere nomine reque Pii.
Qui virtute olim sedem provectus ad istam
Ad quam eadem virtus te, pater alme, tulit.
Ingentes toto compescuit orbe tumultus,
Et placido reges foedere composuit,
Hortatus bellum Christi convertere in hostes;
Atque Asiam illorum faucibus eripere:
Ad quae se accingens magno molimine coepta,
Multa bonis frustra flentibus, occubuit:
Forsan

Forsan & hanc Christus, Princeps ter maxime, laudem
Servatam in tempus distulit usque tuum.
Thracius ut tandem posita feritate tyrannus
Colla tuis ultro subiiciat pedibus
O ita sit: cumuletque tuas haec gloria laudes;
Gregorii hic titulis adiiciatur honos.
Interea haec placido vultu cape munera, eique,
Qui tibi summissus porrigit illa, fave.
Ille Pii, ut nosti, genus alto e sanguine ducit;
Nec vixit priscis inficiandus avis:
Plurima sed tractans & maxima munera, semper
Se culpis expertem omnibus exhibuit.
Nunc exacta aetate illud sibi postulat unum,
Ut se haud ingratum sentiat esse tibi.

43. AD DOMINUM ZAMOSCIUM POLON. CANCEL.

Bina mihi artifici caelata nomismata dextra
Magnus ab Arctoo misit Zamoscius orbe
Aurea, non vani memorabile pignus amoris.
Saepe meo optatos animo referentia vultus,
Magnanimi primum regis, quo Martia gaudet,
Quoque caput coelo ductore Polonia tollit.
Aspicis, ut late veneranda coruscat imago.
Cunctaque diffuso circum loca lumine complet?
Non ea vis auro: nec per se lamina lucet.
Nec radiat rutili nativa luce metalli:
Maius ab impressa sed ducit imagine fulgur:
Atque ipsum STEPHANI sacer aurum vultus inaurat.
Contemplare acresque oculos frontemque verendam,
Et dignam imperio faciem, dignamque triumphis.
Ut sese omni ex parte animi vis vivida profert,
Degenerem luxum mollesque exosa paratus:
Ut spirat generosum, ipsoque videtur in auro

Re-

Regales agitare imo sub pectore curas,
Exitium Turcis, meditari & vincula Moscho.
Hic vir, hic natus virtuti & fortibus ausis:
Cui duo tota pares alios si Europa tulisset,
Thracius haud ultra nobis illuderet hostis,
Sed profugus toto latebras sibi quaereret orbe.
Altera lamna loco pariter mihi grata secundo,
Subiicit ante oculos auctorem muneris ipsum,
Cuius conveniens meritis imponere nomen
Qui velit, invicti regis vocitarit Achaten.
Hinc te igitur, tua mi propius quando ora tueri
Non licuit, cupidumque isthaec invisere Regna
Pontificis tenuit non detrectanda potestas,
Zamosci magne, adspiciam, & persaepe nitenti
In te defixam solabor imagine mentem.
Zamosci, per quem Marti sociatus Apollo est,
Qui decora heroum accumulans & Nestora dulci
Eloquio exaequas, & forti pectore Achillem:
Et leges armis firmans, & legibus arma,
Victricem laurum pacatae intexis olivae,
Arbitrer idem almae pacis, bellique minister,
Impavidus laus egregii propria, UTRAQUE CIVIS.
Salvete o animæ fortes, incoctaque honesto
Pectora, & ignavo non pervia corda timori.
Vos ego, quantum aevi dabitur, super ardua cantu
Astra feram, nunquam reticens vestra inclyta facta,
Facta aliis, queis nomen idem, sed non eadem est mens
Aut animos factura, aut incussura pudorem.

44. AD ANTONIUM MONTECATINUM.

TAndem querelis pone modum tuis,
Et fata moestis invida vocibus
Clamare, crudelesque Divos,
Cum gemitu lacrymisque, parce.

Nam

Nam, quid Lytei iuverit avios
Lustrasse saltus, fontibus ac sitim
Ex vulgo inaccessis levasse,
Ingenioque adiisse Divos,
Si mentis istud praesidium tuae
Perrumpit, & sese intus agit dolor,
Imisque fervens in medullis,
Te quasi perdomito triumphat?
Magnam doloris fata quidem tibi
Caussam obtulerunt, qui tibi cognitum
Longoque earum usu sodalem
Hannibalem ante diem abstulerunt.
Qui quanquam avitis sat titulis domi
Forisque clarus, non tamen id sibi
Satis fore ornando putavit,
Ni proprios etiam ipsi honores
Labore magno quaereret impiger,
Comamque lauro duplice necteret,
Et qua ferox Gradivus, & qua
Pulcer Apollo suos coronat.
Heu quis Deorum mentibus addidit
Famae illam honestis immodicam sitim?
Quam saepe multis illa tristem
Funeris acceleravit horam?
Sed, quorsum inanes iam querimoniae?
Ille ipse, quem urges questibus, Hannibal,
Felix, & insertus Deorum
Concilio, mala nostra ridet.

45. *AD P. FULVIUM CARDULUM.*

SAepe transactos mea mens per annos
It retro, & vitae relegit prioris,
Qua potest, cursum, veteres revolvens
Ordine culpas:
Quid puer, quid dein iuvenis, quid autem
Temporis iam vir male collocarim,

Dulcibus dum me feriat venenis
Dira voluptas.
Quas mihi imprudens maculas inussi?
Quo modo, ah demens! animum inquinavi,
Quem salutaris nitidum lavacri
Fecerat unda?
Corporis nec pars vacat ulla probro:
Os, manus, aures, oculique turpe
Heu iugum infamis dominae tot olim
Lustra tulerunt.
Paululum hoc saltem fugientis aevi,
Viribus cassae reliquum senectae,
Quantulum Christus superesse vult mi,
Vindicet ipse.
Ipse me pridem Veneris perustum
Improbe flammis rapiat, novoque
Flaminis sancti iecur & medullas
Igne pererret,
Tu tui instilla mihi Christi amorem:
Unicum mens te mea concupiscat:
Te nihil praeter sibi persequendum
Iudicet unquam.
Nil opes, nil me capiant honores:
Exulet luxus simul & libido:
Vana delusae procul hinc facessant
Gaudia mentis.
Quique florenti male sanus aevo
Nil nisi obscaenum, piget heu, canebam,
Nunc tuum tantum repetam senili
Carmine nomen.
Tu quoque hunc votis precibusque Fulvi
Adiuva ardorem: quotiesque sumis
Mysticum Christi trepidus nitentem
Corpus ad aram:

Mente

Mente tunc tecum memori volutans
Trade me Christo, mea vota nam si
Negligat, certe tibi nil petenti
Tale negabit.
Hoc idem chari mihi praestet oro
Cura Maffaei, & mea dicta quondam
Qui nimis forsan cupida bibebat
Bentius aure.
Bentius, quem rectum iter evagantem,
Et parum cauta calidum iuventa,
Contigit virga Deus, in suumque
Duxit ovile,
Nunc ubi expletus meliore mentem
Pabulo, currit per iter salutis
Heu procul segnem sua post relinquens
Terga magistrum.

46. *P. FRANCISCO BENTIO.*

BEnti nihil me, sicut antea, iuvat
Pervigili studio nil profutura quaerere;
Nec quas per urbes cautus, exciso Ilio,
Saxa Ithacae repetens, Laertis erravit puer;
Nec quot Ithacenses pharmacis Circe potens,
Vultu hominum posito, grunnire, porcos iusserit.
Curae magis mi est, lustra iam decem miser
Qualibus in vitiis defixus ipse erraverim:
Cum me, Dei vix iam manente imagine,
Mortifera induerat foedam voluptas in suem.
Quis me sequetur fructus, ubi pernovero,
Quot mala Graiugenis Achillis ira invexerit:
Si nesciam vesanus, in quae me mala
Praecipitem ira Dei, nisi resipiscam, actura sit?
Hei mi laboris, heu dierum ac noctium,
Quas memini in studiis me talibus consumere,
Male metuentem, ne quis usquam aequalium
Certius ac melius plures teneret fabulas.

Et tamen ab aequis non gravate improvida
Iudicibus veniam fortassis aetas impetret.
Sed nunc columbis concolor cum sim caput,
Et mihi sarcinulas brevi legendas sentiam:
Nisi meliora mente tota cogitem,
Bis puerum merito, Francisce, me vocaveris,
Beatus ille, quem iuventae in limine
Abstrahit a vitiis ipse & sibi adstringit Deus.
Nec tamen habendus ille in felicibus,
Ad meliora, Deo vocante, qui venit senex,
Verum est poetae nobilis verbum vetus.
Si bene quid facias, sero licet, prodest tamen.
Communi uterque gratias agat patri,
Sors tibi prima data est, mihi secunda contigit.

MURETO FRANCISCUS BENTIUS.

Respondet Carmini praecedenti.

Murete, me nunc, sicut antea, iuvat
Quae mihi, quaeque aliis das, profutura carmina,
Expressa sancti Spiritus molimine,
His avidis oculis & tale quaeritantibus
Et lectitare & lectitando ediscere.
Labitur inde mihi furtim humor udas in genas,
Palam arguens quae pectus intrant gaudia;
Pectoris exigui maiora claustris gaudia,
Conversa studio quando utriusque refricas.
(Grata utriusque Deo & mortalibus conversio)
Nam uterque nigro noctis e silentio
Coepimus aspicere Christi benigna lumina.
Uterque noctis tum relictis artibus,
Depositis tenebris & arma lucis induit.
De te sed ipse multa deploras, modis
Flebilibus lachrymans: & ad gemendum me vocas.
Eheu dolor, quid ulcus antiquum novas?
Iam memini, miser, heu, quod poenitet, piget, pudet.

Cum

Cum vilis ancillae expavescens voculas
Immemor officii Christum negavi saepius.
Gallo at canente, cum me amico lumine
Intuitus Deus est: prior mihi tunc mens redit.
Ad me ipse tandem triste post tempus redii,
Exilensque, foras, laxavi habenas fletui,
Absterfit inde lacrymas Christus meas,
Speque data veniae perduxit in gregem suum.
Eduxit idem, quod fateris improbae
Servitio dominae, vindicavit te sibi.
Quid restat ergo? hortetur alter alterum.
Nunc si aliquis gravior fortasse se offeret labor,
Feramus hunc, Murete, mente qua decet,
Atque ducem Dominum forti sequamur pectore,
Quod si una utrumque ad vineam hora non vocat,
Unus utrique tamen promittitur denarius.

47. *AD CLAUDIUM QUENDAM.*

QUidquid agam, Claudi, seu quo me vetere tentem,
Seu nihil, ut soleo desidiosus agam:
Ante oculos tua mi assidue obversatur imago,
Unaque tristitiam gignit & una levat.
Angor enim infelix, quod te, (quo sospite solum
Esse velim sospes, & moriente mori,)
Nunc, ubi sis, quid agas, veterem tibi cura medentum,
An nondum, morbum pectore depulerit:
Nec scio, nec iam scire ulla ratione potis sum:
Quae me res angore unica pene necat.
At rursus nihil est, quo me ipse hoc tempore soler,
Quodque oculos tristi tergeat imbre graves.
Te nisi cum vana sibi mens sub imagine fingit,
Seu vigilem, dulci sive sopore premar.
Hoc mihi Nepenthes curas dissolvere promptum est;
Luctibus haec una est apta medela meis.

Tecum ego nunc videor teneros percurrere verſus,
Sive Catulle tuos, ſive Tibulle tuos:
Nunc etiam rerum cauſſas tentare latentes,
Diſcere & unde fluant omnia, quoque fluant.
Nunc herba in viridi, latae porrectus ad umbram
Arboris, & rivum molle ſtrepentis aquae;
Auraſque & dulces avium captare ſuſurros,
Perque vices tecum multa iocoſa loqui.
Gratia dIs, qui mentem homini celeremque dederunt,
Et quaevis habilem fingere ſpectra ſibi.
Illa & plumipedem ſuperarit Perſea curſu,
Et celebrem invicti Bellerophontis equum.
Nec mihi, ſe cuius rerum natura creatrix
Expreſſam in tabulis cernit, ut in ſpeculo,
Tam bene te docto Titianus pollice pingat,
Quam mens te aſſidue pingere prompta mea eſt.
Atque utinam tibi ſit de nobis mutua cura,
Nec quin ſit, dubito: ſed tamen eſſe precor,
Non ego vulgari te, Claudi, amplector amore,
(Hac face rara Deus tangere corda ſolet:)
Me me ipſe odiſſem, niſi tu me gratus amares:
Nec niſi me, quoniam ſum tibi charus, amo,
Denique cum fuero nulli credenda locutus,
Pars tamen illa mei parvula amoris erit.
DI faciant, longos producere detur in annos,
A pueris coeptae foedus amicitiae.

48. *RAPHAELIS URBINATIS*
Pictoris eximii Tumulus:

Ipſe loquitur.

SIc mea naturam manus eſt imitata, videri
Poſſet ut ipſa meas eſſe imitata manus.
Saepe meis tabulis ipſa eſt deluſa, ſuumque
Creditit eſſe, meae quod fuit artis opus.
Miraris:

Miraris: dubitasque? audito nomine credes.
Sum Raphael, hei mi, quid loquor? immo fui.
Et tamen, his dictis quid opus fuit addere nomen.
Alterutrum poterat cuilibet esse satis.
Nam mea & audito est notissima nomine virtus:
Et praestare vicem nominis ipsa potest.

49. *AD PETRUM GERARDIUM.*

O Delicati blanda ruris otia,
Curis & ambitu procul.
O dulce murmur limpidorum fontium.
O grata nemorum opacitas.
O sibilantes arborum ingentum comae.
O prata vere gemmea.
O solitudo amica cogitantibus.
O horror, o silentium,
Cui nunc canoro gutture obstrepunt aves,
Nunc canna pastoris vagi;
Seu mane oves in laeta ducit pascua,
Seu vespere reducit domum,
O mensa nec luxu affluens, nec sordida
Dapibus parata rusticis.
Quas non, heri languentem ut irritet gulam,
Doctus saporavit coquus
Sed filiis iuvenibus & seni viro
Severa coxit villica.
O bibliotheca nota paucis, o libri,
Quos rara contrectat manus.
O cella tantum lectuli unius capax.
O somne liber, & levis.
O ad beatam tuta vita semita,
Ignota vulgi sensibus.
Ut vos requiro, ut mente vos tota expeto,
Alia perosus omnia.
Ut laetus ad vos tendit, & gazis libens
Vos anteponit Persicis,

Quicunque puro pectus Olmeo lavit,
Frondemque mordet Delphicam.
Quid tu, Gerarde, cui profanis invios
Adire fontes contigit,
Paresne easdem sequeris, an siti mala
Opum aut perustus gloriae,
Amoenitati ruris & dulci otio
Vitam anteponis aulicam?
O per Licei cognitos paucis specus,
Quos saepe lustrasti puer,
Ne sperne amicus consili quod dat senex,
Quodque sibi, sed sero, capit:
A litterato te otio avocantibus
Occludito aures, & fuge,
Canora monstra ut auribus cera oblitis
Laertis effugit puer:
Beata vita non metallo aut indici
Spoliis paratur aequoris:
Animo appetenti pauca, quod sat est, sat est:
Avido atque inexpleto, nihil.
Cum tibi sit, unde liber, & plane tuus
Vitam quiete transigas:
Quis heu furor te, quis, rogo, impellit furor,
Vincla ultro ut induas tibi,
Et more pulchrum vivere alieno putes,
Nutus timentem divitis?
Age rumpe nexus, & iugum collo excute,
Vindexque & assertor tui,
Aude esse felix, & procul cuncta amovens,
Quae mentem humo adfixam tenent,
Per liquida puri spatia decurre aetheris,
Aeterna tantum cogitans.
Et ista sortis lubricae ludibria
Miranda vulgo desere.

Utinam

Utinam mihi olim, flore cum primo rudes
Iuventa opacaret genas,
Amicus aliquis ista monstrasset senex,
Quae nunc tibi ipse cantito:
Non ego perisse lustra tot in aula mihi
Vanis dolerem questibus.

50. *TIBUR.*

(*De Carmine hoc lege Muretum ipsum lib. II. Epist. 20. quae est ad Paulum Sacratum.*)

QUicunque Herculei spectabit Tiburis arces,
Qua pater Hippolytus, sacri pars magna senatus,
Cura Deum, loca perpetuo prius aspera saxo
Molliit, & leni iussit mitescere clivo,
Omnia deprendet longe superantia famam,
Nec tam regifico constructa palatia sumptu,
Auroque illusas aedes, radiataque tecta,
Quam semper virides mecum admirabitur hortos,
Et gelidos fontes, & aquam in sublime volantem,
Seque in multiplices vertentem, ut Protea, formas.
Praecipue tamen illi animum novitate movebit
Excisus, res mira, silex, rupesque cavatae,
Et via facta manu longi per viscera montis:
Qua se Anio pater insueto pervolveret alvo.
Qui longum per iter tenebroso tramite lapsus,
Exit, & arboribus gelidae non invidet undae.
Stant habiles propter Nymphae, lymphasque paratis,
Exceptas urnis in vasa capacia fundunt.
Parte alia ipse suis altricibus adstat Iacchus,
Maternique memor casus, flammaeque paternae,
Gaudet aquis, illisque libens sua munera miscet.
Dum stupeo, tam multa videns miracula rerum:
Ecce novus procul alituum concentus ad aures
Fertur, & insolita mentem dulcedine tangit.
Adspicio, & gressum propius fero; corpora cerno
Parva ex aere avium, aeratis nitentia ramis,

Daedala

Daedala queis variam tribuit folertia vocem.
Quamcunque adspicias, delusus imagine veram
Esse putes volucrem: nisi quod non evolat usquam.
Sed ramis affixa suis cantu aethera mulcet.
At verae mirantur aves, & cedere dum se
Turpe putant, liquidis late omnia questibus implent.
Hic Lucae egregius labor est, quem Sequana partu
Ediderat, Siculi renovantem inventa magistri.
Quid? quem non moveat cygnum mentitus adulter,
Illudens simili spirantem e marmore Laedam,
Delitiisque suis, & aquarum murmure laetus?
Multaque praeterea veterum simulachra Deorum,
Artis opus priscae. Cunctos verum arduus inter
Eminet Alcides: qui spectans omnia circum
Hesperidum veteres hortos prae Tibure temnit.
Sed quid ego haec versu nequidquam includere tento?
Iampridem exiguum praescripti carminis orbem
Excessi; & dictis semper maiora supersunt.

51. *Idem*.

DEliciae veterum Tibur volventibus annis
Conciderat, priscum perdideratque decus:
Et nusquam rivi, nusquam pomaria, nusquam
Ulla super tanti signa decoris erant.
Illa loca antiquis toties celebrata Poetis
Horrebant turpi squalida facta situ:
Moerebant erepta sibi sua gaudia Nymphæ,
Languentes Anio moestus agebat aquas.
Omnia tempus edax ita deformarat, ut hospes
Quaereret in medio Tibure: Tibur ubi est?
Non tulit hanc speciem divini pectoris heros
Hippolytus, sacri gloria magna chori.
Ille loco senium absterfit, vultusque priores
Reddidit, & solito iussit honore frui.
Illius imperio iussae revirescere sylvae
Coeperunt sparsis luxuriare comis.

Ille

Ille novos passim fontes emergere iussit.
Nec mora fit: fontes prosilvere novi,
Quos circumstatuit priscis egesta ruinis
Plurima Phidiaca signa polita manu.
Ipse Anio fontem pallenti cinctus oliva
Affluit, & proprias consociavit opes.
Iure igitur fontesque sacri, sylvaeque virentes
Certatim Hippolyti nomen ad astra ferunt:
Et quoties molli increpuit levis aura susurro,
Hippolytum alternis vocibus ingeminant.

52. *Dedicatio hortorum Tiburtinorum.*

NEc labor Alciden fregit, nec blanda voluptas
Unquam animum casti molliit Hippolyti.
Ambarum hos hortos virtutum accensus amore,
Auctori voluit muneris esse sacros.

53. *Idem.*

AUrea sopito rapuit quae mala Dracone
Alcides, eadem nunc tenet Hippolytus.
Qui memor accepti, quos hic conseverat hortos,
Auctori voluit muneris esse sacros.

54. *Bacchus fonti impositus.*

NOndum natus eram, cum me prope perdidit ignis.
Ex illo fontes tempore Bacchus amo.

55. *Idem ex adverso respiciens fontem Nympharum.*

QUi colitis Bacchum, comites simul addite Nymphas.
Nam sine ope illarum munera nostra nocent.

56. *In tabulam Tantali.*

SI quando admittant sua te ad secreta potentes,
Quisquis es exemplo disce taere meo.

57. *In tabulam Iasonis navigantis, & Herculis captum Hylam quaerentis.*

VIribus auferres, quod fraude parabis Iason:
Eripit Alciden sed tibi raptus Hylas.

58. PROLOGUS IN PHORMIONEM TERENTII.

Cum eam aliquot nobiles adolescentuli, Hippolyti Cardinalis Ferrariensis iussu, acturi essent.

ETsi scio esse hic neminem, qui nesciat,
Quid apparatus noster hic velit sibi,
Tamen mearum partium esse existimo,
Interea dum se mei sodales comparant,
Bona cum venia vestra, pauca dicere,
Quae scire vos, & vestra, & ipsorum interest.
Comoediam Terentii acturi sumus,
Cui Phormioni nomen ipsus indidit,
Quod Parasitus in ea Phormio primas agit.
Neque hoc videri debet aut mirum, aut novum,
Quandoquidem in omni vita, ne dum in fabulis,
Parasiti, scurrae, sicophantae, omne id genus,
Bonis repulsis, ipsi iam primas agunt.
Quod si quis est, parum decorum qui putet,
Iuvenes ingenuos personatos conspici, in
Scenam prodire, & quasi facere histrioniam:
Is sibi responsum hoc habeat, nulla re magis
Diiudicari omnia, quae mortales agunt,
Quam fine, quem is, qui quid agit proponit sibi.
Qui scenicam artem victus caussa factitant,
Et, ut coquis ac laniis risum excitent,
Distorquent ora, insulsa dicta dictitant.
Contundunt pugnis se invicem, atque horum omnium
A plebe viles exigunt mercedulas,

Merito

Merito histrionum nomen & famam ferunt.
Nil simile nostrum est. Nos, ut nostram industriam
Vobis probemus omnibus, ut communi hero
Hilaremus animum, cui debemus omnia,
Unum id petentes, hunc laborem cepimus.
Quanquam o supremi coelites, quem iam omnium
Pudere debet personatum conspici,
Cum id omnis aetas, omnis ordo factitet?
Sed nolo nunc ulcera cuiusquam tangere;
Ne quis satyram esse hanc dicat, non comoediam.
Nunc unum a vobis priusquam hinc abeam postulo,
Si vos, quod vestri honoris caussa fit, iuvat,
Favete, & vigilate animis, vigilate auribus,
Dormite linguis. Qui tacere non queunt,
Benefecerint, si cesserint iis, qui queunt,
Ne & turbent alios, & morbum prodant suum.
Facite, ad conanda imposterum nos talia
Bonitas ut vestra atque aequanimtas excitet.

59. *E Graeco Callimachi.*

NAmque & ego nitido capiti, flavisque capillis
Serta olim Assyrio sparsa liquore dedi:
Et bona in ingratum congessi plurima ventrem,
Cuncta sed in ventos illa abiere leves.
Servarunt solae commissa fideliter aures.
Corporis hac una est parte reperta fides.

---

60. Afficta Trabeae (α)

(α) *Q. Trabeae nomen celebre est in Comicis veteribus. De ipso vide P. Crinit. cap. 15. de Poet. Latin. & Gyrald. Dial. 8. de Poet. Hist. f. 306. Eius autem non nisi fragmenta quaedam ad nos pervenere. Hos ergo suos sex versus, sane quam elegantes (quo nomine laudat eos Bongars. ep. 119. ad Ioach. Camp. p. 29.) & ad vetustatis imaginem compositos (quales nescio an & sequentes non habendi sint,) Trabeae*

Trabeae Muretus affinxit, & in ea re quibusdam eruditis imposuit. Unde & in Lexico Buchneriano voce Praefica fol. 1128. *Trabeae adscriptos reperias. Sed hanc fraudem Ios. Scal. adeo tulit indigne, ut aculeato admodum disticho ulciscendam putaverit, quod in silva carminum eius legitur* in Rumetum *(i. e. Muretum)* qui suos versus pro antiquis suppofuerat. *Caeterum eodem fere sensu legitur fragmentum quoddam Philemonis, Graeci Comici, (apud Hertelium in sententiis Comic. p. 176.) cuius initium:*

εἰ τὸ δάκρυ ἡμῶν τῶν κακῶν ἦν φάρμακον.

HEre, si querelis, eiulatu, fletibus
Medicina fieret miseriis mortalium,
Auro parandae lacrumae contra forent:
Nunc haec ad minuenda mala non magis valent,
Quam naenia praeficae ad e citandos mortuos.
Res turbidae consilium, non fletum expetunt.

61. *In eandem fere sententiam.*

NAm si lamentis allevaretur dolor,
Longoque fletu minueretur miseria,
Tum turpe lacrumis indulgere non foret
Fractaque voce divum obtestari fidem,
Tabifica donec pectore excessit lues.
Nunc haec neque hilum de dolore detrahunt,
Potiusque cumulum miseris adiiciunt mali,
Et indecoram mentis mollitiam arguunt.

62.

UT imbre tellus, sic riganda mens mero:
Ut illa fruges, haec bona consilia offerat.

63.

GUstanda vita, non fruenda, homini datur.
Nam, cum fruendi tempus est, tum deserit:

Feli-

Felicius maritus, an caelebs agat?
Privata vita ſitne regno dulcior:
An vita regia folium attingat Iovis?
Peregre morari ſuavius ſit, an domi?
Qui, quamque multi, & quo parandi more ſint,
Quo habendi amici? nullus haec curat puer:
Rarus adoleſcens: nec ſenex omnis videt.
Et haec tamen vitam prope omnem continent.
Quae ſi quis acri cura & uſu pervigil
Longo notarit, idemque ſecum ſtatuerit,
Quid fugere, quid contemnere & quid perſequi
Expediat homini; vix eam ingreſſo viam,
Quam maxime, quam ex omnibus probaverit;
Obſtat ſenectus invida, & curſum impedit:
Mox avida triſtes Lacheſis inicit manus,
Sic vivere meditantibus vita evolat.

64.

SI exſpectes, Pamphile, ipſa dum negotia
Te accerſant, ultro dormientem exſuſcitent:
Vehementer erras; taciti diſcedunt dies:
Nec obliviosos officii admonent ſui.
Superba res eſt rei gerendae occaſio:
Semel contempta, nunquam poſtea redit.
Vigiles oportet, & tua accures memor.
Nam, ſi ipſe rem curare negligas tuam,
Fugit illa, & facile, qui ſe curet, invenit.
Tu rem, quam cures poſtea haud facile invenis.

65.

MEmini magiſtrum puero mi olim hoc dicere,
Summum Iovem facere item, ut caupones ſolent:
Qui vina, ut vendant, turbant, miſcent, diluunt,
Nec cuiquam vini ſimplicis donant cadum.
Itidem illum aiebat, in vita mortalium
Nunquam fortunam ſimplicem cuiquam dare,
Sed temperare fata laetis triſtia.

66. O

66.

O Lingua, lingua: ut magna eges custodia:
Quae & aliis saepe, & saepius Domino noces.
Multum affecutus, qui bene didicit loqui:
Qui bene tacere, non minus affecutus est.

67.

NIvibus hyems excuperat; & ver floribus,
Aestas aristis affluit, lacrumis amor.

68.

SI mihi lacerti, quales olim, nunc forent:
Non lingua potius tibi opem ferrem quam manu.
Nunc tarda membra, & sanguis adstrictus gelu
Conferere in acie cum hostibus manum vetant:
Prodesse patriae voce & consilio sinunt.
Corpus abit annis: consilio animus viget:
Viresque senibus defluunt, verba affluunt.

Finis Libri Primi.

M. ANTONII MURETI
CARMINUM
LIBER SECUNDUS.

1. *PSALMUS XXVI. (al. XXVII.)*

Dominus illuminatio mea.

CLara meae ipse Deus praepandit lumina menti,
Ipse mihi Deus est indubitata salus.
Quem metuam? vitam ecce meam Deus ipse tuetur:
Cur paveam varios concipiamque metus?
Cum fera me vallo cinctum propriore teneret,
Et fureret carnes turba vorare meas:
Ipsemet impegit, qui me prope ceperat hostis;
Ipse cadens vasto corpore pressit humum;
Ergo inimica necem mihi iam si castra minentur;
Nullus erit, pulset qui mea corda, pavor.
Praelia si ingruerint, expers terroris abibo,
Spe fidens una praesidioque Dei.
Unum concedi petii mihi munus ab ipso;
Idque unum summis usque petam precibus,
Exigere ut tanti speciosa regis in aula
Fas mihi sit vitae tempora tota meae.
Ut collustrem oculis nulli loca nota profano;
Et Domini aspectu, deliciisque fruar.

Caetera desunt.

2. *PSALMUS L. (al. LI.)*

MIserere clemens obsecro, mei, Deus;
Illamque magnam plane & admirabilem
Ostende culpis in meis clementiam:
Immensa misericordiae illa vis tuae

O Ini-

Iniquitatem deleat, quaeso, meam.
Lava amplius me, & elue maculas Pater,
Quas tetra labes sceleris aspersit mihi,
Ut totus a te mundus iterum appaream,
Namque ipse culpas, heu mihi agnosco meas,
Et usque quoque lumina obvertam miser,
Armata tanquam facibus, & torvum intuens
Peccati imago animum paventem territat.
Tibi heu, tibi uni, Summe cunctorum Arbiter,
Cuius vereri maxime iram par fuit,
Vesanus illo meque implevi crimine,
Perpetua dictis constet ut fides tuis,
Vincasque de te si quis aliter iudicet,
Ne, quaeso saevi; namque ab ipsa orgine,
Genitricis alvo adhuc tepente, conditum
Maculavit, heu, me foeda peccati lues,
Et tu tamen, cui chara summe est veritas,
Sapientiae mi arcana detexti tuae,
Aspergar abs te, aspergar hyssopo, Pater,
Mundusque fiam, tu benignus me ablues.
Ero ipse tunc nitidior intacta nive,
Tunc aure laeta nuncios optabiles
Accipiam, ubi esse mitigatum te audiam.
Tunc & meorum obtrita compago ossium
Exiliet illo delibuta gaudio.
Averte culpis a meis vultum precor.
Iniquitates & bonus dele meas.
Supreme mundum cor creato in me Deus,
Rectumque rursus spiritum intra me innova.
Noli tuo me arcere ab aspectu procul,
Tuum nec a me Spiritum Sanctum auferas,
Tuae salutis redde laetitiam mihi,
Et principali spiritu fulcito me.
Vias docebo sedulus iniquos tuas,
Et mente versa ad te redibunt impii,

Turpi

Turpi iniquinatum caede me expia, Deus,
Deus salutis auctor, & princeps meae.
Lingua ut molestis impedita nexibus
Soluta laudes cantet exultim tuas.
Tu Domine, labra, qui potes, aperi mea,
Et patere laudis me esse praeconem tuae.
Nam victimarum duceret si te cruor,
Magnam obtulissem victimarum vim tibi.
Sed tibi holocausta ingrata, & iniucunda sunt,
Sacrificium tibi omnium gratissimum est,
Mens, criminis quam vexat admissi dolor,
Contritum, & abiectum ad pedes tuos, Deus;
Cor poenitentis spernere haud quaquam tuum est.
Domine Sioni iam benefacito libens,
Excelsa surgant magna & urbis moenia.
Tunc iusta sacra, & vera faciemus tibi.
Tunc, tibi holocausta, qualia ipse vis cadent:
Tunc, quod tenello te iuvet vitulo magis,
Tuis sonabit omnis ara laudibus.

3. *AD SACRAM CHRISTI CRUCEM.*

O Una ante alias omnes venerabilis arbor,
Quae roseo Domini tincta cruore mades:
Ter felix o spina, sacro quae in vertice fixa
Divinum aeterno cingis honore caput.
Felices clavi, felicia vulnera, felix
Hasta, sacrum licuit cui reserare latus,
Ut manans geminus sanctis ex artubus imber
Humani maculas elueret generis.
O mihi si detur fel illud, & illud acetum,
Dulcia quod Domini contigit ora mei;
Quidni utrumque mihi sit nectare dulcius? ille
Dempsit eis omnem tactus amaritiem.
Sed maneat potius felli nativus amaror,
Immodicas fauces & mihi reddat acor,

Ut tormentorum fas, o bone CHRISTE, tuorum
Deguftare aliquam fit mihi particulam.
Heu miferum me, Chrifte, ego te hoc in ftipite fixi,
Debita erant culpis fupplicia ifta meis,
Pro me tam lato mihi vulnere pectus apertum eft,
Impofita & capiti fpinea ferta tuo.
Perque manus ego, perque pedes ferrum iftud adegi,
Haec te cuncta mei ferre fubegit amor:
Quod pro me indueras, pro me lacerum undique corpus
Vulneribus, nec iam pars patet ulla novis.
Et ceffo in lachrimas? quae me tigris afpera, quae me
Urfa ferox, filvas inter, & antra tulit?
Fundite largifluos immitia lumina fletus
Tundite nil veritae pectora dura manus.
Ante crucem te, Chrifte, tuam proiectus adoro,
Ac licet indigno te tamen ore precor,
Ut quando generis laviffi crimina noftri,
Quod fine te inferni praeda latronis erat,
Sordentem vitiis me, & probris undique opertum
Et nimis illecebris corporis implicitum,
Quamquam oblectantem tua per veftigia ducas.
Participemque tui muneris effe velis.

4. *AD EANDEM.*

O CRUX tincta facri flumine fanguinis
Olim fupplicium mancipiis grave
Nunc regum capiti praecipuum decus,
Te flexo colimus genu.
CRUX hoftes hominum fola procul fugat,
CRUX fola infidiis munit ab omnibus.
Adverfa intrepidus defpiciat, licet:
Cuius fpes cruce nititur.

5. *AD B. VIRGINEM TEMPLI AD NIVES SEU MAIORIS ROMAE.*

NOx nondum exacta eft, criftata fed ales acuto
Significat cantu, non procul effe diem.

Et

Et mihi iam precibus placata ex more diurnis
Numina; quid, dum se lux nova prodit, agam?
Quid potius, quam iacta novi fundamina templi,
Illa etenim festi est huius origo, canam?
Virgo fave ter sancta, tuo haec meditamur honori,
Et quanquam incultos excipe blanda sonos.
Liberius triplici cinctus diademate frontem
Romuleae custos urbis & orbis erat.
Patricii per idem tempus florebat honore
Iohannes atavis reque fideque nitens.
Par erat huic opibusque locoque, & moribus uxor
Et prorsus tali nubere digna viro.
Sed sterilem illius Dominus concluserat alvum:
Nec iam anni prolis spes erat ulla super.
Nec quisquam eiusdem, quem lex Praetorve vocaret
Gentis erat, ipsi gens sibi tota duo.
Saepe sibi haeredem precibus poscebat uterque:
Non exauditas flebat uterque preces.
Venerat assuetis succincta caloribus aestas,
Torrebat fissos Sirius acer agros.
Compositi lecto chara cum coniuge tandem
Lumina Patritii vinxerat alma quies.
Cum virgo frontem stellis redimita coruscis
Per thalami clausas visa subire fores.
Stansque toro supra: Quid te tam saepe fatigas
Haeredem certum, dum tibi poscis? ait.
Ipsa ego, quam cernis, iam nunc tibi destinor heres,
Quae pedibus lunam, lucidaque astra premo.
Tu modo, quae dicam, memori fac mente recondas,
Non tibi fas verbis indubitare meis.
Proxima cum radiis aurora retexerit orbem,
Conscende excelsas impiger Exquilias.
Quaque solum late nivibus candere videbis,
Hic claranda meo nomine templa loca.

Dixit & in coelum multa cum luce reversa est:
Ima seni gelidus concutit ossa pavor.
Surgit & extemplo Lateranas tendit in aedes,
Cunctaque Pontifici voce tremente refert.
Ille quoque obiectam speciem sibi narrat eandem,
Visaque res cura dignior esse gravi.
Pontificis iussis clerus populusque vocatur,
Monstratique simul per iuga montis eunt.
Devenere locos, ubi se nix plurima coelo
Fuderat, & latam sparsa tegebat humum,
Attoniti una omnes praesentia numina clamant,
Pacemque & veniam supplice voce petunt.
Nec mora, signatur templo area lata futuro:
Liberius sancto consecrat ore locum.
Hinc Nonis adiectus honos Sextilibus ille est:
Hinc agitur festus nunc tibi Roma dies.
Nos quoque iam ad templum, quoniam diluxit, eamus,
Virginis ut sanctae rite precemur opem.

6. *ECCLESIA GENTIUM.*

FUsca quidem, (neque enim pudor est mihi vera fateri,)
Sum, fateor, vultu fusca, decora tamen.
Me fuscam genitrix in luminis edidit oras,
Et vitiis sparsam multiplici macula.
Gratia sed nitidis ubi me semel abluit undis,
Tota fui subito candida tota decens.
Hinc me pulcher amat sponsus super omnia rerum,
Datque animi assidue pignora certa sui.
Ipsa quoque ut par est ipsius amore liquesco.
Pro quo dulce mihi est vivere, dulce mori,
Quam iucunda exest animae mihi flamma medullam.
Quam suave in medio pectore vulnus hiat.

Nec

Nec meus hic ullo minuetur tempore languor:
In bona nil iuris talia tempus habet.
Quin etiam cum mors anima seduxerit artus,
Tum demum aeternus nos sociabit amor.

7. AD NICOLAUM VIENNENSEM EPISTOLA.

INclyta nobilium soboles, NICOLAE, parentum;
Qui iam nunc, ipso ex aetatis limine signa
Virtutis praebes nobis manifesta futurae,
Nimirum sapis, & rem recte intelligis unus,
Qui licet antiquis ortus natalibus, haud te
Ante tamen ponis reliquis, sed fronte modesta
Alloqueris cunctos: vultuque humanus amico,
Non ulli renuis dextram praebere fidelem:
At quidam contra nullis maioribus orti,
Ore tamen tumido voces efflare superbas,
Aequalesque suos audent contemnere, tanquam
Indignos: queis sese aequali foedere iungant.
Quos tu deridens, inter nihil esse, parente
Quo sit quisque creatus, ais, tum sit modo verae
Virtutis studiosus, ametque in rebus honestis
Ponere labentis fatalia tempora vitae.
Cui non Sicaniae notus dominator opimae,
Qui de figlina est ad regni evectus habenas?
At contra Persei, qui claram rexerat olim
Pellen, natus fortunae ludibrium, amplos
Inflabat folles, & regis filius, unco
Impositam incudi versabat forcipe massam.
Quid? non & matris captivae abiecta propago,
Flamma index regni cui circum tempora fulsit,
Regali sedit solio. Quid stemmata iactas?
Nam pueri regum parte enascuntur eadem,
Qua mendicorum numquid communis utrique

Materia est numquid morbis obnoxius aeque est,
Quem lana Assyrio velat medicata veneno,
Principibus proavis claroque ex sanguine natum,
Et sub Aquitanis sed sordet qui bardocucullis,
De peronato genitus patre? nonne sorores
Noctigenae vitas hominum quo pollice versant,
Sunt aeque immites generosis, vilibus aeque?
Quidnam igitur praestat mendico hic nobilis isti?
Aut quid nobilitas tandem est, nisi fumus inanis?
Nam si vim verbi inspicias, & nobile scortum
Dicitur, & latro nonnunquam nobilis: imo
Nomine ita accepto, Pornus quoque nobilis ipse est.
Sed nempe insanit vulgus multoque veratro
Indiget, indignos alienis laudibus ornans,
Qui se non ullo deturpat crimine, quique
Viribus ingenuas totis amplectitur artes,
Is mihi, sit quamvis genitore creatus egeno
Nobilis est: at qui, vitiorum mole gravatus,
Nil praeter statuas, & avorum nomina iactat,
Si verum excutias, longe abiectissimus ille est.

8. *AD IANUM ANTONIUM BAIFIUM.*

IANE mei cordis longe pars maxima, quocum
Dulce mihi est totos crebro componere soles,
Dum tu aut Niliacae meditaris funera Thisbes,
Inficiens atro candentia poma colore;
Aut opus eximium numeris sublimibus aptas,
Syrmate conspicuus, pictoratoque cothurno:
Carmine nos humili nostros includimus ignes;
Aut brevibus scriptis dulces affamur amicos;
Aut vitiis genuinum insignimus. Omnia nos haec
Parvula inaudaces: tibi fas maiora parare,
Cui totus se Helicon, totusque recludit Apollo,
Ad vires se quemque suas componere verum est.

9. *AD*

9. *AD STEPHANUM IODELLUM.*

SEmina sunt quaedam nascentibus insita nobis,
Queis duce natura, ad varias impellimur artes.
Ille fori rabiem, vesanaque iurgia laudat,
Et pavidos grata defendit voce clientes,
Impatiens ocl; contra hic sulcare carinis
Regna tridentiferi gaudet patris & trabe vasta
Visere longinquo terras sub sole iacentes;
Prodigus hic vitae violentis ducitur armis,
Gaudet & hostili stagnantes sanguine campos
Aspicere, & litui sonitu recreatur acuto;
Ille sui nunquam fines excedere agelli
Ausus amat tacitis deducere passibus aevum,
Proscindens magnae gremium genitricis, & altis
Pinguia Triptolemi committens munera sulcis.
Nos Musae, Iodelle, tenent genitorque Lyaeus,
Quem rigidi ambiguo venerantur numine Thraces,
Et Nymphae celeres, & capripedes Satyrisci.
Nos & luce nova lustrat dum Delius orbem,
Et iubar auricomum tremulis dum fluctibus abdit,
Addictos studiis videt, intentosque labori.
Sed tua te virtus, animi te vividus ardor
Aequales longe ante alios unum abripit: uni
Purpureis dictant Musae tibi talia labris,
Qualia pulchricomus, choreas docentibus ipsis,
Cantat, & ad numerum simul ipse movetur Apollo,
Felix ingenii, viridi cui detur ab aevo
Longaevos aequare senes, & carmine dio
Demulcere animos. Iam te ipse tumescit alumno
Sequana: iam virides resonant tua nomina ripae.
Perge agedum, neu te venienti subtrahe famae.
Non te parca feret totum: non totus obibis,
Parsque tui effugiet ferales optima flammas.
Musa suos vetat ipsa mori: dat vivere Musa
Perpetuo & famam memorem per secla propagat,
Coelo

Coelo Musa beat, famam tibi Musa perennem
Protrahet, & coelo te olim, Iodelle, beabit.

20. ELEGIA.

Ad F. Verum Lomenium.

HEu mihi, cur genio vis me pugnare, Lomeni,
Naturaeque iubes vertere iura meae?
Curve parum gratas impellis durus ad artes,
Musica cui solum sacra placere vides?
Nam nec agris miles fieri, nec idoneus armis,
Cui semel arrisit rustica vita, potest.
Nec si quem placito nascentem lumine Clio
Viderit, admota contigeritque manu:
Aut bonus hostiles unquam foedare catervas,
Aut ad saeva fori iurgia promptus erit:
Omnia sed fugiens tranquillae inimica quieti
Exigit aetatis mollia fila suae,
Magnarum securus opum, securus honorum
Omnia despiciens, quae leve vulgus amat:
Ille etiam summos audax contemnere reges,
Praeque sua miseros conditione putans.
Castra iubent alios, bellique inamabile murmur,
Missaque non sicae corpora multa neci,
Queis rapiat primae teneros lanuginis annos,
Acceleretque suum Parca severa diem;
Gaudeat hic miseros inter clamare clientes,
Et pavidos duro terreat ore reos;
Hic adeat terras alio sub sole calentes,
Littoraque instructa plurima classe legat,
Seu ferat Herculeas animus spectare columnas,
Seu ferat annosos ire ad Hyperboreos:
Durus, qui fragili vitam committere ligno
Audet, & ignotas aequoris ire vias,
Nec timet inverso decumanos marmore fluctus
Securusve animi squamea monstra videt.

Non

Non ſic divini, mitiſſima pectora, vates,
    Aethereo quorum flamine corde calent;
Otia ſectantur ſed enim, tacitoſque receſſus,
    Et ſua neglectis urbibus arva colunt,
Splendidaque & multo ſpectanda palatia luxu
    Contemnunt, humiles anteferuntque caſas:
Illic & ſiccant generoſo plena Lyaeo
    Pocula, Biſtonia frigidiora nive.
Sic ego ſim, liceatque mihi, mea Muſa, per agros
    Non alia vitam ducere ſorte meam.
At tu, quantum in te eſt, alio nos ducere tentas,
    Aſtraeque ſequi numina, VERE, iubes.
Ecquid, ais, quaeſo molli tibi carmine quondam
    Proderit, aut homines, aut ceciniſſe deos?
Scilicet ut voci fueris cum fabula vulgo,
    Cumque erit in vultu plurima ruga tuo,
Fortiter eſurias, ut te mala cogat egeſtas
    Multa pati forti non patienda viro:
Sectari menſas, blande appellare potentes,
    Tollere mentitis laudibus aſtra ſuper.
Quod niſi deſiperes, poteras in luce forenſi
    Verſari, & laudem quaerere, opeſque tibi.
Excute decepta blandum de mente furorem,
    Qui tibi, ni caveas, perniciosus erit.
Advertit tardas qui recta monentibus aures,
    Exitium demens fabricat ipſe ſibi.
Ergo ego, ut hirſuti verboſa volumina Baldi,
    Ut diſcam leges Iuſtiniane tuas,
Dediſcam teneri modolamina blanda Properti,
    Dediſcam numeros, culte Tibulle, tuos?
Ah peream prius; & ſaevo me fulmine tactum
    Trudat in obſcura Iupiter ipſe ipſe domos.
Diſperéam, ſi quicquid opum, ſi quidquid honorum eſt,
    A genere hoc vitae me revocare poteſt.

II. *AD IOHANNEM AURATUM virum utraque lingua eruditissimum.*

AURATE gentis grande decus meae,
Qui tensa docta fila legens manu
Seclis inexpertum vetustis
Ambrosio iacis ore nectar.
Quid esse caussae suspicer, invida
Suis quod ortos Gallia finibus
Aut odit, aut spernit poetas,
Usque favens peregrinitati?
Atqui vetustis temporibus suos
Et fovit Hellas & Latium suos:
Quae pravitas nos mentis unos,
Ne faciamus idem, coercet?
Nihil daturum me auribus hic tuis
Velim arbitreris. Sim licet & fide
Pridem tibi, & communitate
Sanguinis, & Patriae alligatus:
Nil dicta sed me commoveant tamen;
Aurate, palpo percutere inscium,
Ut laudibus te ornare pergam.
Ni tua me prope singularis
Virtus moveret. Nil faciles tibi
Musae negarunt: seu libeat fide
Sacrare Graeca, seu Latina
Nobilium inclyta facta regum,
Haec arte quondam quas sibi copias
Dirces alumnus, quod peperit decus?
Contra, tuos mercede iusta
Quisnam hodie decorat labores?
Praeiudicatae quod nisi nos premat
Auctoritatis pondus erit nihil,
Cur non, metu plane remoto,
Cedere te inficiemur ulli.

Sed nempe virtus temporibus iacet
Depreſſa noſtris: hinc fit, ut unici
Virtutis altores poetae
Clade etiam ſimili premantur.

12. *IN DISCESSU DANIELIS SCHLECHERI, FILII*

longe dulciſſimi.

DEſcende coelo, & iam mihi lugubres
Regina dicta Calliope modos,
Quibus furentem, eheu ſub imis
Viſceribus retegam dolorem.
Dic diva, carmen, quale per herbidi
Ripas cayſtri, candidulum caput
Traiectus immiti ſagitta,
Voce canit moriente cycnus:
Aut qualia olim coniuge Thracius
Rapta ſacerdos dixerat, ad ſonum
Quorum & ferae immanes quierunt,
Et rabidi poſuere venti.
Ah, unde queſtus incipiam meos?
Quae prima ſe vox pectore proferet,
Iterque laxabit querelis?
Nam meus hinc Daniel recedit.
Nunquamne poſthac, o iuvenum decus,
Quotquot, iugales dum citat aureos,
Terramque colluſtrat iacentem,
Ignivomo videt ore Phoebus,
Nunquamne poſthac conſpiciam tuos,
SCHLEICHERE, vultus? cur igitur moror,
Nec triſtis inviſaeque vitae
Fila ferox inimica rumpo?
Iamiam valete o gaudia, & o ioci,
Et quicquid ante hac dulce fuit mihi:

Venite

Venite iam fletus perennes,
Perpetuique venite planctus.
Innixa ramis Daulias ut novis,
Cui cantus auceps furtifica manu
Pullos tenellos involavit,
Moesta sedet, geminatque questus,
Et se doloris vulnere conficit:
Sic ipse, postquam desiero tui
Aspectu amato atque expetito
Posse animum exsatiare vultus,
Eheu, quibus tunc fluctibus opprimar.
Quantas dolorum perpetiar faces,
Quam saepe, te ut spectare possim,
Morte mea cupiam pacisci.
Lenito crebris haec mala literis.
O nate, saltem, neve animo patrem
Depone, qui dum vivet, unum
Pectore te retinebit arcto.

13. *AD CLAUDIUM VOESIUM.*

CLaudi integello pectore amabilis,
Qui mente solus disiicis a mea
Acerba curarum benignis
Vocibus, alloquique dulci.
Non sic timenda est in Lybiae iugis
Quae matre rupta vipera nascitur:
Non scorpii cauda minaces,
Non geniti sub aquis chelydri;
Non herba tetro noxia gramine,
Quacumque tellus Thessalis educat;
Non illa, quam stillante rictu
Spuma canis genuit triformis
Dira ut latentis tela Calumniae,
Quam Dite tellus sustulit ex patre,
Nefariam insontesque fictis
Criminibus premere efficacem.

Haec

Haec conglobatis suspicionibus
Beli nepotem perdidit, haec malae
Adegit ad potum citutae
Innocum sophiae parentem.
Dum Phoebus Indos exoriens novo
Afflabit igni, Beticolas cadens,
Non ulla Thesiadae modesti
Secla pudicitiam tacebunt.
Aggressa blandis hunc sua fraudibus
Noverca pellax: quid iuvenum decus,
Labentis istud ver iuventae
Perdis, ait, tenerumque florem?
Cur editorum per iuga montium
Antris latentes persequeris feras?
Tibi absque telis, retibusque
Praeda domi melior parata est.
Accede, neu te poeniteat mei
Fructus pudoris capere primulos:
Non me ore natura indecoro
Protulit, immeritamve amari:
Quid vana legum vincula te movent?
Natura nullos concubitus vetat,
Sed compedes vanissima istas
Cura hominum sibi fabricata est.
Nil ille motus, desine vocibus
Tentare mentem spurcidicis meam,
O spurca & in tauros furenti
Progenies genitrice digna.
Haec fatus in tesqua, & nemorum abditos
Abit recessus, gesa manu rotans:
Vadentem odora & vis sagacium
Anteit, & sequitur Laconum.
Quid innocenti sed iuveni tamen
Servasse tanto a crimine profuit

Men-

Mentem, ſi apud patrem reverſum
Impia plus potuit noverca?
Cuius querelis ille adeo integer
Per vota patris filius occidit,
Cautes & eliſo marinas
Imbuit emoriens, cerebro.
Nec me venenis non petiit ſuis
Illa ipſa mendax anguipedum ſoror,
Mendaciorum procreatrix,
Perpetua & ſcelerum architecta:
Sed dexter illi me eripuit Deus,
Umbone tanquam me triplici tegens:
Cuius memor, nunquam canoris
Verſibus hunc celebrare mittam.

14. AD PETRUM RONSARDUM *Gallicorum Poetarum facile Principem.*

Ronſarde Aonii pectinis arbiter,
Qui princeps reſonum ſollicitas ebur,
Ventorumque minas, & celeres potens
Lapſus ſiſtere fluminum.
Quando te reducem Vindocino ex agro
Cernemus, veterum turba ſodalium?
Quis te, quis niveo vellere conditus,
Nobis reſtituit dies?
Quid deſiderio perpete nunc tui,
Heu quae non facimus vota? quibus ſacros
Poſtes muneribus cingere parcimus?
Quas non concipimus preces?
O ſaltem interea, quicquid agis, memor
Noſtri vive: ita te curribus aureis
Rumor per liquidum gemmeus aera
Spectandum populis vehat.

15. *AD NICOLAUM DENISOTUM COMITEM ALSINOTUM.*

BAcchus poetas & facit, & fovet:
Bacchus poetarum ingenia excitat,
Bacchus novem praeſtat puellis,
Et melior, potiorque Phoebo eſt.
Ter terna quiſquis pocula ſumpſerit
Dulcis Falerni, ſentiet hic ſibi
Calere divino furore
Carmina en eiicienda mentem.
Sic laetus olim, vixit Anacreon,
Cinctus virenti tempora pampino,
Sic Ennius ſemper madenti
Gutture carmina funditabat.
Algentis at quos potus aquae iuvat
Frigent eorum carmina, nec ferunt
Aetatem. Ades, mecumque plenis
Hic cyathis, Nicolae, certa,
Miranda ſeris carmina poſteris
Uterque loto gutture concinet,
O dulce tormentum, o gravatis
Certa quies animis Lyaee.
Quaenam imperiti pocula quaerimus,
Vocalis undae? quod bifidi duplex
Montis cacumen ſomniamus?
Quam petimus fatui Hippocrenen?
Haec Hippocrene eſt: unius hic liquor
Vates ſtupendos efficere evalet.
En, par pari gratus repende:
Hoc ego te cyatho ſaluto.

16. *AD IANUM TILIUM PARAENETICON.*

MOdus tenellis quis tibi ab unguibus
Vitae tenendus, Iane, ſit, accipe,
Benigna quem natura finxit
Ingenio puerum ſequaci.

Primum ergo amorem numinis intimo
Serva usque fixum pectore, & illius
Ad iussa te compone: nulla est
Sors nocitura Deum colenti.
Fac & parentes sis pius in tuos,
Honore & illos promerito colas:
Impune nunquam sprevit ullus,
A quibus ortus erat, parentes,
Fas & magistris, sint licet asperi
Nonnunquam, honorem reddere debitum,
Si quando te obiurgent, id illos,
Te quod ament, facere arbitrator.
Nam primula aetas innumeris rapi
Affectionum turbinibus solet:
Fraenari eam quare & magistri
Assiduo imperio necesse est.
Nil turpe factu dicere fas puta:
Quae quisque gaudet dicere, eis quoque
Gaudere patrandis putatur;
Indicium sua cuique lingua est.
Disce &, sodales quos tibi debeas
Parare: nam omnes consimiles fere
Evadere illis assolemus,
Queis cum agimus: neque pestilenti
Si quis frequenter vixerit in domo
Nec si in malorum coetibus, ut sibi
Contagio nil obsit, unquam
Arte cavere valebit ulla.
Vide ergo, ut illos, Iane, pares tibi,
Queis esse te olim consimilem voles.
At immodestos quos videbis,
Et cane peius, & angue vita.
Laborem amato, dum iuvenis viges,
Ut ocieris, cum senium premet:

La-

Laboris osores nec ulla
Laus sequitur, neque splendor ullus.
Haec si sub imo pectore clauseris
Praecepta, Tili, spes bona nos tenet,
Tuis, fore, ut maioribus te
Persimilem videamus olim.

EPIGRAMMATA.

17. *ANTONIO GOVEANO.*

SUmme poetarum, quos secula nostra tulerunt,
Cui sacra Castalii fluminis unda subest,
Accipe non tetrica iuvenilia carmina fronte,
A domino limam iussa subire tuam.
Ut tibi si (quod vix ausim sperare) probentur,
Olim se lucem posse videre putent:
Sin minus, aeterna damnentur ut omnia nocte,
Aspectu tanti facta beata viri.

18. *IULIO CAESARI SCALIGERO.*

SCaliger Aoniae decus immortale cohortis,
Qui, quae alios ornant, singula solus habes,
Altera Veronae, maior sed fama priori,
Cui Clarii munus cessit utrumque Dei,
Cui tot se debent animarum millia, per quem
Saepius est Stygii cymba quieta senis,
Quod tantum augusta de maiestate remisti,
Ut placido versus videris ore meos,
Praemia quae tandem tibi digna reponere possim?
Devoveam si me, vix satis esse putem.
Tune meos versus voce ut laudaveris illa,
Quam stupet, & qua nil grandius orbis habet?

Praemia quaenam igitur reddam tibi digna? sed erro:
Praemia non debent reddier ulla diis.
Anne tuas igitur describam carmine laudes?
(Laudari humana numina voce volunt.)
Deficient humeri tanto sub pondere, nec iam
Tuta erit in tanto nostra carina mari.
Quidnam igitur? taceo, satis hunc dixisse putandum est,
Se quicunque satis dicere posse negat.

19. *GULIELMO MOMBASIO EPISCOPO LECTORENSI.*

QUod tam censeris generoso sanguine, Præsul,
Quodque es tam multis clarus imaginibus,
Illa quidem certe laus est non infima, sed quae
Tota ad maiores sit referenda tuos.
Quod superas opibus multos, quod honoribus anteis:
Fortunae haec dici munera posse vides.
Quod sis augusto spectandus corpore, forsan
Natura hanc dotem vendicet ipsa sibi.
At quod tam multis fulges virtutibus, atque
Eximiis rari dotibus ingenii,
Quodque tuis lucem praeferre nepotibus illam,
Quam tibi maiores antetulere potes:
Haec demum est tua laus: haec praesul, laus tua demum:
Una haec te superis inserit ordinibus.

20. *In Ponticum.*

AUrea non vana iactas tua carmina voce;
Purgari solo nempe quod igne queunt.

21. *In Noallium.*

NIl immundius est tuis libellis,
Nil obscenius impudiciusque,
Et vis te tamen ut putemus esse
Numa Fabricioque sanctiorem.
At sententia nostra ea est, Noalli,

Quis-

Quisquis versibus exprimit Catullum,
Raro moribus exprimit Catonem.

22. *In Virgilium.*

Virgilius ipse loquitur:

COr Phoebi, Phoebus Latii, Vatum Pater & Rex,
Fons ex quo Aoniae prosilit humor aquae.
Par volui primum, maior sed factus Homero,
In Graecos Romae iura secunda dedi.
Ad coelos tandem raptus, Iove iudice, dicor
Nectarea illorum vincere voce sonos.

23. *Neque avaros, neque prodigos probandos esse.*

IMproba quem partis cumulandi plura libido
Detinet, & iuris non finit esse sui;
Quem vexant damnosa modis insomnia miris,
Dum sua sub tacita pondera nocte putat;
Qui queritur tardas non saepius ire calendas,
Quidque nihil pensi, dummodo quaerat, habet;
Omnia prae lucro contemnere iura paratus;
Nec mihi, nec cuiquam, credo, placere potest.
Sed neque qui ternis decies centena diebus
Fundit, & in sumptu nil putat esse nimis:
Quique etiam noctu posita cum luserit arca,
Non alio ritu tempora lucis agit;
Quem sol si primo locupletem viderit ortu,
Redditus ex Croeso protinus Irus erit:
Qualis apud Stygiam torquet rimosa paludem
Vano virgineas urna labore manus.
Quisnam igitur? qui se cauta sic temperat arte,
Ut medium servans vitet utrumque latus.
Providus, ac facilis; parcus sibi, largus amicis,
Atque etiam largus, cum petit hora, sibi;
Qui nec opes terrae furtim componere, sed nec
Perdere discincti more nepotis amat.

24. *In Romanum*.

CUm somnus pigris vix dum excussus ocellis,
Atque recens orto pluma relicta die,
Inclamas multo puerum, Romane, boatu,
Ora lavaturas qui tibi portet aquas:
Tunc & gingivas multo sale sesquipedales
Proluis, & guttur terque quaterque tuum.
Esse quid hoc dicam, quod cum tam saepe lavetur,
Nunquam non tamen est sordida lingua tibi?

25. *In malos Principes*.

IUpiter in faciem, propter sua probra, lupinam
Mutavit regem, Maenalis ora, tuum.
Ille quidem Regum solus, mihi credite, non est
De se qui dici promereatur idem.

25. *In Corellium*.

SUtor es, & pistor, lanius, lenoque coquusque
Mercatorque bonus causidicusque bonus;
Te tamen in tota non est mendicior urbe,
Nec quem paupertas arctius aegra premat.
Dic agedum, qui fit (nam res est mira, Corelli,)
Cum tot res facias, rem facere ut nequeas?

27. *Stephano Alisio Burdegalensi*.

SI mea se faciles dederint in vota camoenae,
Ut per plura meum secula carmen eat.
Tu pariter mecum memori celebraberis aevo,
Et tibi scripta vetus per mea nomen eris,
Sin (sed enim verbis & pondus & omen abesto.)
Non seneant domino longius illa suo:
Non tamen idcirco tibi displicitura putabam
Haec magni in te animi pignora parva mei.

28. *Mario Crucio*.

FOrma aetate perit: vires aetate fatiscunt;
Casibus innumeris eripiuntur opes:
Una, Mari, est virtus, quam non vis temporis aufert,
Non premit indigno sors inimica pede.

Una

Una ſuos invicta perennibus inſerit aſtris,
Fortunae imperio liberat una ſuos.
Hanc ſequere. Inſani eſt poſtponere firma caducis,
Veraquo quae bona ſunt ſpernere, falſa ſequi.

29. *De virtute & gloria.*

VIrtus ut ſolidum quiddam eſt, & corpore conſtans:
Aequa ſed eſt umbrae gloria fluxa levi.
Hanc igitur quiſquis neglecta amplectitur illa,
Huic mage quam corpus corporis umbra placet.

30. *Sub exortum diei.*

ROſcida purpureos effert aurora iugales,
Et nitidum ſoli praevia ſternit iter.
Noctis aves dudum rupere ſilentia cantu,
Nullaque iam coelo, rara vel aſtra micant.
Exit flammivomo Phoebus ſpectabilis ore,
Et tenebras denſae noctis abire iubet,
Chriſte, Patris ſplendor, vero me lumine reple,
Atque meo tenebras pectore pelle procul

31. *De voluptate & ratione.*

CUm, velut excelſa reſidens in puppe, voluptas
Arbitrio mentem pellit agitque ſuo:
Horrida bacchantes ineunt certamina venti,
Navemque in Syrtes, & vada coeca trahunt,
Illinc ambitio, dolus hinc conſurgit, & atrox
Ira cruentatas ſanguine tincta manus.
At ratio regimen navis ſi ſumſerit, ecce
Compoſitis undis aequora tuta ſilent.
Ipſa ratis nullo ventorum exterrita flatu
In portum certo tramite flectit iter.

32. *In Paulum.*

QUae tu condideras, inſpexi carmina nuper,
Lectaque ſunt, fateor, terque quaterque mihi.
Nec tamen evalui cognoſcere, quid ſibi vellent,
Uſque adeo obſcure ſcribere, Paule, ſoles.

Nam tua verba, puto, ex libris accepta Sibillae,
  Quaeque Catonis erant tempore prisca nimis,
Versibus infercis, gaudesque obscurus haberi,
  Et velut inducta singula nube tegis:
Errasti hoc tantum, quod mittens carmina, Paule,
  Debueras una mittere Grammaticum.

33. *Petro Quinto*.

SI Dea, quae dubiis huc illuc passibus errat,
  Et regit humanas lumine capta vices.
Quem Labyrintheis erroribus egit, Ulyssem
  Ad patrios esset passa sedere focos:
Membraque lausque viri tumulo caperentur eodem,
  Et tegeret nomen, qui tegit ossa, lapis,
At quoniam fatis varie crudelibus actus
  Dura tulit terra plurima, dura mari:
Vivit, & evectus rutulis super aethera pennis,
  Maeonio clarum carmine nomen habet.
Macte animo, Quinti, dum te fors invida vexat,
  A patriisque procul finibus esse iubet.
Virtutem illa tuam toto disseminat orbe,
  Dumque nocere cupit, sic quoque saeva iuvat.

34. *Claudio Burgo*.

PErpetuo moeres, nec frontem exporrigis unquam;
  Hoccine tu quaeso vivere, Burge, vocas?
Is demum vere vivit, qui mente serena,
  Et nitido laetos exigit ore dies.
At qui perpetuis torquet se angoribus, hunc non
  Vivere, sed lenta morte perire puto,

35. *In D. Catharinam*.

QUo te praecipue commendem nomine, virgo?
  Laus etenim quae te non minor esse queat?
Magnum erat errores veterum liquisse parentum,
  Maius ad imperium deseruisse fuit.
Magnum erat immanis rabiem sprevisse tyranni;
  Supplicia at maius sponte subire fuit.

Magnum

Magnum erat his vitam sponte obiecisse periclis:
Maius nunquam animo succubuisse fuit.
O decus eximium patriae, sexusque polique.
Dicere te merito nullus honore potest.

36. *Eadem de seipsa loquitur.*

ILlecebras inter medias educta virago,
Re princeps, mulier corpore, mente dea,
Nixa Deo, mundi spernens mala gaudia: vici
Tum tormenta animo, tum ratione sophos.
Non rota, non gladii, non ipsi horrenda tyranno,
Mors potuit mentem sede movere meam.
Scilicet haud quicquam mens Christo afflata veretur,
Ille meae vires, & mea vita fuit.
Quid fuit; estque fuitque atque est sine fine futurum,
Principium vitae mors dedit ipsa mihi.
Qui legis haec, sic tu te etiam compone viator:
Mors tibi pro Christo vita perennis erit.

37. *In Commentarios Iuris Civilis, Francisci Connani viri clarissimi. Liber loquitur:*

DUm tua nil praeter curantis commoda, Lector,
Me patris assiduo cura labore polit,
Dumque diebus amat totas ex ordine noctes,
Noctibus & totos continuare dies:
Ipse (fatebor enim infelix) dominoque patrique
Ipse necis properae maxima caussa fui.
Verum etiam sine me, fatalia tempora mensus,
Serius ut paulo, tandem obiturus erat.
Faxo ego, ut aeternum per me nunc vivat: eroque
Illi auctor vitae, cui necis ante fui.

38. *De morte M. Bruti.*

BRutus ut Augusto belli succedere palmam,
Et paulum a victis vidit abesse suos;
Amplexus gladium multa iam caede madentem,
Ergone te, dixit, sospite servus ero?

Quin

Quin potius fatis id quod praeclusa malignis
Non potuit patria, id dextra datura mihi est.
Haec fatus, rutilum per costas exigit ensem,
Magnanimoque cadens pectore pulsat humum.
Sic quoque dum moritur, labris dum spiritus errat,
Nunc, ait, invito Caesare, liber ero.

39. *De morte Ciceronis.*

CUm ferus astaret stricto mucrone satelles,
Sumere supplicium de Cicerone parans:
Immoto vultu, atque oculis constantibus ille
Praebens infanda colla secunda manu:
Publica libertas vita mihi charior, inquit,
Me quoque me fas est, te moriente, mori.

40. *Calendis Ianuariis Iocosum.*

NOn tibi pro Xenis fulvi pretiosa metalli
Pondera, non docta signa polita manu,
Non lana Assyrio tincta & saturata veneno,
Non gravis argenti lamina munus erit.
Talia non capiunt generosas munera mentes,
Talia magnanimi spernere dona solent.
Cum te igitur, quam sis excelso pectore, norim:
Non mittam ista tibi dona. Quid ergo? nihil.

41. *In Insignia Lucae Sempronii,*
Stellam videlicet cum rosa.

ESse rosas coeli merito quis dixerit astra:
Astra sed & terrae dixeris esse rosas.

42. *In Iulium Caesarem Scaligerum.*

DIc Dea, quod possim scripturus fingere nomen,
Scaligeri quod par laudibus esse queat?
Cur petis imprudens, quod habes? dic, Scaliger illud
Omnia virtutum nomina nomen habet.

43. *In eundem.*

DIcite mi, Musae, cultissima nomina nobis,
Quonam Scaligeri pascitis ora cibo?

Sic

Sic ego. Sic Musae: Quam te sententia fallit?
Nectare quo potius nos alat ipse, roga.

44. *In Carolum Caliantheum.*

PHilosophum te dicis & hoc te nomine iactas,
Prae te omnes reliquos ut nihil esse putes.
Nec tamen aut rerum caussas & pondera nosti,
Aut aliud, nomen quo mereare sophi.
Una tuis titulis addenda est littera, Carle:
Non mihi Philosophus, sed Philosompus eris.

45. *In quendam.*

MUlciber incessu, capite Aeolus, ore Lyaeus:
Tres uno divos corpore solus habes.

46. *Iohanni Caiscando.*

NI, quantum pote quisquam amare quenquam;
Tantum te ipse amo, Caiscande, ni te
Totum non oculis fero iam in ipsis,
Verum in pectore & intimis medullis:
Contingant mihi cuncta, quae timentur,
Tanto ut sim ipse miserrimus malorum,
Quanto tu unus es optimus bonorum.

47. *In Pontialianum.*

CUr tua vix unquam sint falsa epigrammata, quaeris?
Dilvis haec nimio, Pontiliane, mero.

48. *De Lucii cuiusdam memoria.*

ESse aliquam si quis memorandi perneget artem,
Hanc qui confirmet, Lucius unus erit.
Ille etenim nuper curaque adiutus & arte,
Tres versus totidem noctibus edidicit.

49. *In Paulum.*

E Lecto surgens ad mensam accedere Paulus,
E mensa ad lectum rursus abire solet.
Interea attingit libros & vina Catelli,
Et queritur sese discere posse nihil.

50. *De Pompili naſo.*

POmpilio eſt naſus cubitos tres longus & unum,
Latus & hunc murus cingit utrinque triplex.
Adſunt & turres, Bacchus quas condidit ipſe,
Et minio tinctas uſque rubere dedit.
Huic etiam naſo vis admiranda tributa eſt,
Nam calices ſiccos illius umbra facit.
Imo etiam longe diſtans ſi ſenſerit uſquam,
Ut magnes ferrum ſic trahit ille merum.
Nuper eram in menſa, ſitiens, potare paratus:
Pompilius clauſas aſtitit ante fores:
Mira canam, ſed vera, merum mihi forte paratum
Attraxit naſo protinus ille ſuo,

41. *In Pauli naſum.*

EXiguum ſi quis naſum vidiſſe laborat,
Paulum adeat, Paulo ſi modo naſus ineſt.
Non etenim eſt naſus, ſed pars centenſima naſi:
Et quo quis viſo dicere poſſit, ubi eſt?
Talis ineſt naſus muſcis, ſed & his quoque maior,
Et melius naſi nomine dignus ineſt.
Quam quae per radios volitant corpuſcula ſolis,
Maiorem naſum vix, puto, Paulus habet.

52. *Sanſoni Crucio.*

ET bonus & dives, Sanſo, ſimul eſſe laboras:
Id fieri nulla ſed ratione poteſt.
Sic utrumque petens perdes utrumque: neceſſe eſt,
Alterutrum tollas alterutrumque petas.

53. *In Vitronem.*

QUod totam Vitro furioſi more per urbem
Diſcurrit noctu, quod loca ſola petit,
Neſcio quid ſecum ſolus quod muſitat, illo
Quod nemo eſt tota ſordidus urbe magis:
Hac ratione parat nomen famamque Poetae,
Et reperit fatuos ſic quibus eſſe probet.

O va-

O valeant calami, pereat genus omne librorum,
Reddere si vates mens male sana potest.

54. *In Pontilianum.*

CUm rapidus medio desaevit in aequore Titan:
Fer, puer, huc cyathos, Pontilianus ait.
Cum pluit, en, inquit, Deus admonet esse bibendum,
Qui nunc tam multo proluit imbre solum,
Sic vacua a potu non unquam tempora ducit,
Curque bibat, semper Pontilianus habet.

55. *De seipso.*

DIcebam, Euterpe, coeptis in versibus haerens,
Auxilium fratri porrige, diva, tuo.
Fraterno mota est in risum nomine virgo,
Et nitidum sudo reddidit ore diem.
Tunc ego subridens: Mirari desine, nam mi
Si pater est Caesar, tu soror esse potes.

56. *In importunos recitatores.*

HEu mihi, quam res invisa est nimis esse Poetam.
Quantum odii morbus colligit ille suis.
Nil genere hoc hominum est usquam importunius, illos
Et cane, qui sapiunt, peius & angue cavent.
Nec locus est, nec tempus, ab his subducere quo te,
Non si mille modis aggrediare, queas.
In fora te, in thermas, & balnea in ipsa sequentur:
Quod si in templa gradum ferre parabis, & huc.
Si notos forte aegrotos invisis, & illuc:
Spectatum ludos forsitan ibis, & huc:
Pergis eo, nullum quo ducere quaeris, & illuc:
Pergis eo, comitem quo tibi poscis, & huc.
Denique ut exoneres alvum discedis, & illuc,
Ut somnum capias fessus abibis, & huc.
Interea insulsis onerabunt versibus aures,
Auribus ut te nunc ipse carere velis.
Versibus insulsis queis cantio gratior illa est,
Quam geminat putri condita rana lacu.

Ex

Ex genere hoc, miserum nuper me prenderat unus:
(O lux infelix quam fuit illa mihi.)
Feſſus ego, inſuavis mihi iam ut vita eſſet, apud m
Fundebam ſurdo talia vota Iovi:
Summe Deus, te ſi qua mei miſeratio tangit,
(Nam qua ſim poſitus conditione vides.)
Aut abige hunc tandem,aut mihi da ſurdeſcere,vel iam
Alterutrum noſtrum, vel neca utrumque ſimul.
Venerat ad primae damnata crepuſcula lucis:
Vix abiit vates ſole cadente meus.

AD NEAERAM PUELLAM

QUae te cauſſa mihi potuit mutare, Neaera,
Ut mea iam non ſis quae modo dicta mea es?
Quo nam amor ille abiit, quo te iactare ſolebas,
Cum tibi magna ſatis gloria amator eram?
Certe etenim et memini ipse,& te meminiſſe neces
Quam ſaepe exciderint talia verba tibi: (ſe eſt,
Dona iuvent alias. Dum me Muretus amabit,
Cetera mi ut deſint omnia, dives ero.
Aurum aliae gemmaſque ego nil,niſi carmina,poſcam:
Plus mihi divitiis omnibus illa placent.
Nec minus ipſe tibi parili coniunctus amore,
Talia reddebam dicta, ſed ex animo.
Ure Cupido alios. Ignis mihi ſola Neaera eſt.
Odi alias omnes. Quin etiam obtulerit
Si mihi ſe Venus ipſa, Venus feret ipſa repulſam.
Solus ergo illius, ſola ut & ipſa mea eſt.
Hei mihi vix menſes abſum a te quattuor: & te
Alterius factam nuncia fama refert.
Quid ſi Taprobanae petiiſſem aut litora Thyles?
Tam longe diſtat Tibris ab Eridano?
At cum me flentem flens ipſa amplexa teneres,
Inque tuo ſtratus limine ſtaret equus,

Com-

Complexuque tuo vix me subducere possem:
Iam discedenti qualia dicta dabas:
Dum vivam, res nulla tuo me avellet amore.
Quod si post vitae tempora durat amor,
Tunc quoque te Murete, etiam umbra & pulvis amabo.
Haec mihi tum multis non sine lacrimulis
Te memini dixisse, o nuper cara Neaera.
Et, quamquam odisti, nunc quoque cara tamen,
Cara, fatebor enim, quamquam te absentia mutat;
Factura est levitas nec me aliena levem.
Iupiter, ut certi nihil est in amore puellae,
Saepe uno decies odit amatque die:
Quam melius foret a vanis avertere mentem,
Et solida ac numquam deperitura sequi.
O si me meliorque Venus, meliorque Cupido
Vindicet, iniecta corripiatque manu.
Tunc flebis, cum me ereptum novus ignis habebit:
Et te culpabis, duritiamque tuam.
Ast ego, subducta vinclis ceruice molestis,
Ridebo, inque vicem, perfida, durus ero.
Ut servus dominae imperium perpessus iniquae,
Quem praetor iuris iussit abire sui.

AD FULVIAM PUELLAM.

Elegiam hanc Mureti adhuc, ut opinamur, ineditam, praebuit nobis VC. P. Petrus Catarinus Zeno, cui tum a nobis, tum a lectoribus gratias habendas censemus; eamque cum superiori non omittendam putavimus ob mirum nitorem & elegantiam, etsi utraque meros amores sapiat ac delicias. Memini poemata eiusmodi, Muretum seniorem iam ac sapientiorem apellare solitum fuisse iuvenilia.

Cum roseam inflectens cervicem ad basia torques,
Et tibi iam poeti molle natant oculi;

Prae

Prae desiderio prope tum mi anima ipsa liquescit,
Vixque potest tanti vim tolerare boni.
Post ubi iam licet, admotis utrimque labellis,
Ambrosium suavis carpere florem animae;
Udoque errantes colludunt tramite linguae,
Dulcis & ardores ventilat aura meos:
Tum mihi tum videor divorum accumbere mensis,
Atque haurire avide nectareos latices.
Fulvia flos aevi, cum quae sunt proxima summis,
Tam facilis dones, cur modo summa negas?
An metuis, Deus efficiar ne forte fruendo,
Et sine te sedes evolem ad athereas?
Pone metum, formosa: tuos quaecumque tenebit
Ora oculos, caeli mi vice semper erit.

IULIUS CAESAR
TRAGOEDIA.

Personae Dramatis:

C. IULIUS CAESAR. M. BRUTUS.
C. CASSIUS. DECIUS BRUTUS.
CALPURNIA. NUTRIX.
CHORUS CIVIUM ROMANORUM.

ACTUS PRIMUS.

CAESAR.

IAm tota pene terra Romanos timet,
Et qua resurgens aureis Phoebus comis
Indos propinqua subditos tingit face,
Et qua cadentes pronus inflectens equos,
Gratae sorori cedit alternas vices,
Patruique lasso stagna crispat lumine.
Quacunque Nereus margines terrae premit,
Reges vel ipsi Caesaris nomen timent.
Numerent triumphos, cum volent, alii suos,
Seque a subactis nominent provinciis:
Plus est vocari Caesarem. Quisquis novos
Aliunde titulos quaerit, is iam detrahit.
Numerare ductu vis meo victas plagas?
Percurrito omnes. Ipsa victrix gentium
Mihi Roma cessit. Ille tam magnus gener,
Ut pene nomen duceret iam impar sibi,
Terra marique fusus agnovit meas
Praestare vires: quemque noluerat parem,
Tulit priorem. Thessali caede hostium
Maduere campi; principum membris canes,

Avesque pastae; ductor ipse exterritus,
Fugare suetus, fugit, & notos petens
Sensit manere raram in aerumnis fidem.
Quid ergo restat, quidve dignum Caesare
Subacta tellus exhibere ultra potest?
Coelum petendum est: terra iam vilet mihi.
Supreme Rector, qui verendo fulmine
Iratus orbis utrumque perterres polum,
Si verus esse sanguis Ascanii putor,
Generisque nostri tu ipse princeps auctor es:
Regni me in aliquam recipito partem tui,
Avos ut inter splendidum sidus meos
Matris Diones proximam aspiciam facem,
Iam vel mihi, vel patriae vixi satis;
Quid teneor ultra? iam mihi exactum est, geri
Sago togaque quicquid eximium potest.
Hostes perempti, civibus leges datae,
Digestus annus, redditus sacris nitor,
Compostus orbis: cogitari nec queunt
Maiora cuiquam, nec minora a me geri.
Vivam otiosus, at id quidem vix vivere est,
Nec sol quietem, nec bonus princeps capit.
Cum vita partes muneris functa est sui,
Mors propera nunquam, sera nonnunquam venit.
Mihi multa vates dira minitantur quidem,
Suadentque amicis ut meum stipem latus:
At enim timere Caesaris nunquam fuit.
Ignava mens rebusque non exercita
Vereatur atrae mortis incertum diem:
Generosus animus, quique se nullo videt
Scelere impiatum, semper est liber metu.

CHORUS.

SOrs rerum domina omnium
Non usquam stabili fixa manet pede,

Sed

Sed vultum assidue, innovans,
    Incertisque rotans omnia flexibus,
Alternas variat vices,
    Seu mitis faveat, sive premat nocens,
Vento mobilior volat.
    Illam si nitida fronte reliquerit
Abdens lampada Delius,
    Idem flammivomos cum moderans equos
Mundo restituet diem,
    Sub vultu poterit cernere nubilo,
Queis praesens erat, abditam,
    Nec solum exiguis rebus inaestuans
Privatas agitat domos:
    Ipsis imperiis, dum libuit, novam
Inducit faciem ferox.
    Haec regum arbitrio nos voluit regi;
Donec Tarquinii furor
    Commovit proceres, tam rigidum ut semel
Cervice excuterent iugum.
    Hinc nos cura Patrum, curaque Consulum
Tutos semper ab exteris
    Iam per longa satis tempora praestitit:
Non a seditionibus,
    Quas pene assiduas exitialiter
Fervens imperii sitis
    Nonnullorum animis insita commovet.
Haec Gracchis animos dedit:
    Haec Syllas, Mariosque in patriae luem
Armavit. Sed opus quid est
    Prisca exempla referre: Haec quoque Caesarem
Commisit genero: neque
    Impostus prius est horum odiis modus,
Quam Mars sanguine civium
    Campos Pharsalicos undique tinxerit,

Tunc, Pompei, caput in tuum
    Belli terrificus detonuit fragor.
Nunc Caesar folio infidens
    Optatis fruitur, proque libidine
Solus temperat omnia.
Sic iam, nomine fub novo,
Regni forma redit vetus.
Atque hoc fcilicet efficit
    Non ufquam ftabili fixa manens pede
Sors rerum domina omnium.

ACTUS SECUNDUS

D. BRUTUS.

QUoufque tandem, Brute, virtutem tuam
Dormire pateris otiofam degener?
Quoufque differt civitatem liberam
Tua videre vindicatam dextera?
Nihilne te virtus tuorum commovet,
Nomenque Bruti? nil gementis patriae,
Preffae a tyranno opemque pofcentis tuam
Conditio dura? nil libelli fupplices,
Queis Brutum abeffe civitatis vindicem
Cives queruntur? Haec parum fi te movent,
Tua iam, vir ut fis, te fatis coniux monet,
Fidem cruore quae tibi obftrinxit fuam,
Teftata fic fe avunculi prolem tui.
Si ab exequendis te avocat coeptis timor,
Animufque pigro torpet ignavus gelu,
Ex foemina perdifce, quid deceat virum.
    An vero ftirpis auctor, & princeps tuae,
Dominatione civitatem regia
Quod liberarit, poft honores maximos
Complexus aftra eft; Servilius, a quo tua eft
Deducta mater, Melium in cauffa pari

Pere-

Peremit: unum exempla te per talia
Pigebit ire, & gloriam adipisci parem?
Mucrone salvo, atque artubus adhuc integris,
Videre Brutus, & pati regem potest?
Imo audeamus magnum aliquid & nos quoque;
Mactatus hacce dextra tandem cadat,
Qui quandocunque ceciderit, sero cadet.
Pro patria confligere, augurium optimum est.
Generosiores frena detrectant equi:
Nec nisi coacti perferunt tauri iugum;
Roma patietur, quod recusant belluae?
Reges adorent barbarae gentes suos,
Non Roma mundi terror, & mundi stupor.
Vivente Bruto, Roma reges nesciet.
At vero non rex iste, sed dictator est.
Dum res sit una, quid aliud nomen iuvat;
At nomen id refugit, & oblatas sibi
Reiicit coronas. Fingere hoc, & ludere est.
Nam cur Tribunos igitur amovit loco?
At mihi & honores, & semel vitam dedit:
Plus patria illis omnibus apud me potest.
Qui se tyranno in patriam gratum exhibet,
Dum vult inepte gratus esse, ingratus est.
O rem pudendam, mollis & vix vir satis,
Regis Quirites Martis ortos sanguine,
Totumque nutu pathicus orbem temperat.
Accingere, & vim, Brute, nunc profer tuam.
Accommoda orsis venit implendis dies,
Phoebus renascens subditos cives iugo,
Servosque vidit: liberos videat cadens.

CASSIUS BRUTUS.

O Cuius alto nixa virtus pectore
Sperare Romam sola depressam iubet,
Magnanime Brute, Phoebus aurato diem
Adduxit ore, tam diu optatam mihi,

Qua patria nostra libera evadat manu.
Ita fausta votis sors meis respondeat,
Ut haec tyranni virulentum sanguinem
Haurire dextra gestit & vix se tenet:
Utque haec nihil me cogitantem praeter haec
Nox tota vidit: Sic in illum me feram,
Sic involabo, sic mucronem pectore
Condam scelesto: fors & ipsis dentibus
Cervice dira noxium abscindam caput:
Cruento ut ore prodiens in publicum,
Clamare possim: Roma tandem libera est.
Ferus ille animus, & publici invasor boni
Tenues in auras dissipatus vanuit.
Tunc si vel atra morte sit pariter mihi
Mutanda vita, laetus atque alacer cadam.
Bene moritur, qui patriam moriens iuvat.
Quid tu? quid alta mente tecum mussitas?
An non eodem prorsus affectu cales?
Effare: nam quamvis legi in vultu potest,
Orationis sum tamen cupidus tuae.
BRU. Quid me plura loqui opus est, Cassi?
Num mea tibi cõstantia nota est?
Semel inter nos stetit, aut vitam
Pectore forti simul abiicere,
Aut patriam transdere in antiquam
Libertatem. Semel hoc dictum est.
Aut hoc necesse est perfici: aut Brutum mori.
CASS. O Romuleae gloria gentis,
Quam tibi vere rigido incoctum est
Pectus honesto: quam tua me animi
Oratio securum esse iubet.
Unus mihi nunc scrupulus restat:
Unane opera confodiendum
Cum Caesare ipso censeas Antonium?
BRU. Iam saepe dixi id esse consilium mihi,

Salvis

Salvis perimere civibus Tyrannida.
CASS. Perimatur ergo ab infimis radicibus,
Ne quando posthac caesa rursum pullulet.
BRU. Latet sub uno tota radix corpore;
CASS. Itan videtur? amplius nil proloquar,
Tibi pareatur: te sequimur omnes ducem:
Vide modo, ut, cum opus erit, adsis *BRU.* videro.
CASS. Ego interim meque & meos paravero.

CHORUS.

QUicunque forti pectore, patriam
Praeferre vitae non dubitat suae,
Ut vel per enses propter illam
Oppositosque feratur ignes:
Non summus illi rerum opifex Deus
Pigro revinxit pectora frigore,
Sed spiritus cessit superbos,
Indomitamque timore mentem.
Et bullienti plurima sanguine
Coelestis aurae semina condidit,
Et dixit: I, plebem prementes
Contere, nil veritus tyrannos.
Hac arte praestans Harmodius suos
Servavit, non nixus amiculo:
Nunc utriusque excelsa florent
Nomina non tribuenda servis.
Quos si ociosos tuto sequens timor
Forte avocasset rebus ab arduis,
Qui mortuos consumpsit ignis,
Nomina non minus obruisset.
Caret severus crimine Carnabas,
Et laude dignus creditur, haud probro,
Quamvis ferocem caede dextram
Tingere nil veritus paterna.

Odit tyrannos Iupiter, & favet,
Cum quisquam in illos consilium parat:
Illosque natis saepe tradit.
Coniugibusve suis necandos.

O quot, quibusque est plena periculis
Sors imperantum, praecipue quibus
Non civium concors voluntas,
Sed regimen peperere vires.

Plebem timeto, qui solio insidens
Plebi timeris, fons odii timor
Audere iussit multa multos:
Saepe gelu calor excitatur.

Rarus tyrannus morte perit sua:
Illos veneno cauta necat manus,
Hos plebis iratae tumultus
Hos rigidus gladio satelles.

Multo ille vitam tutius exigit,
Quicunque parvis privus in aedibus,
Nullum timens, nulli timendus,
Pelle sub exigua quiescit.

ACTUS TERTIUS

CALPURNIA. NUTRIX.

ODI, molestis tollite omem somniis,
Nec finite, quaeso, pondus ullum tam malis
Inesse visis. Horror artus concutit,
Corpusque totum frigidus sudor lavat,
Quoties recordor: mensque nescio quod malum
Praesagit ipsa. *NUT.* Alumna, quidnam esse hoc putem,
Moesto quod ore, & lachrymis manantibus,
Secreta quaeris, teque nobis subtrahis?
Quae caussa fletus? quisque tam subitus dolor
Turbare mentem tam cito potuit tuam?

Potest-

Poteftne flendum quippiam contingere
Nuptae viro, qui pene fortunam regit ?
CAL. Dilecta nutrix, quid mihi inftet nefcio:
Sed me mifellam mirus invafit timor.
NUT. Conceptus unde? *CAL.* Nil tibi, vel fi velim,
Celare poffum, vifa noctis proximae
Me terruerunt. Victa nam poftquam dies
Hefterna ceffit, noxque nigro tegmine
Involvit omnem coeca telluris globum:
Amplexa blandum Caefaris collum mei,
Placida quiete vix refolvi coeperam,
Cum mihi repente vifus; heu nutrix mea,
Retine labentem. *NUT.* Alumna habeto animum bonum.
Sopor timores faepe vanos obiicit.
Narrare perge cuncta, velut occeperas.
CAL. Caefar meus, nutrix mea, heu, Caefar meus,
Meus ille Caefar, quo mea innixa eft falus,
Mihi vifus ulnas inter effufus meas,
Iacere multo fanguine & tabo fluens,
Multifque plagis pulchra foffus pectora.
Tum mihi quietem fubitus excuffit timor.
Mifera arctius repente complector virum,
Pectufque tento, quaeque fomnus finxerat,
Vix falfa credo: vix habeo manibus fidem.
Heu quid deorum, talibus vifit, mihi
Minatur ira, quidve portendit mali?
NUT. O mitte queftus, neve nondum urgens malum
Celerare perge. Qui malum timet immanem,
Geminat timendo. Sive nihil inftat mali,
Fallaxque mentem imago turbavit tuam,
Cur vana veros cauffa producet metus?
Seu (quod repellant fancta divum numina.)
Mutata Romae fata quid gravius parant,
Tamen haud timendum eft. Rite conceptis deos

Mol-

Mollire votis, thuraque aris omnibus
Adolere praestat. Non inexorabilis
Mens est deorum: saepe flectuntur prece.
Quamquam equidem, alumna, instare nil existimo:
Sed vana mentes saepe ludunt somnia.
Quam saepe inanis est mihi obiectus timor,
Sic somnianti: nulla inest somno fides.
Quis tam vel audax, Caesarem ut petere audeat?
Vel tam impius, petere ut velit patriae patrem?
Quotquot vel error, vel voluntas pertinax,
Vel invidia Caesari inimicarat tuo,
Partim verendus perculit Martis furor,
Miranda partim Caesaris clementia
Servavit, & servando, amicos reddidit.
An ullus ingenio esse tam immani queat,
Debere vitam ut cui suam se intelligat,
Illius ipse tentet insidiis caput?
Omitte questus, abiice ex animo metum.
Venti leves tua dissipabunt somnia.
CAL. Ita dI velint. Utcunque sit, saltem virum
Precabor, ut se contineat hodie domi.
Ubi quid timetur, cautio nunquam nocet.

CHORUS.

IAm dies Annae radiit Perennae:
O quot in laetis, Tyberine, ripis,
Senties lusus hodie venustos.
Quot puellarum pedibus premeris?
Candidi quot te iuvenes revisent,
Quot senes? qui de hinc titubante gressu,
Saepe siccatis madidi culullis,
Nare de crispa tremulum vibrissent,
Et vacillantes agitent choreas.
DI, procul laevum teneatis omen,
Neu mali quicquam sinite evenire,

Quo minus vultu populus sereno
Possit antiquos celebrare ritus:
Tuta sed vestro assidue perennet
Roma favore.

Nil in humanis stabile est putandum:
Saepe securos inimica lusus,
Horrido turbat Nemesis flagello,
Grataque in luctus, gemitusque amaros
Gaudia vertit.

Abstine, o densa fata nocte virgo,
Virgo, quae voces reprimis superbas,
Et feris sceptro nimium potenti
Magna locutos,

Romuli te gens colit, & veretur:
Cur premas, qui te venerantur, & qui
Debito addicti tua prosequuntur
Numina cultu?

ACTUS QUARTUS.

CAESAR. CALPURNIA. D. BRUTUS.

NE deprecare: turpe me fractum metu
Desistere esset. *CAL.* tam nihil apud te valent
Uxoris (eheu,) pene iam exanimis preces?
CAES. Quid? somniis me credere tuis postulas?
CAL. Non, sed timori ut non nihil tribuas meo.
CAES. At illo solis nititur somnIs timor.
CAL. Finge esse vanum: tribuito aliquid coniugi.
CAES Etiam petenti, quod decus laedat meum?
CAL. Non sed petenti, quod caput servet tuum.
CAES. Desine timere. *CAL.* Audere desine tu prius.
Tuaeque si adeo spernis uxoris metum,
Movere vatum oraculis minacibus,

Peri-

Periculosam qui tibi hanc lucem admonent.
Si spectra, si te auspicia, si fibrae monent
Cavere, & hunc meum timorem comprobant;
Quid in paratam pertinax mortem ruis?
CAES. Quando timorem ponere aliter non potes,
Ne nos tibi queraris omnino nihil
Tribuere, mittatur Senatus in hunc diem.
D. BRUT. Magnanime Caesar, quod tibi verbum excidit?
Tene potuisse Barbarorum copias,
Nil mente mota, fortiter contemnere,
Non posse nunc temnere mulieris somnia?
Ubi pectoris vis illa praecellens tui est,
Quam sensit olim, quique septeno videt
Nilum per arva profluentem gurgite,
Quique glaciali colla suppositus polo,
Concreta pigro maria sulcat marmore,
Et quos rapaci Rhodanus unda verberat,
Galli feroces? o statum deterrimum,
Si Caesar orbem, Caesarem mulier regit.
Conscende currus laeta victrix aureos,
Gemmantibusque pervehitor urbem rotis:
Totius orbis sola domitorem domas.
Veteres triumphos Roma nunc sileat suos;
Et militaris conticescat gloria:
Invictus armis Caesar hodie vincitur.
Quid, Caesar, animi patribus credis fore,
Si te iubente convocatos iusseris
Abire nunc, redire, cum Calpurniae
Meliora sese obiecerint somnia?
Vade potius constanter, & nomen cape
Parthis timendum: aut hoc minus si te iuvat,
Prodito saltem, atque ipse patres mittito:
Ne negligi se, aut ludibrio haberi putent.
CAES. Incertus animi & huc & illuc distrahor,

Qualis

Qualis per aequor concitus bacchantibus
Deprensa ventis fertur incerto ratis
Agitata cursu: pellit illinc Africus
Creber procellis, Eurus, hinc, illinc Notus:
Sic me hinc tuae, Calpurnia, inflectunt preces,
Hinc dicta Bruti. Sed tamen quando semel
Vel cadere praestat, quam metu longo premi:
Non si trecentis vocibus vatum avocer,
Non si ipse voce propria praesens Deus
Moneat pericli, atque hic manendum suadeat,
Me continebo. Desine, uxor, conqueri,
Eamus: omnis iacta nobis alea est.
CAL. Abiit, mea nil dicta moratus,
DI, qui Romae geritis curam,
Quo vos fas & cumque vocari
Numine si vos manibus puris,
Menteque casta semper colui,
Servate meo in Caesare Romam.

CHORUS.

CReditur vulgus muliebre nunquam
Consili micam dare profuturi,
Sed rapi affectu, penitusque sana
    Mente carere:
Sed tamen si quis bonus aestimator
Rem putet recta ratione totam,
Dicet in multis micuisse magnam
    Consilii vim.
Ilion nunquam cecidisset olim,
Imo adhuc arces Priami manerent,
Si Deo plenae Paris audiisset
    Dicta sororis.
Illa, cum laeta tumidus rapina
Raptor ad sedes patrias rediret,

Dici-

Dicitur totam, resoluta crines,
Isse per urbem,
Clamitans: turpem procul ire moecham
Cogite, o Teucri, gerit illa secum
Moenibus vestris, Phrygiaeque fata
Ultima pubi.
Caede iam campos video madentes:
Iam ferox gnatus Thetidos marinae
Hinc & hinc strages geminat, tremenda
Cuspide pugnax.
Iamque mutato Simois colore,
Inficit ripas, galeasque secum
Volvit, & fortis madidas iuventae
Sanguine cetras.
Ah dolor, sanctas etiamne ad aras
Exuis vitam, genitor, senilem?
Nec vel Hercaeus cohibet furentem
Iupiter iram?
Haec & his multo cecinisse plura
Dicitur quondam furibunda vates,
Sed dolor Phoebi vetuit superbos
Credere Troas.
Pertinax quisquis sibi credit uni,
Caeteros spernens melius monentes,
Ille, si coeptis pereat sub ipsis,
Iure peribit.

ACTUS QUINTUS

BRUTUS & CASSIUS.

SPirate cives, Caesar interfectus est;
Ille, ille Caesar, patriae terror suae,
Hostis senatus, innocentum carnifex,
Legum ruina, publici iuris lues:
Cuius rapinas nuper, & libidines

Agnovit orbis totus & perpessus est,
In curia, quam oppresserat, oppressus iacet.
CASS. En, Roma, gladium adhuc tepentem sanguine,
En dignitatis vindicem dextram tuae.
Impurus ille: qui furore nefario,
Rabieque coeca, te & tuos vexaverat,
Hac, hac manu, atque hoc, hocce gladio, quam vides,
Consauciatus, & omnibus membris lacer,
Undam cruoris, & animam evomuit simul.
BRU. Ite cives convolate in curiam,
Mentem novo saturate iam spectaculo.
Immanis ille latro, qui regnum sua
Iam spe vorarat, patriae oppressae incubans,
Anima probris plena omnibus spolitatus est.
Ite, & cadaver illud obscoenum feris
Date laniandum, quo feram absumant ferae.
CASS Erymanthium perculerit Alcides aprum,
Hydramque flammis pertinacem extinxerit,
Lapsumque coelo, iterumque coelo redditum
Confecerit leonem: in uno corpore
Sexcenta nobis monstra debellata sunt.
Si strenuis iustus datur factis honos,
Tua, Brute, fastos ampliabit gloria.
BRU. Quicunque mente patriam saeva premit,
Suosque cives subdit ut servos sibi,
Dum blandientis iam tenet summum rotae,
Ipsosque pene temnit aequalis deos:
Simul atque versus cessat astrorum favor
Et constitutas tempus adduxit vices,
Cadit, suoque caeteros casu monet,
Virtute dempta nequid aeternum putent.
CASS. Sic, sic tyranni debitas poenas luant,
Nunquamque sicca finiant vitam nece.
Eamus hinc, & editam Capitoli
Scandamus arcem, Roma tandem libera est.

CAL-

CALPURNIA CHORUS.

EHeu, quis aures nuncius tetigit meas,
Cecidiſſe dira Caeſarem Bruti manu.
O ſomniorum iam nimis veram fidem,
Sic miſera quondam Troici coniux ſenis,
Quam ſomniarat, tulit & experta eſt facem,
O; quae dolori verba ſufficiant meo?
Dehiſce terra, meque miſerandam abripe.
Aut vos, nefandi parricidae, huc, huc cito
Venite greſſu, quoque ferro coniugem
Meum necaſtis, me, me eodem tollite.
Secunda veſtras hoſtis expecto manus.
Cupide madentem coniugali ſanguine
Iugulo mucronem, aut pectore excipiam meo.
Nondum litaſti Brute, perficito ſacrum.
Nondum peremptus Caeſar eſt; pars illius
Manca ſuperſtes. Non meus vitam tibi
Vir denegarat: ne mihi mortem nega.
Moriar ſemel, quo deſinam toties mori.
At tu, doloris turba noſtri particeps,
Dum languidus paulatim animus abſumitur,
Et membra linquens tabida petit Caeſarem,
Adiunge moeſtam fletibus vocem meis.
CHO. Aetheris alti lugeat orbis.
Tuque o radiis incincte caput,
Volucris ſplendens arbiter anni,
Propera pulchros abdere vultus.
Tu quoque ſalſae dominator aquae,
Valido terram concute ſceptro.
Omnia moerorem patefaciant,
Ille ſubactae gloria terrae.
Nunc repetiti gloria coeli,
Uno Caeſar Iove patre minor

Liquit

Liquit terras.
O impuri, o illaudati.
Quorum facrilega manus potuit
Tantum mundi extinguere lumen,
Quae vobis fint fupplicia fatis?
Quis taurus, quae rota, quis gladius
Poffit veftrum aequare furorem?
Vobis tellus, vobis aether,
Nobis deneget unda quietem.
Vos ultrices agitent furiae.
Una cruentis agitet flagris;
Altera tetro coquat igne genas;
Triftes alia obiiciat colubros,
Qui fe veftro fanguine pafcant:
Stygia donec fede receptos
Laniet roftro vultur adunco,
Vexet iniquum Aeolidae pondus,
Et fupplicii quicquid acerbi
Sceleratos exagitat manes.
At tu, noftri cauffa doloris,
Multum flete, & multum flende,
Hos, bone, planctus accipe, Caefar.

CAESAR.

QUid caelitum me fletis adiunctum choro?
Non luridi me ftagna Cocyti tenent,
Sed templa coeli; non malignae me furor
Tetigit cohortis: ipfa iam genitrix manu
Me collocarat inter aftrorum globos.
Simulacra tantum nuda dilaniata funt:
Nec ipfe cecidi: umbra cecidit tantum mea.
Definite flere, lacrymae miferos decent.
Qui me furenti (vera praemoneo, indiges,)
Sunt animo adorti, non inultum illud ferent.

Haeres meae virtutis, ut sceptri mei,
Nepos sororis arbitratu pro suo
Poenas reposcet. Ponite modum luctibus:
Ego ad alta coeli tecta stellantis feror.

CALPURNIA.

UNde, quaeso, vox ad aures ista pervenit meas?
En, sonum, marite, dulcem vocis agnosco tuae.
Non iniqua te peremit parricidarum manus?
Vivis, & receptus astris, assides Iovi.
Quo soles, bonus, favore perge complecti tuos.

CHORUS.

SUnt manes aliquid: cumque diem ultimum
Adduxit fera mors, est aliquid tamen,
Quod vitat Libitinam,
Extructosque fugit rogos.
Id si, dum vegetat membra, datum sibi
Vitae curriculum puriter egerit,
Nec se turpificarit
Impuris scelerum notis,
Mox, ut corporeo carcere liberum est,
Rursus sidereas convolat in domos,
Qua Saturnia lacte
Signavit proprio viam.
Atque illic, numero coelicolum additum,
Coelesti ambrosiae gramine vescitur,
Et carchesia sacri
Plena nectaris ebibit.
Haec olim haud dubie praemia vos manent,
Quicunque innocuo pectore simplices.
Virtutemque tenetis,
Et canam colitis fidem.

MO-

58. MONODIA.

In obitum Clarissimi ac Praestantissimi Viri

CHRISTOPHORI TUANI,

Primi summae Parisiensis Curiae Praesidis:

& in eam

ANTONII CONSTANTINI

NOTAE.

OCTAVIO BANDINO, S. D. N.
utriusque Signaturae Referendario V. C.
ANTONIUS CONSTANTINUS
S. D.

Vixi fere biennium cum M. Antonio Mureto, & si quid in litteris promovi, illius domesticae consuetudini totum acceptum fero. Scio autem, & illi te amicum esse, & illum studiosissimum tui. Ego autem utrumque vestrum, ut debeo, observo. Cum igitur ille nuper poema quoddam de Christophori Tuani *Praesidis Parisiensis mortui laudibus scripsisset, idque ego & ab aliis mirifice probari audirem, & a te laudari viderem; intelligerem tamen, nonnulla esse in eo, quae admonitionem aliquam desiderarent: breves quasdam notas scripsi, quibus & loca quaedam veterum Poetarum, quae ille mihi imitatus videbatur, & alia nonnulla, quae ab ipso inter loquendum acceperam, indicavi. Quamvis autem videbam munusculum hoc longe esse infra tuam dignitatem: tamen cum aliquid omnino tibi hoc tempore offerre statuissem, putavi, non tam quid tu mereteris, quam, quid ego praestare possem, cogitandum. Accipies igitur hominis Galli lucubratiunculam, valde, ut mihi videtur, per-*

tinentem ad gloriam Gallici nominis, cuius te studiosissimum esse scio: & voluntatem tui modis omnibus demerendi meam boni consules, Vale, ex paternis aedibus tuis. 6. Kalend. Ianuar. M. D. LXXXIII.

FOrmidata diu, qua Sol oriturque caditque
Gallia, praestantum genitrix foecunda virorum,
Felix, o nimium felix, dum te una voluntas
Una fides iunctam concordi pace ligabat;
Nunc toties, miseranda, tuo madefacta cruore,
Inque tuos saevire coacta immaniter artus,
Adde novos solitis questus, assuetaque pridem
Infelix lamenta novis ululatibus auge.

FORMIDATA DIU. Nulla gens antiquis temporibus bellicosior aut formidabilior, quam gens Gallorum fuit. Aristoteles lib. 3. Ethic. ait: Gallos neque terrae motus, neque fluctus metuere. *De eisdem Aelian. lib. 12. de varia historia narrat*, eos periculorum amantissimos esse; carminum, quae lingua sua scribunt, unam eis materiam esse laudes eorum, qui fortiter ceciderunt in bello; pugnare coronatos, trophaea excitare; quae & virtutis suae monumenta sint, & posteris ad eam imitandam incitamenta; fugam ita turpem deducere, ut ne ex domibus quidem corruentibus, aut incendio correptis fugere fas putent; in ipsum etiam mare armatos insilire, tanquam illud quoque aut perterrefacere, aut vulnerare possint. *Quae iampridem Muretus ipse collegit ad illum Horatii versum*:

Te non paventis vulnera Galliae.

Illi Brenno duce opulentissimum Delphicum templum depraedati sunt: quae tamen res eis infeliciter cessit. Utinamque vel hinc discerent, quanto maiori scelere ac periculo vivi Dei templa violentur. Illi iam ante Romam ceperant, tantumque fecerant terrorem sui, ut eis bellum moventibus, vacationes non valerent. Ita postea formidabiles fuerunt etiam remotissimis

finis Graecorum gentibus, ut proverbio diceretur : τὸν φράγκον φίλον ἔχε, γείτονα δὲ μὴ ἔχε.

QVA SOL ORITURQVE CADITQVE. In Oriente Cyprum, Iudaeam, alia; in Occidente Hispaniam ipsam devicerunt.

GENITRIZ. Sic Homerus Idam matrem leonum: sic Pindarus urbem Syracusanam matrem virorum fortium vocat.

FELIX O NIMIVM FELIX. Hemistichium Virgilii.

INQVE TVOS SAEVIRE. Alludere videtur ad fabulam Erisichthonis; de quo Ovid. in octavo:

Ipse suos artus lacero divellere morsu
Coepit, & infelix minuendo corpus alebat.

VLVLATIBVS. Tanquam de muliere dixit Virgilius; & foemineo ululatu. *Homerus:*

Αἱ δ' ὀλολυγῇ πᾶσαι Ἀθήνῃ χεῖρας ἀνέσχον·

Ille tui nuper iuris tutela TUANUS.
Quo se praecipue iactabant vindice leges,
Cuius ab omnigena purum mercede tribunal
Certus erat portusque bono, scopulusque nocenti,
Deseruit terras. Illa, heu, sacra ora quierunt,
Quae merito iuris poterant oracla vocari.
Heu quonam illa abiit blando condita decore
Maiestas vultus? quo vis, quo copia fandi?
Quo fugit illa viri, qua nunc vel maxime egebas,
Spectata in dubiis toties prudentia rebus?
Omnia praeteriere, his omnibus orba relicta es.

TUTELA TUANUS. Quasi nomen in ipsum Tuani a tuendo ductum sit.

AB ONMIGENA PURUM MERCEDE TRIBUNAL. ἀδωροδόκητον *bene PURUM. Nam & iudices dona respuentes, dicuntur* καθαρὰς ἔχειν καὶ ἁγνὰς τὰς χεῖρας. *Et notus est iocus in eum, qui provinciam compilarat:* Lava manus & coena. *Bene etiam MERCEDE: nam & venales iudices dicuntur* μισθωτοί.

PORTVSQVE BONO. Sic Cicero senatum, nationum

portum esse dicit. Portus igitur, quia nullum periculum, Tuano iudicium exercente, innocenti metuendum erat.

SCOPULUSQVE NOCENTI. Sumptum ex historia. L. Cassi tribunal, propter iudicandi severitatem, scopulum reorum vocabant.

ORACLA. Elegantia quaesita ex vocum similitudine; Ora, oracla.

IN DUBIIS. Ut enim navis, ita Reipublicae gubernator in tempestate dubia optime cognoscitur.

TOTIES. Quod semel, bis, terve factum est, casu factum videri potest. At quod saepe, ex habitu est.

Aspice pullata moerentem in veste senatum;
Aspice primores populi: queis vulnere tanto
Confusis, ferrique videntibus omnia pessum,
Et sua cuique movent, & publica damna dolorem,
Quid popolum, proceresve loqui? Fluit humor ab illis
Ecce oculis, quos flere nefas, si vota valerent
Publica: flet iuvenis, sceptro qui duplice clarus
Coelum ipsum aspectu solet exhilarare sereno,
Nunc alio populi transfigit pectora telo.
Quin etiam ipsa comas capitis laniata verendi,
Turbidaque & scissa incedens miserabile palla,
Sancta sui exequias lacrymis Themis urget alumni.
Scilicet humanis nulla est fiducia rebus.
Quid falsis fluxisque bonis confidimus? uni
Certa fides coelo, fragili stant caetera sorte.

FLUIT HUMOR. Regem ipsum flere ait.

SI VOTA VALENT PUBLICA. Universus enim populus vota facit, ne regi quidquam flebile contingat.

SCEPTRO DUPLICE. Galliae & Poloniae.

NUNC ALIO. Fit enim quaedam accessio doloris publici ex regis dolore,

QVIN ETIAM IPSA COMAS. Themis iustitiae Dea putabatur. Eam igitur ministri sui morte moestam esse fingit.

LA-

LACRYMIS THEMIS URGET . propertianum :

Desine Paule meum lacrymis urgere sepulchrum.

Est autem usitatum Poetis,ut quibus quisque virtutibus praecipue floruit, eas in funere ipsius lamentari fingant : quomodo hic Themin, quae eadem & Iustitia est, in funere Tuani, qui iuri dicendo sanctissime praefuerat , lamentantem facit.

SCILICET HUMANIS . Gnome.

Omnia quae votis homines communibus optant,
Contigerant uni : generis numerosa vetusti
Stemmata,avum virtus, & opes sine crimine partae,
Forma decens,mistumque notans gravitate pudorem:
Non vasti membrorum artus sed firma potensque
Compages vigilem crebro traducere noctem, &
Assiduos studiorum innoxia ferre labores.

OMNIA QVAE VOTIS . Propositio generalis, quam postea per partes exsequitur.

GENERIS NUMEROSA VETUSTI STEMMATA. Nobilitas .

AVUM VIRTUS ET OPES . Expressit Aristotelicam nobilitatis definitionem , qui in Politicis ait eam esse ἀρχαῖον πλοῦτον καὶ ἀρετήν.

VIRTVS ET OPES . U*trumque enim sine altero imbecillum est .*

Οὔτ' ἀρετῆς ἄτερ ὄλβος ἐπίσταται ἄνδρας ἀέξειν,
Οὔτ' ἀρετὴ ἀφένοιο,

OPES SINE CRIMINE PARTAE . Commendatur hoc in vetere scolio, πλουτεῖν ἀδόλως.

FORMA DECENS. Euripides :

Ἴδοιμι δ' αὐτοὺς ἔκγον' ἄρρεν ἀρρένων.
Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος.

INNOXIA . παθητικῶς. U*t apud Virgilium :* Omnes innocuae.

Vix signabat adhuc terrae sola sat pede firmo ;
Vix poterat certas audire & reddere voces :

Cum ſtudiis illum ingenuis pia cura parentum
Tradidit. Ille animum diſcendi incenſus amore,
Impiger & curam doctorum, & praevenit annos,
Ingenio monitus non expectante regentum.
Qualis Theſſalici pecoris generoſa propago,
Materno nuper depulſus ab uber pullus,
Nunc campis inſultat ovans, nunc flumina tranat,
Iamque ad Olympiacos audax proludit honores.

VIX SIGNABAT. Horatianum:

Reddere qui voces iam ſcit puer, & pede certo
Signat humum.

QVALIS THESSALICI. Elegans comparatio. Theſſalia autem optimos equos ferre putabatur.

DEPULSUS AB UBERE. Virgilius:

Depulſos a lacte domi quae clauderet agnos.

IAMQVE AD OLYMPIACOS. Virgilius:

- - - & ſparſa ad pugnam proludit arena.

Ergo illum Aonides bifidi per culmina montis
Apprenſum duxere manu, tum vertice ab uno
Monſtrarunt puero veteris decora ardua Romae:
Et tenera Alpinis lavere liquoribus ora
Non ſemel: atque avidas luſtrarunt ſaepius aures
Mantoaque tuba & Veneſuni cruſmate plectri,
Et quos praeterea tulit Itala terra Poetas.
Inde aliud ſacri montis petiere cacumen
Tramite non trito, liberrimus unde patebat
In Graios proſpectus agros, quos larga perenni
Copia veſtitos & fruge & flore coronat.

BIFIDI MONTIS. Parnaſſi. Eleganter autem duos illos vertices, duas linguas facit. Latinam & Graecam.

LUSTRARUNT. κατήχησαν.

CRUSMATE. Ita vocant Graeci lyrae ſonum.

TRAMITE NON TRITO. Propter eorum, qui Graecarum litterarum ſtudio dediti ſunt, paucitatem.

ET

ET FRUGE ET FLORE. Significat summam Graecae linguae utilitatem pari amoenitate coniunctam.

CORONAT. Implet, exornat. Homerus:

Ἀλλὰ θεὸς μορφὴν ἔπεσι στέφει.

Idem:

Κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Hic plena Hyblaeo populans alvearia melle
Condidicit miram magni Demosthenis artem;
Miratus tonitrus, & non imitabile fulmen:
Miratus patrias cingentem moenibus arces,
Et cum Pellaeo ducentem bella tyranno.

HIC PLENA HYBLAEO. Evolvens scripta Graecorum ἀλληγορία.

MIRATUS TONITRUS. Respicere videtur ad illud Aristophanis de Pericle. ἤστραπτεν, ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα. *Cicero*: Pericles ab Aristophane Poeta fulgurare: tonare, permiscere Graeciam dictus est. *Idem*: Demosthenis non tam vibrarent fulmina illa nisi numeris contra ferrentur.

MIRATUS PATRIAS. Cum urbis Atheniensis moenia multis ex partibus labarent, delecti sunt homines decem, qui ea sumptibus publicis reficienda curarent, e singulis tribubus singuli. In hoc numero fuit Demosthenes, qui sumptibus suis partem sibi attributam refecit, ob idque publice corona aurea donatus est. Vide illius Orationem nobilissimam περὶ στεφάνου.

ET CVM PELLAEO. Philippum dicit Macedonium regem. Pella enim urbis Macedoniae. Sic & Iuvenalis Alexandrum Pellaeum iuvenem vocat.

Unus Pellaeo iuveni non sufficit orbis.

DUCENTEM BELLA. Assidue enim orationibus suis Atheniensium animos acuebat adversus Philippum, neque cum eo pacem fieri patiebatur. Itaque eum vel maxime Philippus ipse metuebat: Plutarchus.

TYRANNO. Nomen hoc Homeri temporibus incognitum,

tum, postea cepit iniuste imperantibus tribui. At Poetae etiam reges interdum Tyrannos vocant. Virgilius.

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse Tyranni.
Te quoque, Moeonide, grandi audiit ore canentem,
Pelidaeque iram, reditumque fugacis Ulixi.
Veraque sub specie miscentem plurima falsi.
Addidit his quoscunque alios vetus extulit Hellas,
Qui simul & iocunda docent, & idonea vitae.

TE QVOQVE. Homerum dicit.

PELIDAEQVE IBAM. Argumentum utriusque Poematis Homerici unico versu complexus est.

SAGACIS. πολυτρόπου, πολυμήτιος.

ULIXI. Genitivus antiquus. Ulixes autem latine scribi debet: non, ut vulgo, Ulysses, etsi Graece Ὀδυσσεύς.

VERAQVE SUB SPECIE. Hac de re extat libellus Heraclidae Pontici, & multa sunt apud Proclum in libros Platonis de Republica.

HELLAS. Graecia.

QVI SIMUL ET IUCUNDA. Horatianum:

Aut simul & iucunda & idonea dicere vitae.
Mox maiora agitans. Academi invisere silvas
Instituit, celsique simul spatia alta Lycei:
Non ut quae tenebris mundi sator abdidit altis,
Naturaeque vias & tenuia semina rerum,
Frustra ea conquirens, studio indulgeret inani:
Verum ut quae scriptis vitae praecepta regendae
Mandassent illi, quorum sapientia clara est,
Fontibus haec nitida & sincera hauriret ab ipsis.

MOX MAIORA AGITANS. Exercitatus in studiis Poeticis & eloquentiae, adiecit animum ad Philosophiam.

ACADEMI. Herois nomen est, ex cuius sepulchro Academia nomen accepit. Platonicam autem Philosophiam significat.

SILVAS. Horatius: Atque inter silvas Academi quaerere verum.

SPA-

SPATIA ALTA LYCEI. Aristotelem Philosophum dicit, recte autem spatia. *Ambulans enim docebat.* U*nde Peripatetici, Recte* alta, *erat enim superior ambulatio.*

NON UT QVAE TENEBRIS. Non ut Physicam disceret: sed ut Politicen.

TENEBRIS. Ita Cicero, res naturae obscuritate involutas: & ideo Democritus veritatem in altissimo puteo demersam latitare dicebat.

FRUSTRA EA CONQVIRENS. Hoc de Socratis sententia dictum est, operam qui ludere dicebat, eos qui unde fulgura, tonitrua, imbres fierent, exquirebant. Auctor Xenophon in Commentariis. Omnem autem veram Philosophiam, aut certe eius summam uno Hemerico versu dicebat contineri:

Ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.

STUDIO INDULGERET INANI. Non damnat universum Philosophiae naturalis studium: sed ea parte inane illud vocat in qua quaerunt Physici acumine suo ad ea penetrare, quae naturali lumine cognosci non queunt, de quibus, dum inaniter disputant, in plurimos & gravissimos errores incidunt. Cuiusmodi sunt: Materiam primam creatam non esse, Mundum fuisse ex omni aeternitate, Deum non cognoscere singularia, Animos humanos aut immortales non esse, aut ita esse immortales, ut tamen nihil cuiusquam proprium maneat; & multa eiusmodi impia & nefaria dogmata, propter quae Tertullianus adversus Hermogenem, Philosophos haereticorum Patriarchas vocat. Et de talibus videtur intellexisse S. Paulus in Epistola ad Colossenses his verbis: Videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam secundum traditionem hominum; secundum elementa mundi, & non secundum Christum.

Prima iuventa genas iam flore umbrabat opaco.
Cum signata legens patriis vestigia plantis,
Sic praecultum animum gravioribus applicat orsis,
Et

Et Romanarum ſinuoſa volumina legum ,
Siſſum opus, aggreditur vigili pervolvere cura .
Quod per iter cum alii longis ambagibus errent ,
Et labyrintheis anfractibus impediantur :
Hic quaſi per planum directo tramite currens ,
Antevolat comites : nec tantum aequalia tranſit
Agmina , ſed canos linquit poſt terga magiſtros .
Talem Graeca obiiſſe olim certamina Ladan
Fama refert , primo qui vix e carcere miſſus
Fallebat ſpectantum oculos , metamque tenebat .

IAM FLORE UMBRABAT . Ex Mureto ipſo ſaepe audivi , genus hoc loquendi ab Archilocho ſumptum eſſe .

SIC PRAECULTUM ANIMUM . Cicero in Hortenſio : Uti qui purpuram volunt , ſufficiunt prius lanam medicamentis quibuſdam : ſic litteris talibuſque doctrinis ante excoli animos,& ad ſapientiam concipiendam imbui , ac praeparari decet .

LADAN . Curſor hic admirabilis fuit , de quo extat hoc epigramma :

Λάδας τὸ ϛάδιον εἴθ' ἥλατο, εἴτε διέπτη,
Δαιμόνιον τὸ τάχος, οὐδὲ φράσαι δυνατόν.

Solinus cap. 6. Polyhiſtoris . Ladas ita ſupra cavum pulverem curſitavit, ut arenis pandentibus nulla indicia relinqueret veſtigiorum . *Mentio illius , & apud Catullum,& apud Ciceronem. Vide & Pauſaniam in Laconicis.*

CARCERE . ὕσπληγγος .

FALLEBAT SPECTANTUM OCULOS . Magnum eſt oculos fallere . Nullus enim ſenſus acrior , ſed multo maius fallere oculos ſpectantium , qui hoc unum agunt , ut omnia plane pervideant .

Poſtquam aetas matura viro, iamque ardua tempus
Munera tractare, & doctrinam oſtendere factis :
Ad defendendas primum hunc facundia cauſſas
Deduxit, clypeumque reis inſontibus unum,
Mortiferae iuſſit fera bella repellere linguae .

POST-

POSTQVAM AETAS. Confecto studiorum curriculo, ad res agendas transiit.

ET DOCTRINAM OSTENDERE FACTIS. Vere enim hoc Aristoteles dicit, finem Politicis esse non cognitionem, sed actionem.

AD DEFENDENDAS: Praeclare. Oratorum enim virtus in defendendo, non in accusando posita est. Ideoque Cicero labores suos forenses, defensionum labores vocat, principio Tusculanarum: & in Verrem dicturus, summo studio conatur efficere, ut non tam Verrem accusare, quam Siculos defendere videatur.

CLYPEUMQVE. Illustribus oratoribus post mortem clypeus sacrari, & in curia appendi solebat, Auctor Tacitus.

Semper sponte sua petit ulteriora; sibique
Ipsa viam meritis facit ad sublimia virtus.
Ante alias, quascunque opulenta amplectitur urbes
Gallia, tam longe caput una Lutetia tollit,
Ardua quam superant humiles pineta genistas,
Nec vero indecores aliae: sed luna minores
Obruit ut stellas, fraterna ut lumina lunam:
Sic decus omne aliarum haec collata unica delet.

SEMPER SPONTE SUA. Expositurus quemadmodum Tuanus ad sublimiores honoris gradus pervenerit, praemittit sententiam: Virtutem ambitione non egere, ipsamque suapte vi semper altius provehi. Plautus:

Virtute ambire oportet non favitoribus,
Sat habet favitorum semper qui recte facit.

ANTE ALIAS. Prima urbs Galliae Lutetia, primus in Gallia senatus Parisiensis, primus in senatu Parisiensi Tuanus.

CAPUT. Imitatio Virgilii.

Verum haec ante alias tantum caput extulit urbes;
Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

NEC VERO INDECORES ALIAE. Non magnum est excellere: sed inter pulchra excellere, id demum magnum est.

SED

SED LUNA MINORES. Horatius :

- - - micat inter omnes
Iulium ſidus, velut inter ignes
Luna minores.

Hic ſibi iampridem ſedes Aſtrea locavit :
Marmoreum hic illi templum, laqueataque tecta
Sumptibus immenſis reges ſtatuere vetuſti :
Quo bis centeni, lectiſſima pectora, patres
Conveniunt, quot eunt ſoles, mactantque verendis
Rite deam ſacris, & certo faſque nefaſque
Fine regunt, ipſaque afflante oracula reddunt.
Conſilioque ſuo regni moderantur habenas.

HIC SIBI IAM PRIDEM. Aſtream veteres vocabant iuſtitiam, aut iuſtitiae deam, quam Iovis & Themidis filiam eſſe dixerunt. Ovidius.

Ultima coeleſtum terras Aſtrea reliquit.

Hanc igitur dicit quaſi domicilium quoddam elegiſſe Lutetiae, propter ſummam Pariſienſis Senatus iuſtitiam & dignitatem. Omnino autem Aſtreae nomine per allegoriam intelligit iuſtitiam divinam : quae eadem eſt cum ipſo Deo.

MARMOREUM HIC ILLI. Palatium intelligit, in quo Lutetiae ius redditur.

QVO BISCENTENI. Non ſunt plane ducenti : neque tamen longe ab eo numero abſunt. Sed hic numerum rotundare voluit, more poetarum.

LECTISSIMA PECTORA. Neque enim aſſumuntur in eum ordinem, niſi qui & eruditione, & iuſtitiae opinione praeſtant, ita ut Conſeſſus ille flos ſit totius Galliae.

QVOT EUNT SOLES, Quotidie. Sic Horatius :

Quotquot eunt dies.

MACTANTQVE. Non tamen mactare hoſtias *dicimus, ut Virgilius :*

Caelicolum regi mactabam in littore taurum,

Sed & mactare Deum hoſtiis. *Plautus Amphitruone :*

Quia enim te macto.

Ci-

Cicero in Vatinium: Cum puerorum extis deos manes mactare soleas. *Sic igitur & hoc loco*, mactare deam sacris

VERENDIS. Ita loquutus est, ut veteres de mysteriis & origiis loquebantur.

RITE. Verbum sacrorum.

DEAM. Deum ipse intelligit, sed foeminino genere utitur propter nomen Astreae.

SACRIS. Sacrificare Deo videntur, qui ius suum cuique reddunt.

FINE REGUNT. Verbum iuris, inde enim actio finium regundorum. Ovidius.

Cum sua quisque regat, diverso flumina tractu

Tibullus:

Qui regeret certis finibus arma, lapis.

ORACULA. Ita vocat decreta ipsius Senatus.

Hos inter primo ipsa loco Dea magna Tuanum
Collocat: & Nostri princeps, ait, ordinis esto.
Ille Deae imperium, solio sublimis eburno,
Exsequitur, poenasque viris & praemia ponit.
Nec mora: diffugiunt fraudes, fugit improba longe
Gratia, quaeque avidas pervertunt munera mentes,
Nil odium, nil ira potest; discrimine nullo,
Nobilis an plebeius, inops an divite censu,
Solus, an hinc illinc magnis stipatus amicis,
Consequitur ius quisque suum: trutina omnibus aequa est.

PRIMO IPSA LOCO. A Iustitia ipsa Tuanum principem Senatus constitutum esse dicit, ut ostendat, neque ambitu, neque pecunia in eum locum pervenisse.

POENASQVE VIRIS ET PRAEMIA PONIT. Democritus iis duabus rebus omnem Rempublicam contineri putabat, poena & praemio.

DIFFUGIUNT FRAUDES. Ita quasi de animatis loquitur: quam Aristoteles unam de praecipuis elocutionis virtutibus esse dicit.

Vi-

Viginti totos ita iuri praefuit annos,
Ut nulla interea macula violaverit ostrum,
Quod semel induerat: non tantum criminis expers,
Sed neque suspectus cuiquam, tactusve querela.

UT NULLA INTEREA MACULA. Purpura induuntur praesides senatus Parisiensis. Allegorice autem dicit, eum semper integre & incorrupte iudicasse.

NON TANTUM CRIMINIS EXPERS. Respicit ad dictum Caesaris, qui dicebat: domum suam non tantum crimine, sed etiam suspicione criminis carere oportere.

Non talem patiens sortita est Sparta Lycurgum:
Quanquam illum, ambiguus divumne hominemne vocaret,
Mox potius divos inter numeravit Apollo:
Neu nostro ante suum ferat Attica terra Solonem,
Neve suum Minoa, tui quae Iupiter una est
Conscia vagitus, & conscia Creta sepulcri.

LYCURGUM. Cum Lycurgus vir inter Spartiatas nobilis Delphos ad oraculum venisset, ingredienti ei redditum est responsum ab Apolline, quo Apollo ipse dubitare se fatebatur, Deum illum an hominem diceret, sed statim addidit, se eum diis potius annumerandum praedicare. Historia extat apud Herodotum lib. 1.

SUUM. Quasi Tuanus Gallus Solon quidam fuerit.

SOLONEM. Hic, ut notum est, leges Athenienfibus dedit.

NEVE SUUM MINOA. Hic Cretensibus leges tulit, ut est apud Platonem lib. 1 de legibus. Homerus eum novem annos Iovis auditorem fuisse dicit. Propter summam iustitiam creditur esse iudex inferorum.

CONSCIA VAGITUS. In Creta Iovem natum esse dicebant: in Creta etiam sepulchrum ipsius ostendebant. Sed hoc nomine Callimachus Cretenses ut mendaces accusat.

Obtigit has inter, dictu mirabile, curas
Firma valetudo, & nullis obnoxia morbis.

At-

Atque inconcusso decurrens vita tenore :
Non vulgare Dei munus simul, & simul ingens
Compositi argumentum animi . Nam turpiter acta
Ut celeres ducit canos florentior aetas ,
Et parit informes morbos, aegramque senectam :
Sic senium iuvenile seniliter acta iuventus .

OBTIGIT HAS INTER . Tuanum dicit, cum diu admodum vixerit, perpetuo firma valetudine inter multos labores usum esse : quod & maximum Dei munus est, & argumentum temperantiae . Nam Hippocrates quoque affirmat, intemperantiam quasi fontem quendam morborum esse .

NON VULGARE . Nam etiam in versibus, qui pro foribus templi Delphici legebantur, bona valetudo, ut optimum quiddam commendatur : λῷστον δ' ὑγιαίνειν .

Sed nihil in terris stabile aeternumve putandum est.
Omnes incerto nos ordine certa manet mors .
Aeternum aut miseros , aut effectura beatos,
Ut matrem annosam iam mitia poma relinquunt
Sub finem autumni , contractaque frigore primo
Sponte petunt terram ; nitidi ut flos aureus ignis
Deserit arentem , consumpta Pallade , lychnum .
Sic aegros senio , & vitali humore carentes
Deseruit mens sancta artus coelumque petivit ;

SED NIHIL IN TERRIS . Euripides : Θνητῶν δὲ θνητὸς ὄλβος :

UT MATREM ANNOSAM . Duabus comparationibus eleganter ostendit , mortem naturalem , minimeque violentam . Utraque autem ex Cicerone est, cuius haec sunt in Catone Maiore : Itaque adolescentes mori sic mihi videntur , ut cum aquae multitudine vis flammae opprimitur; senes autem, sicut sua sponte, nulla adhibita vi, consumptus ignis extinguitur. Et quasi poma ex arboribus, si cruda sunt, vi avelluntur; si matura & cocta, decidunt: sic vitam adolescentibus vis aufert: senibus maturitas.

FLOS AUREUS IGNIS . Sic Aeschylus ἄνθος πυρός.

CONSUMPTA PALLADE. Oleo, Ovidius:

Ut vigil infusa Pallade flamma solet.

Verte age Musa modos, vultusque resume priores,
Dicamus bona verba, nec fas lugere beatos,
Mitte supervacuo contundere pectora planctu,
Et lacrymarum imbrem populosa Lutetia siste.
Ille tuus praeses flammantibus additus astris
Credita iam cernit, sperataque gaudia carpit,
Nec veterem tamen erga te deponit amorem.

VERTE AGE. Hucusque Tuani mortem deploravit, nunc ei ut in coelum evecto gratulatur.

DICAMUS BONA VERBA. Εὐφημεῖν χρή.

NEFAS LUGERE BEATOS. Ex philosophorum sententia dubium non est, quin Tuanus beatus vocari queat; nam & usque a puero virtuti deditus fuit, & eam perpetuo exercuit; & diu vixit; & prospera valetudine usus est; summis honoribus functus; & uxorem ac filios habuit ex animi sententia; & cum eos, tum caeteros propinquos atque affines summis honoribus florentes vidit; & discessus a vita ipsi vitae conveniens fuit. Sed & Christiane loquendo, eum, cuius, quantum quidem homines iudicare possunt, vita integra & inculpata fuerit, qui a Catholica religione nunquam desciverit, & privatim & publice, quantum in ipso erat, omnium commodis servierit, nihil denique praetermiserit eorum, quae Christianum hominem decent, sperare debemus in locum piis a Deo destinatum pervenisse: etiamsi id pro certo & explorato affirmare non possumus. Quare haec ita accipienda sunt, ut ex spe & voto potius dicta, quam ex certa & explorata scientia. Sic & S. Ambrosius in oratione de obitu Valentiniani Imperatoris, non veretur eum ita alloqui: Prospicis nos igitur, sancta anima, de loco superiore tanquam inferiora respiciens. Existi de tenebris istius seculi, & ut luna resplendes, ut sol refulges. *Sed & de Gratiano & de Theodosio eodem modo loquitur, & tamen, ut caetera taceantur, Valentinianus sine baptismo decesserat.*

Non

Non igitur arroganter affirmare vult Muretus, Tuanum coelo receptum esse: sed id scribit, quod cupit verum esse, & verisimiliter de tali viro sperari potest.

MITTE SUPERVACUO. Sic Horatius:

- - - - & sepulchri
Mitte supervacuos honores.

CREDITA IAM CERNIT. In beatis fides amplius non est. Vident enim quod crediderant. Ne spes quidem: fruuntur enim eo quod sperarant. Sola caritas perpetuo durat.

Nec vero, quod te desertam orbamve queraris,
Quid dubitas? viden, ut patrios renovarit honores
Crudus adhuc aevi, primoque in flore iuventae
Augustus, tanti spirans genitoris imago?
Hoc tu unquam incolumi tibi fas lugere putabis?
Cerne duos etiam generos, duo sidera regni,
Conspicuum cunctis excelsa e sede Philippum
Regia firmantem impresso decreta sigillo,
Aut rescindentem, si quid vel gratia pellax
Elicuit, tantoque oppressum pondere rerum
Effugit Regem, iusto quod pugnet & aequo.
Quique meis olim fecit stipendia castris,
Dum saltus sequitur Musarum, HARLAEUS ACHILLES:
(Nec levis a tali mihi gloria surgit alumno)
Qui patris & soceri vestigia pone secutus,
Aequatus titulis, prope iam virtutibus aequat,
Maiora assidue spondens: tantum instar in illo est.
Muretus dominae iam non novus incola Romae,
Haec *Auguste*, tibi moestae solamina mentis
Dum meditor: nomenque tuum, nomenque parentis
Saepe tui grato reddit mihi murmure Tibris,
Et septem gemini resonant mea carmina colles.

AUGUSTUS. Iacobus Augustus Tuanus, Christophori filius, consiliarius regius in Senatu Parisiensi.

DUO SIDERA REGNI. Imitatum ex illo Virgilii :

.. - - - duo fulmina belli.

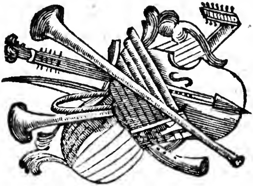
PHILIPPUM. Philippum Huraltum, magnum hodie Galliae Cancellarium.

REGIA FIRMANTEM. Notandum est in his versibus quanta sit in Gallia Cancellarii auctoritas.

HERLAEUS ACHILLES. Hic nunc successit in locum Tuani soceri sui. Muretum autem olim Lutetiae docentem diu audiit.

QVI PATRIS. Nam patrem quoque habuit in eadem curia Praesidem.

PROPE IAM. Nondum enim ad eam senectutem pervenit : neque tam diu in illo munere versatus est.

59.

INSTITUTIO PUERILIS

AD

M. ANTONIUM FRATRIS F.

& in eam

ANTONII CONSTANTINI

NOTAE.

M. ANTONIUS MURETUS M. ANTONIO FRATRIS F. S.

UTinam tibi eveniant, fili, quae me adduxerunt, ut te statim post obitum patris tui, fratris mihi longe carissimi, ad me huc adduci & in sinu ac complexu meo educari voluerim. Volui autem illud praecipue, ut, quando florentissimum regnum, in quo uterque nati sumus, Deo iustas poenas eorum, quae a nobis peccata sunt, exigente, saevis iampridem tempestatibus agitatur, tu in hanc Christianae religionis Metropolin, tanquam in tutissimum portum, subductus, vera pietate adhuc tener imbuare, & iis moribus assuefias, qui Christianum hominem decent. Cupio equidem & alia tibi contingere, quibus vita & tranquillior & honoratior redditur: sed id, quod dixi, primum mihi ac praecipuum votum est; caetera sunt quaedam quasi appendices & accessiones. Ut igitur voti compos fiam, debeo quidem id quotidianis precibus ut facio, a Deo petere: neque tamen interea cessare, sed omnia studiose facere ac procurare, quibus te meliorem & virtutis amantiorem posse fieri putem. Ea me caussa impulit, ut praecepta quaedam ad formandos mores pertenentia versibus, quam potui maxime ad aetatis tuae captum accommodatis concluserim, quae legens,

gens, & in primis litterarum rudimentis exerceare, & paulatim discas, quae tibi in omni vita servanda sint. Accipe hoc primum a me munusculum, fili, & ut eo te dignum praestes, pro virium tuarum modulo iam nunc operam dato. Romae, Kal. Ianuar. M. D. LXXIIX.

Dum tener es, Murete, avidis haec auribus hauri:
Nec memori modo conde animo, sed & exprime factis.

DUM TENER ES. Praeceptis ad honestatem pertinentibus imbuendi sunt molles adhuc & teneri puerorum animi: tenacissime enim quaerent ea, quae tunc combibuntur. Adeo in teneris consuescere multum est, *ait Virgilius; & huc pertinet illud Horatii:*

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu.

Sed nihil profuerit ea tradi suo tempore, nisi avide hauriantur; nihil avide hauriri, si statim affluant; nihil memoria contineri, nisi exerceantur. Haec igitur omnia percipiuntur his duobus versibus.

Inprimis venerare Deum: venerare Parentes:
Et quos ipsa loco tibi dat natura parentum.

INPRIMIS. Imitatum ex illo Virgiliano: Imprimis venerare Deos. *Constat autem & semper inter omnes sapientes constitit, pietatem in Deum fundamentum esse omnium virtutum.*

VENERARE PARENTES. Proxime Deum colendi sunt parentes, quos etiam Iamblichus ait esse θεῶν ἀγάλματα.

ET QVOS IPSA. Qui puerult patre orbati sunt, quod contigit ei, ad quem haec scribuntur, honorem parentibus debitum transferre debent in eos, a quibus educantur: quique sunt eis parentum loco.

Mentiri noli, nunquam mendacia prosunt.
Si quid peccaris, venia est tibi promta fatenti.

MEN-

MENTIRI NOLI. Pythagoras dicebat, nulla re propius accedere homines ad Deum, quam veritate. Herodotus a quinto anno aetatis usque ad vicesimum ait, Persarum pueros haec tria tantum discere: equitare, iaculari, & verum dicere; idemque ait, nihil a Persis mendacio turpius iudicari. Magna igitur laus est, quam tribuit Attico Cornelius Nepos, quem ait neque mendacium dixisse, neque pati potuisse dicentes. Recte igitur post praeceptum de cultu divino, adiectum est praeceptum de amanda veritate, cum Deus ipse sit veritas. Quoniam autem utilitatis alicuius specie plerumque adducuntur homines ad mentiendum: idcirco statim caussa illa removetur his verbis: NUNQVAM MENDACIA PROSUNT. Quod idem dici potest de toto genere improbarum actionum, iuxta illud Homericum, οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα.

SI QVID PECCARIS. Nulla res est, quae facilius puerulos adducat ad mentiendum, quam cum aliqua in re peccasse se vident. Hoc igitur, ut amoveat, ait confitenti paratam esse veniam. Neque dubium est, quin facilius ignosci debeat ei, qui peccatum suum ingenue fatetur, quam ei, qui mentiens, peccatum peccato cumulat. Aristoteles quoque in Rhetorice ait, Confessionem erroris efficacem esse ad veniam consequendam.

Disce libens; quid dulcius est quam discere multa?
Discentem comitantur opes, comitantur honores.

DISCE LIBENS. Quod quisque libenter facit, idem etiam eximie facit. Nam, ut verissime ait Aristoteles libro septimo Ethicorum; ea quidem voluptas, quae, cum quid agimus, aliunde percipitur, impedit, & avocat nos ab eo, quod agimus, eiusque perfectioni impedimento est: at ea, quae ex ipso, quod agimus, capitur, adiumento est ad id melius & perfectius exequendum. *Itaque qui libenter discit, multa etiam discit; quemadmodum ab Isocrate iuniore dictum est, ἐὰν ᾖς φιλομαθὴς, ἔσῃ καὶ πολυμαθής.*

QVID DULCIUS EST. *Naturale hoc quoddam quasi pabulum esse animorum & ingeniorum, ait Cicero in Academicis;*

micis ; & Aristoteles lib. 2. Rhetor. ait : Nihil esse dulcius , quam multa facile discere . *Ostendunt id exempla Architae Tarentini, Sophoclis, Archimedis, & aliorum, quae a Mureto ipso collecta sunt in Oratione de studiis litterarum. Et a Pomponio Iurisconsulto in l. apud Iulianum , ff. de fideicom. libert. refertur sententia cuiusdam,qui ait,*se,etiamsi alterum pedem in sepulchro haberet ad aliquid amplius discendum paratum fore . *Dulcissimum quidem est scire omnia , ut ait Sophocles : sed quoniam id homini contingere non potest , sequitur , ut homini nihil suavius sit , quam multa discere .*

DISCENTEM COMITANTUR OPES . Estne igitur discendum spe opum aut bonorum? non. Sed pueri nondum intelligere possunt, cognitionem rerum per se , etiam detractis talibus praemiis , expetendam esse . Itaque excitandi sunt etiam talibus praemiis :

- - - Ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores , elementa velint ut discere prima.
Si quis te obiurget, male cum quid feceris, illi
Gratiam habe, & ne iterum queat obiurgare,caveto,

SI QVIS TE OBIURGET. Moleste plerumque ferre solent pueri , cum obiurgantur : & eos tamen , cum saepe peccent , saepe etiam obiurgari necesse est . Monet igitur, ut non modo non succenseat eis , a quibus obiurgabitur , cum male aliquid fecerit : sed etiam id in beneficii loco accipiat, detque operam, ne iterum eo nomine obiurgari queat .

Ne temere hunc credas, tibi qui blanditur, amicum:
Peccantem puerum quisquis non corrigit, odit .

NE TEMERE . Ut abhorrent ab iis , a quibus obiurgantur, ita libenter audiunt eos , qui sibi blandiuntur: neque enim adhuc per aetatem possunt blandidicos & assentatores ab amicis discernere . At nihil est, quo deteriores pueri fiant, quam si quis eis etiam peccantibus blandiatur . Praeclare instituerat Lycurgus , ut Spartae quisquis ex civibus quemcunque puerum indecore aliquid facientem vidisset , eadem liber-

libertate & auctoritate eum obiurgare ac verberare posset, qua liberos suos: quin etiam turpe habebatur, si quis puer apud patrem suum questus esset, quod ab alio verberatus fuerit, nisi pater eum duplo amplius verberaret.

Qui semel incautum blando sermone fefellit,
Ille idem, dabitur quoties occasio, fallet.

QUI SEMEL. Semel falli, humanum est, at a quo semel falsus sis, ei denuo credere, stultitia est. Quem enim semel malitiosum experti sumus, eum semper pro malitioso habendum, etiam Iurisconsulti monent.

Nec cuivis sapiens, nec nulli credere debet.
Fallitur alter saepe; fidem sibi detrahit alter.

NEC CUIVIS. Qui nemini fidem habet, indignus est, cui quisquam fidem habeat; qui temere omnibus credit, effugere non potest, quin saepe fallatur. Utrumque igitur fugiendum est. Verum enim est illud Hesiodi, utrumque perniciosum esse hominibus, & nimis credere, & nimis diffidere:

Πίστεις δ' ἄρα ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας.

Muretus quoque ipse sententiis Graecis (v. 144. 145.) ait, nimiam quidem diffidentiam esse morbum improborum, nimiam autem credulitatem morbum vecordium.

Si quid forte mali aut facias, aut mente volutes,
Ut lateas homines, certe Deus omnia cernit.

SI QUID FORTE MALI. Spes latendi, maxima peccandi illecebra est. Nullum igitur potentius frenum est, quam si perpetuo cogitemus, Deum ea omnia, quae a nobis & fiunt, & cogitantur, praesentem intueri: & fieri quidem posse, ut quis in maleficiis hominum conscientiam effugiat; Deo nuda & aperta esse omnia, eumque, ut de Sole ait Homerus, πάντ' ἐσορᾶν, καὶ πάντ' ἐπακούειν. *Praeclarus est Senecae locus in hanc sententiam, Epist. LXXXIV.* Sic certe vivendum est, tanquam in conspectu vivamus: sic cogitandum, tanquam aliquis in pectus intimum inspicere possit. Et potest. Quid enim prodest, ab homine aliquid

esse secretum ? nihil Deo clusum est : interest animis nostris, & cogitationibus mediis intervenit. *Sunt & in sententiis Graecis duo versus (71. & 72.) qui eandem sententiam continent ; sed eas ipsas aliquando explicabo.*

Non nisi spectatis arcana sodalibus effer.
Quodque tacere voles alios, prior ipse taceto.

NON NISI SPECTATIS. Qui secreta sua temere vulgant, iniuste ab aliis taciturnitatem postulant, quam ipsi sibi praestare non possunt. Merito igitur laudatur Metellus Senior, qui rogatus, ut secretum quoddam suum panderet. Si scirem, *inquit*, tunicam meam secretorum meorum conscia esse,exererem illam statim,& comburerem. *Convenit hoc praeceptum cum his versibus Theognidis :*

Πρῆξιν μηδὲ φίλοισιν ὅλως ἀνακοίνεο πᾶσι,
Παῦροί τοι πολλῶν πιστὸν ἔχουσι νόον.

SPECTATIS, δοκιμασθεῖσι. *Tacitus :* Tiberium Neronem maturum annis, spectatum bello; *Multi autem modii salis edendi sunt cum aliquo, antequam eum spectatum nobis dicere liceat. Vere enim Theognis, improbos etiam exiguo tempore : at bonos viros non nisi longa consuetudine & diligenti observatione posse cognosci.*

Χρόνος τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα δείκνυσι μόνος.

Nil cupide specta, nisi quod fecisse decorum est :
Turpia corrumpunt teneras spectacula mentes.

NIL CUPIDE SPECTA. Non temere Plato in libris de Republica & Comoedos, & Tragoedos excludit ab ea civitate, quam instituit, quod alteri libidinem, alteri cupiditatem & impia facinora in animos civium inferant. Merito eosdem severissima Lacedaemoniarum civitas nunquam admittendos putavit. Eadem de caussa Solon, cum Thespin fabulas suas ex anciqua consuetudine recitantem vidisset, baculo, quem manu gestabat,terram percutiens, cito futurum esse dixit, ut quibus in theatro spectandis assuescerent homines, iisdem etiam in seriorum negotiorum tractatione uterentur. Male igitur consulunt liberis suis qui eos adhuc molles,

&, ut

&, *ut Plato loquitur, cereos ad eiusmodi spectacula admittunt.*

Averte impuris procul a sermonibus aures:
Et qui illis gaudent, horum consortia vita.

AVERTE IMPURIS. Vetus est Menandri versus, quo etiam S. Paulus in prima ad Corinthios Epistola uti dedignatus non est.

Ἦθη καλὰ φθείρουσιν ὁμιλίαι κακαί, *id est*:

Mores bonos colloquia corrumpunt mala.

Vereque scriptum est a S. Basilio, τὴν πρὸς τοὺς φαύλους τῶν λόγων συνήθειαν, ὁδόν τινα εἶναι ἐπὶ τὰ πράγματα. *Socrates* tales fere *dicebat* cuiusque mores esse, qualis esset oratio. *Meritoque commendatur illa sive lex, sive consuetudo Persarum, qua, ut ait Herodotus lib. 1. quicquid facere turpe est idem dicere turpe esse ducebant.*

HORUM CONSORTIA VITA. Praeclare enim dixit Theognis, bonorum consuetudine bona condisci, malorum autem familiaritate, etiam si quid in nobis prius boni erat, amitti:

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ διδάξεαι, ἢν δὲ κακοῖσι
Συμμιχθῇς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.

Principio studii radix inamoena videtur,
Sed profert dulces parvo post tempore fructus.

PRINCIPIO STUDII RADIX. Distichon hoc expressum est e nobili sententia Isocratis, quam ita exposuit Aphthonius: Ἰσοκράτης τῆς παιδείας τὴν ῥίζαν πικρὰν ἔφη, γλυκεῖς δὲ τοὺς καρπούς: *eam autem fusius explicatam videre si quis velit, ex Aphthonio ipso petat licet.*

Ludo indulsisti? subito evolat illa voluptas.
Legisti? utilitas studio percepta manebit.

LUDO INDULSISTI? Videntur hi duo versus effecti ex enthymemate Musonii, quod exprimam Latine, etsi metuo, ne longe futurus sim infra Graecae orationis suavitatem. Est igitur hoc: Si pulchri quid cum labore feceris, labor quidem praeterit, pulchritudo autem manet. Sin quid turpe

turpe per voluptatem, evolet voluptas, manet turpitudo. *Marcus Cato hoc antea dixerat his verbis:* Cogitate cum animis vestris, si quid vos per laborem recte feceritis, labor ille a vobis cito recedet; benefactum, dum vivitis, non abscedet. Sed si qua per voluptatem nequiter feceritis, voluptas cito abibit; nequiter factum illud apud vos semper manebit, *Gellius lib. 16. cap. 1.*

Ut moderata quies prodest, viresque ministrat:
Sic hebetat corpus nimia, ingeniumque retundit.

UT MODERATA QVIES. Somno moderato egent pueri. Sed immodico somno nihil perniciosus; nam & obtusiores atque hebetiores facit, & corporis proceritatem impedit. Vide Gellium cap. 19. lib. 4.

Si prodesse aliis studeas, tibi proderis ipsi:
At nisi ames alios, & te quoque nullus amabit.

SI PRODESSE ALIIS. Qui studium suum confert ad alios adiuvandos, multo plus sibimetipsi prodest, quam aliis. Primum enim, quo nihil melius est, assuefacit se ad benefaciendum; deinde multos sibi amicos adiungit, quo nihil est neque in rebus prosperis iucundius, neque in adversis utilius. At qui suam tantum, ut dicitur, rem agit, & ut Epicurei sapientem facere dicebant, nihil curat praeter semetipsum, & ipse quotidie deterior fit, & amicis caret, sine quibus vita vitalis esse non potest. Quisquis igitur, quantum in ipso est, aliorum commoda procurat, & de quam plurimis bene mereri satagit, is vel maxime utilitatibus suis servit. Videtur haec sententia sumpta ex Seneca, cuius haec sunt in lib. 11. Epistolarum: Nemo non, cum alteri prodest, sibi profuit.

Successus faustos nunquam admirare malorum:
Sera licet, tamen olim illos sua poena sequetur.

SUCCESSUS FAUSTOS. Ad hoc distichum illustrandum legendus est Plutarchi liber de iis, qui sero a numine puniuntur: aut potius Psalmi aliquot in eandem sententiam a Davide divinitus scripti. Nota est & Valerii Maximi sententia: Lento quidem gradu ad vindictam divina procedit

dit ira, tarditatemque ſupplicii gravitate compenſat; *& illud Homeri ex 8. lib. Odyſſeae.*

Οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα, κιχάνει τοὶ βραδὺς ὠκύν·

& illud Tibulli:

Ah miſer, etſi quis primo periuria celat,
Sera tamen tacitis poena venit pedibus;

quod & ipſum ex Homero ſumptum eſt, qui Aten mollibus ac teneris pedibus eſſe ait. Horatius:

Raro antecedentem ſceleſtum
Deſeruit pede poena claudo.

Si tibi grata quies, iuvenis ne parce labori:
Dux ad honoratam eſt homini labor ipſe quietem.

SI TIBI GRATA QVIES. Laborandum eſt in iuventute, ut ſenibus cum dignitate quiſcere liceat. Qui enim laborem iuvenes fugiunt, plerumque ſenes laborare coguntur. Et hoc ſignificat verſus ille Epicharmi, quem Socrates, ut eſt apud Xenophontem, crebro in ore habebat:

Ὦ πόνηρε μὴ τὰ μαλακὰ μώεο, μὴ τὰ σκληρ᾽ ἔχῃς.

Inſpice te in ſpeculo: & bona ſeu tibi forma videtur:
Moribus obſcoenis illam foedare caveto:
Seu tibi ſubtraxit vultus natura decorem,
Ingenio, ut formae compenſes damna, labora.

INSPICE TE IN SPECULO. Hoc quoque praeceptum Socratium eſt, celebratum a Xenophonte, Plutarcho & aliis. Extat & ab ipſo Mureto quinque verſibus (176. ſeqq.) expreſſum in ſententiis Graecis.

Nil facito, quod turpe putes feciſſe videri:
Et cura, ut multis tibi ſis pro teſtibus ipſe.

NIL FACITO. Natura comparatum eſt, ut quid turpe facturi ſunt, tenebras & ſolitudinem quaerant, aſpectum & conſcientiam omnium, quoad eius fieri poteſt, refugiant. Si quis igitur hoc a ſe obtinere poſſit, ne minus ſemet ipſum quam alios, revereatur, etiam ſolus verebitur ea facere, quae praeſentibus aliis non auderet. Sapientiſſimum igitur praeceptum eſt, quod his verſibus continetur, ut maxime verea-

tur

tur quisque se, & cuius alios conscios esse nollet, eius ne se quidem sibi conscium esse patiatur. Est autem praeceptum Pythagorae in iis carminibus, quae aurea vocantur :

--- πρήξεις δ' αἰσχρόν ποτε μήτε μετ' ἄλλε,
Μήτ' ἰδίῃ, πάντων δὲ μάλισ' αἰσχύνεο σαυτόν.

Ut nos pauca loqui, plura autem audire moneret,
Linguam unam natura, duas dedit omnibus aures.

UT NOS PAUCA LOQVI. Ad Aesopum Phrygem refertur. Constat autem utrumque in laude poni, & parce loqui, & cupide audire: meritoque laudatur veteris Poetae versus:

Σιγᾶν θ' ὅπε δεῖ, καὶ λέγειν τὰ καίρια.

Praecipue autem hoc in iuvenibus locum habet: multa enim discere necesse habent. Et Aristoteles auditum ait esse sensum disciplinae. Et sapientissimum Hebraeorum, etiam eum, qui sapiens sit, si libenter audiat, sapientiorem fore. Neque iniuria Pythagoras quinquennium tacere iubebat adolescentes, qui se ei in disciplinam dabant.

Ἡ γὰρ σιωπὴ κόσμος ἀσφαλὴς νέῳ.

Vide Plutarchum in commentario de audiendo.

Quae seruare voles, ne crebro invisere parce.
Namque minus furem metuunt, quae saepe videntur.

QVAE SERVARE VOLES. Neglientia dominorum nihil est in re familiari perniciosius. Est autem praeceptum M. Varronis, quod hic ponitur cap. 22. lib. 1. de re rustica: Quae res quotidie videntur, minus metuunt furem.

Blanditur primo, sed perdit inertia famam:
Aspera res primo est, sed fert industria laudem.

BLANDITUR PRIMO. Ad hoc distichon illustrandum vide poema Ausonii, quod falso Virgilio tribuitur, de littera Pythagorae. Vide etiam colloquium voluptatis & virtutis cum Hercule, quod ex Prodico refert Socrates apud Xenophontem lib. 2. commentariorum; quem totum locum latine reddidit Budaeus in libro de studio instituendo. Et tale quiddam fingit Silius contigisse Africano. Vide etiam Philostratum lib. 6. de vita Apollonii.

Aut

Aut vinum ne tange, aut multa prolue lympha.
Cum vino indulges, igni puer adiicis ignem.

AUT VINUM NE TANGE. Plato lib. 2. de legibus, pueris negat permittendum esse usum vini ante annum decimum octavum, & ait eos, qui aliter faciunt πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύειν. Et praematuro vini usu furorem quendam ingenerari hominibus. *Idem narrat*, apud Carthaginenses legem fuisse, ne quis in exercitu vinum gustaret, sed toto expeditionis tempore solius aquae potu in castris uterentur. *Item*, ut in urbe neque servi, neque ancillae vinum unquam gustarent: ac ne magistratus quam toto illo anno, quo ius dicebant, neque gubernatores navium, neque iudices, quamdiu illo munere fungerentur. *Praeterea*, ne ii quidem, qui in consilio de rebus gravibus sententiam dicturi essent. *Item*, ut de die nemo in urbe vinum biberet, nisi aut exercitationis, aut morbi caussa: ac ne noctu quidem ii patres familias, matronaeque ipsorum, qui ea nocte liberis operam daturi essent. *Romae quoque mulieribus perdiu vinum bibere non licuit: institutumque ob eam rem, ut cognatos osculo salutarent, ut anhelitus ipse fidem faceret, eas abstemias esse. Hodie illa tanta severitas remissa est.*

Fac tibi sit vultus comis, sermoque modestus,
Sic multos facile tibi conciliabis amicos.

FAC TIBI SIT VULTUS COMIS. Multi sunt, qui truculentia quadam & feritate aspectus, odium sibi conciliant: quod Caligulam etiam adhibito studio fecisse traditum est, quin & Drusillam non alio firmiore indicio sui seminis esse credebat, quam feritatis, quae illi tanta statim ab infantia fuisse dicitur, ut infestis digitis ora & oculos simul ludentium infantium incesseret. Contra autem comitas vultus primo statim aspectu omnium sibi amorem conciliat: praesertim si eam sermonis etiam modestia subsequatur. Ita autem hic dicitur vultus comis, *ut apud Livium*, frons comis *libro* 1. Excepti hospitio ab Tullo blande ac benigne, comi

comi fronte, comiter regis convivium celebrant: *quem locum eo citare volui, ut emendarem, nam in omnibus vulgatis libris duae illae voces*: Comi Fronte, *desiderantur*: *quae tamen leguntur & in aliis veteribus, & in uno, qui apud Muretum est*.

Pauperiem ne cui misero exprobraveris unquam:
Cuius munus opes, eiusdem est munus egestas.

PAUPERIEM NE CUI. Ut corporis morbus cuiquam exprobrare stultum est, praeterquam ei, qui per ignaviam aut per intemperantiam eos contraxerit, quod praeclare Aristoteles monet: ita pauperies nemini probro est, nisi qui aut inertia & desidia in eam inciderit, aut patrimonium inhonestis artibus dissiparit. Paupertas quidem ipsa per se tam longe abest omni turpitudine, ut praestantissimi quique ex omni antiquitate pauperes fuerint. Pauper fuit Phocion, pauper Miltiades, pauper Socrates. Ex Romanis Poplicolae, Menenii, Curii, Fabricii, Camilli, aliique praestantissimi viri pauperes fuerunt. Immo vero non magis dedecori erat ex opibus in paupertatem incidisse, quam in patria & avita paupertate non perstitisse. Notum est, quid M. Crasso obiectum fuerit: Tu si vir bonus esses, tam cito ad tantas divitias pervenisses? *Nulli igitur exprobranda paupertas est; praesertim cum ita fundatas ac constabilitas opes suas habeat nemo, quin puncto temporis ad mendicitatem redigi possit. Est autem hoc quoque praeceptum Theognidis*:

Μή ποτέ μοι πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ χαλεφθῆς,
Μηδὲ ἀχρημοσύνην Κύρνε κακὴν πρόφερε.
Ζεὺς γάρ τοι τὸ τάλαντον ἐπιῤῥέπει ἄλλοτε ἄλλῳ,
Ἄλλοτε μὲν πλουτεῖν, ἄλλοτε δ' οὐδὲν ἔχειν.

Similis est & Isocratis sententia, nulli exprobrandam calamitatem: Fortunam enim communem esse, neque posse, quid futurum sit provideri. Μηδενὶ συμφορὰν ὀνειδίσῃς, κοινὴ γὰρ ἡ τύχη, καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον.

CUIUS MUNUS OPES. Sumptum ex II. *cap. Eccl. ubi ita scriptum est*, πτωχεία καὶ πλοῦτος παρὰ Κυρίου ἐστί.

Sem-

Semper opum ſtudio praefer virtutis amorem.
Non opibus virtus, ſed opes virtute parantur.

SEMPER OPUM STUDIO. Plato omne aurum, quod ſupra, quodque infra terram eſt, cum virtute comparandum negat. Et Theogenis: cum dixiſſet, multos improbos divites eſſe, multos autem viros bonos pauperes*: ſtatim ſubiicit*, multo pluris tamen faciendam eſſe virtutem, quod haec firmum quiddam & ſtabile ſit; pecuniae autem modo ad hos, modo ad illos tranſeant. *Socratis autem eſt, quod ſtatim ſubiicitur:* Virtutem opibus parari non poſſe, at opes virtute parabiles eſſe. *Neque non huc pertinet, quod Pericles dixiſſe fertur. Qui cum generum virum bonum & induſtrium, opulento, ſed ignavo antepoſuiſſet cauſſam eius rei rogatus*, malle ſe, *reſpondit*, virum ſine opibus, quam opes ſine viro. *Facile autem eſſe viro bono & erudito opes, ſi velit, parare: argumento eſt vel id, quod de Thalete Mileſio ab Ariſtotele in Politicis, & a Plinio narratur.*

NON OPIBUS VIRTUS. Quod hic de virtute dicitur, idem dicit de gloria Iſocrates.

Δόξῃ μὲν χρήματα κτητὰ, δόξα δὲ χρημάτων οὐκ ὠνητή.

Diſce, & quae diſcis, memori ſub pectore conde,
Aut facies tantundem, ac ſi cribro hauſeris undam.

DISCE ET QUAE DISCIS. Ut cibus, niſi contineatur in ventriculo, inutilis eſt: ita quidquid diſcitur, ſi ſtatim excidat, inutile. Vereque Fabius lib. XI. cap. 2. fruſtra doceri nos *ait*, ſi quicquid audimus, praeterfluat. *Videtur autem ſecundus verſus reſpicere ad fabulam Danaidum, quae plenis rimarum vaſis aquam haurire, eamque in dolium, quod ipſum quoque pertuſum eſt, apud inferos congerere dicuntur. Neque enim unquam illarum dolium expletur, neque animus eius, qui eorum, didicit, ſtatim obliviſcitur. In pueris autem praecipue exercendam eſſe memoriam, & Quintilianus & alii tradiderunt.*

Dulcia sint quamvis,nunquam tamen appete,quae sunt
Aut damnum allatura, aut incussura pudorem.

DULCIA SINT QVAMVIS. Nihil est, quod magis homines invitet ad peccandum, quam voluptas: ideoque eam Plato escam malorum vocabat. Manet igitur, ut cum aliqua nobis suavitatis illecebra obiecta est, ne statim nos abripi sinamus, sed prius reputemus ipsi nobiscum, numquid ea res, quae nos ad se allicit, aut damno aut probro futura sit: ut si vel alterutrum,vel etiam utrumque ex ea impendere videamus, ab ea suscipienda deterreamur.

Irasci noli temere, nil foedius ira:
Quam quaecunque movere solent, ea temnere laus est.

IRASCI NOLI TEMERE. Non omnino vetat irasci: etenim qui omnino non irascitur,stupidus videtur,*ut ait Aristoteles quarto Ethicorum*. Et iracundiam in pueris non ferendam modo, sed & laudandam, ut quae ingenii signum sit, *Politianus integro libello docere conatus est. Non igitur omnino irasci vetat, sed temere irasci.*

NIL FOEDIUS IRA. Seneca: Ut scias insanos esse, quos ira possedit,ipsum illorum habitum intuere. Nam ut furentium certa indicia sunt, audax & minax vultus, tristis frons, torva facies, citatus gradus, inquietae manus, color versus, crebra & vehementius acta suspiria; ita irascentium eadem signa sunt. Nescias utrum magis detestabile vitium sit, an deforme.

QVAM QVAECUNQVE Levia plerumque & contemnenda sunt, quae nos ad iram commovent. Seneca: Frivolis turbamur & inanibus. Taurum color rubicundus excitat; ad umbram aspis exsurgit; ursos leonesque mappa proritat; Omnia, quae natura fera, ac rabida sunt, consternantur ad minima. Idem inquietis ac stolidis ingeniis evenit, rerum suspicione feriuntur.

Venti agitant celsis positas in montibus ornos,
A quibus in media tuta est arbuscula valle:

Sic

Sic & opes agitant maiora pericula magnas,
Tutior anguſtos comitatur vita penates.

VENTI AGITANT. Eleganti comparatione docet tutiorem eſſe vitam eorum, qui mediocribus opibus inſtructi ſunt, quam eorum, quos magna opum copia & magna potentia invidioſos facit. Potentes invidiae expoſiti ſunt; tenues contempti; optima mediocrium conditio. Recteque Solon:

Πολλὰ μέσοισιν ἄριστα, μέσος θέλω ἐν πόλει εἶναι.

Horatius:

Saepius ventis agitatur ingens
Quercus, & celſae graviore lapſu
Decidunt turres, feriuntque ſummos
Fulmina montes.
Auream quiſquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obſoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.

Pauca loqui puero ſed tempeſtiva, decorum eſt:
Haec etenim ingenium res iudicat, illa pudorem.

PAUCA LOQVI PUERO. Pueros ornat ſilentium, eſt enim argumentum modeſtiae: ſed qui nimis taciturni ſunt, hebetes plerumque & obtuſi eſſe conſueverunt. Contra autem qui natura garruli ſunt, oblectamento quidem eſſe ſolent audientibus: ſed niſi tempeſtive coerceantur, procaces ac petulantes evadunt. Optanda igitur in puero eſt ea indoles, ut & taceat ipſe, loquentibus natu grandioribus, avideque illos diſcendi ſtudio audiat: & interrogatus, argute atque ingenioſe reſpondeat. Nam & modeſtum eſſe ſe oſtendet, & ſolertem atque acutum. Tale quiddam in Lacedbemoniorum pueris a Xenophonte laudatur.

Scire cupis, quae ſit famae via certa parandae?
Talem te praeſta, qualem te poſcis haberi.

SCIRE CUPIS. Socrates tutiſſimam & quaſi compendiariam viam ad famam eſſe dicebat, ſi quis talis eſſe ſtuderet,

qualem se haberi vellet. Xenophon lib. 2. commentariorum. Cicero de officiis lib. 2.

Verbera non metuet, metuet qui iussa magistri:
Haec qui contemnet, merito miser illa timebit.

VERBERA NON METUET. Ut in viris, qui leges maxime metuunt, securissime vivunt; contra autem, qui non metuunt leges, in perpetuo versantur accusatorum & iudicum metu: ita in pueris, qui maxime magistrorum iussa metuunt, minime metuunt verbera. Similis sententia est Synesii in Epistolis: ἀφοβία μεγίστη τὸ φοβεῖσθαι τοὺς νόμους.

Quam felix puer est, virtus in quo anteit annos,
Illum omnes meritis certatim laudibus ornant,
Et spectant cupide, & felicia cuncta precantur.
At contra nemo alloquio dignatur inertes.
Spernuntur cunctis & vulgi fabula fiunt:
Vix oculis pater ipse illos satis aspicit aequis.

QVAM FELIX PUER. Hi sex versus satis per se perspicui sunt.

Non tantum in praesens obsunt peccata: sed hoc plus,
Ad mala quod proclivem animum assuetudine reddunt.

NOM TANTUM. Socratica sententia est. Constat autem ex Aristotele lib. 2. & 3. Ethicorum, frequentatis eiusdem generis actionibus habitum effici. Quanquam autem in potestate nostra est, quid agamus: ubi tamen saepe & diu agendo vitium contraximus, difficile est abducere se a diuturna & inveterata consuetudine. Quare magno studio cavere debemus, ne peccemus: propterea quod saepe peccando contrahimus habitum, qui ubi semel radices in animo egit, non nisi maxima cum difficultate evelli & extirpari potest.

Quae bona sunt, sectare, etiam si dura videntur
Principio: longus paulatim ea molliet usus.

QVAE BONA SUNT. Hoc quoque Socratis est: Seligendam esse a principio eam vivendi rationem ac vitam, *non quae iucundissima sit, sed quae honestissima. Adhibita enim consuetudine, eam ipsam iucundissimam fore. Verum*

rum enim est, quod ait Lucretius consuetudo concinnat amorem. *Pertinet huc dictum Lacedaemonii cuiusdam, qui captivus cum interrogaretur a domino*, quid praestiturus esset, si eum liberis suis praefecisset ut ea, *inquit*, quae pulcherrima sunt, fiant ipsis etiam iucundissima. *Hanc ipsam sententiam graviter, ut solet expressit S. Basilius his verbis* : Δεῖ βίον ἄριστον αὐτὸν ἕκαστον αἱρεῖσθαι, ἡδὺν δὲ προσδοκᾶν τῇ συνηθείᾳ γενήσεσθαι.

Acceptum officium memora atque extolle sed abs te
Collatum extenua, & potius fine predicet alter.

ACCEPTUM OFFICIUM. Celebrata est a sapientibus sententia, beneficii eum, qui dedit, statim; eum, qui accepit, nunquam oblivisci oportere. *Qui autem beneficia, quae in alios contulerunt, ipsimet praedicant, detrahunt illis omnem gratiam, & efficiunt, ut iis qui acceperunt, de illis tacere liceat: cum ipsi partes eorum occupent. Extat in hanc sententiam elegantissimum epigramma Martialis* :

Quae mihi praestiteris memini, semperque tenebo.
Cur igitur taceo, Postume? tu loqueris.
Incipio quoties alicui tua dona referre,
Protinus exclamat: Dixerat ipse mihi.
Non belle quaedam faciunt duo, sufficit unus
Huic operi. Si vis ut loquar ipse, tace.
Crede mihi, quamvis ingentia, Postume, dones,
Auctoris pereunt garrulitate sui.

Utilitas quoties pugnare videtur honesto,
Ne dubitare quidem fas est, quin vincat honestas.

UTILITAS QUOTIES. Cicero primo de legibus : Recte Socrates eum execrari solebat, qui primus utilitatem ab honestate seiunxisset. Id enim quaerebatur caput esse exitiorum omnium. *Idem etiam tradit sub principium libri tertii de officiis : quo in libro toto haec quaestio ab eo copiosissime explicatur.*

Sub laceris crebro virtus latet aurea pannis,
Cum stolidas aurum pecudes & purpura velet.

SUB LACERIS. Vulgus e vestitu, atque ornatu iudicare plerumque de hominibus solet: in quo tamen saepissime fallitur, cum & a Graecis olim dictum, & a Plauto postea repetitum sit, sub sordido palliolo saepe latere sapientiam. *In vita Terentii legimus, eum, cum ab aedilibus iussus esset Andriam suam recitare Caecilio, antequam ageretur, venisse ad Caecilium coenantem, & quod erat contemptiore vestitu, initium fabulae in subsellio residentem legisse: sed post paucos versus invitatum ut accumberet, coenasse una, deinde caetera percurrisse non sine magna Caecilii admiratione. At contra, Evangelo Tarentino, cum ornatus ingentis pretii veste, corona etiam aurea redimitus, ad laureae similitudinem conflata, cuius folia quidem ex auro erant, pro baccis autem pendebant smaragdi: citharam ferens inauratam multisque gemmis distinctam, in Pythiis canere voluisset, magnamque sui expectationem concitasset, ut, simul atque canere coepit, risu, clamore, sibilis exploderetur. Historiam, facetissime prosequitur Lucianus in libello, quo exagitat quendam, qui multis libris coemendis doctum se videri volebat. Non igitur e vestitu, sed e dictis factisque de unoquoque iudicandum est.*

CUM STOLIDAS AURUM. Alludit ad dictum Diogenis, qui divites indoctos vocabat pecudes aureo vellere.

Nil laudis caussa facito: & tamen omnia laudem
Quae tibi conciliare queunt, ea sedulus urge.

NIL LAUDIS CAUSSA. Qui laudem sibi in rebus agendis proponunt; ventosi & ambitiosi sunt, & corpori umbram, veritati imaginem anteponere videntur. Et tamen vix est, ut sine aliquo laudis stimulo labores ad virtutem & eruditionem comparandam necessarii a iuvenibus perferantur. Suadendum igitur eis est, ut neque laudem, tanquam praecipuum quoddam bonum sequantur: & tamen nihil praetermittant eorum, quibus vera laus conciliari potest.

Divitias nec amare nimis, nec spernere debes.
Quamquam etenim nequeunt facere ac praestare beatum,

Magna

Magna tamen vitae sunt instrumenta gerendae.

DIVITIAS NEC AMARE NIMIS. Qui divitias nimis amant, avari sunt; qui contemnunt, parum prudentes. Sine divitiis enim, *ut ait Aristoteles primo Ethicorum*, multa quae praeclara & laudabilia sunt, commode effici non queunt. *Itaque praeclare sapientissimus ille Hebraeus a Deo sibi neque divitias, neque paupertatem postulat. Eleganter autem divitiae comparantur cum instrumentis. Ut enim lyra exempli caussa, bonum lyricinem non facit; sed tamen bonus lyricen sine lyra munus suum exercere non potest: ita divitiae beatum quidem non faciunt, sed tamen instrumenta sunt ad multas res gerendas necessaria. Neque obstat, quod in sacris litteris dicitur*, pauperes beatos esse, & divitibus difficile esse ingredi in regnum Dei. *Nam illic pauperes dicuntur, qui ad divitias animum non adiiciunt, sive illas habeant sive non habeant: & ita pauper esse aliquis etiam in maxima opum affluentia potest. Iis autem divitibus difficilis est aditus in regnum Dei, qui divitiis suis fidunt, & ad eas cor, ut David loquitur, apponunt.*

Fac contentus eo, quod contigit, usque fruaris:
Sic tamen, ut nunquam meliora require parcas.

FAC CONTENTUS. Vetus praeceptum est, τὰ μὲν παρόντα στέργειν, τὰ δὲ κρείττω ζητεῖν. Qui praesentibus contentus non est, nunquam quieto animo est; qui meliora non quaerit, nunquam emergit.

Quam sint cuncta hominum varia atque incerta, notato:
Ne te unquam aut adversa permant, aut prospera tollant.

QVAM SINT CUNCTA. Imprudentis est cum res prosperae sunt, confidere eas semper tales fore: recteque Isocrates in Areopagitico, tunc maxime metuendum esse *ait*, cum res nostrae ita eunt, ut volumus. *Eademque ratione nemini quamlibet duris & adversis in rebus abiicienda*

spes

spes est. Horum incommodorum utrumque facile vitabit is, qui diu ac diligenter rerum humanarnm inconstantiam & instabilitatem notaverit.

Pauca quidem haec; sed quae studio servata perenni
Mirificos fructus progressu temporis edent.
Adspiret tantum coeptis Deus: omnia cuius
Consilio aeterno & certa ratione reguntur.
Quem tu & luce puer prima cum strata relinquis
Impiger, & dulcem repetis cum vespere somnum,
Supplicibus facito places ante omnia votis.
Ille tibi ingeniumque sagax, corpusque salubre,
Et multo meliora dabit. Diffidere noli:
Tu modo ad illius semper refer omnia laudem.

PAUCA QUIDEM HAEC. Corona haec quaedam est huius opusculi, qua ei animum addit: & quemadmodum orsus erat a cultu divino: ita in eundem desinit, quod & ab eo tanquam principio, ducenda sint omnia, & ad eundem, tanquam ad finem, dirigenda secundum illud Theocriti:

Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, καὶ εἰς Δία λήγετε Μοῖσαι.

60. MAP-

60. ΜΑΡΚΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΜΟΥΡΗΤΟΥ
τȣ̃ πρεσβυτέρȣ, πρὸς
ΜΑΡΚΟΝ ΑΝΤΩΝΙΟΝ
τὸν Ἀδελφιδȣ̃ν, παῖδα ἐννάετη γνῶμαι

Hoc eſt:

M. ANTONII MURETI
PRESBYTERI
AD
M. ANTONIUM

Fratris F. puerum novennem, ſententiae graecae,
cum interpretatione latina
INNOCENTII GISCATERII.
Quae ut plurimum verbum verbo, non numquam tamen & verſum verſu reddit.

M. ANTONIUS MURETUS Fratris F.
S. D.

Biennium iam eſt, fili, cum tibi, prima elementa Latinae linguae percepturo, libellum confeci, praecepta quaedam ad vitam utilia verſibus continentem, in quo primis illis Grammaticorum exercitationibus defungeris. Quod cum utrique noſtrum, praepotentis Dei beneficio non prorſus infeliciter ceſſerit: idem in Graeca lingua experiri volo: ſine qua ſaepe audis ex me, latinam, mancam ac mutilam eſſe: nec ſatis uberes ex ea fructus percipi poſſe. Cum igitur

igitur pridie Kal. Ianuar. qui dies tibi natalis eſt, ingreſſurus ſis, cum Deo propitio ac benevolente, in annum aetatis tuae decimum; egoque te eo ipſo die Graecis litteris initiare conſtituerim: concinnavi tibi interea hunc alterum libellum Graece loquentem, qui tibi pro natali munuſculo erit. Magnum tibi haec qualiacunque ſcripta mea pudorem incutient, fili, niſi omni ope nitaris, ut meae de te expectationi reſpondeas. Scient homines, nihil tibi a me defuiſſe. At mihi puero, cum alia multa, tum praeceptores defuerunt. Vere enim hoc affirmare poſſum, poſt annum aetatis meae duodecimum, nullo me ad ullam artem, neque privatim neque publice, praeceptore uſum eſſe. Quanquam enim Pictavii, quo me parentes ad excolendum ingenium miſerant, ibam interdum ad eos, qui ius civile profitebantur, perraro tamen id faciebam, neque tam, ut quidquam ex eis diſcerem, quam ut meis animum explerem, qui me ei ſtudio addixerant. Eveniebat id mihi indomita quadam perverſitate ac petvicacia ingenii, ut nullum doctorem triduum ferre poſſem. Cuius improbitatis valde me poſtea ac diu poenituit, poenitetque. At tibi, me vivo, neque dux, hortator, monitor deerit: & quae praeterea requiruntur, abunde, ſi Deus volet, ſupperent omnia. Vide modo tu, ne, cum aliud nihil deſit, ipſe olim tibi defuiſſe dicaris. Romae, Idibus Nov. M. D. LXXX.

INNOCENTIUS GISCATERIUS
Guilielmi F.

M. ANTONIO MURETO
Iuniori S.

MUlta debemus, & ego & pater meus, patruo tuo. Quoties enim tulit occaſio, libenter nos re, opera, conſilio auctoritate, gratia adiuvit. Sed illi quidem

dem, quomodo gratiam referat, pater ipse viderit, nam meum non est, qui tanto aetate minor sum, illam cognitionem suscipere. Tibi vero, qui aetate tanto fere me minor es quanto patre meo patruus tuus, aequum est, studere me, ut aliquid praestem quo ostendam animum beneficii memorem. Et ut illi amantissime coniunctissimeque inter se vivunt sic oportet in nobis esse iam nunc idem mutuae benevolentiae vinculum. Nuper igitur, cum audissem de patre scriptum esse a patruo tuo caussa tua elegantem sane libellum, quo multas bonas & graves sententias versibus graecis complexus esset: egi cum eo summis precibus, ut illum commodato sumeret, mihique legendi potestatem faceret. Quo impetrato, plus etiam ausus sum: nam his longioribus noctibus, addens aliquid ad solitas lucubrationes, expressi easdem sententias, ut potui, latine. Quicquid est, quod effeci, ad te mitto, symbolum summi amoris erga te mei. Utinam veniat aliquando tempus illud, cum ea videamus, quae patrem de indole tua saepe vaticinantem audio. Mihi de me modica sperare sat est: te, qui ita educaris & qui ne nomen quidem audire tuum potes, quin ad virtutem exciteris, eo perventurum esse confido, ut iam nunc sperem, rebus meis aliquid in te olim praesidii fore. *Nam te maioribus iri per altum Auspiciis manifesta fides*. Vale, Romae Kal. Decembr. M. D. LXXX.

Ρίζωμ' ὁμαίμου, τῆς δὲ φιλογήτορον φρενὸς,
Κῆδός τε τερπωλή τε τοῦ γήρως ἐμοὶ,
Καὶ τοῦτο θείου, Μάρκε, παρ φίλου λάβε,
Σμικρὸν μὲν ὄγκῳ δῶρον, ἄχρηστον δὲ μὴ,
Γνώμας ὁδηγοὺς πρὸς τὸ ζῆν εὖ καὶ καλῶς,
Νεωστὶ τὴν σὴν ηὐτρεπισμένας χάριν.
Καὶ γὰρ νέους γέρουσι παιδεύειν πρέπει.
Κἀγὼ γέρων μέν εἰμι, παιδίον δὲ σύ.
Σῶμ' ἀσθενὲς γέρουσιν, ἀκμάζει δ' ὁ νοῦς.
Νέῳ δὲ σῶμα θαλερὸν, ἀσθενεῖς φρένες.
Διὸ καὶ σὲ δεῖ, βουλαῖς ἐμαῖς ἀδήνεον,
Νῷ προσφέρεσθαι τοὺς δ' ἐπηκόῳ λόγους,
Φῶς πάπποθ' ἡμῶν λαμπρὸν ἐσόμενον γένει.
Πρώτιστα καὶ μάλιστα τὸν θεὸν φιλεῖν,
Ὑπέρ τε τ' ἄλλα πάντα, καὶ σαυτοῦ πλέον.
Ἔπειτα δ' ἄλλους ἧττον οὐ στέργειν σέθεν,
Σπεύδοντα πλείστους εἰς τὰ πλεῖστ' εὐεργετεῖν.
Οὐδὲν γὰρ ἄνδρα μᾶλλον εἰκάζει Θεῷ.
Μετὰ τὸν Θεὸν δὲ πρῶτα τιμᾶν τοὺς γονεῖς,
Οἵ σ', ὦ φίλ', ἔτρεψάν τε, κ' εἰς φῶς ἤγαγον,
Ζῶντας τ' ἐπόντας στέργε, καὶ κεκμηκότας.
Ποίησον ἄλλους, οἷ' ἂν ἄσμεν⟨ος⟩, πάθοις.
Μὴ βλάψον, ὦ παῖ, καθ' ὅσον ἐπί σοι, μηδένα.
Τ' ἀλλότριον μὴ κλέπτε, μὴ κατηγόρει.
Μὴ χαῖρε λέξας ἅττα μὴ ποιεῖν θέμις.
Ψεῦδος δὲ φεῦγε· πᾶς γὰρ ὁ ψευδῆ λέγων
Ἂν ἑκὼν, ἄπιστός ἐστιν, ἂν δ' ἄκων, ἄνους.
Νεωτερισμῶν σαυτὸν ἴσχ' ἀπωτάτω,
Νόμων δ' ἀρίστους ἴσθι τοὺς παλαιτάτους.
Κενῆς δὲ δόξης ταῦτα μὴ πράξῃς χάριν,
Ἀλλ' ὅτι καλ' ὄντα ταῦτα προστάττει Θεός.
Ἀρετή τε δόξα τ' ἐστὶν ὤνιος πόνου.
Πονοῦ δυνάμενος, ἵν' ἡσυχάσῃς ἀσθενής.

Νέοις

STirps conſanguinea,huius (meae) delectatio mentis,
Curaque & oblectamentum ſenectutis mihi ,
Hoc quoque patruo , Marce, ab amico accipe
Exiguum quidem mole donum , ſed non inutile :
Sententias duces itineris ad bene honeſteque viven-
Nuper tua concinnatas gratia. (dum,
Nam & iuvenes inſtituere , ſenibus decorum eſt,
Et ego quidem ſenex ſum, tu autem puerulus.
Corpus infirmum eſt ſenibus,viget autem mens.
Iuveni autem corpus robuſtum imbecilla mens.
Quocirca & te oportet conſiliis meis docilem
Animo accipere hos obedienti ſermones ,
Lumen olim noſtro clarum futurum generi.
Imprimis & maxime Deum ama ,
Et ſuper omnia alia ;& pluſquam te ipſum.
Deinde autem alios non minus ama, quam te,
Properantem plurimis ad plurima bene facere.
Nihil enim hominem magis aſſimilat Deo.
Poſt Deum autem primum venerare parentes ,
Qui te,o chare, & nutrierunt, & in lucem produxe-
Et viventes adhuc ama, & mortuos . (runt,
Facito aliis, quae ab aliis libens acciperes .
Ne laedito,o fili,quantum in te ſitum eſt,quemquam.
Alienum ne furare , ne maledicito.
Ne libenter ea loquitor , quae facere fas non eſt .
Mendacium autem fuge. Omnis enim,qui men-
dacia dicit,
Si quidem ſponte id faciat , infidus eſt : ſin invitus,
imprudens,
Ab innovationibus te ipſum cohibe longiſſime,
Et legũ optimas ſcito eſſe eas,quae ſunt antiquiſſimae
Inanis autem gloriae cauſſa haec ne feceris :
Sed quia,honeſta cum ſint, ea praecipit Deus .
Et virtus & gloria venalis eſt labore .
Labora,dum potes, ut cum imbecilis eris, quieſcas.

Νέοις ἔτ' οὖσιν ἐκπονηθέντες πόνοι
Φιλοῦσι τοῖς γέρουσι ῥαστώνην φέρειν.
Τῶν νουθετούντων, παῖ, φιλήκοος γίνου
Οὐχ ὁ κολακεύων σ' ἀλλ' ὁ νουθετῶν φιλεῖ.
Μετάδος προθύμως τοῖς πένησιν ὧν ἔχεις,
Τὰ δοθέντ' ἐκείνοις αὐτὸς ἐκτίσει Θεός.
Ἐπισφαλές πως πρᾶγμ' ὑπάρπλουτος νέος.
Καὶ γὰρ θρασὺς πρὸς πάντα, καὶ νοῦς οὐκ ἔνι.
Δανεισμάτων κάλλιστον εὖ ποιεῖν φίλους,
Πλούτου δὲ χρῆσις ἥδε τιμιωτάτη.
Ἀεὶ τὸ γειτόνημα τῶν κακῶν κακόν,
Ἀγαθὸς δ' ἀνὴρ μόνον ἐγγὺς οἰκῶν ὠφελεῖ.
Ἐν νῷ τὸ νικᾶν ἐστιν, οὐκ ἐν σώματι.
Βούλευμα πολλὰς ἓν σοφὸν νικᾷ χέρας.
Ὀλίγον πρὸς ὀλίγῳ προστεθὲν σωρὸν ποιεῖ
Ἐλεύθερος ζῆν μᾶλλον ἢ δοῦλος θέλοις.
Καλὴν δὲ δόξαν ἀντ' ἀδοξίας λαχεῖν.
Δαπάνην δὲ φεύγειν, καὶ τὶ κερδαίνειν ἀεὶ
Μετ' ἀσφαλείας ῥᾷστα, κινδύνου δ' ἄτερ.
Ἀπέχου πονηρῶν, κἄνπερ ἡδονὴ προσῇ.
Ὅστις πρὸ τοὔργου μὴ φοβεῖται τὴν δίκην,
Μετὰ τοὔργον ὀψὲ σωφρονῶν φοβήσεται.
Κάλλιστόν ἐστι μάθημα γιγνώσκειν Θεόν,
Ἄνευ δὲ τούτου τἄλλα πάντ' ἀνωφελῆ.
Μηδὲν φρονήσῃς σεμνὸν, ἄνθρωπος γὰρ εἶ·
Μηδὲν ταπεινὸν, οὐρανὸς γὰρ σοὶ πάτρα.
Λέξων κακῶς ἄλλον τιν', εἰς σαυτὸν βλέπε,
Μηδὲ ψέγ' ἄλλους, οὐκ ἄμεμπτος αὐτὸς ὤν.
Περὶ τῶν κρατούντων ὁπόταν ἐμπίσῃ λόγος,
Σιγᾶν ἄδηλόν τ' ἐστὶν κ' ἀσφαλέστατον.
Ἐλεύθερος δ' ἑκόντα δουλεύειν νόμοις,
Οἷς ὅτε λατρεύεις, ἴσθι λατρεύων Θεῷ.
Τοιοῦτός ἐσθ' ἕκαστος, οἷοις ἥδεται,
Διάκρισις ἤθους ἥδε δ' ἀκριβεστάτη.

Ab iis, qui adhuc iuvenes sunt, excepti labores,
Solent senibus commoditatem otii adferre.
Eos, qui te corripunt, fili, libenter ausculta,
Non qui tibi adulatur, amat te, sed qui te corripit.
Participes libenter facito pauperes eorum quae habes,
Quae dantur illis, ipse persolvet Deus.
Periculosa quodammodo res est, iuvenis supra modum dives.
Nam & audax est ad omnia, & mens non inest.
Pulcherrimum foenus est, benefacere amicis,
Opum autem usus hic est omnium honoratissimus.
Semper mala est malorum vicinia, (bitet,prodest.
Bonus autem vir etiam si nihil aliud,quam prope ha-
In mente consistit vivendi facultas,non in corpore.
Unum sapiens consilium multas vincit manus.
Parvum parvo additum efficit acervum.
Liber vis potius, quam servus, vivere?
Et bonam famam, non infamiam consequi,
Sumtum autem fugere, & semper aliquid lucrari
Tuto, facillime, & sine periculo? (ptas.
Abstineto a rebus turpibus,etiamsi admista sit volu-
Quicunque antefactum non timet iudicium,
Post factum sero sapiens timebit.
Pulcherrima disciplina est, Deum cognoscere:
Sine hac autem aliae omnes inutiles sunt.
Nihil superbum animo cogites, homo enim es:
Nihil humile, patria enim tibi est coelum.
Detracturus de alio quopiam, teipsum intuere,
Neque vitupera alios, cum ipse reprehensione non
De principibus cum inciderit sermo, (careas.
Tacere & sitim non facit, & tutissimum est.
Id liberi est servire sponte legibus,
Quibus dum servis, scito te Deo servire.
Talis est quisque, qualibus oblectatur:
Haec autem est certissima morum diiudicatio.

Uten-

Τοῖς χρωμένοις τὰ χρήματ' ἐστὶ χρήματα,
Ἄχρηστα δ' ἄλλως κἀνόνητα κτήματα.
Μηδὲν ποιῶν πονηρὸν ἐλπίσῃς λαθεῖν.
Μάταιος ἐλπίς· ὀξυδερκὴς γὰρ Θεός.
Πολύφιλον ἀτυχί', ἄφιλοι δ' οἱ δυστυχεῖς.
Παύροις ἐνοῦσαν πίστιν εὑρήσεις βροτῶν,
Σοφὸν δ' ἔπος παλαιὸν, οἱ πλείους κακοί.
Οὐ συγκυροῦσι νοῦς τε καὶ πλοῦτος πολύς,
Κτῆσις γὰρ ἄμετρος τῷ φρονεῖν ἐπισκοτεῖ.
Ἀμαθία πολλὴ, καὶ δοκοῦντί περ σοφῷ,
Τὸ τ' ἄλλα γνῶναι πάνθ', ἑαυτὸν δ' ἀγνοεῖν.
Νίκη, φρονήσεως ὥσπερ οὖσα συγγενὴς,
Πρὸς τοὺς φρονοῦντας, οὐ πρὸς ἰσχυρούς ῥέπει.
Ὅπου ἐστὶν ἔργων καιρὸς, ἄχρηστοι λόγοι.
Ῥίζων οὐρανίδαις, κ' αὐτὸς τὰ δέοντα ποίησον,
Ἡ γὰρ ἀπ' ἀργούντων τάγε πλεῖσ' ἀνεμώλιος εὐχή.
Λόγος ἐστὶ πολλοῖς κομψὸς, ἔργα δ' ἀπρεπῆ.
Κακὸς δ' ὁ μέτρια μὲν λέγων, πράττων δὲ μή.

Ἀπὸ παίζοντος εἰς τὸ πίνειν.

Ὕδατι δεῖ τὰ ῥάκη πλύνειν, οἴνῳ δὲ λάρυγγα,
Καὶ βατράχοισιν ὕδωρ, οἶνον δ' ἄνδρεσσι προπίνειν.

Ἐπανόρθωσις.

Ὑδροποτεῖν κάλλιστον, ἐπεὶ νόος ἔμπεδος αἰεὶ
Νηφόντων, μεθύων δ' ὗι μᾶλλον ἢ ἀνδρὶ ἔοικε.

Εἰς τὸ αὐτό.

Πόμ' ἀνθρώποισιν οἶνος, ὕδωρ θρέμμασι.

Ἐπανόρθωσις.

Πολλοὺς ποτεῖς ἀπείκασ' οἶνος θρέμμασι.
Σαυτὸν φιλεῖς ἄνθρωπε, τὴν ψυχὴν φίλει.
Κείνη γὰρ εὖ σωθεῖσα συσσώζει δέμας,
Ἀμελουμένη δὲ καὶ τὸ σῶμ' ἅμ' οἴχεται.
Σοφοῖσιν οὐδεὶς παρ κριταῖς ἀκουστέος,
Λόγους ἐπ' ἔργοις προσφέρων αἰσχροῖς καλούς.
Σοὶ φίλος αἰσχρὰ φιλῶν μήτ' εἴη, μήτε γένοιτο,
Κάλλιστος δ' ἀρετὴ δεσμὸς ὁμοφροσύνης.

Πλεί-

Utentibus pecuniae vere sunt pecuniae,
Aliter autem inutiles & infructuosae possessiones.
Nil improbe feceris, sperans fore ut lateas:
Vana spes est, acute enim videt Deus.
Amicis abundat felicitas, infelices autem amicis ca- (rent.
Paucis inesse hominibus invenies fidem,
Sapiens autem dictum vetus: plures mali.
Non concurrunt & multa prudentia,& multae opes.
Nam immodica opum vis menti caliginem offundit.
Magna inscitia est etiam ei, qui videtur sapiens,
Alia nosse omnia, se ipsum autem ignorare.
Victoria, ut quae prudentiae cognata sit,
Ad consideratos, non ad robustos, inclinat.
Ubi opus est factis, inutiles sunt sermones.
Sacrificans coelestibus,etiam ipse quae oportet facito,
Nam vota,quae a cessantibus fiunt,plerumque irrita (sunt.
Multis compta est oratio,sed facta indecora
Malus autem est, qui modesta quidem loquitur, sed (non facit.

Iocosum de potu vini.

Aqua oportet pannos laceros abluere,vino autē guttur:
Et ranis aquam, vinum antem viris propinare.

Correctio.

Aquam bibere optimum est,siquidem mens constans (semper est
Sobriorum: ebrius autem sui similior est quam viro.

De eodem.

Potus hominibus est vinum, aqua pecudibus.

Correctio.

Vinum epotum multos pecudum similes reddidit.
Te ipsum amas o homo? animam ama.
Illa enim servata simul conservat corpus,
Neglectae autem ipsi etiam corpus simul interit.
Apud sapientes iudices nemo audiendus est,
Qui super turpibus factis pulchros sermones adferat.
Tibi amicus, qui turpia amat, neque sit,neque fiat,
Pulcherrimum autem concordiae vinculum virtus.

Πλείστας ἀεὶ φοβήσεθ' ὁ πλείστους φοβῶν.
Ἀργομένων φιλίη, φυλακὴ τ' ἄρχοντος ἀρίστη.
Οὐδ' ὅλως μισεῖ, κεῖνος ἐπικίνδυνος ἀρχή.
Πολλοῖς ἀπιστῶν, οὐχ ἁμαρτήσεις πολύ.
Συνοδοιπόροι ποτ' ἦσαν ἄνθρωποι δύο,
Ὧν ἦν ὁ μὲν βραδὺς εἷς, ὁ δ' ἕτερος ταχύς.
Χ' ὡς μὲν ταχὺς ἐβράδυνε, ὁ δὲ βραδὺς ἔτρεχε,
Ὁ ταχὺς, πρὸ τῆς δείλην γενέσθ', ἐλείπετο.
Τὸ μὲν ἴσον ἐστὶ τῶν φίλων συνεκτικόν,
Τὸ δὲ πλεονεκτεῖν μῖσος ἐξεργάζεται.
Κάλλιστόν ἐστι τῶν ἐν ἀνθρώποις δίκη.
Ὑγιὲς δὲ πάντη σῶμα, θησαυρὸς μέγας.
Τοῖς δ' εὖ πραφεῖσιν ἡδονὴν πολλὴν φέρει
Τὸ καλῶν ἐρῶντας τῶν ἐρασθέντων τυχεῖν.
Δόκησις ὄχλου φαῦλος ἡγεμὼν βίου.

Πλάτωνος γνῶμαι.

Χρυσὸς πολὺς, μέγιστον ἐν πόλει κακόν.
Ἐλέησον ἄλλους, ἵν' ἐλέους αὐτὸς τύχῃς.
Καλὸν οὐ τὸ πλουτεῖν, ἀλλὰ τὸ πλουτεῖν ἐκ καλῶν.

Οὐιτελλίου τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος
γνώμη.

Ἥδιστον ὄζει πολέμιος νεοσφαγής.

Τὸ αὐτὸ ἄλλως.

Ἐχθροῦ σφαγέντος εὔοδμον κρέας πνέει.

Ἐπανόρθωσις.

Ὁ συγγινώσκων δυσμενεῖ, κτᾶται φίλον.
Βδελυρὸν δὲ πρᾶγμα πανταχοῦ μιαιφόνος.
Μή τινί ποτ' ἄχθος τόσον ἐμπέσοι κακῶν,
Ὅσον δύναιτ' ἂν, καίπερ εὐγενὴς περ ὢν φέρειν.
Κακὸν πολίτης τοῦ νόμου σοφώτερος.

Ὁρατίου ποιητοῦ Ῥωμαϊκοῦ γνώμη.

Νοῦς, κάλλος, εὐγένεια, πάντ' ἐν χρήμασι.

Ἐπα-

Plurimos semper metuet, qui plurimos terret.
Subditorum amicitia, optima principis custodia est.
Quem autem populus odit, illius intutum est imperium.
Multis diffidens, non multum aberrabis.
Iter una faciebant olim homines duo,
Quorum erat tardus quidem unus, alter autem celer:
Et celer quidem tardo ibat: tardus autem currebat,
Celer ille, antequam advesperasceret, relictus est.
Aequale quidem amicos continendi vim habet:
Plus autem sibi arrogare, inimicitias efficit.
Pulcherrimum est in rebus humanis iustitia.
Corpus autem ex omni parte sanum, magnus thesaurus est.
Bene autem educatis magnam voluptatem adfert,
Honesta amantes, consequi ea, quae amant.
Opinio vulgi, malus dux vitae.

Platonis sententiae.

Multum aurum maximum malum est in civitate.
Miserere aliorum, ut & tu misericordiam consequaris.
Non opibus affluere pulchrum est: sed opes pulchris rationibus partas habere.

Vitelli Romanorum Imperatoris sententia.

Suavissime olet hostis recens interfectus.

Idem aliter.

Inimici iugulati suavem odorem spirat caro.

Correctio.

Qui ignoscit inimico, amicum parat,
Abominanda autem ubique res est homicida.
Nec cui unquam tantum malorum pondus incidat,
Quantum perferre, quantũ libet imbecillus sit, queat.
Mala res est civis lege sapientior.

Horatii Poetae Romani sententia.

Prudentia, forma, nobilitas omnia insunt in pecuniis.

Ἐπανόρθωσις.

Νοῦς ἐκπορίζει χρήματ᾽ οὐ νοῦν χρήματα.
Πλοῦτος δὲ μήτ᾽ εὔμορφον ἀπέδειξ᾽ οὐδένα,
Μήτ᾽ εὐγενῆ τὸν πρὶν ὄντα κιβδήλου γένους.
Ἄχρηστον αἰδὼς χρῆμα τῷ κεχρημένῳ.
Ὅρκος ἄγαν προπετὴς πολλοῖς κακὰ μυρί᾽ ἔθηκε.
Φείδεο, μὴ προπετῶς ὄμνυε, μήτε μάτην.
Ὦ γλῶσσα, γλῶσσ᾽ ὡς μόριον οὖσα πάμμικρον,
Μεγάλ᾽, ἂν ἀπῇ χαλινὸς, ἐργάζῃ κακά.

Φωκυλίδου πονηρὰ γνώμη.

Πρώτιστα πλοῦτον, εἶτα δ᾽ εὐσεβήσομεν.

Ἐπανόρθωσις.

Πρῶτ᾽ εὐσεβεῖν χρεὼν, εἶθ᾽ ὁ πλοῦτος ἕψεται.
Τῶν γὰρ δικαίων κάρτα κήδεται θεός.
Τὰ περὶ τὸ θεῖον μήποτε πολυπραγμονῇς.
Ἰδεῖν γὰρ οὐκ ἐφικτὰ, πιστεύειν δ᾽ ἅλις.
Εἰ τὰ παρόντ᾽ ἀγαπᾷς, βασιλέων βασιλεύτερος ἔσσῃ,
Εἰ δὲ μὴ ἀργαλέῃ τήκεαι ἐν πενίῃ.
Οὐ σοφός ἐστιν ἐκεῖνος, ὃς ἄλλων πλείονα οἶδεν
Ἀλλ᾽ ὁ εὖ ἐν καιρῷ χρώμενος, οἷς ἔμαθε.
Ὧ πλειόνων δεῖ, κ᾽ οὐχ ὁ παῦρ᾽ ἔχων, πένης.
Ἔλπιζε πάντ᾽ ἄνθρωπε, καὶ πάντ᾽ εὐλαβοῦ.
Τό τ᾽ ἄγαν ἀπιστεῖν, καὶ τὸ πιστεύειν ἄγαν,
Ἡ μὲν πονηρῶν, ἡ δὲ ἠλεῶν νόσος.
Σωτηρία πόλεως, οὐ καλῶς κεῖσθαι νόμους,
Ἀλλ᾽ ἰσχύειν τε καὶ κρατεῖν εὖ κειμένους.
Πᾶσ᾽ ἔστ᾽ ἀνάγκη τῷ μακρῷ ποτ᾽ ἐν χρόνῳ
Ψευδῶν ἀπ᾽ ἀγαθῶν ἰτεὰ συμβῆναι κακά.
Πράττοντα τὰ καλ᾽ ἀδύνατόν ἐστι κακοπραγεῖν.
Ἀπορούντα τὸν δίκαιον οὐχ ἑώρακα,
Μήποτε ματεύσῃς περὶ Θεοῦ, πῶς τοῦτο δρᾷ.

Correctio,

Prudentia parat pecunias,non prudentiam pecuniæ.
Opes autem neq; formosum quemquam reddiderunt,
Neque nobilem , qui prius esset ignobilis.
Inutilis est pudor homini egenti .
Iusiurandum nimis promptum ingentem vim malorum attulit multis .
Parce, neque prompte iurato , neque frustra .
O lingua, lingua, ut particula cum parva sis ,
Magna , si frenum absit, efficies mala.

Phocylidae improba sententia .

Primum omnium habeamus divitias , deinde autem pietatem colemus.

Correctio . (tur.

Primum pietatem colere oportet,deinde opes sequen-
Iustorum enim valde magnam curam gerit Deus .
Quae ad divinum numen pertinent , nunquam curiose quaesieris . (tis est.
Neque enim visu attingi possunt, credere autem sa-
Si iis,quae adsunt,contentus es,regalior es ipsis regi-
Si minus,molesta contabescis in paupertate. (bus:
Non ille sapiens , qui aliis plura scit:
Sed qui bene, & oportune utitur iis, quae dedicit ,
Qui pluribus eget, non qui pauca habet, pauper est.
Spera omnia, o homo, & omnia metue .
Et nimis incredulum esse, & nimis credere,
Ille quidem improborum , hic autem fatuorum morbus est . (leges,
Salus civitatis non in eo consistit,ut bene positae sint
Sed ut bene positae robur obtineant & imperent.
Necesse est in longinquitate temporis
Bonis ex falsis vera ut eveniant mala.
Qui quae honesta sunt,agit,fieri non potest,ut ma-
Egentem iustum non vidi . (le rem gerat.
Ne unquam quaesieris de Deo : quomodo hoc facit?

Τὸ δρᾷν γὰρ αὐτῷ ταυτόν ἐστι τῷ θέλειν.
Πνεῦμ' ἐστὶ πρόκριτον σῶμα, νοῦν δὲ σώματος.
Θνητὸν τὸ σῶμα πᾶσι, νοῦς δ' εἰκὼν Θεοῦ.
Πῶς δή ποτ' ἕξεις τ' ἄλλα, σαυτὸν οὐκ ἔχων;
Τῶν ἀδυνάτων ἓν τοῦτο τοῖς σοφοῖς δοκεῖ,
Ἅμ' ἀγαθὸν εἶναι σφόδρα καὶ πλουτεῖν σφόδρα.
Μυρίων λόγος ἐστὶ πόνου μετὰ μηδὲν ἄελπτον.
Καὶ τόδε Μυρίων· μηδὲν ἄτερθε πόνου.
Οὐδὲν φοβήσει τοὺς θεὸν φοβουμένους.
Πολλοῖς προσάπτει θάρσος ἡ μὴ ἐμπειρία;
Πεῖρα δ' ὄκνος τε κεὐλάβεια ξύμφυτος.
Οὐκ ἔστιν ὁδμὴ πάντοθεν κέρδους καλή,
Ἀλλ' ἔστιν οὗ καὶ ζημίαν κέρδος φέρει.
Τὰ λεγόμεν' ἐν σκότῳ πλανᾶσθαι φάσματα,
Ἢ μηχανήματ' ἐστὶ τῶν τοιχωρύχων,
Ἢ δειλιώντων πλάσματ', ἢ μοιχῶν δόλοι,
Ἢ φιλογελώτων παίγματ', ἢ γραῶν ὕθλοι.
Οὐκ ἐνδεὴς ὤν, τῶν φίλων πεῖραν λάβε,
Ἵν' ἐνδεῆ σε προσδοκᾷν τί χρὴ, μάθῃς.
Οὐκ ἀγαθὸν ἄρχων τῇ πόλει νόμου κρατῶν·
Ἀγαθὸν δ' ἐκεῖνος, ὃς νόμοις ὑπηρετεῖ.
Πονηρὸν εἶναι, καὶ θέλειν ὅμως δοκεῖν
Ἀμείνον' ἄλλων, ἐσχάτη πονηρία.
Λαβὼν ἔσοπτρον, εἶδος εἰσάθρει τὸ σόν,
Ἵν' εἰ σε μήτηρ τὸ πρόσωπον γείνατο,
Καλὸν πρόσωπον ἤθεσι στέψῃς καλοῖς.
Ἐὰν δ' ἄμορφος καὶ δυσειδὴς ὢν τύχῃς,
Σπεύδῃς καλῷ τοὔλλειμμ' ἀναπληροῦν τρόπῳ.
Τὰ δεσποτῶν ἄρρητα μὴ ζήτει μαθεῖν·
Οὐδένα τ' ἐξαπατᾷν, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἐξαπατᾶσθαι.
Καὶ γὰρ ἐκεῖνο κακοῦ, καὶ τόδε νηπιάχου.
Βασάνισον εὖ βούλευμ' ὑπ' ἐχθροῦ σοὶ δοθέν,
Τὰ γὰρ παρ' ἐχθρῶν πάνθ' ὑποπτεύειν, σοφόν.

Nam facere & velle ipsi idem est .
Opibus pluris facito corpus, mentem autem corpore
Mortale corpus est omnibus,mens autem imagoDei.
Qui tandem habebis alia, teipsum non habens ?
Unum hoc eorum,quae fieri non possunt,sapientibus videtur ,
Simul valde bonum esse , & valde divitem .
Omnia sunt , Muretus ait , speranda labore .
Hoc quoque Mureti est : absque labore nihil .
Nihil terrebit illos , qui Deum timent .
Multos audaces facit experientia ,
Experientiae autem tarditas & cautio cognata est .
Non est lucri bonus odor , undecumque sit ,
Sed & iactura interdum potior est lucro .
Spectra illa , quae dicuntur in tenebris vagari ,
Aut machinamenta sunt eorum , qui perfodiunt parietes ,
Aut timidorum figmenta , aut adulterorum doli ,
Aut hominū risus amantium ludicra,aut anuum fabulae.
Dum non eges,amicorum periculum facito,
Ut, quid te, cum egueris, expectare oporteat,discas.
Non bonum est civitati magistratus,qui legibus imperat.
Bonum autem ille , qui legibus subservit.
Improbum esse , & velle tamen videri
Meliorem aliis , ultima est improbitas .
Sumpto speculo , formam tuam inspice ;
Ut si te mater decoro vultu genuit ,
Pulchrum vultum pulchris moribus corones ;
Sin autem informis , & aspectu foedus sis,
Properes bonis moribus id,quod tibi deest,supplere.
Secreta dominorum scire ne quaerito.
Nec falli a quoquam,nec quenquam fallere, pulchrū est:
Illud stultitiae ; hoc improbitatis opus .
Bene explorato consilium ab inimico tibi datum :
Omnia enim ab inimicis profecta suspecta habere sapientis est .

Ἂν δ' ἐξετασθῇ ἀκριβῶς, χρηστὸν φανῇ,
Τὸ χρηστὸν ὂν, τοῦ δόντος ἀμελήσας, δέχου.
Ἀβελτέρου σημεῖον, ὧνπερ ἀφρόνως
Ἥμαρτεν αὐτὸς, αἰτιᾶσθαι τὴν τύχην.
Πόνος σχολὴν ἔφυσε, καὶ σχολὴ πόνον.
Ὡς βλαβερὸν ἐσθ' ἡ τῶν δεόντων ἀμβολή·
Ἀτελῆ κατέστησ' ἔργα, καὶ μόχθον διπλοῦν.
Ὁτιοῦν τιν' ἄλλον εἰσίδῃς πεπονθότα,
Ἡγοῦ δύνασθαι πάντας ἐξ ἴσου παθεῖν.
Εἷς γὰρ κυβερνᾷ πάντα τ' ἀνθρώπων νόμος.
Φίλους μὲν εὐκτὸν ἐστιν ὡς πλείστους ἔχειν,
Ὀλίγους δ' ἔχων τις, ἀλλὰ πιστοὺς, εὐτυχεῖ.
Εὔελπις οὔτε τοῦ μέτρου πέραν γίνου,
Οὔτ' αὖ δύσελπις, μέτρον ἐν πᾶσι πρέπει.
Ὦ φίλτατ', οὔ σοι πολλὰ πυροφόρου πλέθρα
Οὐ χρυσίου τάλαντα καλλείψω θανὼν,
Οὐδὲ πολὺν ὄλβον, οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ ἐμοί,
Ἀγαθός περ ὢν αὐτός τε, κ' ἐξ ἀγαθῶν γεγώς.
Αἰδῶ δὲ πολλὴν, εἰ θεὸς βουλήσεται,
Ἐνθήσομαί σοι, καὶ πολὺν θεοῦ φόβον,
Καί σ' ἐκδιδάξω προσφιλοῦς ἀυδῆς μέτα,
Οἷς κ' αὐτὸς ὢν παῖς ἐντράφην, μαθήματα,
Γενόμεν' ἐμοὶ μὲν παντὸς ἐφόδιον βίου,
Κόσμον δὲ σοίγ' ἐσόμενα καὶ τέρψιν μόνον,
Οὐ γάρ σ' ἀνάγκη, (ξὺν θεῷ δ' εἰρήσεται,)
Βίου σπανίζοντ' ἀνδρὶ θητεῦσ' οὐδενί,
Λαβόντα παρ' ἐμοῦ μέτρι', ἀλλ' ἀρκοῦνθ' ὅμως.
Σὺ δ' ὦ φίλον γέννημα φιλτάτου πατρός,
Τάχιστά μοι γέρθητι πρὸς γνῶσιν καλῶν.
Νωθρὸς γὰρ οὐδὲν οὐδὲ δυσμαθὴς ἔφυς,

Δοκεῖς

Quod si diligenter examinatum bonũ esse constiterit;
Ne curato, quis dederit, sed quod bonum est, capito.
Fatui signum est eorum, quae imprudenter
Peccavit ipse, culpam coniicere in fortunam.
Labor otium parit, & quies laborem.
Ut noxia res est eorum, quae fieri oportet, dilatio:
Imperfecta reddit opera, & laborem duplicem.
Quodcunque cuiquam contigisse videris,
Puta aeque idem posse omnibus contingere:
Namque una lex humana gubernat omnia.
Amicos optabile quidem est quam plurimos habere:
Paucos autem habens aliquis, sed fidos, fortunatus est.
Neque ad sperandum supra modum facilis esto,
Neque vicissim difficilis, modus omnibus in rebus decorus est.
O charissime, non tibi multa arvi iugera,
Non auri talenta relinquam moriens,
Neque multas opes. Nam ne mihi quidem pater:
Quamvis & bonus esset ipse, & bonis prognatus.
Pudorem autem multum, si Deus volet,
Indam tibi, & multum Dei timorem,
Et te edocebo amanter ac sollicite
Eas, quibus & ipse, cum puer essem, innutritus sum, disciplinas,
Quae mihi quidem fuerunt totius viaticum vitae,
Tibi autem ornamento tantum & oblectationi futurae sunt.
Non enim cogeris, (cum Deo autem dictum sit,)
Victu indigens cuiquam homini servire,
Cum acceperis a me modica quidem, sed tamen sufficientia.
Tu vero, o amica proles amicissimi patris,
Citissime mihi expergiscere ad cognitionem rerum pulchrarum.
Nullam enim ad rem natus es lentus aut indocilis,
Vi-

Δοκεῖς δὲ μᾶλλον ἀμαθής τε κ' ἀγχῖνυς.
Ὁρᾷς ἐμ', ὡς καὶ νωδὸς ἐκ πολλοῦ γέρων
Καὶ βηχὸς αἰεὶ καὶ κατάῤῥυ μεςὸς ὢν,
Οὐ παύομαι νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν
Νεανίαις πρέποντας ἐξαντλῶν πόνυς.
Πρωῒ δ' ἐπ' ἠοῖ πρῶτος οἰκέτας καλῶ,
Λύχνου δεόμενος, εἶτα δ' ὄικυ, βιβλίοις
Ὡς προσετηκὼς, σπάνιος ἐκφέρω πόδα.
Παράδειγμα τοῦτό σοι γένοιτο, παῖ φίλε,
Τοῦ μὴ ῥαθυμεῖν, ἀλλ' ἐπιστήμης τ' ἐρᾷν,
Καὶ σώματος ἀφειδοῦντα φείδεσθαι χρόνυ.
Ταῦτ', ὦ παῖ, ξυνέγραψα, δοκῶν σοι ὀνήσιμ' ἔσεσθαι·
Μείζονα δ' ἐν μείζονι δέξεαι ἡλικίῃ.

Videris autem potius factus ad discendũ & ingeniosus;
Vides me, ut & edentulus a multo tempore senex,
Et tussis semper & pituitae plenus cum sim,
Non desino & noctu & interdiu
Iuvenibus congruentes exhaurire labores.
Mane autem sub auroram primus famulos voco
Lucernam petens: deinde autem domo, libris
Tamquam agglutinatus, rarus effero pedem.
Exemplum tibi hoc sit, fili amice,
Ne dedas te ignaviae, sed & ames scientiam,
Et corpori non parcens parcas tempori.
Haec, o fili, conscripsi, putans tibi utilia fore.
In maiori autem aetate maiora accipies.

PUBLII SYRI MIMI

AUCTI ET CORRECTI,

EX

CODICE MANUSCRIPTO FRISINGENSI.

Ad Lectorem.

Publii Syri editio haec non est Mureti; tamen cum Mureto hic eam publicamus, eo consilio, ut cum elegantissimo nostri aevi ingenio elegantissimum illud prisci aevi ingenium habeas coniunctum; P. Syrum, inquam, cuius aliquot mimiambi iam antehac ab aliquibus sunt editi, ut a Godofredo, ex membranis Cantabrigiae repertis: quas ipse conqueritur & depravatissimas, & sententias hinc inde fuisse infartas, plerasque e Seneca depromptas. Scaliger in lucem dedit aliquot mimos Syri. Vellem indicasset, quis illi in Syri editione fundus, & quorum exemplarium fidem secutus sit. Suo arbitrio alios mimos mutat, alios omittit. Nec deest exemplum, ubi versum Laberii pro Publiano ponit. Henricus Stephanus quoque edidit aliquot mimiambos P. Syri, quos non per litteras, ut alii fecerunt, sed per rerum capita digessit. Porro admodum reverendus, nobilis & eruditissimus Dominus Antonius Velserus, *cathedralis Ecclesiae Frisingensis Canonicus, in Bibliotheca Ecclesiae Frisingensis membranas manuscriptas reperit, & ad* Marcum *fratrem* II. virum Augustanum *transmisit; hic ad nos: in quibus mimi P. Syri. Quos ubi cum aliis conferre coepi, illico deprehendi in Codice Frisingensi quamplurimos optimae notae, vere Publianos, & perquam eleganter acutos mimiambos, qui in omnibus aliis hactenus desiderabantur. Quare operae pretium*

tium visum est, hos adiicere, & editionem novam, omnium plenissimam adornare. Quanto in pretio hi mimi fuerint apud sapientes, testis sit Romanus sapiens, qui eos e theatralibus nugis, inter quas iactabantur, tanta cura selegit iisque sapientiae praecepta exornavit; probe enim scivit intima & severissima Ethices praecepta mimorum numeris apte illigata esse; & quanta hoc factum sit utilitate, passim testatur. Natura, *inquit*, fundamenta dedit semenque virtutum: omnes ad omnia ista nati sumus. Cum irritator accessit, tunc illa animi bona velut soluta excitantur. Non vides, quemadmodum theatra consonent, quoties aliqua dicta sunt, quae publice agnoscimus, consensu vera esse testamur?

Desunt inopiae multa, avaritiae omnia.
In nullum avarus bonus est, in se pessimus.

Ad hos versus ille sordidissimus plaudit, & vitiis suis fieri convicium gaudet. *Et paulo post*: Nam, ut dicebat Cleanthes, quemadmodum spiritus noster clariorem sonum reddit, cum illum tuba per longi canalis angustias tractum, patentiore novissime exitu effudit: sic sensus nostros clariores carminis arcta necessitas efficit. Eadem negligentius audiuntur, minusque percutiunt, quamdiu soluta oratione dicuntur: ubi accessere numeri, & egregium sensum adstrinxere certi pedes, eadem illa sententia velut lacerto excussa torquetur. De contemptu pecuniae multa dicuntur, & longissimis orationibus hoc praecipitur, ut homines in animo, non in patrimonio putent esse divitias; eum esse locupletem, qui paupertati suae aptus est, & parvo se divitem fecit. Magis tamen feriuntur animi, cum carmine eiusmodi dicta sunt:

Is minimo eget mortalis, qui minimum cupit.
Quod vult habet, qui velle quod satis est, potest;

Cum haec atque eiusmodi audimus, ad confessionem veritatis adducimur. Illi enim, quibus nihil satis est, ad-

admirantur, acclamant, odium pecuniae indicunt. *Haec Seneca, qui, quam magnifice hic hos quaternos Publianos mimos laudet, vides. Quia vero ille, qui mimos Syri primus collegit, eos ordine litterarum digessit, eundem nos ordinem servamus, ita ut cuiuscunque litterae seriem accurate sequamur.*

DE PUBLIO SYRO

ELOGIA:

Seneca lib. 1. Epist. 8.

QUam multi Poetae dicunt, quae a Philosophis aut dicenda aut dicta sunt. Non attingam Tragicos, aut Togatas nostras: habent enim hae quoque aliquid severitatis, & sunt inter comoedias & tragoedias mediae. Quantum disertissimorum versuum inter mimos iacet? Quam multa Publii, non ex calceatis, sed cothurnatis dicenda sunt? &c.

Idem lib. 1. de tranquill. vitae cap. 11.

NUnquam me in bona re mali pudebit auctoris. Publius tragicis comicisque vehementior ingeniis, quoties mimicas ineptias, & verba ad summam caveam spectantia reliquit? inter multa alia cothurno, non tantum sipario fortiora, & hoc ait:

Cuivis potest accidere, quod cuiquam potest.

Macrobius 2. Saturnal. capite septimo reddens caussam, quare Caesar, quem Laberio favorem ante exhibuit, in P. Syrum transtulerit.

SEd quia & paulo ante Aurelius Symmachus & ego, nunc Laberii fecimus mentionem; si aliqua huius atque Publii dicta referemus, videbimur & adhibendi convivio Mimos, vitasse lasciviam, & tamen celebritatem, quam quum adsunt illi excitare pollicentur, imitari. Laberium asperae libertatis equitem Romanum Caesar quingentis millibus invitavit

vitavit, ut prodiret in scenam, & ipse ageret Mimos, quos scriptitabat. Sed potestas non solum, si invitet, sed etsi supplicet cogit. Unde se & Laberius a Caesare coactum in Prologo testatur his versibus:

Necessitas, cuius cursus transversi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quo me detrusit poene extremis sensibus?
Quem nulla ambitio, nulla unquam Largitio,
Nullus timor, vis nulla, nulla auctoritas
Movere potuit in iuventa de statu;
Ecce in senecta ut facile labefecit loco
Viri excellentis mente clemente edita
Submissa placide blandiloquens oratio?
Etenim ipsi dii negare cui nihil potuerunt,
Hominem me denegare quis posset pati?
Ego bis tricenis annis actis sine nota,
Eques Romanus e Lare egressus meo,
Domum revertar Mimus? Nimirum hoc die
Uno plus vixi, mihi quam vivendum fuit.
Fortuna immoderata in bono aeque atque in malo,
Si tibi erat libitum litterarum laudibus,
Floris cacumen nostrae famae frangere.
Cur cum vigebam membris praeviridantibus,
Satisfacere populo, & tali cum poteram viro,
Non flexibilem me concurvasti, ut carperes?
Nunc me quo deiicis? quid ad scenam affero?
Decorem formae, an dignitatem corporis?
Animi virtutem, an vocis iucundae sonum?
Ut hedera serpens vires arboreas necat:
Ita me vetustas amplexu annorum enecat.
Sepulchri similis, nil nisi nomen retineo.

In ipsa quoque actione, subinde se, qua poterat, ulciscebatur, inducto habitu Syri; qui velut flagris caesus, praeripientique se similis, exclamabat:

Porro Quirites, libertatem perdimus.

Et

Et paulo post adiecit:

Necesse est multos timeat, quem multi timent.

Quo dicto universitas populi ad solum Caesarem oculos & ora convertit, notantes impotentiam eius hac dicacitate lapidatam. Ob haec in Publium vertit favorem.

Is Publius natione Syrus, cum puer ad patronum domini esset adductus, promeruit eum non minus salibus & ingenio quam forma. Nam forte cum ille servum suum hydropicum iacentem in area vidisset increpuissetque, quid in sole faceret? *respondit:* Aquam calefacit. *Ioculari deinde super coena exorta quaestione:* quodnam esset molestum otium? *& aliud alio opinante, ille,* Podagrici pedes, *dixit. Ob haec & alia manumissus, & maiore cura eruditus, cum mimos componeret, ingentique assensu in Italiae oppidis agere coepisset, productus Romae per Caesaris ludos, omnes qui tunc scripta & operas suas in scenam locaverant, provocavit; ut singuli secum posita invicem materia pro tempore contenderent. Nec ullo recusante superavit omnes; in quibus & Laberium; unde Caesar arridens hoc modo pronunciavit:*

Favente tibi me victus es Laberi a Syro.

Statimque Publio palmam, & Laberio annulum aureum cum quingentis sestertiis dedit. Tunc Publius ad Laberium recedentem ait:

Qui cum contedisti scriptor, hunc spectator subleva.

Sed & Laberius sequenti statim commissione, Mimo novo interiecit hos versus:

Non possunt primi esse omnes omni in tempore,
Summum ad gradum cum claritatis veneris,
Consistes aegre, & quum descendas, decides.
Cecidi ego, cadet, qui sequitur, laus est publica.

Publii autem sententiae feruntur lepidae & ad communem usum accommodatissimae. Ex quibus has fere memini singulis versibus circumscriptas:

Beneficium pondo accepit, qui digno dedit.
Feras, non culpes, quod mutari non potest.

Cui plus licet, quam par eſt, plus vult quam licet.
Comes facundus in via pro vehiculo eſt.
Frugalitas inſerta eſt rumoris boni.
Haeredis fletus ſub perſona riſus eſt.
Furor fit laeſa ſaepius patientia.
Improbe Neptunum accuſat, qui iterum naufragium facit.
Nimium altercando veritas amittitur.
Pars beneficii eſt, quod petitur, ſi cito neges.
Ita amicum habeas, poſſe ut fieri inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam, invitas novam.
Nunquam periculum ſine periculo vincitur.

Haec Apud Macrobium.

Gellius lib. 18. cap. 14.

PUblius Mimos ſcriptitavit; dignuſque habitus eſt, qui ſuppar (al. ſuper) *Laberio iudicaretur. C. autem Caeſarem ita Laberii maledicentia & arrogantia offendebat, ut acceptiores & probatiores ſibi eſſe Publii, quam Laberii Mimos praedicaret. Huius Publii ſententiae feruntur pleraeque lepidae, & ad communem uſum commendatiſſimae. Ex quibus ſunt iſtae ſingulis verſibus circumſcriptae, quas libitum hercle eſt adſcribere:*

Malum eſt conſilium, quod mutari non poteſt.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Feras non culpes, quod vitari non poteſt.
Cui plus licet, quam par eſt, plus vult, quam licet,
Comes facundus in via pro vehiculo eſt.
Frugalitas inſerta eſt rumoris boni.
Haeredis fletus ſub perſona riſus eſt.
Furor fit laeſa ſaepius patientia.
Improbe Neptunum accuſat, qui iterum naufragium facit.
Ita amicum habeas, poſſe ut fieri inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam invitas novam.
Nunquam periclum ſine peticlo vincitur.

Nimium altercando veritas amittitur.

Pars beneficii est quod petitur, si belle neges.

Haec apud Gellium.

Seneca lib. 7. controv. 3.

C*Assius Severus, summus Publii amator, aiebat, &c. Apud eum (Publium) melius erant dicta quam apud quenquam Comicum Tragicumque aut Romanum, aut Graecum &c.*

NOTAE VERSIBUS APPOSITAE sic explicantur.

F. denotat manuscriptum codicem Frisingensem. Iam si cui versui littera F. sola apponatur, denotat illum in solo Frisingensi reperiri, abesse autem in caeteris omnibus tam editione Godofredi, quam Henrici Stephani, & Scaligeri.

G. denotat editionem Godofredi. Iam si cui versui littera G. sola apponatur, denotat illum in sola editione Godofredi reperiri: abesse autem in Ms. Frisingensi, & in Henrici Stephani & Scaligeri editione.

H. denotat editionem Henrici Stephani. Iam si cui versui littera H. sola apponatur, denotat illum tantum in editione Henrici Stephani reperiri, non autem alibi.

S. denotat editionem Iosephi Scaligeri. Iam si cui versui littera S. sola apponatur, denotat illum tantum in Scaligeri editione esse, non autem alibi.

Binae ex his litteris, denotant illum versum in binis illis codicibus, quos litterae significant, reperiri; in reliquis non. Ternae vero litterae denotant versum in ternis reperiri, sed desiderari in eo codice, quem notat littera omissa. Ut exempli gratia F. G. denotat versum in Ms. Frisingensi, & in Godofredi editione reperiri, desiderari vero in Henrici Stephani & Scaligeri. Sic F. G. H. denotat versum reperiri in

Ms.

Ms. Frisingensi, & in Godofredi & Henrici editione; abesse autem in editione Scaligeri. Et sic de caeteris.

Si nulla littera apposita sit versui, signum est illum in omnibus reperiri, tam in codice Ms. Frisingensi, quam in editionibus Godofredi, Henrici Stephani & Scaligeri.

† denotat nec esse Mimum Publianum, nec carmen, sed sententiam aliunde intrusam.

PUBLII SYRI MIMI SELECTAE SENTENTIAE.

G. †. A Duabus caussis praestare princeps solet, si aut se vendicat, aut alium.

S. A morte semper homines tantundem absumus.

Ab alio exspectes, alteri quod feceris.

Ab amante lacrymis redimas iracundiam.

G.† Aberrare a fortuna tua non potes, obsidet te: quocunque descenderis magno apparatu sequitur. *Senec. 1. clem. 8.* 5.

Absentem laedit, cum ebrio qui litigat,

G.† Acerrima virtus est quam, ultima necessitas excutit *Senec. ibid. cap. 11.*

Ad calamitatem quilibet rumor valet.

Ad poenitendum properat, cito qui iudicat.

Ad tristem partem strenua est suspicio. 10.

S. Adulter est uxoris amator acrior.

S. Aes debitorem leve, grave inimicum facit.

G.† Agat princeps curam, non tantum salutis, sed honestae cicatricis. *ibid. cap. 7.*

Aleator, quantum in arte est, tanto est nequior.

Aliena nobis, nostra plus aliis placent. 15.

Alienum aes homini ingenuo acerba servitus.

Alienum est omne quicquid optando evenit.
S. Alterius damnum gaudium haud facias tuum.
Amans iratus multa mentitur sibi.
Amans quid cupiat scit: quid sapiat, non videt.
Amans quod suspicatur, vigilans somniat.
F. Amans sicut fax, agitando magis ardescit.
Amare & sapere vix Deo conceditur.
Amare iuveni fructus est, crimen seni.
F. Amantis iusiurandum poenam non habet.
F. Amantium ira, amoris integratio est.
Ames parentem, si aequus est; si aliter feras.
S. Amicis eo magis des, quo nihil habes.
S. Amicitia pares aut accipit, aut facit.
S. Amicitia semper prodest, amor & nocet.
Amici vitia nisi feras, facis tua.
G.H. Amicos res opimae parant, adversae probant.
F. Amicum, an hostem habeas, aperit calamitas.
S. Amicum laedere ne ioco quidem licet.
S. Amicum perdere est damnorum maximum.
Amor animi arbitrio sumitur, non ponitur.
Amor extorqueri non pote, elabi pote.
Amori finem tempus, non animus facit.
Amoris vulnus idem, qui sanat facit.
Amor misceri cum timore non potest.
Amor otiosae caussa solicitudinis.
Amor, ut lachryma, ab oculis oritur, in pectus cadit[1].
Angusta capitur tutior in mensa cibus.
Animo dolenti nihil oportet credere.
F. Animo imperabit sapiens, stultus serviet.
F. Animo virum pudicae, non oculo eligunt.
Animus, vereri qui scit, scit tuto ingredi.
S. Animus hominis, quicquid sibi imperat, obtinet.
Anus, cum ludit, morti delicias facit.

Aperte

Aperte mala cum est mulier, tum demum est bona.
G.H.S. Arcum intensio frangit, animum remissio.
S. Ars non ea est, quae ad effectum casu venit.
Aspicere oportet, quod possis deperdere.
Astute crines dum celantur, aetas indicatur.
Avaro quid mali optes, nisi ut vivat diu?
Avarum facile capias, ubi non sis idem.
S. Avarum irritat, non satiat pecunia.
Avarus damno potius, quam sapiens dolet.
Avarus ipse miseriae caussa est suae.
Avarus nisi cum moritur, nil recte facit.
S. Audiendo virtus crescit, tardando timor.
G.S. Auferri & illud, quod dari potuit, potest.
F. Avidum esse oportet neminem nisi senem.
Aut amat, aut odit mulier, nihil est tertium.
Auxilia humilia, firma consensus facit.
F. BEne audire alterum patrimonium est.
Bene cogitata, si excidunt, non occidunt.
Bene dormit, qui non sentit, quam male dormiat.
F. Beneficia donari, aut mali, aut stulti putant.
Beneficia plura recipit, qui scit reddere.
Beneficium accipere, libertatem est vendere.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Beneficium dignis ubi des, omnes obliges.
G. Beneficium est, eo carere, quod invidus possideas.
G.† Beneficium est, semper reddere bonitatis verba.
Beneficium qui dare nescit, iniuste petit.
Beneficium, qui dedisse se dicit, petit.
Beneficium saepe dare docere est reddere.
F. Bene perdas gaudium, ubi dolor pariter perit.
Bene perdit nummos, iudici quum dat nocens.
F. Bene vixit, qui potuit, cum voluit, mori.
Benevoli coniunctio animi maxima est cognatio.
G. Benevolus animus maxima est cognatio.

Benignus etiam dandi caussam cogitat.
Bis emori est, alterius arbitrio mori. 85.
Bis est gratum, quod opus est, si ultro sit datum.
Bis interimitur, qui suis armis perit.
Bis peccas, cum peccanti obsequium accommodas.
Bis vincit, qui se vincit in victoria.
Blanditia, non imperio, fit dulcis Venus. 90.
Bona comparat praesidia misericordia.
Bona fama in tenebris proprium splendorem obtinet.
F.G. Bona imperante animo fiet pecunia.
Bona mors est homini, vitae quae extinguit mala.
Bona nemini hora est, ut non alicui sit mala. 95.
Bona opinio hominum, tutior pecunia est.
Bona, quae veniunt, nisi sustineantur, cadunt, ut opprimant.
Bonarum rerum nimia consuetudo pessima est.
Bona turpido est, quae periclum vindicat.
F. Boni est viri, etiam in morte nullum fallere. 100.
G.H.S. Bonis nocet quisquis pepercerit malis
Bonitatis verba imitari, malitia maior est.
G.H.S. Bono iustitiae proxima est severitas.
Bonorum crimen est officiosus miser.
Bonum ad virum cito moritur iracundia. 105.
Bonum est fugienda aspicere in alieno malo.
G.† Bonum est reddere bona verba, etiam inimicis.
Bonum quod est, supprimitur, nequaquam extinguitur.
Bonus animus laesus, multo gravius irascitur.
Bonus animus nunquam erranti obsequium accommodat 110.
G.† Bonus iudex est, qui novit dispensare, quod dandum est, & quatenus.
Breve amans est ipsa memoria iracundiae.
F. Brevis ipsa vita, sed malis fit longior.

F. Coe-

F. Coeci sunt oculi, cum animus alias res agit.
F. S. Caret periculo, qui etiam, cum est tutus cavet. 115.
Casta ad virum matrona parendo imperat.
S. Casus quem saepe transit aliquando invenit.
F. Cave amicum credas, nisi quem probaveris.
Cavendi nulla est dimittenda occasio.
F. Cave quicquid incipias, quod post poeniteat. 120.
F. Cicatrix conscientiae, pro vulnere est
Citius venit periclum, cum contemnitur.
Cito ignominia fit superbi gloria.
Cito improborum laeta ad perniciem cadunt.
S. Civilis belli oblivio defensio est. 125.
G.† Clementia est lenitas superioris adversus inferiorem. *Sen. 2. clement. cap.* 3.
G.† Clementia est temperantia animi in potestate ulciscendi. *ibidem.*
G.† Clementia in quamcunque domum venerit, felicem eam tranquillamque praestabit.
F. Cogas amantem irasci, amare si velis.
Comes facundus in via pro vehiculo est. 130.
Coniunctio animi maxima est cognatio.
F.G. Conscientia amici nullius invenit linguae praeces.
S. Considera quid dicas, non quid cogites.
F. Consiliis iuniorum multi se docti explicant.
Consilio melius vincas, quam iracundia. 135.
Consueta vitia ferri non reprehendimus.
G.† Consuetudo peccandi multitudinem facit peccantium.

Ex Senec. 1. de clem. cap. 22.

Contemni est gravius quam stultitia percuti.
F. Contra felicem vix Deus vires habet.
F. Contra imprudentem stultitia est nimia ingenuitas. 140.
Contumeliam nec facere fortis potest, nec ingenuus pati.

Cotidie damnatur, qui semper timet.
Cotidie est deterior posterior dies.
Crimen relinquit vitae, qui mortem appetit.
Crudelem medicum intemperans aeger facit. 145.
F. Crudelem Medicum intemperans facit.
F. Crudelis est, non fortis, qui infantem necat.
Crudelis in re adversa est obiurgatio.
F. Crudelis lacrymis pascitur, non frangitur.
F. Cui nolis saepe irasci, irascaris semel. 150.
F.S. Cui omnes benedicunt, possidet populi bona.
S.H. Cui plus licet, quam par est, plus vult quam licet.
Cui semper dederis, ubi neges, rapere imperes.
Cuivis potest accidere, quod cuiquam potest.
F.G.H. Cuivis dolori remedium est patientia. 155.
Cuius mortem expetunt cives, vitam oderunt.
F. Cum ames, non sapias, aut, cum sapias, non ames.
F. Cum das avaro praemium, ut noceas, rogas.
F. Cum inimico nemo in gratiam tute redit.
Cum vitia prosunt, peccat, qui recte facit. 160.
DAmnare est obiurgare, quum auxilio est opus.
F. Damnat, quae lingua vocem habet, vim non habet.
Damnum appellandum est cum mala fama lucrum.
S. Damnum, nisi ex abundantia, raro venit.
G.S. Dari bonum, quod potuit, auferri potest. 165.
Didicere flere foeminae in mendacium.
De inimico ne loquaris male, sed cogites.
F. Deliberando discitur sapientia.
F. Deliberando saepe perit occasio.
Deliberandum est diu, quod statuendum est semel. 170.
F.H. Deliberare utilia, mora est tutissima.
S. Demens est, quisquis praestat errori fidem.
F. Deos reddere credo, cum felix vocet.

Despi-

Despicere oportet, quod possis deperdere.
Desunt inopiae multa, avaritiae omnia.
Desunt luxuriae multa, avaritiae omnia.
Dies, quod donat, timeas; cito raptum venit.
F. Difficile est dolori convenire cum sapientia.
G.† Difficilius est moderari, ubi dolori debetur ultio, quam ubi exemplo.
Difficilem habere oportet aurum ad crimina.
Dimissum quod nescitur, non amittitur.
Discipulus est prioris posterior dies.
Discordia fit charior concordia.
Diu apparandum est bellum, ut vincas celerius.
Dixeris maledicta, cum ingratum hominem dixeris.
F. Dolor animi gravior est quam corporis.
Dolor decrescit, ubi, quo crescat, non habet.
Ducis in consilio posita est virtus militum.
F. Dulce etiam fugias, fieri quod amarum potest.
Dum vita grata est, mortis conditio optima est.
F. Duplex fit bonitas, simul ut accessit celeritas.
Effugere cupiditatem, regnum est vincere.
Eget minus mortalis, quo minus cupit.
Eheu quam miserum est, fieri metuendo senem.
G.† Eleemosyna non tam accipientibus, quam dantibus prodest.
H.S. Eodem animo beneficium debetur, quo datur.
Eripere telum, non dare irato, decet.
G.† Errat, si quis existimat, tutum diu esse regem.
S. Est cupiditati & ipsa tarda celeritas.
H.S. Est honesta turpitudo pro bona caussa mori.
S. Est socia mortis homini vita ingloria.
S. Est turba semper argumentum pessimi.
S. Est vita misero longa, felici brevis.
S. Et calamitas virtutis est occasio.
Et deest & superat miseris cogitatio.

F. Etiam

F. Etiam bonum saepius obest assuescere.
Etiam capillus unus habet umbram suam.
Etiam celeritas in desiderio mora est.
Etiam hosti est aequus, qui habet in consilio fidem.
Etiam inncentes cogit mentiri dolor. 210.
Etiam in peccato recte praestatur fides.
Etiam oblivisci, quod sis, interdum expedit.
Etiam qui faciunt oderunt iniuriam.
S. Etiam sanato vulnere cicatrix manet.
S. Etiam tyrannus vix precario imperat. 215.
S. Et miseriarum portus est patientia.
G.† Evadere possunt pusilla mala & verba dare: ingentibus obviam itur.
Excelsis multo facilius casus nocet.
G.† Excusationem quaerere, vitium est: omnia ad Deum relinque.
S. Exeritur opere nequitia, non incipit. 220.
F.G.H. Ex hominum quaestu facta Fortuna est dea.
Exilium patitur, patriae qui se denegat.
F. Ex lite multa gratia fit formosior.
G.† Ex saeva animadversione nulli regi gloria est.
G. Ex spe praemii solatium fit laboris. 225.
F. Extrema semper de antefactis iudicant.
F.G H. Ex vitio alterius sapiens emendat suum.
Exulis, cui nusquam domus est, sine sepulchro est mortuus.
S. Facilitas animi ad partem stultitiae rapit.
Facilius crescit, quam inchoatur dignitas. 230
G.† Facilius privatis ignoscitur, pertinaciter se iudicantibus.
F.H.S. Facit gradum Fortuna quem nemo videt.
S. Factum tacendo, crimen facias acrius.
Falsum maledictum, malevolum mendacium est.
Fatetur facinus is qui iudicium fugit. 235.
F. Felicitas nutrix est iracundiae.

Felix improbitas, optimorum est calamitas.
F.H.S. Fer difficilia, ut & facilia perferas.
Feras, non culpes, quod vitari non potest.
Feras quod laedit, ut & quod prodest feras.
G.H.S. Ficta cito ad naturam reciderint suam.
Fidem nemo perdit, nisi qui non habet.
F. Fidem nemo unquam perdit, nisi qui non habet.
Fidem qui perdit, perdere ultra nil potest.
Fidem qui perdit, quo se servat in reliquum?
Fides ut anima, unde abiit, eo nunquam redit.
Foeminarum curam gerere, desperare est otium.
Formosa facies muta commendatio est.
Fortuna nulli plus quam consilium valet.
S. Fortuna ius in hominis mores non habet.
S. Fortuna magnas magna domino est servitus.
Fortunam citius reperias, quam retineas.
Fortuna nimium quem fovet stultum facit.
Fortuna obesse nulli contenta est semel.
G. Fortuna, quam nemo invidet, gratum facit.
S. Fortuna quo se, eodem & inclinat favor.
Fortuna quum blanditur, captatum venit.
Fortuna vitrea est, tum, quum splendet frangitur.
Fortuna unde aliquid fregit, cassum est.
Fortuna usu dat multa, mancipio nihil.
Fraus est accipere, quod non possis reddere.
G S. Frequens vindicta paucorum, odium reprimit.
Sen 1. clem. 8.
F. Fragilitas rumoris bona miseria est.
H.S. Frugalitas inserta est rumoris boni.
F.G.H. Frustra, cum ad senectam ventum est, recipis adolescentiam.
Frustra rogatur, qui misereri non potest.
F.G.H. Fulmen est, ubi cum potestate habitat iracundia.
Furor fit laesa saepius patientia.
Futura pugnant, ne se superari sinant.

S.Ge-

S. GEminat peccatum, quem delicti non pudet.
G.† Gradus a magnis ad maiora fit. *Sen.1.clem.1.*
Grave crimen, etiam leviter cum est dictum, nocet.
G.H.S.Grave est malum omne, quod sub aspectu latet.
S. Grave iudicium est, quod praeiudicium non habet.
Grave praeiudicium est, quod iudicium non habet.
Gravis animi poena est, quem facti poenitet.
Gravis animus dubiam non habet sententiam.
Gravior inimicus, qui latet sub pectore.
S. Graviora quaedam sunt remedia periculis.
Gravissima est probi hominis iracundia.
Gravissimum est imperium consuetudinis.
F. Gravius malum omne, quod sub aspectu latet.
Gravius nocet, quodcunque inexpertum accidit.
HAbent locum maledicti crebrae nuptiae.
Habet in adversis consilia, qui in secundis commodat.
Habet suum venenum blanda oratio.
G.† Haec clementia principem decet, ut quocunque venerit, mansuetiora omnia faciat.
F.† Haec conscientia animi gravior est servitute.
Haeredem ferre utilius est, quam quaerere.
Haeredis fletus sub persona risus est.
G.† Haud nimus turpia sunt principi multa supplicia, quam medico multa funera.
F.G.H.Heu dolor quam miser est, qui in tormento vocem non habet.
Heu quam difficilis gloriae custodia est.
G.S. Heu quam miserum est, ab eo laedi, de quo non possis queri.
F.G.|Heu quam miserum est discere servire ubi sis doctus dominari.

F.G.H. Heu quam multa poenitenda incurrunt, vivendo diu.
Heu quam est timendus, qui mori tutum putat.
F. Hominem etiam frugi flectit saepe occasio.
Hominem experiri multa paupertas iubet.
F. Homini consilium tunc deest, quum multa invenit. 300,
Homo extra corpus est suum, quum irascitur.
Homo ne sit sine dolore, fortunam invenit.
Homo, qui in homine calamitoso est misericors, meminit sui.
Homo semper in sese aliud fert, in alterum aliud cogitat.
Homo toties moritur, quoties amittit suos. 305.
Homo vitae commodatus, non donatus est.
S. Honesta lex est temporis necessitas.
F.G. Honesta turpitudo est, pro bona caussa mori.
F. Honesta parcas improbo, ut non careas probo.
Honeste servit, qui succumbit tempori. 310.
G.† Honestius est, cum iudicaveris amare, quam cum amaveris iudicare.
Honestus rumor alterum est patrimonium.
Honos honestum decorat, inhonestum notat.
Humanitatis optima est certatio.
F. IAcet omnis virtus, fama nisi lata pateat. 315
F. Ibi semper est victoria, ubi concordia est.
F. Ibi potest valere populus, ubi leges valent.
F. Ictum tacentem crimen facias acrius.
G.H.S. Id agas, tuo te merito ne quis oderit.
F. Ignis etiam suum calorem in ferro tenet. 320.
Ignoscere hominum est, nisi pudet, cui ignoscitur.
S. Ignoscito saepe alteri, nunquam tibi.
Illo nocens se damnat, quo peccat die.
G.† Imago animi sermo est, qualis est vir, talis oratio.

G.† Im-

F. In miſero facile fit potens iniuria.
In nullum avarus bonus eſt, in ſe peſſimus.
Inopiae parva deſunt, avaritiae omnia.
Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter.
In rebus dubiis plurimi eſt audacia.
S. Inſanus omnis furere credit caeteros.
Inſtructa inopia eſt in divitiis cupiditas.
S. Intellige ecquae ſint, ut & bene agas, bona.
F. Interdum habet ſtultitiae partem felicitas.
F. In turpi re peccare, bis delinquere eſt.
F. In Venerem ſemper certat dolor & gaudium.
F. In Venere ſemper dulcis eſt dementia.
Invidia id quod videt loquitur, non quod ſubeſt.
Invidiam ferre aut fortis, aut felix poteſt.
F. Invidia tacita citius inimica iraſcitur.
Invidia tacite, ſed inimice iraſcitur.
Invitat culpam, qui peccatum praeterit.
S. In vitia miſeri nulla contumelia eſt.
Invitum cum retineas, exire incitas.
Ipſae amicos res opimae pariunt, adverſae probant.
Iracundiam qui vincit, hoſtem ſuperat maximum.
Iratum breviter vites, inimicum diu.
F. Iratus cum ad ſe redit, ſibi tum iraſcitur.
Iratus etiam facinus conſilium putat.
F. Iratus nil non criminis loquitur loco.
Irritare eſt calamitatem, cum te felicem vocas.
F. S. Is minimo eget mortalis qui minimum cupit.
Ita crede amico, ne ſit inimico locus.
Ita amicum habeas, poſſe ut fieri hunc inimicum putes.
F. Iter eſt, quacunque dat prior veſtigium.
F. Iucunda macula eſt ex inimici ſanguine.
Iucundum nihil eſt, niſi quod reficit varietas.

Iudex

Iudex damnatur, cum nocens absolvitur.

G. Ius omnem supra iniuriam positum scias.

Laeso doloris remedium, inimici dolor. 390.

F. Lapsus semel, fit culpa, si iterum cecideris.

Lascivia & laus nunquam habent concordiam.

G.† Lassa crudelitas, non est vocanda clementia.

F. Late lucere ignis, ut nihil urat, potest.

Laus nova nisi oritur, etiam vetus amittitur. 395

Legem nocens veretur, fortunam innocens.

F. Legem solet oblivisci iracundia.

Levis est Fortuna; cito reposcit, quod dedit.

F. Lex videt iratum, iratus legem non videt.

Lex universa est, quae iubet nasci & mori.

Libido cunctos etiam sub vultu damnat. 400.

Libido non iudicium, quod levitas sapit.

F. Licentiam des linguae, cum verum petas.

F. Locis remotis qui latet, lex est sibi.

Loco ingnominiae est apud indignum dignitas.

F. Longum est quod flagitat cupiditas. 405.

Lucrum sine damno alterius fieri non potest.

Luxuriae desunt multa, avaritiae omnia.

Magis haeres fidus nascitur, quam scribitur.

F. Magis valet,qui nescit quid valet calamitas

G.† Magnam fortunam magnus animus decet. 410.

S. Magnanimo iniuriae remedium oblivio est.

G.† Magni animi est proprium, esse tranquillum, iniurias atque offensiones semper despicere.

G.H.S. Magno cum periclo custoditur, quod multis placet.

F. Magnum crimen secum adfert indignatio.

Mala caussa est,quae requirit misericordiam. 415

Malae naturae nunquam doctore indigent.

Mala est medicina, ubi aliquid naturae perit.

Mala est voluptas alienis adsvescere.

F. Mala mors necessitatis contumelia est.

F. Ma-

F. Malam rem cum velis, honestatem improbes.
Maledictum interpretando facias acrius.
Male facere qui vult, nusquam non caussam invenit.
Male geritur, quicquid geritur Fortunae fide.
Male imperando summum imperium amittitur.
Male secum agit aeger, medicum qui haeredem facit.
F. Male vincit is, quem poenitet victoriae.
S. Male vivet, quisquis nescit mori bene.
Male vivunt, qui se semper victuros putant.
F. Malevolus animus abditos dentes habet.
Malevolus semper sua natura vescitur.
Malignos fieri maxime ingrati docent.
G.† Malis displicere, laudari est.
F. Malitia unius cito fit maledictum omnium.
F. Malitia, ut peior veniat, se simulat bonam.
Malo in consilio foeminae vincunt viros.
F. Malo etiam parcas, si una est periturus bonus.
G.† Malo veris offendere, quam placere adulando.
Sen. 2. clem. cap. 2.
S. Malum consilium consultori pessimum est.
F. S. Malum est consilium quod mutari non potest.
F. Malus animus in secreto peius cogitat.
F. Malus bonum ad se nunquam consilium refert.
Malus bonum ubi se simulat, tunc est pessimus.
Malus est vocandus, qui sua est caussa bonus.
F. Malus etiam si obesse non potest, tamen cogitat.
F. Malus quicunque in poena est, praesidium est bonis.
F. Manifesta caussa secum habet sententiam.
F. Mansueta tutiora sunt, sed serviunt.
F. Medicina calamitatis est aequanimitas.
F. Meretrix instrumentum est contumeliae.
F. Metuendum semper esse scias, quem tutū velis.

F. Metum respicere non solet, quicquid iuvat.
F. Metus improbos compescit, non clementia.
Metus quum venit, rarum habet somnus locum.
F. Minimum eripit Fortuna, cum minimum dedit.
Minus decipitur, cui negatur celeriter. 455.
Minus est, quam servus, dominus, qui servos timet.
F. Minus saepe pecces si scias quid nescias.
G.† Misera est aegritudo animi ob alienarum speciem miseriarum.
F. Misera est voluptas, ubi periculi memoria est.
F. Miser dici bonus vir, esse non potest. 460.
Miseriam nescire sine periclo est vivere.
G.† Misericordia est vicina miseriae: habet enim aliquid, trahitque ex ea. *Sen.* 2. *clem.* 6.
G.† Misericordia non caussam, sed fortunam spectat.
F. Misericors civis patriae est consolatio.
F. Miserrima est fortuna, quae inimicos latet. 465.
G.H.S. Miserrima est fortuna, quae inimico caret.
F. Miserrimum est alterius arbitrio vivere.
Miserum est, tacere cogi, quod cupias loqui.
G. Monstro similis est avaritia unica.
F. Mora cogitationis diligentia est. 470.
Mora omnis odio est, sed facit sapientiam.
G.† Morbum esse scias non hilaritatem, semper arridere arridentibus, & ad omnium aestimationem ipsum quoque os diducere.
Mori est felicis antequam mortem invocet.
Mori necesse est, sed non quòties volueris.
F. Mors infanti felix, iuveni acerba, nimis sera seni. 475.
S. Mortem timere, crudelius est quam mori.
F. Mortem ubi contemnas, omnes viceris metus.
Mortuo qui mittit munus, nil dat illi, adimit sibi.
G.† Muliebre est furere in ira.
F. Muliebris lacryma condimentum est malitiae. 480

Mulier cum sola cogitat, male cogitat.
Mulier quae multis nubit, multis non placet.
F. Multa ignoscendo fit potens potentior.
Multis minatur, qui uni facit iniuriam.
F. Multis placere qui cupit, culpam cupit. 485.
F. Multorum calamitate vir moritur bonus.
F. Multa ante tempus, quam virum invenias bonum.
F.G.H. Multos timere debet, quem multi timent.
F. Muneribus, non lachrymis meretrix est misericors.
Mutat se bonitas, irritata iniuria. 490.
F.G.†. NAm etsi nullos inimicos tibi facit iniuria; nonnullos tamen facit invidia.
F. Naturam abscondit improbus, cum recte facit.
F. Necesse est maximorum minima esse vitia.
S. Necesse est multos timeat, quem multi timent.
F. Necessitas ab homine, quae vult, impetrat. 495.
F. Necessitas dat legem, non ipsa accipit.
F. Necessitas egentem mendacem facit.
F. Necessitas quam pertinax regnum tenet.
F. Necessitas quod celat, frustra quaeritur.
F. Necessitas quod poscit, ni dederis eripit. 500.
F. Necessitatem ferre, non flere addecet.
F. Necessitati quodlibet telum utile est.
F. Necessitati sapiens nihil unquam negat.
S. Necessitatis est remedium parcitas.
F. Nec mortem effugere quisquam, nec amorem potest. 505.
F. Nec vita nec fortuna perpetua est hominibus.
Negandi caussa avaro nunquam deficit.
F. Negandi caussa avarum nunquam facit.
S. Negata est magnis sceleribus semper fides
F. S. Negat sibi ipse, qui, quod difficile est petit. 510.
F.G.†. Neminem cito accusaveris, neminem cito laudaveris.
F. Nemo immature moritur, qui moritur miser.

F. Nemo timendo ad summum pervenit locum.
G.† Nemo potest personam diu ferre fictam: ficta cito in naturam suam recidunt.
F.G.†.Nequitia ipsa poena sui est. Nam mala conscientia saepe tuta est secura nusquam. 515.
Nescias, quid optes, aut quid fugias: ita ludit dies.
F. Nescio, quid cogitat, cum bonum imitatur malus.
F.G.†.Nihil negabis, quod petiturus.
F.G.†.Nihil petas, quod negaturus es.
F.G.†.Nihil prodest didicisse benefacere, si cesses. 520
F. Ni gradus servetur, nulli tutus est summus locus.
Nil agere, semper infelici est optimum.
F. Nil aliud scit necessitas, quam vincere.
S. Nil eripit fortuna, nisi quod & dedit.
F. Nil est miserius, quam ubi pudet, quod feceris. 525
F.G.†.Nil interest, quo animo facias, quod fecisse vitiosum est. Nam facta cernuntur, animus non videtur.
F. Nil magis amat cupiditas, quam quod non licet.
F.G.†.Nil magnum est in rebus humanis, nisi animus magna despiciens.
F. Nil non acerbum prius quam maturum fiet.
Nil non aut lenit, aut domat diuturnitas. 530.
Nil peccent oculi, si oculis animus imperet.
S. Nil posse quenquam, mortuum hoc est vivere.
Nil proprium dicas, quod mutari potest.
F. Nil tempora ducas pro salutis remedio.
S. Nil turpius, quam vivere incipiens senex. 535.
F. Nimia concedendo interdum fit stultitia.
Nimium altercando veritas amittitur.
F. Nimium est in morte boni, cum nil fiet mali.
F. Nisi per te sapias, frustra sapientem audias.
F. Nisi qui scit facere, insidias nescit metuere. 540.
F. Nisi vindices delicta, improbitatem adiuves.

G.† Nobilis profeſſio ſapientia eſt, quae diſtributa ſuſcipit incrementum, avarum dedignata poſſeſſorem; cito niſi publicatur, elabitur.

F. Nocens precatur, innocens iraſcitur.

F. Nocentem qui defendit; crimen ſibi parit.

F. No cere caſus non ſolet conſtantiae. 545.

F. Nocere poſſe & nolle, laus ampliſſima eſt.

F. Noli contemnere ea, quae ſummos ſublevant.

G.† Non alia facies eſt quieti moderatique imperii, quam ſereni coeli & nitentis.

F.G.†. Non aliter vivas in ſolitudine aliter in foro.

F.G.†. Non aſpicias, quam plenas quiſque manus Deo, ſed quam puras admoveat. Non enim aliter, niſi optimus animus pulcherrimus Dei cultus eſt. 550.

Non cito ruina perit is, qui rimam timet.

F. Non corrigit ſed laedit, qui invitum regit.

F.G.†. Nondum felix es, ſi nondum te turba deridet.

S. Non eſt bonitas, eſſe meliorem peſſimo.

F.G.†. Non eſt puſilla domus, quae multos recipit amicos. 555.

S. Non eſt puſillum, ſi quid maximo eſt minus.

F. Non eſt turpis cicatrix, quam virtus parit.

G. Non eſt tuum, Fortuna quod fecit tuum.

F. Non facile de innocente crimen fingitur.

F. Non facile ſolus ſerves, quod multis placet, 560.

G.† Non multum ſupra eum eminet quis, cui ſe iraſcendo exaequat. *Sen. 1. clem. c. 5.*

F. Non novit virtus calamitati cedere.

F. Non poteſt non ſapere, qui ſe ſtultum intelligit.

F.G. Non quam multis placeas, ſed qualibus, ſtude.

F. Non ſemper aurem facilem habet facilitas. 565.

F. Non vincitur, ſed vincit, qui cedit ſuis.

Nulla tam bona eſt fortuna, de qua nil poſſis queri.

F. Nulla hominum maior poena eſt, quam infelicitas.
F. Nulli facilius, quam malo invenies parem.
S. Nulli imponas, quod ipſe non poſſis pati. 570.
F. Nullo in loco male audit miſericordia.
G.† Nullum ex omnibus clementia magis, quam regem aut praeclarum decet.
F. Nullum locum eſſe ſine teſte putaveris.
G.† Nullum moroſius eſt animal, maiorique arte tractandum, quam homo: & nulli magis parcendum quam homini. *Sen. 1. clem. c. 17.*
S. Nullum ſine auctoramento eſt magnum malū. 575
Nullus tantus quaeſtus, quam quod habes, parcere.
F. Nunquam facilius culpa, quam in turba latet.
G.† Nunquam liquidum ſincerumque ex turbido venit
F. Nunquam non miſer eſt, qui quod timeat, cogitat.
Nunquam periclum ſine periclo vincitur. 580.
S. Nunquam ſatis eſt, quod improbae ſpei datur.
S. Nunquam ſecura eſt prava conſcientia.
F. Nunquam ubi diu fuit ignis, defuit vapor.
Nuſquam melius morimur homines, quam ubi libenter viximus.
F. OBiurgari in calamitate gravius eſt, quam calamitas. 585.
F.G.†.Objurgationi ſemper blanditiae aliquid admiſce.
F. Obſequium nuptae cito fit odium pellicis.
F. Occaſio aegre offertur, facile amittitur.
F. Occaſio receptus difficiles habet.
F. Occidi pulchrum, ubi igomininioſe ſervias. 950.
F.G †.Odia multorum ſub vultu, multorum ſub oſculo latent.
F.G.Odio oportet ut bonum peccandi, non metu facias
F. O dulce tormentum, aequo ubi reprimitur gaudium.
F. Officium benevoli animi finem non habet.

F.†.

F.† Omitte excusationem, nemo peccat invitus. 595
Omne dixeris maledictum, quum ingratum hominem dixeris.

F.G.†. Omne peccatum actio est. Omnis autem actio voluntaria, tam honesta, quam turpis. Omne ergo peccatum voluntarium est.

F. Omnes aequo animo parent, ubi digni imperant.

F. Omnes cum peccant occulte, pacantur citius.

F.G.†. Omnes enim vitam differentes, mors incerta praevenit. 600.

G. Omne vitium habet patrocinium suum.

F.† Omnia tamen panduntur, cum non dico, si cecideris sed si titubaveris.

G.† Omni rei moderatio est adhibenda, quae sanabalia ingenia distinguere a deploratis sciat.

F.G.†. Omnis affectus habet, ut in hoc, quod ipse insanit, caeteros furere putet.

F.G. Omnis dies velut ultimus ordinandus est. 605.

G.F.†. Omnis doctor in vitae ratione peccans, turpior est, ob hoc quod in officio, cuius magister esse vult labitur.

F. Omnis voluptas, quemcunque arrisit, nocet.

F.G. †. { Opinentur de te homines male sed mali :
Omnibus enim displicere malis, laudabile est. }

F. O pessimum periculum, quod opertum latet. 610

F. Optime positum est beneficium, ubi meminit, qui accipit.

F.G.†. Optimum est maiorum vestigia sequi, si recte praecesserint.

F.G. †. Optimum est semper ignoscere, tanquam ipse cotidie pecces.

F.G.†. Oratorem te puta, si tibi, quod oportet, persuaseris.

F. O tacitum tormentum animi conscientia. 615.
O vita misero longa, felici brevis.

F.G. †. PAcem cum hominibus habebis, bellum cum vitiis.
F. Paratae lacrymae insidias, non fletum indicant.
G. † Parcendum est improbandis civibus, non aliter, quam membris languentibus.
F. Parens iratus, in se est crudelissimus. 620.
S. Parere scire, par imperio gloria est.
F.H.S. Pars beneficii est, quod petitur si belle neges.
F. Patiendo multa veniunt, quae nequeas pati.
F. Patiens & fortis seipsum felicem facit.
F. Patientia, animi occultas divitias habet. 625.
G. Patria est, ubi bene vixeris.
F. Paucorum est intelligere, quid deceat deos.
F. Paucorum improbitas, universis calamitas.
F.G.†. Peccandi duo sunt genera: aliud ex proposito, aliud ex negligentia vel fragilitate.
G. † Peccandi verecundiam facit ipsa clementia regentis. *Sen. 1. clem. c. 22.* 630.
F. Peccare pauci volunt, nulli nesciunt.
F. Peccatum amici veluti tuum recte putes.
F. Peccatum extenuat, qui celeriter corrigit.
F. G. †. Pecuniae imperare oportet, non servire.
F. Pecunia est regina rerum omnium. 635.
F.G. † Pecunia non satiat avarum, sed irritat.
F. G. Pecunia si uti scias, ancilla est: si nescis, domina.
F. Peiora multa cogitat mutus dolor.
F.G.†. { Peiora sunt tecta odia, quam aperta: Propterea te loquax inimicus minus, quam taciturnus offendit. } 640.
G. { Beneficia in vulgus cum largiri institueris, Perdenda sunt multa ut semel ponas bene. }
F. Perdendi finem nemo, nisi egestas, facit.
F. Perdidisse mallem, quam accipere turpiter.
F. Perdit non donat, qui dat, nisi est memoria. 645
F. Perenne coniugium, animus, non corpus, facit.

F. Per-

F. Pereundi ſcire tempus, aſſidue eſt mori.
F. Perfacile felix, quod vota imperant, facit.
F. Perfugere ad inferiorem, ſeipſum eſt tradere.
F. Pericula qui audet, ante vincit, quam accipit. 650
F. Pericula timidus, etiam quae non ſunt, videt.
F.S. Perpetuo vincit qui utitur clementia.
F. Per quae ſis tuus, illa ſemper cogites.
G. † Peſtifera vis, valere ad nocendum. *Sen. 1. clem* 3.
F. G. †. { Plerique cum ſtultis maledicunt, ipſi ſibi convicium faciunt: 655.
Perturpe eſt enim, quod obiicitur, in obiiciente cognoſci. }
G. † Plerique famam, pauci conſcientiam verentur.
F. G. †. { Plerique metu peccare ceſſant, non innocentia:
Profecto tales timidi, non innocentes dicendi. }
F. Plures tegit fortuna quam tutos facit. 660.
F. Plus eſt quam poena, iniuriae ſuccumbere.
F. Plus eſt quam poena, ſine re miſerum vivere.
F. Poena ad malum ſerpens, cum properat, venit.
F. Poena levatur, ubi laxatur dolor.
F. Poenam moratur improbus, non praeterit. 665.
F. Populi eſt mancipium, quiſquis patriae eſt utilis.
F. Poſt calamitatem memoria alia eſt calamitas.
F. Potens miſericors, publica eſt felicitas.
F. Potentia in adverſis nunquam felicitas.
F. Potenti iraſci, ſibi periculum eſt quaerere. 670.
F.G. † Poteſt non eſſe honeſtum, quod non eſt liberum.
F. Praeſens eſt ſemper, qui abſens ulciſcitur.
F. G. †. { Praeſtabis parentibus pietatem, cognatis dilectionem:
Praeſtabis amicis fidem, omnibus aequitatem. }
F.G. †. Principium diſcordiae eſt, aliquid ex communi proprium facere. 675.
G. † Principum ſaevitia bellum eſt.

F.G. †.Prius, quam promittas, deliberes; ut, cum promiseris, facias.

F. G.†.Prius si negaveris, fecisse postea fallere est.

F. Proba & bona fama, maxima est haereditas.

F. Probe delicta, cum legas, deteras. 680.

F. Probo beneficium, qui dat, ex parte accipit.

F. Probus libertus, sine natura est filius.

F. Prodesse qui vult, nec potest, aeque est miser.

F. Pro dominis peccare, etiam virtutis loco est.

F. Pro medicina dolor est, qui dolorem necat. 685.

G. Prope est, ut libenter damnet, qui cito.

G. Prope est, ut non aeque damnet, qui nimis.

F. Properare in iudicando est crimen quaerere.

F. G. †. { Propter caussam multa amico dabis: multa caussae etiam contra amicum.
Pro eo religiosior eris, quo melior. 690.

F. Prospicere oportet in pace, quid bellum iuvet.

F.G. †.Proximum ad innocentiam locum tenet verecunda confessio.

F. Prudenti stultus etiam sermonis iocus est.

F. Pudor dimissus nunquam redit in gratiam.

F. Pudor doceri non potest, nasci potest. 695.

F. Pudorem alienum, qui eripit, perdit suum.

F. Pudorem habere servitus quodammodo est.

F. Pudor quem non flectit, non frangit timor.

F.G. †.Pulcherrimum est omnia praestare nihil exigentem.

S. Pupillus est avarus aetatis brevis. 700.

S. Puras Deus, non plenas aspicit manus.

F. G.Putandus est recte fortior, qui cupiditates, quam qui hostes subiicit.

F.G. †. QUae sunt maximae divitiae? non desiderare divitias.

F. Quae vult videri bella, nimium sibi negat.

F. Quam felix vita, quae sine negotiis transigit. 705

Quam

Quam iniquum est nocuisse, quia oderis laedere.
F.G. † Quanto iniquius est odisse, quia laeseris.
F.G. Quam magnarum virium est negligere laedentem.
Qui enim vindicat, sentit.

F. Quam magnum est, non laudari, & esse laudabilem.

F. Quam malus est, culpam qui suam alterius facit.

F. Quam miser est, cuius ingrata misericordia est.

F. Quam miser est, qui excusare sibi se non potest.

F. Quam miserum auxilium est, ubi nocet, quod sustinet.

G. Quam miserum est ab illo laedi, de quo non possis queri.

F. Quam miserum est, bene, quod feceris, factum queri.

F. Quam miserum est cogi opprimere, quem salvum velis.

F. Quam miserum est, cum se renovat consumptum malum.

F. Quam miserum est id quod pauci habent, amittere.

F. Quam miserum est mortem cupere, non posse emori.

F. Quam miserum officium, quod successum non habet.

F. Quam miserum est, ubi consilium casu vincitur.

F. Quam miserum est, ubi te capiant, qui defenderint.

S. Quam poenitenda incurrunt vivendo diu.

S. Quam saepe veniam, qui negaverat, petit.

F. Quamvis acerbus, qui monet nulli nocet.

F.G. Quamvis agas, nequis merito tuo te oderit:
Quaerunt tamen semper, qui oderint.

F. Quamvis non rectum, quod adiuvat, rectum putes.

F. Quan-

F. Quanto serius peccatur, tantò turpius incipitur. 730.
F. Quem bono tenere non potueris, contineas malo.
F. Quemcunque quaerit calamitas, facile invenit.
F. Quem diligas, etiam queri de ipso malum est.
F. Quem fama semel oppressit, vix restituitur.
G. Qui aequo animo malis miscetur, est malus. 735.
F. Qui bene dissimulat, citius inimico nocet.
G.† Quicquid aequo plus futurum est, in partem humaniorem inclina vel praepondera.
F. Quicquid bono concedas, das partem tibi.
F. Quicquid conaris, quo pervenias, cogites.
F. Quicquid fit cum virtute, fit cum gloria. 740.
F. Quicquid fortuna exornat, cito contemnitur.
F. Quicquid futurum est summum, ab imo nascitur.
F. Quicquid nocere didicit, meminit, cum potest.
F. Quicquid plus, quam necesse, possidentes premit.
F. Quicquid vindicandum est, optima occasio est. 945
F. Qui, cum dolet, blanditur, post tempus sapit.
F. Quicunque obesse, cum potest, non vult, prodest.
F. G. Quidam inimici graves sunt inimici leves.
F. G. †. Quidam quosdam occidunt inimicos, non quia habebant, sed quia metuerant.

F. G. †. { Quid dulcius quam habere, cum quo omnia audeas? 759.
Quem sic credas ut te, cui sic loquaris quasi tecum?
Quanti tales amicos habere voluerunt, quum ipsi tales esse non possunt? }

F. Qui debet, limen creditoris non amat.
G.† Quid eo infelicius, cui iam malum esse necesse est? *Sen. 1. clem. c.* 13.
F. G. Quid est dare beneficium? imitari Deum.
F. G. Quid est inimicissimum homini? alter homo. 755
F. Qui docte servit, partem dominatus tenet.

G. †.

G.† Quid poteſt ab eo quiſquam ſperare, quem malum eſſe docuit?
S. Quid quiſque poſſit, niſi tentato neſciit.
G. Quid refert, quantum habeas? multo illud plus eſt, quod non habes.
F.G.†.Quid ſis, intereſt, non quid habearis. 760.
F. Quid tibi pecunia opus eſt, ſi ea uti non potes?
F.G.†.Quietiſſime viverent homines, ſi duo verba tollerent: Meum & Tuum.
F. Qui expectat, ut rogetur, officium levat.
F. Qui in vero dubitat, male agit, cum deliberat.
F. Qui invitus ſervit, fit miſer, ſervit tamen. 765.
F. Qui iusiurandum ſervat, quovis pervenit.
F. Qui metuit calamitatem, raro accipit.
F.G.†.Qui ob hoc iniuriam facit, quia poteſt, cito deſinet, quia fecit.
F. Qui omnes inſidias timet, in nullas incidit.
F.G.Qui paupertatem timet, quam timendus eſt. 770
F. Qui poteſt celare vitium, non facit.
F. Qui poteſt conſilium fugere, ſapere idem poteſt.
F. Qui poteſt nocere, timetur, cum etiam non adeſt.
F. Qui poteſt transferre amorem, poteſt deponere.
F. Qui pro innocente dicit, ſatis eloquens. 775.
G.† Qui propter pecuniae, vel libidinis amorem moritur, oſtendit, ſe nunquam ſui cauſſa vixiſſe.
F. Qui ſeipſum laudat, cito deriſorem invenit.
F.G.†.Qui ſervis crudelis eſt, oſtendit, in aliis non voluntatem ſibi deeſſe, ſed poteſtatem.
F.G.†.Qui eſt pauper? qui ſibi videtur dives.
F. Qui ſibi non vivit, merito aliis eſt mortuus. 780
F. Quis miſerum ſciret, verba niſi haberet dolor?
F.G.Quis plurimum habet? is qui minimum cupit.
F.G.†.Qui ſuccurrere perituro poteſt, cum non ſuccurrit, occidit.
F. Qui timet amicum, amicus ut timeat, docet.

F.Qui

F. Qui timet amicum, vim non novit nominis. 785.
F. Qui venit, ut noceat, semper meditatus venit.
F. Qui ulcisci dubitat, improbos plures facit.
F. Qui uni culpae ignoscit, suadet pluribus.
F. Quo cavet, is cum animus aliud, verba aliud petunt?
F. Quod aetas vitium posuit, aetas auferet. 790.
F. Quod est timendum, decipit, si negligas.
S. Quod facere turpe est, dicere ne honestum puta.
F. Quod fugere credas, saepe solet occurrere.
F. Quod nescias, cui serves, stultum est parcere.
S. Quod nescias, damnare, summa est temeritas. 795
F. Quod perit, quaeri potest: reprehendi haud potest.
F. Quod quisque amat, laudando commendat sibi.
F. Quod semper est paratum, non semper iuvat.
F. Quod senior loquitur, omnes consilium putant.
F.G.†. Quod tacitum esse vis, nemini dixeris: quia non poteris ab alio exigere silentium, si tibi ipse non praestas. 800.
F. Quod timeas citius, quam quod speres, evenit.
F. Quod vix contingitur, voluptatem parit.
P. Quod vult, cupiditas cogitat, non quod decet.
F. Quod vult, habet qui velle quod satis est, potest.
G.† Quo se fortuna, & favor inducit hominem. 805.
F. Rapere est accipere, quod non possis reddere.
F. Rapere est non petere, quicquid invito auferas.
F. Rarum esse oportet, quod diu charum velis.
F. Ratione, non vi vincenda adolescentia est.
F.G.† Recta ingenia debilitat sapientia, parva confirmat audacia. 810.
F.G.†. Recte parentem & inferiorem laudas, quia pertinet ad ~~gloriam tuam~~.
G.† Rege incolumi mens omnibus una est, amisso rupere fidem.

G.† Re-

G.† Regibus certior est ex mansuetudine securitas.
Sen. 1. de clem. c. 8.

F.G. { Regibus est peius multo quam servientibus;
Quia singulos isti, illi universos timent. 815

F. Regnat non loquitur, qui nil nisi quod vult facit.

F. Rei nulli prodest mora, nisi iracundiae.

F. Remedium fraus est contra flumen quaerere.

F.G.†. Rem maximam promittit sapientia, ut te reducat tibi.

F.G. Repelli se homines facilius, quam decipi ferunt. 820.

S. Repente dives nemo factus est bonus,

S. Res inquieta est in seipsam, felicitas.

F.G.†. Res ipsa, ut praestare possimus, efficiet, si polliceri properamus honesta.

F.G.†, Res magna clementia est, indulgendo magis corripere scelera quam vindicando.

F.G.†. Res optima est, non exstirpare sceleratos, sed scelera. 825.

F.S. Respicere nil consuevit iracundia.

F.G.†. Respue crudelitatem & matrem crudelitatis iram.

F. Res quanto est maior, tanto est insidiosior.

F.G.†. Res vera est, qui a multis timetur, multos timet.

F.G.†. Revera memoria beneficii fragilis est, iniuriarum tenax. 830.

S. Revertere, unde veneris nihil grave est.

F. Reus innocens Fortunam, non testem timet.

F. Rex esse nolim, ut esse crudelis velim.

F. Ridiculum est odio nocentis perdere innocentiam

F. Rivalitatem non amat victoria. 835.

F. Rogare beneficium, servitus quodammodo est.

F. Roganti melius quam imperanti pareas.

F. Ruborem amico excutere, amicum est perdere

S. Saepe

S. Saepe dissimulare, quam vel ulcisci satius fuit.

S. Saepe oculi & aures vulgi, sunt testes mali. 840

F. Salutis casus bene sit homini iniuria.

F. Sanctissimum est meminisse, cui te debeas.

F. Sapiens contra omnes arma fert, cum cogitat.

G. † Sapiens etsi contentus est se, tamen amicum vult habere, sed hoc ob nihil aliud, nisi ut exerceat amicitiam, ne tam magna virtus iaceat non ad hoc, ut dicit Epicurus, ut habeat, qui sibi assideat, succurrat, sed ut habeat, cui assideat, quando libet.

G. † Sapiens nihil facit, quod non debet, & nihil praetermittit, quod debet. 845.

F. Sapiens, quod petitur, ubi tacet, breviter negat.

F. Sapiens semper quiescendi dat locum iniuriae.

F. Satis est beatus, qui potest, cum vult, mori.

F. Sat magna usura est pro beneficio memoria.

F. G. †. Scias eum multis virtutibus abundare, qui alienas amat. 850.

F. G. †. Scito, quid est invidia. Dolor animi ex alienis commodis.
Scito & illud, quia nulli invidet vir bonitate praeditus.

G S. Secrete amicos admone, lauda palam.

F. Secunda in paupertate fortuna est fides.

F. Secundus est a matre nutricis dolor. 855.

F. Se damnat iudex, innocentem, qui opprimit.

F. Se denegare patriae, exilium est pati.

F. Seditio civium, hostium est occasio.

F. Semper beatam se putat benignitas.

F. Semper consilium tunc deest, cum opus maxime est. 860.

F. G. †. Semper dissensio ab alio incipiat, a te reconciliatio.

F. Se posse plus iratus, quam possit, putat.

F. Sem-

F. Semper metuendo sapiens evitat malum.
F. Semper metuendum, quicquid irasci potest.
F. Semper plus metuit animus ignotum malum. 865
F. Semper redundat ipse in auctores timor.
F. Sensus non aetas invenit sapientiam.
F. Sero est in periculis consilium quaerere.
G.† Servis imperare moderate laus est. *Sen.1.clem.8.*
G.† Severitas assidua amittit auctoritatem. 870.
G.† Severitatem abditam clementia in procinctu habet
F.G.†.Si bene te institueris, pudeat fieri deteriorem.
F. Sibi ipsa improbitas cogit fieri iniuriam.
F. Sibi ipsi dat suplicium, quem admissi poenitet.
F. Sibi primum auxilium eripere, est leges tollere. 875
F. G. { Sicut formosa pictura est, cuius nulla pars errat: Sic formosus homo, in quo nulla pars peccatis foeda est.
F.G.†.Si in clientelam felicis hominis potentisque veneris, aut veritas, aut amicitia perdenda est.
F.G.†.Si invitus pares, servus es; si volens, minister.
F.G.†.Si multis placuerit vita tua, placere non poterit. 880.
F. Sine dolore est vulnus, quod ferendum est cum victoria.
F. Si nil velis timere, metuas omnia.
F. G.Si non invideas, maior eris: nam qui invidet minor est.
F. G. { Si quis irascitur, & ab alio poenas petit, a se exigit: Si enim nos adversus peccantes severissime ingerimus, & ipsi eadem committimus. 885
F. Si recte admones amicos palam lauda.
F.G.†.Si vis beatus esse, cogita hoc primum, contemni
G.† Si vis amari, ama.
F. Socius fit culpae, qui nocentem sublevat.
F. Solet esse in dubiis pro consilio temeritas. 890

F. Solet hora, quod multi anni abstulerint, reddere.
F. Solet sequi laus, cum viam facit labor.
F.G.†. Solitudinem quaerat, qui vult cum innocentibus vivere.
F. Spes est salutis, ubi hominem obiurgat pudor.
F. Spes inopem, res avarum, mors miserum levat. 895.
F. Spina etiam grata est ex qua spectatur rosa.
F. Stultitia est insectari quem diligunt.
F. Stulti timent fortunam, sapientes ferunt.
F. Stultum est alium velle ulcisci poena sua.
F. Stultum est queri de adversis, ubi culpa est tua. 900
F. Stultum est timere, quod vitare non potes.
F. Stultum est vicinum velle ulcisci incendio.
F. Stultum facit fortuna, quem vult perdere.
S. Stultum imperare reliquis, qui nescit sibi.
F. Suadere primum benevoli est, dein corrigere. 905
G.† Succurre paupertati amicorum, imo potius occurre.
F. Suis qui nescit parcere, inimicis favet.
F. Summissum imperium non tenet vires suas.
F.G.†. Sunt multi, qui plurimum verbis, non re contendunt: sed ipsa, quae spernunt, clam furantur.
F G.†. Sunt quorum corpus innoxium est: sed in mille Faunorum Furias mens cita decurrit. 910.
S. Suspecta semper ornamenta ementibus.
F. Suspicio sibi ipsa rivales parit.
F. Suum sequitur lumen semper innocentia.
F. G. Tacere quisquis nescit, hic nescit loqui.
Taciturnitas stulto homini pro sapientia est. 915.
F.G.†. Talem diligentiam exhibe in amicis comparandis: ne incipias amare, quem deinceps possis odisse.
F. Tam deest avaro, quod habet, quam quod non habet.

G. †.

G. † Tamdiu a periculo aberit populus, quamdiu sciet ferre frenos.

G. Tam omnibus ingoscere, quam nulli, est crudelitas.

G. † Tene semper vocis & silentii temperamentum; tamen & in hoc incumbe, ut libentius audias, quam loquaris. 920.

F. Thesaurum in sepulchro ponit, qui senem haeredem facit.

Timidus vocat se cautum, parcum sordidus.

F. G. Tolerabilior est, qui mori iubet, quam qui male vivere.

F. G. Tolerabilior poena est non posse, quam nescire vivere.

F. G. Tristitiam si potes, cave, ne admiseris. 925.

F. G. Turbae praebet spectaculum aeger animus.

F. G. †. { Turpia ne dixeris: paulatim enim pudor per verba discutitur:
Transibit sermo in affectum, si honesta loquamur. }

S. Turpis inopia est, quae nascitur de gloria.

F. G. †. Turpius nihil est, quam cum eo bellum gerere, cum quo familiariter vixeris. 930.

F. G. †. Tu primum exhibe te bonum, & sic quaeras alterum similem tui.

F. G. †. Tutissima res est nihil timere praeter Deum.

G. †. Tyrannus a rege distat factis, non nomine.

Senec. 1. clem. c. 13.

F. Ubi coepit divitem pauper imitari perit.

F. Ubicunque pudor est, semper ibi sancta est fides. 935.

G. †. Ubi descrimen inter bonos malosque sublatum est confusio sequitur & vitiorum eruptio.

F. Ubi fata peccant, hominum consilia excidunt.

F. Ubi innocens formidat iudicem damnat.

F. Ubi omnis vitae metus est, mors est, optima.
F. Ubi peccat aetas maior, male discit minor. 940.
F. Ubi sis cum tuis & absis, patriam desideres.
F. Ubi timetur, nil quod timeatur nascitur.
G.† Ubi usitata remedia non procedunt, tenta contraria.
S. Velox consilium sequitur poenitentia.
G. Venia est poenae debitae remissio. 945.
F.G.†.Verba rebus, non personis accipienda sunt.
F. Verbum omne refert, in quam partem intelligas.
F. Verum est quod pro salute fit mendacium.
F.G.†.Verum non dicimus, nec audimus.
F.S. Veterem ferendo iniuriam, invitas novam. 950
G.† Vide, si malus adhuc es, parce similibus: Verum si esse desiisti, quare aliis locum emendationis abscindas?
F.G.†.Vir est bonus, qui in tantum perduxit animum suum, ut non modo nolit peccare, sed etiam non possit.
F.G †.Vires tuas amici beneficiis, inimici iniuriis sentiant.
F. Viri boni est, nescire facere iniuriam. 955.
F,G.†.Viriliter feras quae necesse est: doloribus enim patientia vincitur.
F. Virum bonum natura, non ordo facit.
F,G.†.Virtutem cuius progressum videris non exitum eius desperes.
F. Virtute quod non possis, blanditia auferas.
F. Virtuti amorem nemo honeste denegat. 960.
F. Virtuti melius quam fortunae creditur.
F. Virtutis spolia cum videt, gaudet labor.
F. Virtutis vulnus partem habet victoriae.
F.G.†.Vis habere honorem? dabo tibi magnum imperium: Impera tibi.

F.G.†.Vis omnibus esse notus? prius effice, ut neminem noveris. 965.

F.G.†.Vita omnis brevis est, ideo immortalitas est mors honesta.

F. Vitium fuit, nunc mos est assentatio.

F.G.Vix quisquam in bonum, nisi ex malo transit.

F G.Ulcera animi sananda magis quam corporis.

F. Unus dies poenam affert, quam multi cogitant. 970

G.† Volunt homines ita praeceptum esse, ut vivunt: non ita vivere, ut praeceptum.

F. Voluptas a difficili data dulcissima est.

F.† Voluptas non pudicum corpus facit.

F. Voluptas tacita metus est magis, quam gaudium.

F.G.†.Ut aliquid auri extrahamus, terras pervertimus: ut summum bonum occupemus, scrutari pectus piget. 975.

G.† Utendum est divitiis, & non abutendum, ut nec a superioribus contemnaris, nec ab inferioribus timearis.

G.† Ut fulmina paucorum periculo cadunt, omnium metu; sic animadversiones magnarum potestatum terrent latius, quam nocent.

F.G.†.Utilis eductio & disciplina mores facit. Unde bona consuetudo excutere debet, quod mala instruxit.

G.† Utinam ea lex homini esset, ut cum telo suo frangeretur, nec saepius liceret nocere, quam semel. *Senec. 1. clem, cap. 19.*

F. Utcumque casum aspicere debet, qui imperat. 980.

F. Vultu an natura sis sapiens, multum interest.

IN PUBLII SYRI MIMOS NOTAE ET VARIAE LECTIONES.

VErsu 1. Hoc erat initium in editione Godofredi, qui plurima similia habet minime Publiana, quae nescio quis, male de Syro meritus, intrusit. Ego nihil ex ulla editione eieci, sed quae mihi eiicienda videbantur, moneo per hoc signum †. Certum est hanc sententiam e Seneca transsumptam esse, & quidem vitiose, qui lib. I. de clementia cap. 1. ita incipit: *Duabus de caussis punire princeps solet, si aut se vindicat, aut alium.*

2. *A morte semper homines tantundem absumus.* Dupliciter hic versus intelligi potest. Primo, ut is, qui mimum hunc pronunciavit, gestu adiuverit & ostenderit verius sensum quam dixerit. Quemadmodum illud: *digitis a morte remotus Quatuor aut septem.* Secundo sensus is potest esse, quem & Seneca eleganter alio modo expressit de remed. fortuitorum: *Undecunque ad inferos una via est.*

V. 3. S. *Ab alio exspectes alteri quod feceris.* Citat hunc Publianum mimum Seneca lib. 14. epist. 95. *Quis autem negaverit feriri quibusdam praeceptis efficaciter etiam imperitissimos? velut his brevissimis versibus.* Nihil nimis. Avarus animus nullo satiatur lucro. Ab alio exspectes, alteri quod feceris. *Haec cum ictu quodam audimus, nec ulli licet dubitare, aut interrogare, Quare? Adeo etiam sine ratione ipsa veritas ducit.*

V. 4. Frisingensis codex legit: *Ab amante lacrymis redimes iracundiam.*

V. 5. Hanc sententiam, minime Publianam, ita correxi. Nam G. legit. *A quacunque descenderis.* Est Sen. 1. de clem. c. 8.

V. 9.

V. 9. *Ad poenitendum properat, cito qui iudicat*. Quod hic de praepropero iudicio, id Graecus quidam de nu ptiis: Γαμεῖν ὁ μέλλων εἰς μετάνοιαν ἔρχεται.

V. 10. F. & H. *Ad tristem partem strenua suspicio*.

V. 11. Simile quid de Othone Imp. *Uxoris moechus coeperat esse suae*.

V. 12. *Aes, debitorem leve; grave inimicum facit*. Ita enim corrigo, secutus Senecam, qui lib. 1. ep. 19. *Leve aes alienum debitorem leve, grave inimicum*. Ubi Seneca sine dubio meminit Publiani huius mimi, sit tamen non ex hac ipsa sententia Senecae pro Publiano concinnatus est. Scaliger legit: *Aes debitorem leve, grave inimicum facit*.

V. 14. Sequor hic lectionem m. s. F. Nam. G. & H. sic legunt: *Aleator quanto in arte est melior, tanto est nequior*. Scaliger: *Aleator quantum in aleae arte est, tanto est nequior*. Ut sit trochaicus.

V. 15. F. G. & H. *Alienum nobis, nostrum plus aliis placet*.

V. 16. Retineo hic lectionem S. Exprimit hunc mimum vetus Graecus versus: τὰ δῶνα δοῦλος τοῖς ἐλευθέροις ποιεῖ m. s. Freisingensis ita habet: *Alienum homini ingenuo acerba est servitus*. G. & H. *Aliena homini ingenuo acerba est servitus*.

V. 17. Citatur a Seneca lib. 1. epist. 8. *Quantum disertissimorum versuum inter mimos iacet? quam multa Publii non excalceatis, sed cothurnatis dicenda sunt? Unum eius versum, qui ad philosophiam pertinet, & ad hanc partem, quae modo fuit in manibus, referam, quo negat fortuita in nostro habenda*.

Alienum est omne, quicquid optando venit.

Hunc versum a te dici non paulo melius, sed adstrictius, memini:

Non est tuum, fortuna quod fecit tuum.

V. 23. F. vitiose: *Amare & sapere vix a Deo conceditur*.

V. 31. G. & H. bono quidem sed alio sensu: *Amici vitia si feras, facis tua*.

V. 32. Libellus ille de moribus, quem Martino Episcopo Dumiensi, qui vixit anno D. LX. adscribunt. *Amicos secundae res parant, adversae certissime probant.*

V, 35. S. Transponit: *Animi arbitrio amor sumitur, non ponitur*.

V. 37. Sequor hic S. noster m. s. F. ita legit: *Amor extorqueri non potest, sed elabi potest*. G. & H. omittunt *Sed*.

V. 41. G. *Amor otiosae cura est solicitudinis*.

V. 47. F. *tuta ingredi*. H. *tuto aggredi*.

V. 51. Martinus libro de moribus. *Acuit intensio, frangit animum remissio*.

V. 53. H. *Aspicere oportet quae possis deperdere*. m.s.F. vitiose: *Aspicere oportet quae possis perdere*. Neque improbo lectionem S. *Despicere oportet quid possis perdere*. Quem versum dabo littera D.

V. 54. Secutus sum m.s. F. ubi claris litteris legitur, sed sanandus est versus: Godofredus: *Astute crines, dum celantur, aetas indicatur*. Et illico subiungit lectionem aliam, quam e vestigiis m. s. codicis eruit *Astuta canos, dum celantur, aetas indicat*. At mox corrigit ita: *Astu canos, dum celant, aetas indicat*. Neque hic quiescit, & ultimo sic tentat: *Astute dum celatur, se aetas indicat*, quam ultimam lectionem Henricus Stephanus sequitur, eam tamen coniectura non infelici ita corrigit:

Astu crimen celatur, aetas indicat.

Scaliger hoc modo habet:

Aetas cinaedum celat, aetas indicat.

Facile ex his prudens sibi eligit optimam lectionem.

V. 60. S: *Avarus, nisi cum moritur, nil rectum facit*.

V. 62. De hoc versu vide infra in littera D. versu 165. quae notamus ex Seneca.

V. 74. m.s. codex Frisingensis vitiose: *nihil est testium*.

B.

V.67. F. vitiose habet : *B. c. sic excedunt non occidunt.*

V.70. ita clare m.s. F. & G. licet S. aliter : *B. p. accepit q. s. r.*

V.71. S. transponit *B. a. i. vendere est.*

V.72. ita citatur etiam a Gellio lib. 17. cap. 14. & Macrobio 2. Saturn. c. 7. licet m. s. Frisingensis aliter habeat : *Beneficium dando accipit, qui digno dedit.*

V.73. G. *Beneficia diu. dat. o. obligas.*

V.76. G. *Beneficia dare qui nescit, i. p. H. Beneficium dare qui n. i. p.*

V.77. G. *Beneficia se dedisse quid p.*

V. 80. Ita omnino legendum ex G. & S. nam m. s. F. vitiose habuit : *B. p. n. iudicium qui dat n.*

V. 82. Ita legit F. G. H. licet S. in littera C. sic habeat : *coniunctio animi maxima est cognatio.*

V. 84. G. *excogitat.*

V. 85. Ita omnino legendum cum S. nam F. & G. male : *Bis enim mori est.*

V. 86. G. & H. *B. e: g. q. o. e. ultro si offeras. S. B. e. g. q. o. e. si ultro offeras.*

V. 88. F. *peccato.*

V. 89. Ita lego cum G. & S. nam F. perperam transposuit : *Bis v. q. se in victoria vincit.*

V. 93. F. *Bona imperanti pecunia est.*

V. 95. F. *Bona nemini hora est, ut non alicui malo.*

V. 96. H. *homini.*

V. 98 In G. & H. abest *nimia.*

V. 99. F. *indicat.*

V. 101. Martinus lib. de moribus corrupte hunc mimiambum citat : *Bonis nocet, qui malis parcit.*

V. 102. G. H. & S. *B. v. i. maior malitia est.*

V. 105. Ita F. & S. nec opus corrigere cum G & H. *Bonum apud virum.*

V. 108. S. ita legit : *Bonum quidem supprimitur, nequa-*

quaquam extinguitur. G. vero hoc modo: *Bonum tametsi supprimitur, non extinguitur*.

V. 109. G. & S. transponunt verba: *Bonus animum laesus, gravius multo irascitur*.

V. 110. G. *commodat*.

V. 112. G. & S. longe alio sensu: *Brevis mens ipsa est memoria iracundiae*.

C.

V. 215. Sequor m. s. F. qui longe nitidius, quam S. editio, quae sic: *C. p. etiam qui tutus cavet*.

V. 128. Est sententia Senecae depromta ex lib. 1. de clementia cap. 5.

V. 130. Citatur a Gellio lib. 17. cap. 14. & Macrob. 2. Saturn. lib. 7.

V. 131. Ita G. & S. licet G. in littera B. etiam addat hos duos mimos: *Benevolus animus maxima est cognatio*. Et hunc: *Benevoli coniunctio animi maxima est cognatio*.

V. 136. Ita corrigo ex m. s. F. ubi sic legitur: *Consueta vitia ferri non reprehendimus*. S. ita legit: *Consueta vitia ferimus, non reprehendimus*. Godofredus vero hoc modo: *Consueta vitia ferimus, nisi reprehendimus*.

V. 138. G. & H. *C. e levius q. s. p.* S. vero ita legit: *C. gravius est stultitiae, q. percuti*.

V. 141. Sequor hic G. nam m. s. F. ita habet: *Contumeliam nec fortis potest, nec ingenuus pati*: Neque longe ab hac lectione abest H. S. qui ita legit: *Contumeliam non fortis pote nec ingenuus pati*, ut sit trochaicus versus.

V. 143. Sequor hic G. nam m. s. F. ita habet. *Quotidie est deterior dies posterior*.

V. 151. S. transpositione variat. *e. o. b. d. populi possidet b.*

V. 152. Citatur a Gellio lib. 17. cap. 14. & Macrob. 2. Saturn. cap. 7.

V. 153. G. *Cui saepe dederis, ubi negas, rapere imperas*.

V. 154. transponit ita: *Cuivis accidere potest, quod cuiquam potest*. At ego sequor G. Praesertim cum & Sene-

ca

ca sic citet lib. 1. de tranquil. cap. 11. *Nunquam me in bona re mali pudebit authoris. Publius tragicis comicisque vehementior ingeniis, quoties mimicas ineptias, & verba ad summam caveam spectantia reliquit? inter multa alia cothurno, non tantum siparii fortiora, & hoc ait:*

Cuivis potest accidere, quod cuiquam potest.

Noster vero codex m. s. F. sic habet: *Cunctis potest a. q. civis p.*

V. 156. G. *Cuius mortem exspectant cives; vitam oderunt.* H. *Cuius mortem amici exspectant, vitam oderunt.* Noster vero m. s. F. sic legit: *Cuius mortem amici exspectant, vitam cives oderunt.*

V. 159. G. & H. *in gratiam cito redit.*

D.

V. 161. F. vitiose: *Damna ne obiurgare cum auxilio est opus.*

V. 162. Ita ex coniectura restituo: nam m. s. F. vitiose habet: *Damnat lingua, vocem habet, vim non habet.*

V. 163. *Damnum appellandum est cum mala fama lucrum.* Feliciter idem vetus Graecorum:

Κέρδος πονηρὸν ζημίαν ἀεὶ φέρει.

V. 165. Godofredus legit: *Dari bonum, quod potuit auferri, potest.* Scaliger vero ita hunc versum in littera A reddit: *Auferri & illud, quod dari potuit, potest.* Sed ne quaeramus quis germanam lectionem attigerit Publii, cum hic versus non sit Publianus. Nam Lucilius ad imitationem Publiani mimiambi hunc fecit, teste Seneca lib. I. epist. 8. *Quam multa Publii non excalceatis, sed cothurnatis dicenda sunt? Unum eius versum, qui ad philosophiam pertinet, & ad hanc partem, quae modo fuit in manibus, referam, quo negat fortuita in nostro habenda:*

Alienum est omne, quicquid optando venit.

Hunc versum a te dici non paulo melius, sed adstrictius memini:

Non

Non est tuum, fortuna quod fecit tuum.

Illud etiamnum melius dictum a te non praeteribo:

Dari bonum quod potuit, auferri potest.

Hoc non imputo insolutum; de tuo tibi. Vale. Haec Seneca.

V.166. Sequor hic lectionem S. Nam noster m. f. F. ita habet: *Dediscere flere foemina est mendacium.* Godofredus: *Dediscere flere foeminam est mendacium.*

V.167. Et hic sequor lectionem S. Nam alii alio bono sensu: *De inimico ne loquare male, si cogites.*

V.168. Repono hic ex coniectura, *Discitur*, nam m. f. F. 1. habet, *Dicitur*.

V. 170. Sequor hic lectionem G. & S. Noster m. f. F. ita legit: *Deliberandum est saepe, quicquid statuendum est semel.*

V. 173. *Deos reddere credo, cum felix vocet*, Hanc lectionem iam retineo, licet fuerim in illa opinione aliquando, ut corrigerem: *Deos reddere credo cum felices vocet*, sed retineo priorem, non quod placeat, sed quod m. f. Frising. ita aperte habeat, nec ego habeam, quam substituam certam & germanam.

V 174. Vide, quae notavimus in littera A. ad vers. 53.

V. 175. Citatur a Seneca l. 19. Epist. 109. *Non vides quemadmodum theatra consonent, quoties aliqua dicta sunt, quae publice agnoscimus, & consensu vera esse testamur:*

Desunt inopiae multa, avaritiae omnia.

In nullum avarus bonus est, in se pessimus.

Ad hos versus ille sordidissimus plaudit & vitiis suis fieri convicium gaudet. Haec Seneca.

V. 176. Citat Seneca l. 7. controvers. 3. *Apud eum melius erant dicta, quam apud quemquam comicum tragicumque aut Romanum, aut Graecum; ut illum versum, quo aiebat, unum versum inveniri non posse meliorem: Tam deest avaro, quod habet, quam quod non habet; & illud de eadem re dictum:*

Desunt luxuriae multa avaritiae omnia.

V. 177.

V. 177. G. & H. *Dives quod donat, timeas: cito raptum venit*. Ego lego cum m. ſ. F. *Dies*.

V. 185. G. ita legit. D. *Maledicta cuncta a. i. b. d.* & eſt Trochaicus. S. *Omne dixeris maledictum, quum ingratum hominem dixeris*, quem verſum in littera O. repeto H. *Dixeris maledictum quum i. b. d.*

V. 100. F. ita habet: *Dum eſt vita grata, mortis eſt conditio optima*. Ab hac mente eſt, quod ait Seneca de remed. fort. *Optimum eſt mori, cum iuvat vivere*. Et ibidem: *Optimum eſt, antequam optes, mori*, Propterea dixit Martialis:

Rebus in anguſtis facile eſt contemnere vitam,
Fortiter ille facit, qui miſer eſſe poteſt.

E.

V. 195. Martinus libro de moribus iiſdem verbis citat.

V. 211. G. *Etiam peccato r. p. ſ.* Noſter vero m. ſ. Friſing. ita: *Et tamen huic peccato recte p. ſ.*

V. 212. F. *quid ſit*.

V. 213. F. *Et qui faciunt, o. i.* G. & H. ita legit: *Etiam qui faciunt, odio habent iniuriam*.

V. 216. *Et miſeriarum portus eſt patientia*. Aliter vetus Graecorum verſus: λιμὴν ἀτυχίας ἐστὶν ἀνθρώποις τέχνη.

V. 218. *F. Excelſus multo facilius caſus nocet*. Idem antea Apollodorus Comicus extulerat: ἐκ δὲ μεγάλου πτῶμα γίνεται μέγα.

V. 221. *F. Ex hominum queſtu facta eſt fortuna dea*.

V. 222. F. *e. pati eſt, patriae qui ſe denegat*. Henricus Stephanus ſic legit: *Se denegare patriae, exilium eſt pati*.

V. 229. Sequor hic lectionem S. ut ſit Trochaicus, nam m. ſ. F. ita habet vitioſe; *Exuli ubi nuſquam domus eſt, ſine ſepulchro eſt mortuus*. G. ita legit: *Exuli nuſquam domus eſt, ſine ſepulchro eſt tanquam mortuus*. H. *Cui nuſquam domus eſt, ſine ſepulchro eſt mortuus*.

F. V. 230.

F.

V. 230. Et hic scire aveo, quis fundus Scaligero fuerit in Publianis mimis; e quibus si hic est, Seneca illo usus est, sed aliter epist. 102. *Facilius crescit dignitas, quam incipit*.

V. 232. H. *Fortuna quam n. v.*

V. 233. ita S. sed puto hunc versum effictum ex illo, qui est in nostro m. f. F. hoc modo: *Ictum tacentem crimen facias acrius*, quem damus in littera I.

V. 235. F. *Fatetur f. is q. i. facit.*

V. 238. F. *Feras difficilia, ut facilia levius perferas.* G. *Fer difficilia, facilia ut levius perferas. Fer d. ut facilia l. p.*

V. 239. Ita citatur a Gellio lib. 17. c. 14. Frisingensis m. f. & Macrobins 2. Saturnal. c. 7. *Feras non culpes, quod mutari non potest.*

V. 240. In F. vitiose ita legitur: *Feras, quod laedit, ut, quod prodest perferas.*

V. 241 *Ficta cito ad naturam reciderint suam*, prima producta ἀρχαϊκῶς in *Reciderint*, ut Lucretio *Reducere* & similia. Vid. Sen. l. clem. 1.

V. 242. G. & S. *Fidem nemo unquam perdit, nisi qui non habet.*

V. 243. F. & H. *Fidem qui perdit, nil poest ultra perdere.*

V. 245. F. *Fidem, qui perdit, quo se servet, non est relictum.* S. ita legit: *Fidem qui perdit, quo servet se in reliquum?* H. *F. q. p. q. se servet in reliquum?*

V. 246. Ita cum G. lego hunc versum. Nam F. ita legit: *Fides unanima, unde abit, nunquam redit.* S. vero hoc modo: *Fides unanima, unde abiit, eo nunquam redit.* H. *Fides ut anima, unde abiit, nunquam redit.*

V. 247. Sequor hic lectionem S. Godofredus vero & H. ita habent: *Foeminarum naturam regere desperare est omnium.* Noster m. f. F. *Foeminae naturam regere, desperare odium est.*

V. 249.

V. 249. Frisingensis codex plane contrario sensu: *Fortuna homini plus quam consilium valet.* Sed legendum forte: *Fortuna nemini plus.*

V. 252. S. *Fortunam citius vel rapias, quam retineas.*

V. 259. Secutus sum hic nostrum m. s. Frisingense. Scaliger notat hunc versum mutilum esse hoc modo:

Fortuna unde aliquid fregit, quassum est. Godofredus: *Fortuna unde aliquid fregit, casus est.*

V. 260. Hic versus vel ex Seneca pro Publiano mimo concinnatus est, vel ad Publianum mimum respexit Seneca lib. 10. Epist. 73. cum ait: *Nihil dat Fortuna mancipio.*

V. 262. Sequor S. lectionem. Nam G. ita habet: *Frequens vindicta paucorum odium reprimit, omnium irritat.*

V. 263. & 264. Omnino germana est haec lectio Publiani mimi:

Frugalitas inserta est rumoris boni.

Quem citat ita Gellius lib. 16. c. 14. Macrobius 2. Saturnal. c. 7. Inserta, aliter, instita: utrumque ab eadem origine. Graece πάρυφ☉ ὤα τῆς ἐσθῆτ☉. Ut instita non est tota vestis, sed sequela & ornamentum: ita frugalitas non omnino tota caussa est rumoris boni, sed accessit ornamentum illi. Plane Publianae elegantiae sententia. Tertull. libro de Idololatria, litteraturam secularem insertam praedicationis Idololatria evocat. *Si fidelis*, inquit Tertull. *litteras doceat, insertas Idolorum praedicationis.* Ita recte corrigit. S. *Caeterum*, inquit Tertullianus ibidem, *purpura vel caetera insignia dignitatum insertae, dignitati & potestatibus Idololatriae ab initio dicata.* Insignia & purpuram vocat insertas dignitatum, quasi dicas ornamenta, ut est instita vesti aut emblema annulo. Tam enim inserta potest esse instita quam emblema. Quod si cui una cum S. & Henrici lectione de inserta, videatur nihilominus retinendus ille alter Publianus mimus: *Fru-*

Frugalitas rumoris boni miseria est:
nae ille poterit multis modis eleganter illum explicare, ut sit sensus : Esse frugalem rumor quidem bonus est. sed infelix, & parum vulgo laudatus, cui profusio magis placet. Vel : Qui laudatur frugalis, is non laudatur. Et sic miseria accipietur pro inopia seu penuria. Potest etiam sic exponi : Frugalitas est Parsimoniae vitium, sed sub honesto laudatoque nomine.

V. 265. G. & H. ita legit: *Frustra, cum ad senectam ventum est, repetas adolescentiam*. Et est Trochaicus.

V. 267. Ita recte G. & H. nam m. s. F. habet: *flumen.* Et est Trochaicus.

T. 268. Citatur a Gellio l. 17 cap. 14. & Macrob. 2. Saturn. cap. 7.

V. 269. G. & H. ita legunt : *Futura pugnant, ut se superari sinant*, Ut sensus sit: sic instant futura mala, ut tamen vinci vitarique possint.

G.

V. 276. G. & H. ita legunt: *G. a. p. e. q. post factum p.* S. vero hoc modo : *q. post facti p.*

V. 278 F. & S. *Gravior est inimicus, qui latet in pectore.*

H.

V. 285. S. & G. & H. legunt *auxilia* pro *consilia*. Et est Trochaicus.

V. 289. H. *Haeredem scire utilius est quam q.*

V. 290. F. ita Macrobius citat & Gellius; licet noster m. s. F. legat : *Haeres fictus sub persona risus est*.

V. 292. Est Trochaicus. S. legit: *In tormentis*.

V. 293. G. & H. *H. q. difficile est gloriae costodia*.

V. 294. Est Trochaicus G. ita legit : *H. q. m. e. ab illo l. d. q. n. p. q.*

V. 295. F. legit: *Ubi non sis doctus dominari*.

V. 296. H. *Heu quam poenitenda incurrunt homines vivendo diu*.

V. 297. F. *Heu quam est timidus, qui mori tutum putat.*

V. 301.

V. 301. F. ita legit: *Homo extra corpus suum est, cum irascitur.*

V. 302. G. & H. *Homo nescit, si dolore fortunam invenit.*

V. 303. Est Trochaicus.

V. 304. Ita lego cum G. & est elegans mimiambus tetrameter, qui in m. s. F. ita habetur: *Homo semper in se aliud fert, in alterum aliud cogitat*. Miror proinde S. ita mutasse: *Homo semper in os fert aliud; aliud cogitat*.

V. 308. ita habet: *H. l. est mori pro bona caussa*.

V. 310. F. *Serviet*.

V. 311. His verbis refert hanc sententiam Martinus libro de moribus, quae desumpta est ex Seneca lib. I. Epist. 3. *Tu vero omnia cum amico delibera, sed de ipso prius. Post amicitiam credendum est, ante amicitiam iudicandum. Isti vero praepostere officia permiscent, qui contra praecepta Theophrasti, cum amaverint, iudicant; & non amant, cum iudicaverint.*

L

V. 315. Ita corrigo. m. s. F. habet: *late*.

V. 318. G. *Focum tacentem crimen faciat acrius*. S. *Factum tacendo, crimen facias acrius*.

V. 319. S. *Ita agas, ne quis tuopse te merito oderit*. H. *Id agas, ne quis tuo te merito oderit*. Martinus lib. de moribus. *Id agas, ne quis merito te oderit.*

V. 321. Ita corrigo. M. S. F. habet: *Ignoscere hominum est, nisi pudet ignoscitur*. Alio sensu legit G. & H. *Ignoscere humanum, ubi pudet, cui ignoscitur*. S. ita legit: *Ignoscere hominum est, ubi pudet, cui ignoscitur*.

Vers. 324. His verbis refert Martinus libro de moribus hanc gnomen.

Vers. 326. Est Trochaicus. Citatur a Gellio lib. 17. cap. 14. Macrob. 2. Satur. cap. 7. apud quos aliqui sic disiungunt.

---- *Improbe*
Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.

V. 328. F. *Impune pecces in eum, qui peccat rarior*.

V. 329. F. *In amore semper mendax est iracundia*. H *in a. s. m. iracundus est*.

V. 330. Ita corrigo m. s. F. habet: *In amorem.*

V. 335. Corrigo ita ex coniectura. Nam F. habet: *Inertia laboris est excusatio.*

V. 338. Noster m. s. F. habet: *Inferior horrescit*, S. *inferior rescit, quicquid peccat superior*, ut sit sensus, ad quem alludit Iuvenalis: *Omne animi vitium tanto conspectus in se crimen habet, quanto maior qui peccat, habetur.*

V. 340. G. & S. & H. *laedis c. i. rogas.*

V. 344. Martinus libro de moribus. *Inhonesta victoria est, suos vincere. Satis est poenarum potuisse puniri.*

V. 349. G. & H. *In vindicando*.

V. 353. Hunc citat Seneca lib. 14. Epist. 95. *Nunquid rationem exiges, cum tibi aliquis hos dixerit versus?* Iniuriarum remedium est oblivio. Audentes fortuna iuvat. Piger sibi ipse obstat.

V. 354. G. & H. *In malis sperare bonum n. i. n. s.* & est Trochaicus.

V. 355. H. *In miseri vitia nulla contumelia est*.

V. 357. Ita etiam citat hunc versum Seneca lib. 19. Epist. 109. licet noster m. s. F. habeat: *In nullo*.

V. 358. S. *Inopiae desunt parva, a. o.* H. *Inopiae pauca, desunt*. Vide quae de hoc notamus in littera D. versu 175. *τὸ, parva*, pro *pauca*, est Hellenismus, *παῦρα.*

V. 360. F. G. S. *plurima*.

V. 368. G. ita legit; *Invidia loquitur, non quod est, sed quod subest*. S. vero hoc modo; *Invidia loquitur id, quod obest, non quod subest*.

V. 369. F. *Invidiam ferre an fortis, an felix potest?*

V. 371. G. & H. vitiose; *Sed minute irascitur*.

V. 372. F. legit; *in se vitat culpam, qui peccatum praeterit*.

V. 374. F. *incites*.

V. 375.

V. 375. Ita legit S & est Trochaicus. Sed est confectus hic versus, ni fallor; ex versu 32. quem vide & eius variam lectionem.

V. 376. Ita S. & G. est Trochaicus. Noster m. s. F. invertit ita: *Iracundiam qui vincit, maximum superat hostem.*

V. 381. Ita G. & S. & est Trochaicus m. s. F. ita habet; *Irritare est calamitatem, cum te vocaveris felicem*

V. 382. F. *Is minimum eget, qui minimum cupit.* Sed omnino corrigendus est ex Seneca lib. 19. Epist. 109. *Praecipitur, ut homines in animo, non in patrimonio putent esse divitias. Eum esse locupletem, qui paupertati suae aptus est, & parvo se divitem fecit. Magis tamen feriuntur animi, cum carmine eiusmodi dicta sunt:*

Is minimo eget mortalis, qui minimum cupit.

Quod vult habet, qui velle, quod satis est, potest.

V. 383. F. *Ita credas amico.*

V. 384. Ita citat hunc mimum Gellius lib. 17. c. 14. Aliter S. *Ita habeas amicum, posse ut fieri inimicum putes.* Ut sit Trochaicus. Aliter etiam F. *Ita amicum habeas posse ut facile fieri putes hunc inimicum.* Mocrobius 2. Saturnal. c. 7. ita citat: *Ita amicum habeas, posse ut fieri inimicum putes.*

L.

V. 395. H. *Laus ubi nova oritur, etiam vetus admittitur*

V. 399. G. & H. *Lex universi.* F. *Lex universa, quae iubet n. & m.*

V. 400. G & S. *Sub vultu domat.* Retineo tamen lectionem m. s. F. Ut sit sensus, quem etiam Seneca bene expressit lib. 1. de ira cap. 1. *Nec ignoro caeteros quoque affectus vix occultari, libidinem, metumque & audaciam dare sui signa, & posse praenosci. Neque enim ulla vehementior intra cogitatio est, quae nihil moveat in vultu.*

V. 401. G. *Libido indicium est, quo levitas sapit.* S. vero sic: *Libido indicium est eius, quod levitas sapit.*

Verf. 407. Hic verfus iam pofitus eft in littera D. & eft numero 175.

M.

V. 408. F. *Magis fidem hæres nafcitur, quam fcribitur.*

V. 411. Videtur hic fumptus ex illo mimiambo Publlii: *Iniuriarum remedium oblivio eft*. De quo in littera I.

V. 412. Videtur ex Seneca defumpta fententia, qui ait lib. 2. de ira cap. 32. *Magni animi eft, iniurias defpicere.*

V. 413. Eft Trochaicus.

V. 416. F. *datore*. H. *doctrina*.

V. 418. F. *Mala eft voluntas ad alienum confuefcere*.

V. 431. G. *Malignum*.

V. 432. Eft fententia ex Seneca l. de remed. fortuitorum de qua notavimus in litera O. v. 608.

V. 435. S. *Malo confilio*.

V. 442 F. & H. *Malus ubi bonum fe f. t. e. p.*

V. 443. H. & S. *M. e. u. q. fua cauffa eft b.*

V. 461. G. & S. faciunt Trochaicum: *Miferiam nefcire propriam, eft fine periclo vivere*.

V. 468. F. *Miferum eft agere cogi. quod cupias loqui.*

V. 473. S. *invoces*.

V. 477. Ita corrigo. Nam in m. f. fic erant tranfpofita: *Mortem, ubi contemnas, metus viceris omnes*.

V. 478. Eft Trochaicus S. & G. ita legunt: *Mortuo qui mittit munus, nihil dat illi, fibi adimit*.

V. 479. Eft fententia Senecae ex lib. 1. de clementia.

V. 481. S. *Mulier quae*.

V. 484. F. habet vitiofe: *Qui vi facit iniuria*. S. ita legit: *Multis minatur, qui facit uni iniuriam. H. m. m. qui uni facit iniuriam*.

V. 490. F. *m. f. b. cum irritatur iniuria*. G. & H. *irrites iniuria*.

N.

V. 491. Martino adfcriptus libellus de moribus hanc fententiam ita refert: *Etfi nullos inimicos tibi facies iniuria,*

ria, multos tamen facit invidia. Godofredus sic legit: *Nam si nullos inimicos tibi parit iniuria, multos tamen invidia*.

V. 493. Ita ex coniectura restituo hunc mimiambum, qui in m. s. F. perperam erat sic transpositus: *Necesse est minima esse maximorum vitia.*

V. 494. Scaliger inepte hunc pro Publiano mimiambo venditat, cum sit Laberianus, similis quidem illi Publiano, quem ante dedimus.

Multos timere debet, quem multi timent.

Seneca lib. 2. de ira c. 11. magnifice illum Laberii mimum laudat his verbis: *Occurat hoc loco tibi Laberianus ille versus, qui medio civili bello in theatro dictus, totum in se populum non aliter convertit quam si missa esset vox publici affectus:*

Necesse est multos timeat, quem multi timent.

Ita natura constituit, ut quod alieno metu magnum est, a suo non vacet. Macrob. 2. Saturn. cap. 7. agens de Laberii mordacibus mimis in Caesarem iactatis, etiam hunc numerat: *In ipsa quoque actione, subinde se, qua poterat, ulciscebatur, inducto habitu Syri, qui velut flagris caesus proripientique se similis exclamabat:*

Porro Quirites, Libertatem perdimus.

Et paulo post adiecit:

Necesse est multos timeat, quem multi timent.

Quo dicto universitas populi ad solum Caesarem oculos & ora convertit, notantes impotentiam eius hac dicacitate lapidatam. Ob haec in Publium vertit favorem.

V. 510. Codex m. s. F. *Negat sibi, qui, quod difficile est, petit.*

V. 511. Martinus lib. de moribus: *Neminem laudaveris; neminem cito accusaveris; puta te cum diis testimonium dicere.*

V. 515. F. *Poena suis est.* Martinus lib. de moribus: *Nequitia ipsa sui poena est. Mala conscientia saepe tuta est, secura nunquam.*

V. 516. Est Thochaicus. Henricus Stephanus ita legit: *Nescis quid optes, aut quid fugias: ita ludit dies.*

V. 518. & 519. Martinus lib. de moribus: *Nihil petas, quod negaturus fuisti. Nihil negabis, quod petiturus fuisti.*

V. 522. *Nil agere semper infelici est optimum.* Quod hic de infelici dictum, versiculus Graecus de peregrino extulit.

Ξένος ὢν ἀπράγμων ἴσθι καὶ πράξεις καλῶς.

V. 526. Haec sententia reperitur in libello toties iam citato, de moribus, quem Godofredus cum Seneca edidit, & Martino Episcopo adscribit, ubi Gnomologia est ex Seneca, & mimis, & Pythagorae aliorumque dictis.

V. 529. Ita ex coniectura corrigo. Nam m. s. F. vitiose habet: *Nihil non acerbum prius quam maturum fit.*

V. 533. H. & S. *Nil proprium ducas, quod mutarier potest.* G. *Nil proprium ducas, quod mutari possit.*

V. 534. Ita ex coniectura constituo hunc Mimum. Nam m. s. F. sic habet. *Nihil tempore ducas pro salutis remedio. Tempore* enim lego, cum sit per compendium dictionis, *tpe*. Quod moneo ideo: quia occasio forte erit, germanae lectioni eruendae.

V. 535. *Nil turpius quam vivere incipiens senex.* Eleganter ab hac mente Seneca lib. 3. Epist. 23. *Possum enim vocem tibi Epicuri tuam reddere, & hanc Epistolam liberare.* Molestum est, semper vitam inchoare. *Aut si hoc modo magis sensus potest exprimi*: Male vivunt, qui semper vivere incipiunt. *Quare? inquis. Desiderat enim explanationem ista vox Quia semper illis imperfecta vita est. Non potest autem stare paratus ad mortem, qui modo incipit vivere. Id agendum est, ut satis vixerimus. Nemo hoc putat, qui orditur cum maxime vitam. Non est, quod existimes paucos esse hos, propemodum omnes sunt. Quidam vivere tunc incipiunt, cum desinendum est. Si hoc iudicas mirum, adiiciam, quod magis mireris: Quidam ante vivere desierunt, quam inciperent.*

V. 537.

V. 537. *Nimium altercando veritas amittitur*. Ita etiam citatur a Gellio lib. 17. c. 14. & Macrob. 2. Saturn. c. 7. Noster m. s. F. legit: *veritas evertitur*.

V. 538. Ita ex coniectura corrigo hunc mimum. Nam F. vitiose: *Nimirum est in morte boni, cum nihil sit mali*.

V. 549. Ita legunt G. & Martin. lib. de moribus. Noster m. s. F. transponit: *Non vivas aliter in solitudine, aliter in foro*.

V. 550. m. s. F. ita legit:

Non aspicias quam plenas quisque Deo manus,
Notes sed quam puras admoveat.
Non aliter pulcherrimus Dei cultus est, animus
Nisi fuerit optimus.

Martinus lib. de moribus ultimam hanc sententiam solam inserit suae Gnomologiae his verbis: *Optimus ergo animus & pulcherrimus Dei cultus est*. Latet autem hic elegans mimiambus Publii, quem in littera P. reddemus.

Puras Deus non plenas aspicit manus.

Ex quo nescio quis male feriatus ineptias ilias concinnavit.

V. 551. *Non cito ruina perit is, qui rimam timet*. Ita omnino legendum est. Sunt, qui elegantissimam sententiam ita corruperunt: *Non cito ruina cadit vir, qui ruinam timet*. Godofredus hoc modo legit: *Non cito perit ruina, qui ruinam timet*. Codex Frising. & H. sic habet: *Non cito ruina perit, qui ruinam timet*.

V. 553. Martin. l. de moribus. *Nondum es felix, si te turba non deriserit*.

V. 555. F. *Non est pudica domus, quae multos recipit amicos*. Martin. lib. de moribus: *Nulla est pusilla domus, quae multos amicos capit*.

V. 556. F. Propter hunc & similes multos versus, avent pariter mecum multi scire, quis fundus fuerit Scaligero in editione Publianorum Mimorum. Nam si hic Publianus est, Seneca illum in memoria habuit; cum

ſcripſit Epiſtol. 101. *Sed non ſtatim puſillum eſt, ſi quid maximo minus eſt*. Quid ſi quis ex hac ſententia Senecae verſum concinnarit, quem pro Publiano ſuppoſuerit?

Non eſt puſillum, ſi quid maximo eſt minus.

V. 558. Hic non eſt verſus Publii, ſed Lucilii, ad imitationem Publiani mimi factus, teſte Seneca lib. I. Epiſt. 8. Locum eius dedimus ſupra ad v. 165.

V. 561. Haec ſententia Senecae eſt libro de ira.

V. 563. F. *Non poteſt non ſapere, qui ſe ſtultum intelligit.*

V. 564. Citat h. mimiamb. licet corrupte, Martin. l. de moribus.

V. 567. Elegans trochaicus, quem S. ita legit: *Nulla tam bona eſt fortuna, de qua non poſſis quaeri.*

V. 573. Et hunc elegantem mimum corrupte citat Martinus lib. de moribus: *Nullum putaveris locum ſine teſte*, licet & in m. ſ. F. ſint perperam tranſpoſitae voces, hoc modo: *Nullum putaveris eſſe locum ſine teſte.*

V. 576. G. *Nullus eſt tantus quaeſtus, quam eo quod habes parcere*. Ut ſit pars trochaici tetrametri. Codex Friſingenſis vitioſe: *Nullus eſt tantus quaeſtus, quam quod habeas arcere.*

V. 580. *Nunquam periclum ſine periclo vincitur*. Ita etiam citat Gellius lib. 17. cap. 14. & Macrobius 2. Saturn. c. 7. Friſingenſis Codex legit: *N. periculum ſine periculo v.*

V. 583. *Nunquam ubi diu fuit ignis, defuit vapor;* ita omnino corrigo ex coniectura, in m. ſ. F. legebatur, *cecidit vapor.*

O

V. 586 G. legit: *aliquid blandi admiſce*. Martinus lib. de moribus: *Obiurgationi ſemper aliquid blandi admiſce: facilius enim penetrant verba, quae molli vadunt via.*

V. 592. Eſt trochaicus, Godofredus ita habet: *Odium oportet peccandi, non metum facias.*

V. 595. Martin. lib. de moribus: *Tolle excuſationem; n. p. i.*

V. 597. Libellus ille Martini de moribus ita incipit: *Omne peccatum actio est. Actio autem omnis voluntaria est, tam honesta quam turpis. Ergo voluntarium est omne peccatum.*

V. 600. G. *Omnes vitam differentes mors incerta praevenit.*

V. 604. Martinus lib. de moribus: *Hoc habet omnis affectus, ut in quo ipse insanit, in id putet etiam caeteros furere*, Godofredus ita legit: *Omnis affectus habet, ut in eo, in quo ipse insanit, in idem putet caeteros furere.*

V. 608. & 609. Sententia haec ex Seneca concinnata est, qui libro de remed. fortuitorum haec: *Male de te loquuntur homines? sed mali. Moverer, si de me Marcus Cato, si Laelius sapiens, si alter Cato, si duo Scipiones ista loquerentur. Nunc malis displicere laudari est.* Hanc sententiam suae gnomologiae inseruit Mart. lib. de moribus, ubi & haec: *Male opinentur de te homines: sed mali. Malis displicere, est laudari.*

V. 614. Mart. lib. de moribus. *Oratorem te puta, si tibi ante omnes, quod oportet persuaseris.*

V. 626. Citatur hic mimus Publii nomine a Seneca Rhetore, philosophi Patre, 7. controv. 3. Noster m. f. F. sic legit: *O vitam misero longam, felici brevem!* Supra in lit. E. sic edimus: *Est vitam. l. f. b.* Revocat mihi versus iste alium elegantissimum, quem Seneca filius citat libro de brevitate vitae c. 2. *Quod apud maximum poetarum, more oraculi dictum est, verum esse non dubitem:*

Exiguae pars est vitae, quam nos vivimus.

Sed Senecae Patris locum integrum dabo, ut intelligas, quomodo etiam declamationibus, usque ad quorundam nauseam, mimos Publianos inseruerint: *Murrhedius usus colore est, & Publiana sententia dixit. Abdicationes, inquit, suas veneno diluit: Et iterum: Mortem, inquit, meam effudi: Memini nos, cum loqueretur de hoc genere sententiarum, quo iam infecta erant adolescentulorum omnium ingenia, queri de Publio, quasi iam ille hanc insaniam introduxisset. Cassius Severus, summus Publii amator aiebat: non illius hoc vitium esse, sed illorum, qui illum ex parte, qua transire deberent, imitaren-*

tarentur; quae apud eum melius erant dicta, quam apud quemquam Comicum Tragicumque aut Romanum, aut Graecum, ut illum versum, quo aiebat unum versum inveniri non posse meliorem :

Tam deest avaro quod habet, quam quod non habet. Et illud de eadem re dictum .

Desunt luxuriae multa , avaritiae omnia.

Et illos versus, qui huic quoque ter abdicato possent convenire.

O vita misero longa, felici brevis .

Et plurimos deinceps versus referebat Publii disertissimos . Deinde autorem vitii, quod ex captione unius verbi plura significantis nascitur, aiebat Pomponium Atellanarum scriptorem fuisse; a quo primum ad Laberium transisset hoc studium imitandi; deinde ad Ciceronem, qui illud ad virtutem studio transtulisset. Nam ut transeam innumerabilia, quae Cicero in orationibus; aut in sermone dixit , & nota ut non referam a Laberio dicta, cum mimi eius, quicquid modo tolerabile habebant, tale habeant; id quod Cicero in Laberium, &c Uterque elegantissime, sed neuter in hoc genere servat modum. Ab his huius studii diffusa est in plures imitatio. Porro ut videas, quam avide oratores Publianas sententias ornamenti loco usurparint, idem fecit Calvus, ille inquam, qui (ut inquit Seneca lib. 7. controv. 4.) *diu cum Cicerone iniquissimam litem de principatu eloquentiae habuit, usque eo violentus accusator, & concitatus, ut in media actione eius, surgeret Vatinius reus, & exclamaret; Rogo vos Iudices; num si iste disertus est, ideo me damnari oportet?* De hoc Calvo inquit Seneca : *in hac controversia Publianam sententiam dedit .*

V. 617. Martinus lib. de moribus : *Pacem cum hominibus habebis, cum vitiis bellum.*

V. 622. Sequimur hic m. f. F. & Gellium , qui lib. 17. cap. 14: ita citat : *Pars beneficii est, quod petitur , si belle neges* . Macrob. vero l. 2. Saturn. cap. 7 hoc modo. *Pars beneficii est, quod petitur , si cito neges.*

V. 626. Godofredus ita legit: *Patria est, ubicunque bene vixe-*

vixeris. Si Publianus est, tunc dimetrum mimiambum istum respexerit Seneca l. de remed: fortuit. *Patria est, ubicunque bene est. Illud autem, per quod bene est, in homine, non in loco est*. Quam sententiam citat Martinus lib. de moribus.

V. 627. Codex Frisingensis habuit: *Paucorum est intelligere, qui det Deus*.

V. 634. Citat Mart. l. de moribus.

V. 635. Ita corrigo ex coniectura, nam m. f. F. ita legit: *Pecunia regimen est rerum omnium*.

V. 636. Citat Mart. l. de moribus.

V. 639. & 640. Mart. lib. de moribus: *Peiora sunt tecta, quam aperta. Itaque minus loquax inimicus offendit quam tacitus*.

V. 641. & 641. Solus Godofredus refert hunc mimum solum.

Perdenda sunt multa, ut semel ponas bene.

Sed si hic Publianus est, necesse est & priorem esse, quem apud Senecam reperio: qui l de beneficiis c. 1. ita incipit:

Beneficia in vulgus cum largiri institueris,

Perdenda sunt multa, ut semel ponas bene.

In priore versu utrumque reprehendas. Nam nec in vulgus effundenda sunt, & nullius rei, minime beneficiorum, honesta largitio est; quibus si detraxeris iudicium, desinunt esse beneficia: in aliud quodlibet incidunt nomen. Sequens versus mirificus est, qui uno bene posito beneficio, multorum amissorum damna solatur. Haec Seneca. Elegantes sane duo mimiambi, digni qui suo auctori Publio reddantur.

V. 648. m. f. Frisingensis legit, sensu eleganter acuto: *Perfacile felix, quod vota imperant, facit*. Si quis tamen hic *vota* in *fata* mutet, huic non repugno.

V. 655. Martin. l. de moribus: *Multi cum aliis maledicunt, sibi ipsis convicium faciunt. Nihil turpius, quam qui obiicit alteri sibi obiiciendum.*

V. 673.

V.673. Martin. lib. de moribus: *Praestabis parentibus pietatem, cognatis indulgentiam, omnibus pietatem* .

V.676. *Principium saevitiae bellum est*, legit vitiose Godofredus. Quomodo corrigendum sit, patet ex Seneca l. 1. de clementia c.5. *Quantulum enim nocet privata crudelitas? Principum saevitia, bellum est* Haec Seneca.

V.677. Martin. l. de moribus. *Priusquam promittas, deliberes & cum promiseris facias*:

V.692. Mart. lib. de moribus: *Locum tenet innocentiae proximum confessio.*

V.699 G. *Pulcberrimum est omnia praestare nihil exigenti*

V.701 Vide quae supra notavimus in littera N. versu 550

V.702. Martinus lib. de moribus: *Fortior est qui cupiditatem vincit, quam qui bostem subiicit.*

Q

V.703. His ipsis refert hanc sententiam in gnomologia Mart. l. de moribus. Quales sententiae passim in Seneca, ut & illa l.2. ep.14. *Quia facta est mentio, accipe, quemadmodum usus fructusque eius tibi esse gratior possit.* Is maxime divitiis fruitur, qui minime divitiis indiget. *Ede; inquies autorem. Ut scias, quam benigni simus, propositum est aliena laudare. Epicuri est, aut Metrodori, aut alicuius ex ista officina. Et quid interest, quis dixerit? Omnibus dixit* .

V.704 m.s.F. *Quae vult videri bella, nimium illi negat.*

V. 705. m.s.F. *Quam felix vita, quae sine negotiis transit.*

V.710. Martinus lib. de moribus: *Bonum est non laudari & esse laudabilem.*

V.727. Godofredus ita legit: *Quamvis agas id, ne quis merito tuo te oderit, erunt tamen semper, qui oderint.*

V.730. & 731. Possis hos duos pro trochaicis agnoscere.

V.735. Mart. lib. de moribus: *Qui aequo animo malis immiscetur, malus est.*

V. 744. & 745. Hos duos versus pro trachaicis possis defendere.

V.747. m.s.F. *Qui obesse cum potest, non vult, prodest.*

V. 748.

V. 748. Sequor hic lectionem m.f.F. argute acutam. Godofredus legit: *Quidam inimici graves sunt, amici leves*.

V, 749. G. *Quidam, quosdam occidunt inimicos, non quia habeant, sed quia meruerunt.*

V. 750. Mart. l. de moribus: *Quid dulcius, quam habere amicum, cum quo audeas ut tecum loqui?* Sequor ego lectionem m.f.F. ubi tamen, *stultius* in *dulcius* muto.

V. 754. & 755. Mart. l. de moribus: *Quid est dare beneficium? Imitari DEUM.* Et paulo post: *Quid homini est inimicissimum? homo.*

V. 759. *Quid refert, quantum habeas? multo illud plus est quod non habes.* Hunc trochaicum citat Gellius.

V. 760. G. *Quis sis interest, non quis habearis.* Mart. l. de moribus: *Quis sis interest, non quid habeas.*

V. 762. Martinus l. de moribus: *Quietissimam vitam agerent homines in terris, si haec duo verba a natura omnium rerum tollerent, Meum, & Tuum.*

V. 768. G. *C desinit quia fecit.*

E. 770. Citat hunc mimum Mart. l. de moribus. Noster m.f.F. ita legit: *Qui paupertatem timet, quam timidus est?*

V. 776. Mart. l. de moribus, *Qui propter pecuniae amorem & libidinem moritur, ostendit se nunquam sui caussa vixisse.*

V. 782. Citatur etiam il lib. de moribus. Huius mentis plenus est Seneca, sicut & illa huc faciunt epist. 2. *Non qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est.*

V. 796. Est trochaicus. Noster tamen m.f F. ita legit: *Quod perit; quaeri potest reprehendi non potest.*

V. 800. Martinus lib. de moribus: *Quod tacitum esse velis, nemini dixeris. Si tibi non imperasti, quomodo ab alio silentium speras?*

V. 804 S. ita legit: *Quod vult habet, qui cupere, quod sat est potest.* Nos secuti sumus Senecam, qui hunc mimum ita citat. l. 19. ep. 109. *Magis tamen feriuntur animi, cum carmine eiusmodi dicta sunt:*

Is minimum eget mortalis, qui minimum cupit.

Quod

Quod vult habet, qui velle, quod satis est, potest. *Cum haec atque eiusmodi audimus, ad confessionem veritatis adducimur. Illi enim, quibus nihil satis est, admirantur, acclamant, odium pecuniae indicunt.*

R

Vers. 810. m. s. F. vitiose *Parva* habet, quod in *prava* mutandum.

V. 812. *Rege incolumi mens omnibus una est; Amisso rupere fidem.* Est Virgilii 4. Georg. quod Seneca citat. l. 20. epist. 115, & 1. de clementia, cap. 4.

V. 814. & 815. Martinus lib. de moribus: *Regnantibus peius multo periculum, quam his qui iudicantur: hi enim singulos timent, illi universos.*

V. 821. *Repente dives nemo factus est bonus.* Vel si varies hoc modo: *Nemo bonus, repente factus est dives.* Aut: *Nemo repente dives factus est bonus*, eodem res redit. Certe vetus Graeca est sententia:

Οὐδεὶς ἐπλούτησε ταχέως δίκαιος ὤν.

V. 829. Publianus germanus mimus est ille:

Multos timere debent, quem multi timent.

Sicut & Laberianus iste:

Necesse est multos timeat, quem multi timent:

In quos vide, quae suo loco notavimus. Ex his est concinnata hac sententia: *Res vera est: qui a multis timetur, multos timet.* Sicut & Seneca saepe habet eandem.

V. 830 Mart. de moribus: *Multi sunt obligandi, pauci offendendi. Nam memoria beneficiorum facilis est iniuriarum tenax.*

V. 834. Ita recte G. & S. ut sit trochaicus. Noster m. s. F. sic habet: *Ridiculum est odio nocentis innocentiam perdere.* Martinus de moribus corrupte citat hoc modo: *Ridiculum est aliquem odio nocentis innocentiam perdere.*

S.

V. 839. *Saepe dissimulare, quam vel ulcisci satius fuit.* Est elegans trochaicus.

V. 845. Est Senecae.

V.850.*Seu quid invidia est? dolor animi est ex alienis commodis. Scito enim illud, quia nulli invidetur, nisi praedito bonitate.*

V.857. Sequor lectionem H. Noster m.s. F. hunc versum in littera E. sic habet: *Exilium pati est, patriae qui se denegat*. At S. & C. ita legunt: *Exilium patitur, Patriae qui se denegat*.

V. 861. Martinus l. de moribus: *Dissensio Ab alio incipiat, a te autem reconciliatio*.

V. 862. *Se posse plus iratus, quam posse putat*. Elegans hic mimus, omnino ita restituendus, qui perperam transpositus erat in m. s. F. hoc modo: *Semper iratus plus se posse putat, quam possit*.

V.872. G. *Pudet fieri deteriorem*.

V.876 G *Sicut formosa pictura est, cuius nulla pars errat, sic formosus homo, in quo nulla peccati macula est. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc omni genere vitae teneamus, ut nobis inexorabiles simus, exorabiles illis, qui non nisi sibi dare veniam nesciunt*.

V.887. Godofredus & Martinus de moribus ita legunt: *Si vis beatus esse, cogita hoc primum, contemnere & contemni*.

V.888. *Si vis amari, ama*. Hoc dicto usus est Hecaton, teste Seneca l. 1. Epistol 9. *Hecaton ait: Ego tibi monstrabo amatorium, sine medicamento, sine herba, sine ullius veneficae carmine*: SI VIS AMARI, AMA. Haec Seneca.

V. 893. Ita legit Martinus l. de moribus: *Solitudinem quaerit*. F. *Solitudinem quaerit*.

V. 901. Ita citat etiam Martinus l. d. moribus hunc Publianum mimum, quem Seneca respexit, eumque libro de remediis fortuitorum inseruit, non tamen laudato nomine Publii, ita tamen ut sit Scazon.

Stultum est timere, quod vitare non possis:
Istud non effugit, etiam qui distulit.

Noster m. s. F. legit: *Quod mutari non potest*.

V.910. G. *in mille facinorum furias mens otiosa decurrit*.

V. 911.

V,911. Et hic pro Publiano mimo ex Seneca ſumptus eſt, vel Seneca hunc Publianum mimum in oculis habuit cum ſcripſit l.11 ep.81. *Magnones, quicquid eſt quod diſpliceat, aliquo lenocinio abſcondunt. Itaque ementibus ornamenta ipſa ſuſpecta ſunt.* T.

V.914 Ita corrigo hunc mimum. Mart. lib. de moribus. i *Qui neſcit tacere, neſcit loqui.*

V.917. Citatur hic mimus a Seneca l 7. Controverſ. c.3. Noſter vero m.ſ. F. ita legit: *Tam avaro quod habet, quam miſero quod non habet.*

V.926. Friſingenſis codex legit: *Turbae praebet ſpectaculum aeger animus*. Mart. lib. de moribus corrupte refert hunc mimum ſic: *Turpe ſpectaculum praebet animus aeger.* Godofredus etiam legit: *Turpe*.

V.927. & 928. Mar. de moribus citat hanc ſententiam iiſdem verbis. Codex Friſingenſis legit: *Tranſibit ſermo in effectum.* V.

V.949 Mar. de mor. *Verba rebus non perſonis aeſtimanda ſunt*

V.950. *Veterem ferendo iniuriam invitas novam.* Ita etiam laudat hunc Publianum mimum Macrob l.2. Sat. c.7. Gellius l 17. c.14. alio ſenſu: *Veterem ferendo iniuriam vites novam.* Argute ſane: neque ſperno. Retineo tamen priorem: quia m.ſ.F. aperte: *Veterem ferendo iniuriam invites novam.*

V.953. Mart. l. de moribus. *Bonus vir eſt, qui eo perduxit affectum, ut non tantum peccare non velit, ſed etiam non poſſit.*

V.954. Mart. ib.. *Vires tuas amici magis ſentiant beneficiis, quam iniuriis.*

V.956. Mart. ib. *Dolor patientia vincitur* Sicut & legit G

V.963. *Virtutis vultus partem habet victoriae* Ita coniecto legendum, non *vultus*; ut habet m.ſ.F.

V.965. Martinus citat etiam hanc ſententiam.

V.967. G. vitioſe: *Vitium prius fuit obſervatio, nunc mos eſt* F. *Vitium prius fuit aſſentatio, nunc eſt amor.* At nos ſequimur hic S. lectionẽ. A cuius mente eſt, quod ait Seneca l.5. ep. 38 *Deſinit eſſe remedio locus, ubi, quae fuerant vitia, mores ſunt.*

FINIS.